

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η προστασία του τραπεζικού απορρήτου στην Ελλάδα σε σχέση με τη νομοθεσία για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Ειδικά η περίπτωση της φοροδιαφυγής - Από την πλήρη προστασία του απορρήτου στον σταδιακό περιορισμό του»

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Μ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

A.M.: 7116M038

Επιβλέπουσα: Χριστίνα Χριστοπούλου, Επίκ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Τριμελής Επιτροπή

Χριστοπούλου Χριστίνα, Επίκ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Παπανεοφύτου Αγάπιος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Μπώλος Άγγελος, Επίκ. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σπυρίδων Δρακόπουλος, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*στην αγαπημένη μου μητέρα,
Αγλαΐα*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	VIII
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	XII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1. Η ιστορική εξέλιξη του τραπεζικού απορρήτου στην Ελλάδα.....	4
2. Η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ τράπεζας – πελάτη	6
3. Η έννοια του τραπεζικού απορρήτου.....	8
3.1. Το γενικό τραπεζικό απόρρητο	8
3.2. Το ειδικό τραπεζικό απόρρητο σύμφωνα με το ν.δ. 1059/1971	11
4. Η θεμελίωση του τραπεζικού απορρήτου στο Σύνταγμα	13
5. Προσδιορισμός έκτασης καθήκοντος εχεμύθειας και τραπεζικό απόρρητο.....	14
5.1. Με βάση το αντικειμενικό κριτήριο	16
5.2. Με βάση το υποκειμενικό κριτήριο.....	17
5.2.1. Εξέταση της πραγματικής βούλησης του πελάτη.....	17
5.2.2. Εξέταση της σιωπηρής βούλησης του πελάτη.....	18
6. Εξαιρέσεις από την υποχρέωση τήρησης του τραπεζικού απορρήτου	18
6.1. Πληρεξούσιοι του δικαιούχου.....	19
6.2. Συνδικαιούχοι σε κοινό λογαριασμό.....	22
6.3. Οι καθολικοί διάδοχοι μετά το θάνατο του δικαιούχου.....	25
6.4. Ο εγγυητής για την εξέλιξη της οφειλής του	26
7. Η σχέση του τραπεζικού απορρήτου με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.....	27
8. Η προστασία του τραπεζικού απορρήτου στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις	31
8.1. Το τραπεζικό απόρρητο στη Γερμανία.....	33
8.2. Το τραπεζικό απόρρητο στην Ελβετική Συνομοσπονδία.....	36
8.3. Το τραπεζικό απόρρητο στη Γαλλία.....	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Η έννοια της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	40
2. Τα βασικά ποινικά χαρακτηριστικά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.....	43
3. Ειδικές υποστάσεις της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο χρηματοπιστωτικό τομέα	45
3.1. Συγκάλυψη και επιδίωξη ως τρόπος τέλεσης ξεπλύματος	47
3.2. Η κατοχή ή κτήση ως τρόπος τέλεσης ξεπλύματος.....	48
3.3. Η τοποθέτηση ή διακίνηση εγκληματικών εσόδων μέσω πιστωτικών ιδρυμάτων ως τρόπος τέλεσης ξεπλύματος.....	48
4. Πιστωτικά ιδρύματα και έλεγχος βρώμικου χρήματος.....	48
4.1. Μέτρα συνήθους δέουσας επιμέλειας.....	51
4.1.1. Στοιχεία ελέγχου ταυτοποίησης πελατών	52
4.1.2. Εξέταση πραγματικού δικαιούχου	55
4.1.3. Κατηγοριοποίηση πελατών με βάση τον κίνδυνο (Risk based approach).....	56
4.2. Απλουστευμένη δέουσα επιμέλεια.....	57
4.3. Μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας.....	58
4.3.1. Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα	58
4.3.2. Πελάτες από τρίτες Χώρες	60
5. Η κάμψη του τραπεζικού απορρήτου με σκοπό την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο ν. 3691/2008.....	61
5.1. Η παρακολούθηση της συμπεριφοράς του πελάτη από τα πιστωτικά ιδρύματα και η υποχρέωση αναφοράς ύποπτων συναλλαγών.....	61
5.2. Η άρση του απορρήτου για λογαριασμό της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες.....	65
5.3. Η άρση του τραπεζικού απορρήτου με αποφάσεις Διεθνών Οργανισμών και αιτήσεις αλλοδαπών Αρχών	70
5.4. Η άρση του τραπεζικού απορρήτου από τις δικαστικές και ανακριτικές Αρχές.....	72
6. Το ισχύον ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η άρση του τραπεζικού απορρήτου	75
6.1. Η Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 και η σύσταση των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών.....	76
6.2. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2015/847 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί των στοιχείων που συνοδεύουν τις μεταφορές χρηματικών ποσών.....	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
Η ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΠΑΤΑΞΗ ΤΩΝ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

1. Οι πρώτες προσεγγίσεις των φορολογικών ρυθμίσεων στο ελληνικό δίκαιο	82
2. Η έννοια της φοροδιαφυγής και η διάκρισή της από την φοροαποφυγή	86
3. Τα εγκλήματα της φοροδιαφυγής υπό το πρίσμα του προϊσχύσαντος ν. 2523/1997.....	89
4. Εγκλήματα φοροδιαφυγής υπό τον ισχύοντα ν. 4337/2015	92
4.1. Εγκλήματα φοροδιαφυγής στη φορολογία εισοδήματος – διοικητικές και ποινικές κυρώσεις.....	93
4.2. Εγκλήματα φοροδιαφυγής σε Φ.Π.Α., τέλη και εισφορές - διοικητικές και ποινικές κυρώσεις.....	95
4.2.1. Για τον ΦΠΑ σύμφωνα με το άρθρο 58Α παρ. 1- 4 ν. 4174/2013	95
4.2.2. Για τους παρακρατούμενους φόρους σύμφωνα με το άρθρο 59 παρ. 1, 2 ν. 4174/2013.....	96
4.3. Εγκλήματα φοροδιαφυγής πλαστών, εικονικών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων (άρθρο 66 παρ. 5 ν. 4174/2013), διοικητικές και ποινικές κυρώσεις	97
5. Η σταδιακή κάμψη του τραπεζικού απορρήτου στις φορολογικές υποθέσεις (ιστορική αναδρομή).....	100
5.1. Οι εξαιρέσεις της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου βάσει ν.δ. 1059/1971.....	102
5.2. Οι εξαιρέσεις της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου βάσει ν. 2523/1997.....	106
5.3. Οι εξαιρέσεις της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου βάσει ν. 4174/2013 Κ.Φ.Δ..	108
6. Οι ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις στο πεδίο της καταπολέμησης του εγκλήματος της φοροδιαφυγής και η άρση του τραπεζικού απορρήτου	111
6.1. Η ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2011/16/ΕΕ στον ελληνικό ν. 4170/2013....	111
6.2. Η Πολυμερής Συμφωνία Αρμόδιων Αρχών του ΟΟΣΑ για την Αυτόματη Ανταλλαγή Πληροφοριών Χρηματοοικονομικών Λογαριασμών – Το «κύκνειο άσμα» του τραπεζικού απορρήτου.....	113
Συμπεράσματα.....	120
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	 124
Α. Ελληνική	124
Β. Ξενόγλωσση	128
Ηλεκτρονικές πηγές	129
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	130
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ	134

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A. Ελληνικές

ΑΑΔΕ	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων
ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρεία
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
α.ν.	αναγκαστικός νόμος
ΑΠ	Αρειος Πάγος
ΑΠΔΠΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
Αποφ.	Απόφαση
αρθρ.	άρθρο
Αρμ.	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
ΑΦΜ	Αριθμός Φορολογικού Μητρώου
Βλ.	Βλέπε
βουλαΠ	βούλευμα Αρείου Πάγου
βουλΣυμβΠλημ	βούλευμα Συμβουλίου Πλημμελειοδικών
Γ.Γ.Π.Σ.	Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων
γνωμ.	γνωμοδότηση
ΓΟΣ	Γενικοί Όροι Συναλλαγών
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (περιοδικό)
ΔΕΕΤ	Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών
ΔικΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
Δ.Ο.Υ.	Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία
ΔΣΑ	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
ΔΦΕ	Διεύθυνση Φορολογικών Ελέγχων
ΔΦΝ	Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας (περιοδικό)
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕιρΑθ	Ειρηνοδικείο Αθηνών
Εισ.ΑΠ	Εισαγγελία Αρείου Πάγου

ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΛΛΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΕΛ.Υ.Τ.	Ελεγκτική Υπηρεσία Τελωνείων
ΕΝΦΙΑ	Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Π.Ε.	Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης
επ.	επόμενα
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΤΠΘ	Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων
ΕΤραΞΧρΔ	Επιθεώρηση Τραπεζικού - Αξιογραφικού, Χρηματιστηριακού Δικαίου (περιοδικό)
Εφ	Εφετείο
ΕΦΑ	Ειδικός Φόρος Ακινήτων
ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου (περιοδικό)
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΒΣ	Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας
ΚΝΤΧ	Κώδικας Νόμων Τελών Χαρτοσήμου
ΚΠΑ	Κοινό Πρότυπο Αναφοράς
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
κτλπ.	και τα λοιπά
ΚΦΑΣ	Κώδικας Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών
ΚΦΔ	Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας
ΚΦΚ	Κώδικας Φορολογικών Κυρώσεων
ΜονΕφ	Μονομελές Εφετείο
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ΜΧΠ	Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών
ν.	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
παρ.	παράγραφος
παραπ.	παραπομπή

π.δ.	προεδρικό διάταγμα
ΠΕΠ	Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα
περ.	περίπτωση
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Πλημ.	Πλημμελειοδικείο
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά (νομικό περιοδικό)
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
Πρβλ.	Παράβαλε
ΠΣΑΑ	Πολυμελής Συμφωνία Αρμοδίων Αρχών
π.χ.	παραδείγματος χάριν
Σ	Σύνταγμα της Ελλάδας
ΣΔΟΕ	Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος
σελ.	σελίδα
Σ.Μ.Τ.Λ.Λ.Π.	Σύστημα Μητρώων Τραπεζικών Λογαριασμών και Λογαριασμών Πληρωμών
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
στοιχ.	στοιχείο
ΣυμβΕφ	Συμβούλιο Εφετών
ΣυμβΠλημ	Συμβούλιο Πλημμελειοδικών
τ.	τόμος
τεύχ.	τεύχος
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
ΤριμΔιοικΠρ	Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδας
ΥΠ.Ε.Ε.	Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων
υποθ.	υπόθεση
υποπερ.	υποπερίπτωση
υποσ.	υποσημείωση
ΦΑΠ	Φόρος Ακίνητης Περιουσίας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΦΚΕ	Φόρος Κύκλου Εργασιών
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

B. Ξενόγλωσσες

Abs.	Absatz
Art.	Artikel
B.C.C.I.	Bank of Credit and Commerce International
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGH	Bundesgerichtshof
DBG	Direkte Bundessteuer
EC	European Commission
FATCA	Foreign Account Tax Compliance Act
FATF	Financial Action Task Force
GG	Grundesgesetz
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
UNCAC	United Nations Convention against Corruption
vol.	volume
ZPO	Zivilprozessordnung

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πάταξη του σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος αποτελεί αναμφίβολα ένα από τα πιο επίκαιρα και επιτακτικά αιτήματα της εποχής. Σε όλη την Ευρώπη αλλά και τον κόσμο γενικότερα, ολοένα και πληθαίνουν οι «φωνές» που ζητούν να βρεθεί μια άμεση και αποτελεσματική λύση στο ζήτημα. Αυτό διότι το σύγχρονο οικονομικό έγκλημα με τη συνθετότητα και την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τις δομές του, γεγονότα που προδήλως δυσχεραίνουν το έργο της αντιμετώπισής του από τις εκάστοτε κρατικές αρχές, συνεπάγεται την απώλεια εκατομμυρίων εσόδων από φόρους για τους προϋπολογισμούς των κρατών σε ετήσια βάση. Για να επιτευχθεί λοιπόν ο επιδιωκόμενος σκοπός απαιτείται από αυτά η υιοθέτηση και εφαρμογή ολοένα πιο αποτελεσματικών τεχνικών - μεθόδων εντοπισμού κι ελέγχου των παράνομων «διόδων» που χρησιμοποιούν οι παραβάτες για να αποκρύψουν την προέλευση των προϊόντων του εγκλήματος, ήτοι των παρανόμως κτηθέντων εσόδων τους. Η προσαρμογή των αρμόδιων κρατικών αρχών στα νέα αυτά δεδομένα προϋποθέτει, όχι μόνο την καλύτερη δυνατή στελέχωση των κρατικών υπηρεσιών από ικανότατα και επαρκώς καταρτισμένα και εξειδικευμένα στελέχη, με μεγάλη εμπειρία στις μεθόδους ανίχνευσης του οικονομικού εγκλήματος, αλλά απαιτείται και η ευρύτερη συνεργασία των φορέων του ιδιωτικού τομέα.

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα εξετάσουμε τον κομβικό ρόλο που διαδραματίζει η προστασία από τα πιστωτικά ιδρύματα του τραπεζικού απορρήτου των πελατών τους για την πρόληψη και καταστολή των εγκληματικών φαινομένων. Ειδικότερα δε, θα πραγματοποιηθεί ενδελεχής ανάλυση σε δύο μορφές εγκληματικής δραστηριότητας, οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους, καθώς η μια (εγκληματική) πράξη διαδέχεται την άλλη, κατά λογική ακολουθία. Ομιλούμε βέβαια περί των αδικημάτων φοροδιαφυγής, τα οποία σε επόμενο στάδιο οδηγούν σε νομιμοποίηση των παρανόμως κτηθέντων εσόδων από την προγενέστερη πράξη. Να επισημάνουμε δε, πως νομιμοποίηση εσόδων μπορεί να συντελεσθεί από οποιαδήποτε διάπραξη εγκληματικής δραστηριότητας. Ο απώτερος σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι να καταδειχθούν τα επίπεδα της σταδιακής αποδυνάμωσης του θεσμού του τραπεζικού απορρήτου, η οποία συσχετίζεται άμεσα με τη δυνατότητα καταπολέμησης των εγκλημάτων, όπως της φοροδιαφυγής και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

ABSTRACT

The suppression of modern economic crime is undoubtedly one of the most urgent and imperative demands of the time. Throughout Europe and the world in general, the "voices" that seek to find an immediate and effective solution to the issue are growing. This is because modern economic crime, with the composition and the complexity of its structures, facts that clearly make it harder for the state authorities to deal with it, entails the loss of millions of tax revenue for the budgets of states on an annual basis. In order to achieve the desired goal, the adoption and implementation of increasingly effective techniques - methods of identifying and controlling the illegal "passages" used by offenders to conceal the origin of the proceeds of the crime, ie their illegally acquired income - is required. The adaptation of the competent state authorities to this new data implies not only the best possible staffing of state services by highly skilled and adequately trained and specialized executives with extensive experience in the methods of detecting financial crime but also the wider cooperation of the private sector bodies.

In the context of this master's thesis, we will look into the key role that plays for the credit institutions the banking secrecy's protection of their clients for the prevention and suppression of criminal phenomena. In particular, there will be a thorough analysis of two forms of criminal activity, which are closely related, since one (criminal) act follows the other in a logical sequence. We are talking about tax evasion offenses, which in the next stage lead to the legalization of illegally gained proceeds from the previous act. We should point out that money laundering can be caused by any commission of a criminal activity. The ulterior goal of this master's thesis is to demonstrate the levels of gradual weakening of banking secrecy, which is directly related to the ability to fight crimes such as tax evasion and money laundering.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σεβασμός των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων αποτελούσε ανέκαθεν την βασική προτεραιότητα κάθε δημοκρατικής και ευνομούμενης πολιτείας. Σκοπός του κράτους δικαίου είναι να εξασφαλίζει στους πολίτες του τις κατάλληλες συνθήκες για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους μέσω της απρόσκοπτης και ανεμπόδιστης συμμετοχής του καθενός στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. Η παραπάνω θέση αποτυπώνεται και στο ελληνικό Σύνταγμα σε διάφορα άρθρα του, όπως για παράδειγμα στο άρθρο 2 παρ. 1 το οποίο αναφέρεται στο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, το άρθρο 5 παρ. 1 που καθιερώνει τις ατομικές ελευθερίες του ατόμου μέσω της προαναφερόμενης ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του και το άρθρο 25 παρ. 1 με το οποίο αναγνωρίζεται η αρχή του κοινωνικού κράτους, το οποίο αποτελεί μαζί με όλα τα κρατικά όργανα άσκησης δημόσιας εξουσίας τον εγγυητή της προστασίας των θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μια ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου, συνιστά και η προστασία του τραπεζικού απορρήτου, το οποίο αποτελεί το βασικό αντικείμενο ανάλυσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Θα μπορούσε να λεχθεί πως το τραπεζικό απόρρητο ως εκ της φύσεώς του, ανήκει στο «σκληρό» πυρήνα του δικαιώματος. Αυτό συμβαίνει διότι, ναι μεν όπως θα δούμε, το τραπεζικό απόρρητο θεμελιώνεται στην σχέση εμπιστοσύνης που διαπλάθεται μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων και των πελατών τους αλλά δεν παύει όμως πρωτίστως, τα στοιχεία και οι πληροφορίες που προστατεύονται από αυτό να αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου. Περαιτέρω, το τραπεζικό καθήκον εχεμύθειας των αντιπροσωπευτικών οργάνων της τράπεζας, το οποίο συμπίπτει σε αυτή την περίπτωση στον απόλυτο βαθμό με την τήρηση του τραπεζικού απορρήτου των πελατών, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για το γενικό τραπεζικό απόρρητο ή το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων (ειδικό), καταλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία για τα οποία λαμβάνουν γνώση τα ανωτέρω όργανα στο πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων τους. Συνεπώς, στην παραπάνω έννοια εμπίπτουν όλα τα στοιχεία και πληροφορίες που αφορούν στο πρόσωπο του πελάτη, όπως τα οικονομικά (π.χ. οφειλές από δάνεια, ποσά κατατεθειμένα σε τραπεζικούς λογαριασμούς) αλλά και τα προσωπικά του δεδομένα (όπως π.χ. η οικογενειακή του κατάσταση, η διεύθυνση κατοικίας του, οι θρησκευτικές και πολιτικές του πεποιθήσεις κλπ.).

Στο σημείο αυτό γίνεται αντιληπτό στον αναγνώστη το σημείο διασύνδεσης του τραπεζικού απορρήτου και με τα προσωπικά δεδομένα. Στη νομοθεσία, τη νομολογία και τη θεωρία πάντως, έχει επικρατήσει η τάση διαχωρισμού των παραπάνω εννοιών κυρίως για την αποφυγή

των ανυπέρβλητων προσκομμάτων που θα δημιουργούσε η τυχόν διασύνδεση των δυο εννοιών ως προς τις νομοθετικά παρεχόμενες δυνατότητες άρσης του τραπεζικού απορρήτου κυρίως για λογαριασμό των κρατικών αρχών. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζεται η αποσύνδεση των οικονομικών – συναλλακτικών δεδομένων από τα καθαρά προσωπικού χαρακτήρα δεδομένα, τα οποία αφορούν άμεσα το πρόσωπο του πελάτη – υποκειμένου των δεδομένων. Η άποψη αυτή, κατά τη γνώμη μας είναι λανθασμένη διότι όπως θα υποστηριχθεί διεξοδικώς και στην ενότητα 7 του πρώτου Κεφαλαίου της εργασίας, τα οικονομικά δεδομένα εμπíπτουν κι αυτά στη σφαίρα του τραπεζικού απορρήτου και καθώς είναι στενά συνδεδεμένα με αυτό, οποιαδήποτε (νόμιμη ή μη) συντελεσθείσα άρση δεν γίνεται να τα αφήσει απρόσβλητα.

Σε επόμενο στάδιο, θα λέγαμε πως η ισχύς του τραπεζικού απορρήτου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση που επικρατεί σε μια χώρα. Όσον αφορά την Ελλάδα, κατά την τελευταία δεκαετία της κρίσης, τα επίπεδα της οικονομικής κυρίως εγκληματικότητας έχουν αυξηθεί σημαντικά. Αν μάλιστα το γεγονός αυτό συνδυαστεί με το τεράστιο δημοσιονομικό χρέος της Ελλάδας αυτή τη στιγμή, το οποίο αγγίζει πλέον το 180,8% του ετήσιου ΑΕΠ¹, κατανοεί κανείς την βαρύνουσα σημασία που λαμβάνει για την εθνική οικονομία της χώρας η πάταξη των οικονομικών εγκλημάτων όπως π.χ. της φοροδιαφυγής και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Όσον αφορά την παρούσα εργασία, θα εξεταστούν τα ανωτέρω ζητήματα υπό το πρίσμα της κάμψης του τραπεζικού απορρήτου. Συγκεκριμένα αφού γίνει αναφορά στις έννοιες και τα χαρακτηριστικά τους, στη συνέχεια θα πραγματοποιήσουμε λεπτομερή αναφορά στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες επιβάλλεται κατά τη νομοθεσία, στο πλαίσιο εξιχνίασης και εξεύρεσης των παράνομων εσόδων από τις αρμόδιες κρατικές αρχές (βλ. π.χ. φορολογικές αρχές όπως ΑΑΔΕ ή δικαστικές και ανακριτικές αρχές) της φοροδιαφυγής και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, περιορισμός του τραπεζικού απορρήτου των ερευνώμενων προσώπων. Να επισημάνουμε δε, πως το φαινόμενο της αποδυνάμωσης του τραπεζικού απορρήτου προς χάριν ανίχνευσης και δίωξης του εγκλήματος δεν είναι καινούργιο στην ελληνική νομοθεσία και πρακτική, όμως επί του δευτέρου και τρίτου κεφαλαίου της εργασίας θα επιχειρηθεί να καταδειχθεί η διαχρονικά κλιμακούμενη νομοθετική «αποψίλωση» του θεσμού για λογαριασμό ολοένα και περισσότερων κρατικών αρχών, με κορωνίδα την Συμφωνία του ΟΟΣΑ για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρμοδίων αρχών και των δηλούντων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που αφορούν χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς πελατών τους. Με τη Συμφωνία αυτή τίθενται ερωτήματα ως προς τη συνέχιση ή μη της ισχύος του τραπεζικού απορρήτου, όχι μόνο ως προς την Ελλάδα αλλά και σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο, στα οποία θα επιχειρήσουμε

¹ Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία της Eurostat από 23.10.2017 το δημόσιο χρέος της Ελλάδας για το έτος 2016 διαμορφώθηκε στο 180,8% του ετήσιου ΑΕΠ της χώρας, ενώ αντίθετα κατέγραψε δημοσιονομικό πλεόνασμα που αντιστοιχεί στο 0,5% του ετήσιου ΑΕΠ, ήτοι σε απόλυτους αριθμούς 0,8 δισ. ευρώ. Πηγή: <http://www.enikonomia.gr/economy/169980.protathlitria-i-ellada-sto-dimosio-chreos-sto-05-to-dimosionomiko.html>.

να απαντήσουμε, αφότου παρουσιαστούν όλες οι επιμέρους πτυχές του ζητήματος στα κεφάλαια της κυρίως ανάλυσης που ακολουθούν.

Ειδικότερα, στο πρώτο Κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας θα περιγραφεί η έννοια και τα χαρακτηριστικά του τραπεζικού απορρήτου, όπως αυτά έχουν αποτυπωθεί στο ν.δ. 1059/1971, το ελληνικό Σύνταγμα, αλλά και σε άλλα νομοθετήματα, όπως τον Αστικό και τον ΠΚ. Επίσης θα αποσαφηνιστεί η σχέση μεταξύ της υποχρέωσης των τραπεζών προς τήρηση του καθήκοντος εχεμύθειας και της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου αλλά και των προσωπικών δεδομένων. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει διεξοδική ανάλυση των περιπτώσεων άρσης του απορρήτου και τέλος, θα περιγραφεί η κατοχύρωση του τραπεζικού απορρήτου στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις.

Στο δεύτερο Κεφάλαιο, θα περιγραφεί η έννοια της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή αλλιώς του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η εξεταζόμενη περίπτωση διερευνάται υπό το πρίσμα του αποφασιστικής σημασίας ρόλου των πιστωτικών ιδρυμάτων στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Τα πιστωτικά ιδρύματα, σε πρώτο στάδιο, εφαρμόζουν πολιτικές δέουσας επιμέλειας ως προς την ταυτοποίηση των στοιχείων των πελατών τους και τον έλεγχο των συναλλαγών, ενώ σε δεύτερο στάδιο επέρχεται η κάμψη του απορρήτου βάσει των διατάξεων του ν. 3691/2008 είτε από τη θεσπιζόμενη υποχρέωση αναφοράς των ύποπτων συναλλαγών των πελατών τους προς τις Αρχές, είτε από τις ίδιες τις Αρχές που διενεργούν σχετικούς ελέγχους για τον εντοπισμό των παραβατών. Στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου παρουσιάζονται επίσης οι ευρωπαϊκές ρυθμίσεις σχετικά με το τραπεζικό απόρρητο, οι οποίες συρρικνώνουν θα λέγαμε, περαιτέρω το πεδίο προστασίας του.

Στο τρίτο και τελευταίο Κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας, αφού αποσαφηνιστεί η έννοια της φοροδιαφυγής και οι ποινικές και διοικητικές της κυρώσεις, στη συνέχεια θα επιχειρηθεί μια παράλληλη διαχρονική συσχέτιση μεταξύ των διατάξεων ελληνικών και ευρωπαϊκών νομοθετημάτων που ρυθμίζουν τα ζητήματα της φοροδιαφυγής σε σχέση με τη λειτουργία και την συνέχιση της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου.

Εν κατακλείδι, θα παρουσιαστούν οι τελικές σκέψεις και τα συμπεράσματα που εξήχθησαν στο πλαίσιο της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, καταλήγοντας στο αναμφισβήτητο, κατά κοινή ομολογία, γεγονός της σύγκρουσης των διατάξεων περί του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και της φοροδιαφυγής με αυτές του τραπεζικού απορρήτου, το πεδίο προστασίας του οποίου ουσιαστικά «αποδομείται», προς χάριν της ανίχνευσης και δίωξης των ανωτέρω οικονομικών εγκλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1. Η ιστορική εξέλιξη του τραπεζικού απορρήτου στην Ελλάδα

Η βαρύνουσα σημασία που κατέχει για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα η νομοθετική κατοχύρωση του τραπεζικού απορρήτου κατέστη από τις αρχές κιόλας του 20^{ου} αιώνα σαφής. Στον πρώτο νόμο ΓΥΜΣΤ' 3436/1909 «Περί Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου» και συγκεκριμένα στο άρθρο 10 εδ. ε' αναφέρεται ότι απαγορεύεται στους ταχυδρομικούς υπαλλήλους να παρέχουν πληροφορίες σε άλλους, εκτός της ανωτέρας αρχής των, περί του ονόματος των καταθετών και του ποσού της καταθέσεως αυτών. Η αναγνώριση όμως της προστασίας του (γενικού) τραπεζικού απορρήτου στη χώρα μας συνάγεται έμμεσα, καθώς σε καμία εκ των διατάξεων των νομοθετικών κειμένων που περιλαμβάνουν ρυθμίσεις γι' αυτό δεν υπάρχει ρητή νομοθετική πρόβλεψη του εννοιολογικού του πεδίου. Σε αντίθεση όμως με το γενικό τραπεζικό απόρρητο, η έννοια του οποίου θα αποσαφηνιστεί διεξοδικά κατωτέρω, το ειδικό τραπεζικό απόρρητο ή αλλιώς το απόρρητο των καταθέσεων έχει λάβει στο ελληνικό δίκαιο ρητή νομοθετική κατοχύρωση, όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971² το οποίο τροποποιήθηκε με το άρθρο 10 ν. 1858/1989³ «διαρρυθμίσεις στον ειδικό φόρο κατανάλωσης των επιβατικών αυτοκινήτων και άλλες διατάξεις» και ορίζει τα εξής: «Οι κάθε μορφής καταθέσεις σε πιστωτικά ιδρύματα είναι απόρρητες...».

Στο ελληνικό δίκαιο ανέκαθεν παρατηρείτο η τάση για τον περιορισμό του τραπεζικού απορρήτου σε ό,τι αφορά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες διαπιστωνόταν η τέλεση αξιόποινων πράξεων ή βεβαιώνονταν φορολογικές παραβάσεις των πελατών των πιστωτικών ιδρυμάτων από τις αρμόδιες φορολογικές και δικαστικές αρχές⁴. Γι' αυτό το λόγο λοιπόν, στη διαχρονική εξέλιξη του τραπεζικού απορρήτου παρατηρούμε πως υφίσταντο πληθώρα αποσπασματικών διατάξεων μέσω των οποίων επιχειρείται εξ' αντιδιαστολής να δοθεί ο εννοιολογικός προσδιορισμός του. Μερικά παραδείγματα τέτοιων διατάξεων παρατίθενται παρακάτω.

Σε ό,τι αφορά τα φορολογικά ζητήματα με το ν. 1043/1917 άρθρο 12 εδ. γ' «περί φορολογίας εκτάκτων κερδών» καθιερώθηκε ρητώς η υποχρέωση τήρησης του φορολογικού απορρήτου από τους αρμόδιους φορολογικούς υπαλλήλους για τα ιδιωτικά έγγραφα των φορολογουμένων που ελάμβαναν εις γνώσιν τους στο πλαίσιο του ελέγχου⁵.

² ΦΕΚ/ Α /270/23.12.1971.

³ ΦΕΚ/ Α /148/1.6.1989.

⁴ Γραμματικός, Το τραπεζικό απόρρητο, 1991, 39 επ.

⁵ Γραμματικός (1991), 39 επ.

Αντίθετα με το ν. 1641/1919 «περί φορολογίας κληρονομιών δωρεών, προικών και κερδών εκ λαχείων» εκάμφθη το τραπεζικό απόρρητο για λογαριασμό του οικονομικού εφόρου, ο οποίος διατηρούσε το δικαίωμα να ζητεί από τις τράπεζες οποιαδήποτε πληροφορία έκρινε ο ίδιος πως ήταν χρήσιμη στον έλεγχο των δηλώσεων του φόρου κληρονομιάς, δωρεών, προικών και κερδών⁶.

Με το π.δ. 6/10 Σεπτεμβρίου 1929 «περί κώδικος φορολογίας καθαρών προσόδων» και συγκεκριμένα στο άρθρο 3 παρ. 1 εδ. β' στοιχ. ε' εισάγεται μία εξαίρεση στο δικαίωμα του εφόρου του προαναφερθέντος νόμου να λαμβάνει οποιοσδήποτε πληροφορίες από τις τράπεζες για τον έλεγχο του φόρου η οποία αναφέρει τα εξής: «αι ενεργούσαι επικαταλλακτικάς και τραπεζικάς εργασίας ανώνυμοι εταιρείαι, δικαιούνται να αρνηθούν την παροχή πληροφοριών σχετικών προς τας παρ' αυταίς καταθέσεις των πελατών των ή τα υπό τούτων παραδεδομένα προς φύλαξιν χρεώγραφα και προς πάντα εν γένει λογαριασμόν των πελατών αυτών, εφόσον αι πληροφορίες αιταί, ζητούνται προς τον σκοπόν όπως χρησιμεύσωσι δια τον καθορισμόν του φορολογητέου εισοδήματος των πελατών». Η εν λόγω διάταξη αντικαταστάθηκε στη συνέχεια με το άρθρο 4 ν.δ. 953/1942 παρ. 2 το οποίο αναφέρει πως ναι μεν οι τράπεζες διατηρούσαν το δικαίωμα να αρνηθούν την παροχή πληροφοριών στον έφορο για τους πελάτες τους αλλά από την άλλη πλευρά υποχρεούνταν να παρέχουν τις ζητούμενες πληροφορίες για τους ομολογιούχους και μετόχους τους σχετικά με τις προσόδους τους⁷ από την εταιρεία της κλάσεως α, κατηγορίας γ. Έπειτα, με το άρθρο 17 παρ. 2 του α.ν. 952 /1949 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του Κώδικος φορολογίας καθαρών προσόδων», το συγκεκριμένο δικαίωμα άρνησης περιορίστηκε μόνο στις καταθέσεις ταμιευτηρίου ή επί προθεσμία, ενώ στη συνέχεια το ν.δ. 3323/1955 άρθρο 50 παρ. 1 εδ. β' συμπεριέλαβε εν τέλει κάθε είδους χρηματικές καταθέσεις⁸ και με το άρθρο 27 ν. 1868/1989 εξειδικεύτηκε περαιτέρω περιλαμβάνοντας τις πάσης φύσεως καταθέσεις όπως ομόλογα και μετοχές⁹.

Το άρθρο 50 ν.δ. 3323/1955 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 57 παρ. 1 εδ. β' π.δ. 129/16.2.1989 «για την κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο του κώδικα φορολογίας εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων» το οποίο επιτρέπει στον προϊστάμενο της ΔΟΥ να ζητεί για τον έλεγχο των δηλώσεων του φόρου εισοδήματος από τις δημοτικές ή δημοτικές αρχές, τις τράπεζες κ.α. οποιοσδήποτε πληροφορίες θεωρεί αυτός αναγκαίες για την διεκπεραίωση του έργου του. Ανάλογη προς την παραπάνω ρύθμιση διάταξη περί κάμψης του τραπεζικού απορρήτου θεσπίζεται και με το ν.δ. 118/1973 «περί κώδικος φορολογίας κληρονομιών, δωρεών, προικών και κερδών εκ λαχείων», σύμφωνα με τα άρθρα 73 παρ. 2, 90, 98, αντίστοιχα.

⁶ Κουτσούκης, Το τραπεζικό απόρρητο στο ιδιωτικό δίκαιο, 1994, 12.

⁷ Γραμματίκας (1991), 40-41.

⁸ Κουτσούκης (1994), 16.

⁹ Πρβλ. επίσης ΟΛΑΠ 1225/1975, ΟΛΑΠ 1224/1975, ΝοΒ 1976, 189.

Επιπροσθέτως, με το άρθρο 3 παρ. 1 ν.δ. 1059/1971, προβλέπεται η άρση κατόπιν αποφάσεως ημεδαπού δικαστηρίου για ποινικά κολάσιμες πράξεις και κακουργήματα τελεσθέντα στην αλλοδαπή, ενώ με το άρθρο 10 παρ. 1 ν. 1858/1989 εδ. β' ορίζονται τα εξής: «Το απόρρητο των κάθε μορφής καταθέσεων δεν ισχύει έναντι της Τράπεζας της Ελλάδος κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, των σχετικών με τον έλεγχο του τραπεζικού συστήματος και της εφαρμογής των νομισματικών, πιστωτικών και συναλλαγματικών κανόνων». Τα πρόσωπα όμως τα οποία ασκούν ή έχουν ασκήσει δραστηριότητες για λογαριασμό της ΤΤΕ και οι εντεταλμένοι αυτής ελεγκτές κι εμπειρογνώμονες σύμφωνα με το άρθρο 21 ν. 2076/1992 υποχρεούνται να τηρούν το επαγγελματικό απόρρητο έτσι ώστε να μη γνωστοποιούν πληροφορίες σε κανένα απολύτως πρόσωπο ή δημόσια αρχή παρά μόνο με συνοπτική ή συγκεντρωτική μορφή με σκοπό την προστασία της ταυτότητας του πιστωτικού ιδρύματος που ελέγχθηκε αλλά και των πελατών αυτού.

2. Η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ τράπεζας – πελάτη

Προτού αναλύσουμε διεξοδικά τον θεσμό της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου σε όλες τις γενικές και ειδικές προεκτάσεις του, όπως για παράδειγμα στην υποχρέωση μη ενημέρωσης τρίτων σχετικά με τον αριθμό των λογαριασμών καταθέσεων των πελατών από τις τράπεζες αλλά και το ύψος αυτών, θα πρέπει να αναφερθούμε στη βασική σχέση μεταξύ τράπεζας και πελάτη, η οποία καθορίζει το ευρύτερο πλαίσιο των εκατέρωθεν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των προαναφερομένων συμβαλλόμενων μερών.

Επιχειρώντας λοιπόν να πραγματοποιήσουμε την ανάλυση μας στη σχέση μεταξύ τράπεζας – πελάτη παρατηρούμε πως αυτή εκκινεί προ του σταδίου της κύριας συμβατικής δέσμευσης των μερών, η οποία επέρχεται με την συνομολόγηση και συμφωνία αυτών επί του περιεχομένου της εκάστοτε τραπεζικής σύμβασης. Κατά το πρώιμο στάδιο, το λεγόμενο και προσυμβατικό ή στάδιο των διαπραγματεύσεων δημιουργείται μια πρώτη «*συναλλακτική επαφή*»¹⁰ κατά την οποία θα πρέπει να τηρηθούν από τα μέρη οι θεμελιώδεις Αρχές του Αστικού Δικαίου, αυτές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών (ΑΚ 197,198).

Ειδικότερα, η ΑΚ 197¹¹ αποβλέπει κυρίως στην προστασία του ασθενεστέρου μέρους στη συμβατική σχέση, όπου στην εδώ περίπτωση είναι ο πελάτης της τράπεζας μέσω της προσαρμογής των όρων εκπλήρωσης της ενοχής σε τυχόν έκτακτα και απρόβλεπτα γεγονότα τα οποία θα έβαιναν σε βάρος του πελάτη της τράπεζας¹². Επιπλέον, με την ΑΚ 198 η οποία αναφέρεται στην περίπτωση της ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής η οποία εγεννήθη ακόμα και κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, καλύπτεται η οιαδήποτε ζημία επέλθει σε οποιοδήποτε

¹⁰ Πισιρίκος, Η ευθύνη από εμπιστοσύνη στην έννομη σχέση τράπεζας – πελάτη, ΔΕΕ 2012, 442.

¹¹ ΑΚ 197: «Κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης τα μέρη οφείλουν αμοιβαία τη συμπεριφορά που υπαγορεύεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη».

¹² Σταθόπουλος, Γενικό ενοχικό δίκαιο, 2004, 85 επ.

από τα μέρη (*culpa in contrahendo*) δημιουργώντας αυτοτελή υποχρέωση αποκατάστασης του λεγόμενου αρνητικού διαφέροντος που τυχόν προκύπτει ανεξάρτητα του εάν πρόκειται για συμβατική ή ευθύνη κατά τις διατάξεις περί αδικοπραξίας (ΑΚ 914 επ.)¹³. Στο προσυμβατικό στάδιο, η τράπεζα ευθύνεται επίσης σύμφωνα με την ΑΚ 197 για παραβίαση της αρχής της καλής πίστης, των συναλλακτικών ηθών ή ακόμα και για αδικοπραξία σύμφωνα με τις ΑΚ 198 και 937.

Βέβαια, τόσο κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων όσο και κατά το επόμενο στάδιο, αυτό της συμβατικής δέσμευσης των συμβαλλομένων μερών, κύρια επιδίωξη και των 2 είναι η δημιουργία αμοιβαίας σχέσης εμπιστοσύνης με απώτερο σκοπό την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση και προαγωγή των συμφερόντων τους και την περαιτέρω επέκταση της συνεργασίας τους και σε τυχόν άλλες τραπεζικές συναλλαγές. Οι τράπεζες ειδικότερα, στο πλαίσιο του εγχειρήματος της δημιουργίας σχέσεως εμπιστοσύνης με τους πελάτες τους, οφείλουν, όντας το ισχυρό μέρος στις τραπεζικές συμβάσεις με την μεγαλύτερη διαπραγματευτική ισχύ έναντι των πελατών τους, να προστατεύουν τα συμφέροντά τους και να τηρούν κάποιες βασικές εκ του νόμου θεσπιζόμενες υποχρεώσεις. Η τήρηση και εφαρμογή αυτών των δεσμεύσεων από την πλευρά των τραπεζών είναι καίριας σημασίας τόσο για την κοινωνική και οικονομική ευημερία των ιδιωτών και την γενικότερη επέκταση των επενδύσεων στη χώρα αλλά και για τα ίδια τα πιστωτικά ιδρύματα τα οποία εξασφαλίζουν σε πρώτη φάση τη βιωσιμότητα τους και κατ' επέκταση την διεύρυνση των εργασιών τους. Οι υποχρεώσεις αυτές μπορεί να είναι είτε ηθικές όπως π.χ. η τήρηση της επαγγελματικής δεοντολογίας σε διάφορα θέματα¹⁴ είτε να καθορίζονται βάσει ρητής διάταξης νόμου. Στο προσυμβατικό για παράδειγμα επίπεδο της σχέσης τράπεζας – πελάτη, βρίσκουμε την υποχρέωση ενημέρωσης και παροχής πληροφοριών προς τον πελάτη επί της συγκεκριμένης κάθε φορά σύμβασης που επιχειρείται να καταρτισθεί με αντισυμβαλλόμενη την τράπεζα. Η ενημέρωση θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να διασφαλίζεται η συμβατική ελευθερία του πελάτη ως προς την κατάρτιση ή μη της τραπεζικής σύμβασης με οικεία βούληση (άρθρο 5 παρ 1 Σ, ΑΚ 361)¹⁵ αλλά και ως προς τον καθορισμό του περιεχομένου των όρων αυτής¹⁶.

Αναφορικά τώρα με το συμβατικό στάδιο, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να επιδεικνύουν ιδιαίτερη επιμέλεια όσον αφορά την προάσπιση των γενικών συμφερόντων και εννόμων αγαθών του πελάτη τους και να εκπληρώνουν τις εκάστοτε παροχές προς αυτούς τελώντας

¹³ Πιτσιρίκος, ΔΕΕ 2012, 442.

¹⁴ Ψυχομάνης, Ηθική της τραπεζικής επιχειρηματικής πρακτικής, ΔΕΕ 2004, 981 επ.

¹⁵ Πιτσιρίκος, ΔΕΕ 2012, 443.

¹⁶ Σε όλες βέβαια πλέον τις τραπεζικές συμβάσεις υφίστανται προδιατυπωμένοι όροι από τα πιστωτικά ιδρύματα, οι οποίοι τίθενται στις συμβάσεις με τη μορφή των ΓΟΣ, όπου οι πελάτες καλούνται απλά να συνομολογήσουν την σύμβαση, μη δυνάμενοι να διαπραγματευτούν, εν τοις πράγμασι, το περιεχόμενό τους ή την μη συμπερίληψη τους στη σύμβαση.

πάντοτε εν καλή πίστει σύμφωνα με την ΑΚ 288¹⁷. Σε περίπτωση που υπάρξει σχετική παραβίαση των αρχών της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τότε εφαρμόζονται οι διατάξεις που σχετίζονται με την πλημμελή εκπλήρωση της παροχής όπως π.χ. οι διατάξεις των άρθρων ΑΚ 335 επ., 380 επ. για την αδυναμία παροχής ή της υπερημερίας (ΑΚ 340 επ., 343 επ., 383 επ.)¹⁸. Το ιδιαίτερο αυτό καθήκον των πιστωτικών ιδρυμάτων δεν περιλαμβάνει μόνο τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες εκπληρώνεται κάποια παροχή ή εκτελείται κάποια τραπεζική εργασία εκ μέρους τους για λογαριασμό του πελάτη αλλά επεκτείνεται, ως ελέχθη προηγουμένως, σε όλο το φάσμα των εννόμων αγαθών και συμφερόντων του πελάτη.

Ιδιαίτερη εκδήλωση της σχέσεως εμπιστοσύνης που επιδιώκουν να «οικοδομήσουν» τα πιστωτικά ιδρύματα με τους πελάτες τους αλλά και των επιμέρους νομικών υποχρεώσεων τους είναι και η προστασία του τραπεζικού και προσωπικού τους απορρήτου έναντι οιοδήποτε τρίτου μη πελάτη των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της μη κοινοποίησης από τους υπαλλήλους και τα στελέχη των ιδρυμάτων αυτών ευαίσθητων πληροφοριών που άπτονται της σφαίρας των προσωπικών και οικονομικών δεδομένων και συναλλαγών των πελατών μαζί τους.

Ευθύνη της τράπεζας θεμελιώνεται και κατά το στάδιο μετά την περάτωση ή διακοπή της επαγγελματικής της σχέσης με τον πελάτη αναφορικά με κάθε στοιχείο ή πληροφορία σχετική με το πρόσωπο του πελάτη ή τις συναλλαγές του (π.χ. ιδιωτικά του έγγραφα, οικονομικές συναλλαγές). Η υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας εφαρμόζεται και στην πρόωρη καταγγελία των τραπεζικών συμβάσεων και διαρκεί «όσο και το αντίστοιχο έννομο συμφέρον του φορέα του απορρήτου»¹⁹, ανεξάρτητα από το χρονικό σημείο που οι τράπεζες θεωρούν πως οι συναλλαγές μαζί του έχουν διεκπεραιωθεί π.χ. με λογιστικό κλείσιμο των βιβλίων. Έναντι της τράπεζας είναι δυνατό να προκύψει ευθύνη προς αποζημίωση του πελάτη από αδικοπράξια σύμφωνα με την ΑΚ 914 επ. και η σχετική αξίωση υπόκειται συνήθως σε πενταετή παραγραφή, εφόσον βέβαια η σχετική πράξη δεν είναι ποινικά κολάσιμη σύμφωνα με ειδικό ποινικό νόμο που μπορεί να ορίζει διαφορετικό χρονικό ορίζοντα παραγραφής.

3. Η έννοια του τραπεζικού απορρήτου

3.1. Το γενικό τραπεζικό απόρρητο

Η έννοια του (γενικού) τραπεζικού απορρήτου θα λέγαμε πως είναι αρκετά ευρεία κάτι το οποίο διαφαίνεται και από τις νομοθετικές διατάξεις των νομοθετημάτων που το εξειδικεύουν. Αυτό συμβαίνει διότι πουθενά δεν υπάρχει κάποιος σαφής νομικός ορισμός του. Το τραπεζικό απόρρητο δεν επιβάλλεται από ειδική διάταξη νόμου αλλά εδράζεται στις διατάξεις των άρθρων

¹⁷ ΑΚ 288: «Ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη τα συναλλακτικά ήθη».

¹⁸ Πιτσιρίκος, ΔΕΕ 2012, 443.

¹⁹ Γραμματικός (1991), 75 υποσ. 12.

2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 9 παρ. 1 εδ. β', 19 και 25 του ελληνικού Συντάγματος. Επίσης στις ΑΚ 57, 197, 198, 288, 361, 904, 932, στις διατάξεις 252 και 371 ΠΚ, το άρθρο 402 παρ. 2 ΚΠολΔ και τέλος στην ίδια τη συμβατική σχέση της τράπεζας με τον πελάτη. Έτσι λοιπόν ανευρίσκουμε στις αποσπασματικές αυτές διατάξεις που υπάρχουν σε διάφορους νόμους, στοιχεία - όρους οι οποίοι συνθέτουν κάποιες από τις πτυχές του τραπεζικού απορρήτου κι όχι ρητή νομοθετική κάλυψη²⁰. Ένας ευρύτερα αποδεκτός ορισμός ο οποίος θα μπορούσε να δοθεί για να περιγραφεί με αρκετά γλαφυρό τρόπο ή έννοια του τραπεζικού απορρήτου είναι ο εξής: «Ως τραπεζικό απόρρητο νοείται η υποχρέωση της τράπεζας απέναντι σε κάθε πρόσωπο, με το οποίο έρχεται σε συναλλακτική επαφή να σιωπεί για τις προσωπικές και οικονομικές του υποθέσεις και κάθε στοιχείο που περιέρχεται σε γνώση της στο πλαίσιο της επαφής αυτής»²¹.

Κατά μια άλλη άποψη, αντικείμενο του τραπεζικού απορρήτου αποτελούν «γεγονότα, εντυπώσεις και αξιολογικές κρίσεις (Werturteile)²². Μερικά ενδεικτικά εξ αυτών θα ήταν π.χ. το αν ο πελάτης σύνηψε σύμβαση δανείου, το ύψος του ποσού της πίστωσης που το χορηγήθηκε, οι ιδιαίτεροι τυχόν ευνοϊκοί όροι υπό τους οποίους την έλαβε, το αν λαμβάνει μέρισμα από κατοχή μετοχών, οι περιπτώσεις όπου η τράπεζα φυλάττει με την ιδιότητα του θεματοφύλακα τίτλους μεριδίων αμοιβαίου κεφαλαίου κατά τα άρθρο 3 αρ. 3, 8, 12 παρ. 3 περ. β' ν. 3283/2004.

Το γενικό τραπεζικό απόρρητο κατά μια διαφορετική άποψη απορρέει από την παγκόσμια εμπορική συνήθεια και το έθιμο²³, ενώ κατά μια άλλη (ορθότερη κατά τη γνώμη μας) άποψη

²⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 10 ΓΥΜΣΤ' 3446/1909 του Ταχυδρομικού Ταμειευτηρίου: «Απαγορεύεται εις τους ταχυδρομικούς υπαλλήλους να παρέχωσι πληροφορίες εις άλλους, εκτός της ανωτέρας αρχής των, περί του ονόματος των καταθετών και του ποσού της καταθέσεως αυτών».

Το άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971 «περί του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων» ανέφερε ότι: «Οι καταθέσεις εις τας ελληνικάς τράπεζας, χαρακτηρίζονται ως απόρρητοι» και με το τροποποιημένο άρθρο 10 παρ. 1 ν. 1858/1989, ΦΕΚ/ Α /148/1.6.1989 «Διαρρυθμίσεις στον Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης των επιβατικών αυτοκινήτων και άλλες διατάξεις» ορίζονται τα εξής: «Οι κάθε μορφής καταθέσεις σε πιστωτικά ιδρύματα είναι απόρρητες...».

Το άρθρο 2 παρ. 1 ν.δ. 1059/1971 αναφέρει επίσης τα εξής: «Διοικηταί, μέλη Διοικητικών Συμβουλίων ή άλλων συλλογικών οργάνων ή υπάλληλοι Τραπεζών, οίτινες ως εκ των καθηκόντων των λαμβάνουν γνώσιν των τραπεζικών καταθέσεων, παρέχοντες καθ' οιονδήποτε τρόπον, οιαδήποτε περί αυτών πληροφορία, τιμωρούνται δια φυλακίσεως τουλάχιστον 6 μηνών».

Επίσης στο άρθρο 12 ν.δ. 1321/1972 «περί ναυτιλιακών τραπεζών» αναγράφει ότι: «αι ναυτιλιακαί τράπεζαι υποχρεούνται εις τήρησιν του τραπεζικού απορρήτου και επί πάσης εν γένει τραπεζικής εργασίας ή σχέσεως αυτών έναντι πάσης αρχής και εν γένει τραπεζικής εργασίας ή σχέσεως αυτών έναντι πάσης αρχής και εν γένει παντός τρίτου, πλην του ελέγχου των νομισματικών, δικαστικών και φορολογικών αρχών, αι οποίαι όμως υποχρεούνται εις τήρησιν του απορρήτου, υποκείμεναι εις τας κυρώσεις τας προβλεπόμενας υπό το ν.δ. 1059/1971, «περί του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων».

²¹ Πισιρίκος, ΔΕΕ 2012, 446· Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο – Δίκαιο των τραπεζικών Συμβάσεων, 2008, 42 Christopoulou, Das Bankgeheimnis im Wirtschaftsverkehr, 1994, 3.

²² Βλ. Κουτσούκη (1994), 64, υποσ. 46.

²³ Χριστοδούλου, Η έννοια της καταθέσεως και το ζήτημα του ακατάσχετου κατά το νόμο περί του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων (γνωμ.), ΔΕΕ 1998, 233 υποσ. 2.

απορρέει από το δικαίωμα του προσώπου στην προστασία της προσωπικότητάς του (ΑΚ 57 επ.)²⁴.

Το έννομο λοιπόν αγαθό το οποίο προστατεύεται εδώ από τα πιστωτικά ιδρύματα είναι όλα εκείνα τα στοιχεία που αν περισυλλεχθούν από αυτά σχετικά με τις δραστηριότητες- συναλλαγές των πελάτες τους, αποτελούν τον πυρήνα της ιδιωτικής σφαίρας των ατόμων και των προσωπικών και οικονομικών τους δεδομένων. Όλα τα πρόσωπα τα οποία λαμβάνουν γνώση των εν λόγω προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους δεσμεύονται νομικά ως προς την τήρηση του επαγγελματικού και υπηρεσιακού απορρήτου²⁵. Εδώ διακρίνουμε πως το τραπεζικό απόρρητο σχετίζεται άμεσα και με την τήρηση της επαγγελματικής εχεμύθειας από την πλευρά των τραπεζικών υπαλλήλων και ερμηνεύεται αρνητικά, με την έννοια της μη γνωστοποίησης των στοιχείων – δεδομένων των πελατών σε ευρύ κύκλο προσώπων²⁶.

Στο ποινικό της σκέλος η παραβίαση του απορρήτου και της εχεμύθειας συνεπάγεται την πλήρωση του πραγματικού του κανόνα δικαίου της διάταξης 371 ΠΚ που επιβάλλει ποινή χρηματική ή φυλάκιση μέχρι 1 έτος στους παραβάτες. Ανάλογη ρύθμιση βρίσκουμε και στο άρθρο 2 παρ. 1 ν.δ. 1059/1971 το οποίο θεσπίζει το ιδιώνυμο αδίκημα της παραβίασης του τραπεζικού απορρήτου για τους διοικητές, τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων ή άλλων συλλογικών οργάνων και τους υπαλλήλους των τραπεζών και προέβλεπε μάλιστα και ποινικές κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης των σχετικών διατάξεων που τιμωρούνταν με ποινή πλημμεληματικού χαρακτήρα φυλακίσεως τουλάχιστον 6 μηνών. Συνεπώς, τα μέλη θα πρέπει να σιωπούν σε κάθε περίπτωση, για κάθε περιστατικό το οποίο ο πελάτης επιθυμεί να παραμείνει μυστικό, ακόμα κι αν ο ίδιος δεν έχει εκφράσει αντίθετη βούληση. Αυτό το τελευταίο θα αξιολογηθεί από τον τραπεζικό υπάλληλο με βάση την πραγματική ή την εικαζόμενη βούλησή του πελάτη επιμετρώντας και την επέλευση ζημίας – βλάβης ή ύπαρξης εννόμου συμφέροντος στο πρόσωπο του πελάτη με την διενέργεια της εκάστοτε πράξης²⁷. Είναι δυνατό μάλιστα να υφίσταται παραβίαση του ιδιωτικού απορρήτου πελάτη στο πλαίσιο λειτουργίας του ίδιου του πιστωτικού ιδρύματος στην περίπτωση που μεταβιβάζονται προσωπικές ή οικονομικές πληροφορίες σε υπηρεσιακώς αναρμόδια πρόσωπα²⁸. Το γενικό τραπεζικό απόρρητο συνάγεται στην «υποχρέωση της τράπεζας να μην αποκαλύπτει σε τρίτους οποιαδήποτε

²⁴ Χριστοδούλου, ΔΕΕ 1998, 233, υποσ. 3· Δούβλης, Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων, ΔΕΕ 2012, 1094-1095.

²⁵ Ειδικότερα, δέσμευση προκύπτουσα εκ του επαγγελματικού απορρήτου έχουν μόνο τα οριζόμενα πρόσωπα εκ του νόμου. Βλ. σχετικά άρθρ. 371 ΠΚ, 212 ΚΠολΔ, 400 και 401 ΚΠολΔ.

²⁶ Γραμματικός (1991), 51.

²⁷ Πιτσιρίκος, ΔΕΕ 2012, 446.

²⁸ Βλ. σχετικά Γραμματικός (1991), 62-63· Πιτσιρίκος, ΔΕΕ 2012, 447.

πληροφορία περιέρχεται σε γνώση της κατά την άσκηση της επιχειρηματικής της δραστηριότητας²⁹.

Τέλος να αναφέρουμε πως η έννοια της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου δεν είναι απόλυτη και δεν ενεργεί έναντι παντός τρίτου. Πιο συγκεκριμένα, η κρατούσα στη νομολογία άποψη υποστηρίζει πως σε ορισμένες περιπτώσεις αυτή κάμπτεται, όπως στην περίπτωση του αντιπροσώπου των ΑΚ 211, 212 ή έναντι των κληρονόμων και του εγγυητή³⁰. Διεξοδικότερη αναφορά στις περιπτώσεις κάμψης του τραπεζικού απορρήτου θα γίνει κατωτέρω.

3.2. Το ειδικό τραπεζικό απόρρητο σύμφωνα με το ν.δ. 1059/1971

Η προστασία του τραπεζικού απορρήτου αποτελεί ιδιαίτερη έκφραση του επαγγελματικού απορρήτου στο χρηματοπιστωτικό κλάδο. Σε σχέση με τα πρόσωπα τα οποία ασκούν την δραστηριότητα τους γενικά στον χρηματοπιστωτικό τομέα, συνδέεται άμεσα με την τήρηση των αρχών της επαγγελματικής εχεμύθειας εκ μέρους τους, έτσι ώστε να διαφυλάττουν όλες εκείνες τις ευαίσθητες πληροφορίες και τα ιδιωτικά δεδομένα των πελατών τους, στοιχείων που άπτονται της προστασίας της ελευθερίας των συναλλαγών όσο και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας τους σύμφωνα με την ΑΚ 57. Στην υποχρέωση τήρησης της επαγγελματικής εχεμύθειας δύνανται να εντάσσονται και ζητήματα που αφορούν τυχόν έλλειψη παροχής της δέουσας επιμέλειας από την πλευρά των τραπεζών σε σχέση με την διαφύλαξη των απορρήτων των πελατών τους, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στη γνωστοποίηση των ιδιωτικών τους εγγράφων σε τρίτους μη πελάτες της τράπεζας³¹. Η περίπτωση της αποκάλυψης ή γνωστοποίησης σε τρίτους των επαγγελματικών απορρήτων των πελατών των πιστωτικών ιδρυμάτων συνεπάγεται αστικές αλλά και ποινικές ευθύνες για τα όργανα που προβαίνουν σε αυτές τις ενέργειες που εμπίπτουν στην παράβαση ενοχικών συμβατικών υποχρεώσεων, στην προσβολή της προσωπικότητας (ΑΚ 57) αλλά και του ποινικού αδικήματος της παραβίασης του επαγγελματικού απορρήτου του άρθρου 371 ΠΚ.

Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες έννομες τάξεις των ευρωπαϊκών κυρίως κρατών, οι οποίες στο σύνολό τους περιλαμβάνουν νομοθετικές ρυθμίσεις για τον ενιαίο προσδιορισμό της έννοιας του τραπεζικού απορρήτου, στην Ελλάδα εξακολουθεί να υφίσταται αυτή η διάκριση μεταξύ του γενικού τραπεζικού απορρήτου, το οποίο αφορά στο σύνολο των προσωπικών πληροφοριών

²⁹ Γέσιου-Φαλτσή, Η κατάσχεση των τραπεζικών καταθέσεων πριν και μετά τον ν. 2915/2001, Δίκη 2002, 424 υποσ. 1.

³⁰ Βλ. σχετικά ΜΠρΠειρ 3629/1984, ΕΕμπΔ 1985, 640 επ. (για υποκατάσταση της βούλησης του πελάτη), ΕφΘεσ 1071/2002, ΕπισκΕΔ 2002, 1096 επ., ΜΠρΠειρ 5768/2005, ΔΕΕ 2006, 775 επ. Η απόφαση αντιμετωπίζει θετικά αίτηση κληρονόμων κατά τράπεζας για επίδειξη εγγράφων κατάθεσης κληρονομούμενου.

³¹ Ντόστας, Γενικό τραπεζικό απόρρητο και απόρρητο των καταθέσεων – κατάσχεση των καταθέσεων, 2000, 2-3. Αντίθετα, η τράπεζα δεν ευθύνεται προς τήρηση του απορρήτου για την τυχόν περιέλευση εις γνώσιν της γεγονότων και πληροφοριών τα οποία δεν έχουν σχέση με τον κύκλο των επαγγελματικών της δραστηριοτήτων και συναλλαγών με τους πελάτες της.

και των οικονομικών σχέσεων - συναλλαγών των πελατών με τις τράπεζες που καλείται ο νομοθέτης να προστατεύσει και του *ειδικού τραπεζικού απορρήτου* το οποίο καλείται και *απόρρητο των καταθέσεων*³². Το ειδικό τραπεζικό απόρρητο, η νομοθετική διάκριση του οποίου από το γενικό αποτελεί μια καινοφανή ρύθμιση για τη χώρα μας, η οποία θεσπίστηκε με το άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971, το οποίο στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από το άρθρο 10 παρ. 1 ν. 1858/1989 εδ. α' το οποίο εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα και αναφέρει ότι: «*Οι κάθε μορφής καταθέσεις σε πιστωτικά ιδρύματα είναι απόρρητες*». Με την διάταξη αυτή το πιστωτικό ίδρυμα δεσμεύεται ως προς την τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου - εχεμύθειας ως προς τις καταθέσεις του πελάτη του, ενώ αυτός διατηρεί το σχετικό δικαίωμα να επιδιώξει δικαστικώς την αποκατάσταση τυχόν μελλοντικών επελευθερωτικών ηθικών ή και πραγματικών βλαβών προερχόμενων εκ της παραβίασής του της σχετικής υποχρέωσης εχεμύθειας³³. Το ειδικό τραπεζικό απόρρητο δηλαδή, έχει ως σκοπό την προστασία των καταθέσεων, οι οποίες αποτελούν μια μορφή ανώμαλης παρακαταθήκης (ΑΚ 830 εδ. α') που συνάπτονται μεταξύ τραπεζών και πελατών και καταλαμβάνει αφ' ενός τις πάσης φύσεως χρηματικές καταθέσεις (ελεύθερες ή δεσμευμένες, όψεως, ταμιευτηρίου, προθεσμιακές ή σε τρεχούμενο λογαριασμό), αφ' ετέρου δε και οποιαδήποτε άλλη κατάθεση τίτλων, ήτοι κινητών αξιών (π.χ. μετοχών, ομολογιών, άλλων χρεογράφων) πραγματοποιηθείσα πάντοτε με τη μορφή της ανώμαλης παρακαταθήκης³⁴.

Άμεση κατοχύρωση του ειδικού τραπεζικού απορρήτου μέσω των προσώπων τα οποία οφείλουν τηρούν τις αρχές της επαγγελματικής εχεμύθειας εισάγει και η ποινική διάταξη του εδ. α' του άρθρου 2 ν.δ. 1059/1971 η οποία ορίζει τα εξής: «*Διοικηταί, μέλη Διοικητικών Συμβουλίων ή άλλων συλλογικών οργάνων ή υπάλληλοι Τραπεζών, οίτινες ως εκ των καθηκόντων των λαμβάνουν γνώσιν των τραπεζικών καταθέσεων, παρέχοντες καθ' οιονδήποτε τρόπον, οιαδήποτε περί αυτών πληροφορία, τιμωρούνται δια φυλακίσεως τουλάχιστον 6 μηνών*». Λαμβάνοντας ως βάση τα ανωτέρω παρατιθέμενα άρθρα 1 και 2 ν.δ. 1059/1971 διαπιστώνουμε πως οι κάθε μορφής καταθέσεις είναι απόρρητες και ότι ο απόρρητος χαρακτήρας των πάσης φύσεως καταθέσεων και λογαριασμών δεν προστατεύει μόνο τις καταθέσεις σε χρήμα αλλά με διασταλτική ερμηνεία των διατάξεων και οποιαδήποτε πληροφορία ή γνωστοποίηση παρασχεθεί σχετικά με τις εν λόγω καταθέσεις και λογαριασμούς³⁵. Το απόρρητο των καταθέσεων καλύπτει τόσο την ύπαρξη, την προέλευση, το

³² Ντόστας (2000), 4-5.

³³ Κουτσούκης (1994), 75.

³⁴ Βλ. σχετικά ΠΠρΑθ 1260/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁵ Βλ. σχετικά ΟΛΑΠ 3/1993, ΕλλΔνη 1993, 1459, ΕφΑθ 1664/2001, ΕλλΔνη 2002, 1703. Αντιθέτως, οι προγενέστερες νομολογιακές αποφάσεις έκριναν ότι ως καταθέσεις υπό την έννοια του ν.δ. 1059/1971 λογίζονται μόνο οι σε χρήμα αποτιμητέες. Βλ. σχετικά ΟΛΑΠ 1275/1975, ΟΛΑΠ 1224/1975, ΝοΒ 1976, 188-189, ΕφΠειρ 534/1987, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

ύψος και τις τυχόν μεταφορές αυτών διαμέσου του τραπεζικού συστήματος³⁶. Η ratio της θεσπίσεως του εδράζεται στην εποχή της Δικτατορίας στην Ελλάδα (1967-1974) και είχε ως σκοπό την προσέλκυση (ξένων κυρίως) κεφαλαίων στις ελληνικές τράπεζες προς εξυπηρέτηση της χρηματοδότησης της εθνικής οικονομίας³⁷.

Το ειδικό τραπεζικό απόρρητο όμως περιορίζεται και επιτρέπεται το άνοιγμα τραπεζικών λογαριασμών κατά τις περιπτώσεις εκείνες όπου διαπιστώνεται η τέλεση αξιόποινων πράξεων όπως φοροδιαφυγή ή ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (περιπτώσεις οι οποίες θα αναλυθούν διεξοδικά στο 2^ο και το 3^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας). Από τις διατάξεις αυτές σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 2 παρ 1, 5 παρ. 1 και 9 παρ. 1 Σ, ΑΚ 57, 361 και 288, άρθρο 2 ν. 2072/1992 και άρθρο 27 ν. 1868/1989, προκύπτει ότι η Τράπεζα είναι υποχρεωμένη με απειλή καταβολής αποζημιώσεως αλλά και ποινικών κυρώσεων (βλ. άρθρο 371 ΠΚ ή άρθρο 2 ν.δ. 1059/1971) των υπεύθυνων φυσικών προσώπων της, και σε περίπτωση μη συνδρομής των εκ του νόμου ρητά οριζόμενων εξαιρέσεων, να τηρεί το απόρρητο των πάσης φύσεως καταθέσεων και λογαριασμών και όχι μόνον των εις χρήμα καταθέσεων των πελατών της, έναντι παντός τρίτου και απαγορεύεται η παροχή οποιασδήποτε πληροφορίας ή γνωστοποίησης σχετικά με τις εν λόγω καταθέσεις και λογαριασμούς.

4. Η θεμελίωση του τραπεζικού απορρήτου στο Σύνταγμα

Η συνταγματική κατοχύρωση του τραπεζικού απορρήτου διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην διαμόρφωση του περιεχομένου του αλλά και των βασικών θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων - αρχών τις οποίες θα πρέπει να εφαρμόζουν όσοι διαχειρίζονται τα ευαίσθητα αυτά προσωπικά δεδομένα. Ο βασικός πυλώνας στον οποίο θα πρέπει να στηριχθεί ο συνταγματικός νομοθέτης για την καλύτερη δυνατή θωράκιση της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου είναι, σε πρώτο στάδιο, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξίας και αξιοπρέπειας, όπως αυτός περιγράφεται στο άρθρο 2 παρ. 1 Σ., όπου αποτελεί μάλιστα και το υπέρτατο καθήκον κάθε ευνομούμενης πολιτείας. Δεν είναι δυνατό να νοηθεί σε καμία περίπτωση πλήρης και αποτελεσματική η προστασία του τραπεζικού απορρήτου, όταν τόσο τα όργανα της πολιτείας αλλά και τα όργανα ιδιωτικών φορέων (π.χ. δημόσια φορολογική αρχή, δικηγορικές εταιρίες, τραπεζικοί υπάλληλοι) απαλλάσσονται της υποχρέωσης τους (ηθικής και νομικής) για την μη γνωστοποίηση ιδιωτικών εγγράφων των πελατών τους σε τρίτους. Αυτές οι ενέργειες συνιστούν ευθεία παραβίαση της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 2 παρ. 1 και επιπλέον προσβολή της προσωπικότητας με βάση τα οριζόμενα στην ΑΚ 57.

Μέρος της θεωρίας βέβαια, διατυπώνει την άποψη πως ο θεσμός του τραπεζικού απορρήτου εδράζεται τόσο στο εννοιολογικό περιεχόμενο της διάταξης του άρθρου 2 παρ. 1 Σ.

³⁶ Ανδρουλάκης, Απόρρητο τραπεζικών καταθέσεων και άλλα, 1988, 35.

³⁷ Βλ. ΟΛΑΠ 1235/1975, ΝοΒ 1976, 189, ΣυμβΠλημΛαρ 113/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

όσο και στο άρθρο 9 παρ. 1 Σ. (περί του απαραβίαστου του οικογενειακού ασύλου και της κατ' οίκον έρευνας), ενώ κατά μια άλλη άποψη η θεμελίωση παρέχεται μόνο από το άρθρο 9 παρ. 1 του Σ³⁸. Κατά την άποψη του Ντόστα «οι παραπάνω απόψεις είναι εσφαλμένες διότι δεν λαμβάνουν υπόψη ότι οι διατάξεις αυτές έχουν διαφορετικό προορισμό³⁹ κι όχι τη διαφύλαξη της οικονομικής και συναλλακτικής ελευθερίας σε όλες τις εκφάνσεις της όπως ορίζει το άρθρο 5 παρ. 1 Σ.»⁴⁰. Κατά την άποψη του γράφοντος θα ήτο εφικτή η υπαγωγή του τραπεζικού απορρήτου στο ρυθμιστικό πεδίο της συνταγματικής διάταξης 9Α περί της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, μόνο στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες έχει συντελεσθεί παραβίαση του τραπεζικού απορρήτου, με την δημοσιοποίηση ή γνωστοποίηση ή επεξεργασία από τα τραπεζικά όργανα, ιδιωτικών εγγράφων και πληροφοριών που άπτονται της σφαίρας της ιδιωτικότητας του ατόμου και των προσωπικών του δεδομένων.

Στις συνταγματικές διατάξεις πάντως, εισάγονται και κάποιοι περιορισμοί όσον αφορά την προστασία του τραπεζικού απορρήτου. Ειδικότερα αυτοί περιλαμβάνονται στις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 1, όπου ναι μεν κατοχυρώνονται οι οικονομικές ελευθερίες αλλά μόνο εφόσον δεν προσκρούουν στα χρηστά ήθη και το Σύνταγμα ή όταν δεν προσβάλλουν τα δικαιώματα άλλων ή δεν θίγεται το δημόσιο συμφέρον σύμφωνα με το άρθρο 106 παρ 2. Σ.

Τέλος διάσταση παρατηρείται στη θεωρία και τη νομολογία ως προς το ζήτημα του εάν το άρθρο 17 παρ. 1 Σ ρυθμίζει εκτός από τα εμπράγματα δικαιώματα και τα ενοχικά, γεγονός που σημαίνει πως η τράπεζα η οποία στο πλαίσιο συγκεκριμένης εμπράγματης σύμβασης με τον πελάτη της θα δεσμεύεται συμβατικά ως προς την τήρηση των αρχών του τραπεζικού απορρήτου με βάση το δικαίωμα στην ιδιοκτησία⁴¹.

5. Προσδιορισμός έκτασης καθήκοντος εχεμύθειας και τραπεζικό απόρρητο

Εν πρώτοις, το επαγγελματικό καθήκον εχεμύθειας εφαρμόζεται από τα αντιπροσωπευτικά όργανα της τράπεζας. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν όλα εκείνα τα όργανα τα οποία στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους εκφράζουν τη βούληση του νομικού προσώπου της τράπεζας και το αντιπροσωπεύουν στις σχέσεις του με τους τρίτους (π.χ. πελάτες). Στα αντιπροσωπευτικά αυτά λοιπόν όργανα, ανήκουν τόσο το υπαλληλικό προσωπικό όσο και τα διευθυντικά στελέχη της τράπεζας, τα οποία έχουν οργανική ιδιότητα εκ του ΔΣ ή εκ του καταστατικού να διαχειρίζονται και να εκπροσωπούν το νομικό πρόσωπο της τράπεζας, το οποίο μάλιστα, σε περιπτώσεις που θεμελιώνεται ευθύνη έναντι των πελατών του για

³⁸ Βλ. Ντόστα (2000), 7, υποσ. 8· γνωμ.Εισ.ΑΠ. 23/1986, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁹ «Συγκεκριμένα αναφέρεται πως το άρθρο 2 παρ. 1 Σ έχει απλά κατευθυντήριο χαρακτήρα και δεν θεσπίζει συγκεκριμένο ατομικό δικαίωμα, ενώ το άρθρο 9 παρ. 1 αναφέρεται στο απαραβίαστο της οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής».

⁴⁰ Η ανωτέρω άποψη ότι το τραπεζικό απόρρητο αποτελεί εκδήλωση της οικονομικής ελευθερίας όπως αυτό περιγράφεται στο άρθρο 5 παρ. 1 Σ είναι και η επικρατούσα στη θεωρία.

⁴¹ Ντόστας (2000), 5.

παραβίαση του απορρήτου, νομιμοποιείται παθητικώς σε αποζημίωση αυτών σύμφωνα με την ΑΚ 71. Εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα είναι δυνατό να υπάρξει στην περίπτωση κατά την οποία έχουμε παραβίαση του καθήκοντος εχεμύθειας όταν διάφορα ιδιωτικά – προσωπικά έγγραφα πελατών διαχειρίζονται ή μεταβιβάζονται σε υπηρεσιακώς αναρμόδια, από άποψης αντικειμένου, τραπεζικά όργανα⁴² (π.χ. υπάλληλος ο οποίος διαχειρίζεται τις χορηγήσεις πιστώσεων του ιδρύματος ενημερώνεται σχετικά με τα εμβάσματα, σε ποσά, που έχει πραγματοποιήσει συγκεκριμένος πελάτης σε συγκεκριμένο λογαριασμό).

Αντίστοιχη δέσμευση όμως, υπάρχει για τα αντιπροσωπευτικά όργανα της τράπεζας ως προς την τήρηση του τραπεζικού απορρήτου. Σε αυτά περιλαμβάνονται με βάση το καταστατικό μιας τράπεζας σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 1 ν.δ. 1059/1971 οι εκάστοτε διοικητές, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή άλλων συλλογικών οργάνων και οι εκλεγμένοι από την Γενική Συνέλευση ελεγκτές των τραπεζών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να καταστήσουμε σαφή στον αναγνώστη τα όρια της έκτασης του τραπεζικού απορρήτου. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να γίνει σχετική διάκριση μεταξύ τραπεζικού απορρήτου και επαγγελματικού απορρήτου. Η βασική διαφορά έγκειται στο εξής: η συμμόρφωση σύμφωνα με τους κανόνες της τραπεζικής εχεμύθειας προϋποθέτει την εφαρμογή, από την πλευρά των τραπεζικών στελεχών και υπαλλήλων, κανόνων οι οποίοι έχουν σχέση με την άσκηση των καθ' ύλην αρμοδιοτήτων τους. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως τα τραπεζικά όργανα υποχρεούνται να τηρούν το τραπεζικό απόρρητο για όλες εκείνες τις πληροφορίες και τα γεγονότα που έχουν κατ' αρχήν περιέλθει εις γνώσιν τους και έχει άμεση σχέση εν γένει με την επαγγελματική τους δραστηριότητα και την παροχή των τραπεζικών υπηρεσιών-εργασιών προς τους πελάτες⁴³. Για οιοσδήποτε άλλες πληροφορίες ή περιστατικά που δεν έχουν σχέση με το πλαίσιο της εκτέλεσης των καθηκόντων τους λάβουν γνώση τα τραπεζικά όργανα, εφαρμόζεται το εκάστοτε επαγγελματικό απόρρητο, το οποίο σε περίπτωση μη τήρησής του μπορεί να επιφυλάσσει και ποινικές ευθύνες στους παραβάτες σύμφωνα με τα οριζόμενα στο 371 ΠΚ ή το άρθρο 2 παρ.1 ν.δ. 1059/1971, όπως παραδείγματος χάριν δύναται να συμβεί στην περίπτωση της διαβίβασης πληροφοριών από υπάλληλο ο οποίος πραγματοποιεί συναλλαγές με συγκεκριμένο πελάτη σε υπηρεσιακώς αναρμόδιο όργανο άλλου τραπεζικού υποκαταστήματος χωρίς να έχει υπάρξει σχετικό αίτημα περί παροχής αυτών των εμπιστευτικής φύσεως πληροφοριών του πελάτη από τη διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος.

⁴² Κουτσούκης (1994), 62.

⁴³ Γραμματικός (1991), 67· Σύμφωνα με τον Ψυχομάνη, Εγχειρίδιο τραπεζικού δικαίου, 2009¹, σελ. 2 ως τραπεζικές εργασίες νοούνται: «οι πάσης φύσεως εμπορικές πράξεις που ασκούνται από τράπεζες, προσιδιάζουσες εθμικά στην τραπεζική δραστηριότητα, το τραπεζικό επάγγελμα». Τέτοιες εργασίες είναι και η αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων, η χορήγηση πιστώσεων, η διαχείριση χαρτοφυλακίων αξιογράφων, η εκμίσθωση θυρίδων κ.α.

Ειδικότερα, στο πεδίο του ειδικού τραπεζικού απορρήτου, αυτό θα λέγαμε πως καταλαμβάνει κάθε είδους πληροφορία ή γεγονός, το οποίο είναι δυνατόν να γνωστοποιηθεί σε τρίτα ή αναρμόδια πρόσωπα και αφορά στις καταθέσεις των πελατών των πιστωτικών ιδρυμάτων. Για να καταστεί σαφές αυτό, θα λέγαμε πως τέτοιες πληροφορίες θα μπορούσαν να αναφέρονται π.χ. στην ύπαρξη λογαριασμού σε συγκεκριμένο πιστωτικό ίδρυμα, τον δικαιούχο ή τους δικαιούχους αυτού, το ύψος των καταθέσεων, το υπόλοιπο του λογαριασμού, το αν έχουν ενεχυρασθεί έναντι απαιτήσεων δανειστών κ.α.

Από την άλλη πλευρά, ως παραβιάσεις του τραπεζικού απορρήτου δεν μπορούν να θεωρηθούν οι περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες η τράπεζα προβαίνει σε παροχή γενικών επενδυτικών - εμπορικών συμβουλών προς τους πελάτες της για διενέργεια επενδύσεων σε νέους επιχειρηματικούς κλάδους. Αυτό μόνο εφόσον από την παροχή των συμβουλών - πληροφοριών δεν αποκαλύπτονται στοιχεία για συγκεκριμένες συναλλαγές ή δεν εμπεριέχουν αναφορές σε συγκεκριμένα πρόσωπα, γεγονότα και γενικά ιδιωτικά έγγραφα αυτών. Επίσης δεν υπάρχει παραβίαση του τραπεζικού απορρήτου όταν διαβιβάζονται πληροφορίες από τα ίδια τα πιστωτικά ιδρύματα μεταξύ τους σχετικά με την τυχόν έκδοση ακάλυπτων επιταγών των πελατών τους, την έκδοση δικαστικών αποφάσεων διαταγών πληρωμής, την αξιολόγηση της φερεγγυότητας του π.χ. για έκδοση εγγυητικής επιστολής κ.α. Οι διαδικασίες αυτές έχουν ως στόχο εκτός από την εσωτερική προστασία του τραπεζικού κλάδου και την προστασία της εθνικής οικονομίας⁴⁴.

5.1. Με βάση το αντικειμενικό κριτήριο

Κατά το πρώτο στάδιο προσδιορισμού της έκτασης του τραπεζικού απορρήτου, θα επιδιώξουμε να το προσεγγίσουμε με την χρησιμοποίηση ενός αντικειμενικού κριτηρίου ελέγχου. Αυτό το κριτήριο θα αναζητηθεί κατά βάση στην εσωτερική έννομη σχέση της τράπεζας με τον πελάτη της. Όταν ομιλούμε περί εσωτερικής σχέσεως, δεν εννοούμε μόνο τη σχέση η οποία δημιουργείται μεταξύ των αντισυμβαλλομένων μερών κατά το στάδιο της εκατέρωθεν ανάληψης των ενοχικών υποχρεώσεων (συμβατικό στάδιο), αλλά εξετάζουμε τη συνολική έκταση της συναλλακτικής σχέσης ανάμεσα στην τράπεζα και τον πελάτη της από το στάδιο των διαπραγματεύσεων έως και το διάστημα μετά τη λήξη της συμβατικής τους σχέσης⁴⁵ (προσυμβατικό και μετασυμβατικό στάδιο αντίστοιχα)⁴⁶.

Σκόπιμο κρίνεται σε αυτό το σημείο να δοθούν οι εννοιολογικοί ορισμοί της συναλλακτικής και της συμβατικής σχέσης. Με τον όρο συναλλακτική σχέση νοείται *«το σύνολο των σχέσεων συμβατικών και μη (προσυμβατικών και μετασυμβατικών), που συνδέουν τον πελάτη με το*

⁴⁴ Γραμματικός (1991), 69.

⁴⁵ Η συναλλακτική σχέση στο μετασυμβατικό στάδιο λειτουργεί και μετά τη λήξη της τραπεζικής σύμβασης μεταξύ τράπεζας – πελάτη, μέχρι την απόσβεση της υποχρέωσης τήρησης εχεμύθειας.

⁴⁶ Κουτσούκης (1994), 67 – 68.

πιστωτικό ίδρυμα με σκοπό τη σύναψη τραπεζικών συναλλαγών, ανεξάρτητα αν τελικά η σύμβαση συνήφθη ή όχι»⁴⁷. Από την άλλη πλευρά, η συμβατική σχέση στην περίπτωση αυτή προϋποθέτει την ύπαρξη έγκυρης τραπεζικής σύμβασης μεταξύ του πιστωτικού ιδρύματος και του πελάτη (στάδιο κατάρτισης της σύμβασης). Θα ελέγξουμε λοιπόν, ακόμα και κατά το πρώιμο στάδιο της συναλλακτικής σχέσης των μερών, την τυχόν ύπαρξη γεγονότων και δεδομένων τα οποία να συνδέονται άρρηκτα με τη φύση των παρεχόμενων τραπεζικών υπηρεσιών, τα οποία οδηγούν αναμφίβολα στο συμπέρασμα της δέσμευσης της τράπεζας προς τήρηση του τραπεζικού και επαγγελματικού απορρήτου. Παραδείγματος χάριν, κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων προς σύναψη μιας τραπεζικής σύμβασης δανείου με συγκεκριμένο πελάτη – επιχειρηματία, η τράπεζα λαμβάνει εις γνώσιν της πληροφορίες σχετικές με τα μελλοντικά επιχειρηματικά – επενδυτικά σχέδια αυτού, ανεξαρτήτως της κατάρτισης ή μη της εν λόγω σύμβασης με τον πελάτη, δεσμεύεται εκ της γενικότερης συναλλακτικής επαφής που είχε μαζί του να τηρήσει την επαγγελματική εχεμύθεια. Δέσμευση προκύπτει και με βάση τις διατάξεις ΑΚ 197, 198 περί χρηστών και συναλλακτικών ηθών.

5.2. Με βάση το υποκειμενικό κριτήριο

5.2.1. Εξέταση της πραγματικής βούλησης του πελάτη

Το δεύτερο κριτήριο για τον προσδιορισμό της έκτασης του τραπεζικού απορρήτου επικεντρώνεται στο πρόσωπο το οποίο συνάπτει τις οικονομικές του συναλλαγές με την τράπεζα, δηλαδή τον πελάτη, και πιο συγκεκριμένα στη βούλησή αυτού. Στο πλαίσιο της τήρησης εχεμύθειας από τα τραπεζικά όργανα αναζητείται εδώ η πραγματική βούληση του πελάτη, η οποία έχει εκφρασθεί ρητώς από τον ίδιο με σκοπό την προάσπιση των γενικών του συμφερόντων. Εφόσον ο πελάτης αιτηθεί στην τράπεζα τη μη αποκάλυψη ευαίσθητων προσωπικών ή οικονομικών του πληροφοριών, συναλλαγών ή οποιαδήποτε άλλη ιδιωτική πληροφορία, η τράπεζα έχει τη νομική υποχρέωση να προστατεύσει τα προσωπικά του δεδομένα από τρίτους έστω κι αν αυτός δεν αποκομίζει ιδιαίτερο όφελος - συμφέρον από την ως άνω ενέργεια ή κι αν ακόμα δεν επιθυμεί να ανακοινώσει τα πραγματικά κίνητρα του αιτήματός του⁴⁸. Το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να απέχει από κάθε πράξη η οποία εν δυνάμει βλάπτει τα συμφέροντα του πελάτη του, προστατεύοντας εν τέλει την ίδια του την αξιοπιστία και τη φήμη του στον τραπεζικό κλάδο.

Προς επίρρωση των ανωτέρω λεχθέντων, επειδή ένας από τους βασικούς στόχους της τράπεζας είναι και η δημιουργία σχέσης αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τον πελάτη, οι εντολές και

⁴⁷ Κουτσούκης (1994), 68-69.

⁴⁸ Ένα παράδειγμα θα ήταν να αιτηθεί ο πελάτης από την τράπεζα να μην αποκαλύψει στη σύζυγό του ότι ο ίδιος πραγματοποιεί συχνά τραπεζικά εμβάσματα προς συγκεκριμένο λογαριασμό, χωρίς όμως να αναφέρει τον πραγματικό λόγο της πράξης του αυτής, ο οποίος είναι π.χ. η μη γνωστοποίηση σε αυτήν της ύπαρξης τέκνου από την τέλεση 1^{ου} γάμου.

οι ιδιαίτερες απαιτήσεις του οποίου λαμβάνουν ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή. Έτσι, αν ο πελάτης δεν επιθυμεί κάποια πληροφορία που τον αφορά να παραμείνει κρυφή, τότε το πιστωτικό ίδρυμα δεν ενέχεται ως προς τη μη τήρηση εχεμύθειας, ενώ αντίθετα θεμελιώνεται ευθύνη του πιστωτικού ιδρύματος, όταν αυτό γνωστοποιεί σε τρίτους μια πληροφορία για τον πελάτη του, την οποία όμως αυτός επιθυμούσε να κρατήσει απορρήτη⁴⁹. Σε κάθε περίπτωση η επιθυμία του πελάτη της τράπεζας πρέπει να γίνεται σεβαστή ανεξάρτητα από το αν βαίνει σε βάρος των συμφερόντων του ή όχι. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως η τράπεζα δεν οφείλει να προβεί σε ενημέρωση του για τις τυχόν δυσμενείς επιπτώσεις των πράξεων του ή σε παροχή ειδικών επενδυτικών συμβουλών σε ζητήματα που αφορούν για παράδειγμα επενδύσεις σε αμοιβαία κεφάλαια.

5.2.2. Εξέταση της σιωπηρής βούλησης του πελάτη

Η περίπτωση αυτή αναφέρεται στην ύπαρξη αμφιβολιών ως προς την πραγματική βούληση του πελάτη του πιστωτικού ιδρύματος. Η δυσχέρεια αυτή θα ξεπεραστεί μέσω της αναζήτησης της υποθετικής ή εικαζόμενης βούλησης του πελάτη. Εν αμφιβολία τεκμαίρεται γενικά πως ο πελάτης επιθυμεί να κρατήσει μυστικές όλες τις ιδιωτικές ή μη πληροφορίες του, για τις οποίες έλαβε γνώση η τράπεζα και σχετίζονται με την ύπαρξη συναλλακτικού ή συμβατικού δεσμού μαζί της⁵⁰. Η βούληση του πελάτη (είτε ρητή είτε σιωπηρή) δεν ισχύει για το ειδικό τραπεζικό απορρήτο ή αλλιώς απορρήτο των καταθέσεων, διότι δεν είναι δυνατόν να νοηθεί απαλλαγή των οργάνων της τράπεζας από την υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας σε ό,τι αφορά τους καταθετικούς λογαριασμούς. Το απορρήτο των καταθέσεων άλλωστε, αποτελεί αναμφισβήτητα τον πυρήνα του τραπεζικού απορρήτου, και γι' αυτό το λόγο, το θεσπιζόμενο εκ του άρθρου 2 ν.δ. 1059/1971 καθήκον εχεμύθειας των προσώπων που οφείλουν να το προστατεύουν, δεν αναιρείται ούτε στην περίπτωση της παροχής της συγκατάθεσης του πελάτη υπέρ της άρσης του απορρήτου⁵¹. Όταν λοιπόν συντελεσθεί παραβίαση της εχεμύθειας ως προς τις καταθέσεις ενός πελάτη, τότε η τράπεζα θα φέρει το βάρος απόδειξης της μη υπαγωγής της συγκεκριμένης ενέργειάς της, στο ρυθμιστικό πεδίο του τραπεζικού απορρήτου, στηριζόμενη στην έγκριση του πελάτη της⁵².

6. Εξαιρέσεις από την υποχρέωση τήρησης του τραπεζικού απορρήτου

Το τραπεζικό απορρήτο όπως αναφέραμε παραπάνω, δεσμεύει όλα εκείνα τα πρόσωπα με τα οποία ο πελάτης έρχεται σε άμεση ή ακόμα κι έμμεση συναλλακτική επαφή μαζί τους για την

⁴⁹ Κουτσούκης (1994), 73–74.

⁵⁰ Κουτσούκης (1994), 74.

⁵¹ Γραμματικός (1991), 71.

⁵² Γραμματικός (1991), 71.

πραγματοποίηση των οικονομικών του συναλλαγών⁵³. Η υποχρέωση των προσώπων αυτών συνάγεται στη μη γνωστοποίηση – αποκάλυψη σε τρίτα πρόσωπα, τα οποία δεν συνδέονται συμβατικά ή συναλλακτικά με την τράπεζα - στοιχείων, γεγονότων και ιδιωτικών εγγράφων τα οποία αφορούν στο πρόσωπο του φορέα του δικαιώματος εχεμύθειας, δηλαδή του πελάτη της τράπεζας.

Δεν αποτελούν όμως όλα τα πρόσωπα που δεν συνδέονται με άμεσο συναλλακτικό δεσμό με τα πιστωτικά ιδρύματα τρίτους κατά την προαναφερόμενη έννοια. Συνεπώς, διακρίνουμε πως και σε αυτή την περίπτωση καθιερώνονται εκ του νόμου κάποιες εξαιρέσεις, οι οποίες όμως κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις συγκρούσεων με αντιτιθέμενα έννομα συμφέροντα άλλων ομάδων προσώπων δύναται να οδηγήσουν τελικά σε κάμψη του τραπεζικού απορρήτου, όπως αυτές αναλύονται κατωτέρω.

6.1. Πληρεξούσιοι του δικαιούχου

Στην περίπτωση αυτή ομιλούμε περί των εξουσιοδοτημένων αντιπροσώπων και πληρεξουσίων του δικαιούχου – πελάτη της τράπεζας. Σε αυτές τις περιπτώσεις προκύπτουν αρκετές ερμηνευτικές δυσχέρειες αν αναλογιστεί κανείς τον απόλυτα αυστηρό ποινικό χαρακτήρα του άρθρου 2 ν.δ. 1059/1971, στο οποίο προβλέπονται βαριές ποινές σε όσους παραβιάζουν το απόρρητο των καταθέσεων το οποίο θεσπίστηκε με το άρθρο 1 του παρόντος, ακόμα κι αν για την άρση του απορρήτου υφίσταντο η συναίνεση ή η έγκριση του υπέρ' ου το απόρρητο. Συνεπώς, η πράξη της συναίνεσης ή έγκρισης δεν καλύπτεται από το απόρρητο με άμεσο αποτέλεσμα να μην αρθεί και το αξιόποινο. Να αναφέρουμε δε, πως η ratio της θεσπίσεως της εν λόγω απαγόρευσης έγκειται στο να μην εξαναγκάζεται ο δικαιούχος π.χ. της κατάθεσης να συναινεί στην αποκάλυψη των πληροφοριών μόνο και μόνο για να μην θεωρηθεί ύποπτος σε περίπτωση που εκκρεμεί σε βάρος του σχετική αγωγή ή κατηγορία⁵⁴ ή ακόμα και να εξαναγκαστεί με βάση το άρθρο 946 ΚΠολΔ να παραχωρήσει πληρεξούσιο στον έχοντα έννομο συμφέρον να λάβει γνώση των στοιχείων⁵⁵.

Σε αυτό το σημείο γεννώνται όμως ερωτήματα ως προς το επιτρεπτό ή μη της άρσης του απορρήτου υπέρ του πληρεξουσίου του πελάτη του πιστωτικού ιδρύματος, υπό το πρίσμα της εξέτασης του εάν αυτός συνιστά τρίτο πρόσωπο στη σχέση τράπεζας - πελάτη ή αν με την πληρεξουσιότητα λειτουργεί επ' ονόματι του αντιπροσωπευόμενου με βάση την εκπεφρασμένη

⁵³ Στην περίπτωση της έμμεσης για παράδειγμα συναλλακτικής επαφής μπορεί να εντάσσεται και μια σύμβαση που μπορεί να έχει συνάψει η τράπεζα με κάποιον δικηγόρο, ο οποίος διαχειρίζεται υποθέσεις πελατών της και δεσμεύεται κι αυτός σχετικά με την τήρηση του καθήκοντος εχεμύθειας.

⁵⁴ Ντόστας (2000), 76-77.

⁵⁵ Βέβαια αυτό δεν ισχύει πλέον στην περίπτωση του δανειστή, ο οποίος επιχειρεί κατάσχεση σε κατάθεση του οφειλέτη του και για το ύψος του ποσού της οφειλής, για το οποίο αίρεται το τραπεζικό απόρρητο βάσει ν. 2915 άρθρο 24 αλλά και σε άλλες περιπτώσεις που ανάγονται στον κλάδο του οικογενειακού σχετικά με την παροχή πληροφοριών από τα πιστωτικά ιδρύματα όπως π.χ. στο δικαίωμα διατροφής μεταξύ συζύγων (ΑΚ 1391, 1442, ανιόντων και κατιόντων με ΑΚ 1485 επ.).

δήλωση βουλήσεως του τελευταίου⁵⁶. Στη θεωρία, για να ξεπεραστούν οι ερμηνευτικές δυσχέρειες που δημιούργησε το ν.δ. 1059/1971 ως προς το ζήτημα αυτό, υποστηρίχθηκε ο διαχωρισμός των παρεχόμενων εκ του πιστωτικού ιδρύματος πληροφοριών στους τρίτους σε πρωτογενείς και δευτερογενείς⁵⁷. Με βάση την ανωτέρω διάκριση, την οποία θα επεξηγήσουμε ευθύς αμέσως, εξάγεται το συμπέρασμα αν έχει συντελεσθεί ή όχι άρση του απορρήτου και εφόσον η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι καταφατική, συνεπακόλουθα προκύπτει και αντίστοιχη (ποινική ή αστική) ευθύνη των αντιπροσωπευτικών οργάνων του πιστωτικού ιδρύματος (έστω και εξ' αμελείας). Συγκεκριμένα, τα τραπεζικά όργανα οφείλουν να μην παρέχουν σε τρίτους ή να μην επιβεβαιώνουν (έστω και εμμέσως) πληροφορίες, οι οποίες αφορούν το πρόσωπο του πελάτη τους ή τις διενεργηθείσες αυτού συναλλαγές, όταν ειδικότερα δεν έχει προηγηθεί σχετική ενημέρωση του τρίτου από τον ίδιο τον πελάτη ή ακόμα κι όταν από τη συμπεριφορά του τρίτου αυτού προσώπου εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι πληροφορίες που αιτείται να μάθει δεν έχουν επιβεβαιωθεί από τον πελάτη αλλά ζητεί πρωτογενή ενημέρωση του από την τράπεζα⁵⁸.

Τα παραπάνω ισχύουν και στην περίπτωση της ύπαρξης πληρεξουσιότητας του τρίτου, εφόσον όμως αυτή παρουσιάζει αοριστία ή εμπεριέχει γενικές ρήτρες οι οποίες είναι αντίθετες προς τις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών π.χ. ρήτρα με την οποία επιτρέπεται η ανάληψη οποιουδήποτε ποσού χωρίς χρονικό περιορισμό από τον αντιπρόσωπο από τους τραπεζικούς λογαριασμούς του αντιπροσωπευόμενου. Οι διαχωριστικές γραμμές μεταξύ της «από πρώτο χέρι» παροχής πληροφοριών και της δευτερογενούς είναι ιδιαίτερα λεπτές και γι' αυτό το λόγο οι τραπεζικοί υπάλληλοι θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί κατά τη διαχείριση των συναλλαγών τους. Αυτό συμβαίνει διότι μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αποκαλύψουν πληροφορίες, τις οποίες θεωρούσαν πως έχει επιβεβαιώσει ο πελάτης στους τρίτους αλλά κάτι τέτοιο να μην έχει συμβεί. Παραδείγματος χάριν, με την εξουσία που δίδεται σε τρίτο πρόσωπο εκ πληρεξουσιού από τον πελάτη για την ανάληψη ορισμένου ποσού από ορισμένο καταθετικό λογαριασμό αυτού σε πιστωτικό ίδρυμα, δεν παρέχεται ταυτόχρονα και το δικαίωμα γνωστοποίησης σε αυτόν του συνολικού ύψους των καταθέσεων⁵⁹. Εάν όμως ο αρμόδιος υπάλληλος θεωρήσει λανθασμένα πως αυτή η πληροφορία έχει προηγουμένως παρασχεθεί από τον πελάτη, υποπίπτει σε παράβαση του (επαγγελματικού) καθήκοντος εχεμύθειας.

⁵⁶ Θα εξεταστεί ειδικότερα το κατά πόσο η πληρεξουσιότητα είναι γενική ή ειδική, ρητή ή σιωπηρή. Για τις έννοιες αυτών βλ. σχετικά *Γεωργιάδη*, Γενικές αρχές αστικού δικαίου, 2012⁴, 668-670.

⁵⁷ *Καλαμίτσης*, Το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων, 1992, 42.

⁵⁸ *Καλαμίτσης* (1992), 40-41.

⁵⁹ Σε αυτό το ζήτημα υπήρξε διάσταση απόψεων. Πιο συγκεκριμένα ο *Γραμματικός* (1991), 147, υποστήριξε πως με το (ειδικό) πληρεξούσιο επέρχεται ταύτιση του αντιπροσώπου με τον αντιπροσωπευόμενο, δηλαδή υποκαθιστά το δικαιούχο στις έννομες σχέσεις του με την τράπεζα. Από την άλλη πλευρά, ο *Καλαμίτσης* (1992), 42, διαφοροποιείται από την παραπάνω θέση λέγοντας πως πρόκειται απλά για επιβεβαίωση των ήδη δοθεισών από τον δικαιούχο πληροφοριών.

Σε επόμενο στάδιο, το τραπεζικό απόρρητο δεν ισχύει έναντι του αντιπροσώπου του δικαιούχου καθώς κάτι τέτοιο θα έβαινε εις βάρος της πραγματικής βούλησης του πελάτη, ο οποίος μεταβίβασε την σχετική εξουσία διαχείρισης και διεκπεραίωσης των υποθέσεων του στον εκούσιο αντιπρόσωπο του⁶⁰. Είδαμε, παραπάνω πως βάσει άρθρου 2 ν.δ. 1059/1971 η απλή έγκριση ή συναίνεση του υπέρ' ου το απόρρητο καταθέτη για την άρση, ουδαμώς αναιρεί τον αξιόποιο χαρακτήρα της πράξης για τα τραπεζικά όργανα. Συνεπώς, για να συντελεσθεί νομίμως η άρση απαιτείται πληρεξούσιο (συμβολαιογραφικό ή μη) στον τρίτο. Το πληρεξούσιο με το οποίο μεταβιβάζονται οι σχετικές αρμοδιότητες στον αντιπρόσωπο θα πρέπει να είναι ειδικό και να προσδιορίζει με σαφήνεια και ακρίβεια όλες εκείνες τις αρμοδιότητες και εξουσίες που μεταβιβάζονται στον αντιπρόσωπο αλλά και τις συγκεκριμένες ενέργειες που θα πρέπει αυτός να εκτελέσει για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, διαφορετικά αυτό καταλαμβάνεται από το τραπεζικό απόρρητο και ο αρμόδιος τραπεζικός υπάλληλος οφείλει να μην εκτελέσει την εντολή⁶¹. Παρόλα αυτά, έχει επικρατήσει στην τραπεζική συναλλακτική πρακτική, στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες οι οιοσδήποτε εκτελούμενες συναλλαγές από τρίτο, οι οποίες βαίνουν προς όφελος των συμφερόντων των πελατών τους, να μην θεωρείται απαραίτητη η προσκόμιση σχετικής εξουσιοδότησης από τον τρίτο. Πρόκειται για τη λεγόμενη «φαινόμενη» εξουσιοδότηση⁶². Για παράδειγμα, όταν κάποιος ο οποίος επιθυμεί να προβεί σε κατάθεση ορισμένου ποσού υπέρ πελάτη της τράπεζας, έχοντας στην κατοχή του στοιχεία, όπως τον αριθμό του λογαριασμού και το όνομα του δικαιούχου αυτού, δεν κρίνεται απαραίτητη η προσκόμιση εξουσιοδότησης, καθώς δεν επηρεάζει το κύρος της συναλλαγής, η οποία εκτελείται κανονικά για τους λόγους που προαναφέραμε. Αυτό κρίνεται σωστό, διότι δεν έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 2 παρ. 1 εδ. β' ν.δ. 1059/1971 και δεν πραγματοποιείται κάμψη του απορρήτου επειδή δεν παρεσχέθη καμία πληροφορία στον τρίτο αλλά απεναντίας επωφελήθηκε ο πελάτης της τράπεζας, ο οποίος οικειοθελώς είχε ενημερώσει τον τρίτο. Άρα ήταν ήδη γνώστης των πληροφοριών. Βέβαια για τη διαπίστωση της νόμιμης ή όχι κάμψης του απορρήτου κάθε πράξη θα πρέπει να εξετάζεται ad hoc βάσει των πραγματικών περιστατικών που συνθέτουν κάθε συγκεκριμένη υπόθεση.

Τέλος να αναφέρουμε πως τα προαναφερθέντα ισχύουν και για τα νομικά πρόσωπα. Δηλαδή όταν ο δικαιούχος του λογαριασμού είναι νομικό πρόσωπο, τότε τα φυσικά πρόσωπα τα οποία εκφράζουν τη βούλησή του, και τα οποία νομιμοποιούνται να προβαίνουν σε συναλλαγές με τη χρήση των λογαριασμών του, είναι μόνο τα πρόσωπα τα οποία έχουν

⁶⁰ Ντόστας (2000), 43.

⁶¹ Για παράδειγμα αν δοθεί εξουσία αντιπροσώπευσης σε κάποιο πρόσωπο για ανάληψη κατάθεσης από τραπεζικό λογαριασμό, τότε το πληρεξούσιο θα πρέπει να παραχωρεί την εξουσία εκτέλεσης της συγκεκριμένης ανάληψης αναφέροντας τα πλήρη στοιχεία του καταθέτη, το όνομα της τράπεζας, το λογαριασμό της κατάθεσης που θα εκτελεστεί ή εντολή (κωδικός BIC, IBAN) με την προσδιορισμένη αναγραφή του ποσού, το οποίο θα αναληφθεί.

⁶² Βλ. Καλαμίτση (1992), 40· Ντόστας (2000), 79-80.

εξουσιοδοτηθεί σχετικά είτε από το ΔΣ είτε εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται από το καταστατικό του (π.χ. για σωματείο ΑΚ 80). Οι μέτοχοι, ή οι εταίροι του νομικού προσώπου θεωρούνται ως τρίτοι και δύνανται να ζητούν πληροφορίες μόνο από τη διοίκηση⁶³. Σε άλλες περιπτώσεις τρίτοι δεν λογίζονται, ο διαχειριστής του νομικού προσώπου ή ο νόμιμος εκπρόσωπός του, ο ασκών γονική μέριμνα, ο δικαστικός συμπαραστάτης, ο σύνδικος πτώχευσης, ο εκκαθαριστής του νομικού προσώπου.

6.2. Συνδικαιούχοι σε κοινό λογαριασμό

Οι συνδικαιούχοι σε κοινό διαζευκτικό λογαριασμό ή οι συνυπόχρεοι π.χ. σε σύμβαση δανείου έναντι της τράπεζας. Στη 2^η περίπτωση θεωρούνται όλοι συνοφειλέτες οπότε δεν ισχύει το απόρρητο έναντι κανενός εκ των προσώπων που επιβαρύνονται με τις ίδιες συμβατικές υποχρεώσεις. Όσον αφορά τους συνδικαιούχους, ο κοινός διαζευκτικός λογαριασμός⁶⁴ εισήχθη κατά τα πρότυπα του αγγλοσαξωνικού δικαίου στο άρθρο 1 ν. 5638/1932, όπως τροποποιήθηκε με το αντίστοιχο άρθρο 1 ν.δ. 951/1971. Με το άνοιγμα λοιπόν ενός τέτοιου λογαριασμού στο όνομα δυο ή περισσοτέρων προσώπων, δύναται να επιτραπεί η από κοινού χρήση κι εκμετάλλευση των συνδικαιούχων του λογαριασμού είτε πλήρως είτε μερικώς⁶⁵. Αυτό πρακτικά για την 1^η περίπτωση σημαίνει πως κάθε συνδικαιούχος μπορεί οποτεδήποτε θελήσει να αναλάβει ολόκληρο το ποσό της κατάθεσης στο λογαριασμό, χωρίς τη σύμπραξη των υπολοίπων συνδικαιούχων⁶⁶. Έτσι λοιπόν παράγεται μεταξύ του πιστωτικού ιδρύματος και του εκάστοτε συνδικαιούχου ενεργητική εις ολόκληρο ενοχή με αποτέλεσμα να μπορεί ο καθένας τους, εξ' ιδίου δικαίου να διαχειριστεί κατά το δοκούν το σύνολο της κατάθεσης εις τον λογαριασμό⁶⁷. Αυτό προκύπτει από το γεγονός της δημιουργίας της διπλής, θα λέγαμε, σχέσεως. Η πρώτη είναι η εξωτερική και συνδέει τους συνδικαιούχους με την τράπεζα και η άλλη είναι η εσωτερική η οποία δημιουργείται ανάμεσα στους δικαιούχους – καταθέτες και καθορίζει το κατά πόσο μπορεί ο εκάστοτε συνδικαιούχος να προβεί σε ολική ή μερική ανάληψη

⁶³ Καλαμίτσης (1992), 43.

⁶⁴ Ο κοινός διαζευκτικός λογαριασμός διακρίνεται σε δυο κατηγορίες. Η πρώτη συνίσταται στην ύπαρξη όρου σε αυτόν, με τον οποίο επιτρέπεται να κάνει χρήση του λογαριασμού, ολική ή μερική, χωρίς τη σύμπραξη των υπολοίπων συνδικαιούχων, ένας ή περισσότεροι ή και όλοι ανεξαιρέτως οι συνδικαιούχοι. Η δεύτερη κατηγορία προβλέπεται στο άρθρο 2 παρ. 1 ν. 5638/1932 και περιλαμβάνει τον όρο ότι άμα τω θανάτω οποιουδήποτε εκ των συνδικαιούχων, η κατάθεση και ο λογαριασμός περιέρχεται αυτοδικαίως στους επιζώντες συνδικαιούχους μέχρι τον τελευταίο εξ' αυτών. Η κατάθεση σ' αυτή την περίπτωση δεν συγκαταλέγεται στη νόμιμη μοίρα με βάση το άρθρο 3 του νόμου, με εξαίρεση βέβαια τα όσα προβλέπονται στην ΑΚ 1835 για τη μέμψη άστοργης δωρεάς από τους κληρονόμους του αποθανόντος. Κατά το άρθρο 4 επίσης του ν. 5638/1932, κατάσχεση της καταθέσεως επιτρέπεται, έναντι όμως των κατασχόντων, αυτή τεκμαίρεται αμαχήτως, ότι ανήκει σε όλους τους δικαιούχους κατά ίσα μέρη.

⁶⁵ Κουτσούκης, Πρακτικά προβλήματα από την εφαρμογή του τραπεζικού απορρήτου, ΕΤρΑξΧρΔ 1996, 672· Βελέντζας, Αίτημα νομίμου μεριδούχου για επίδειξη εγγράφου. Περίπτωση άρσης τραπεζικού δικαίου σε κατάθεση σε κοινό λογαριασμό, ΕΤρΑξΧρΔ 2001, 399.

⁶⁶ Βλ. σχετικά ΑΠ 313/1999 ΝοΒ 2000, 937· ΑΠ 1691/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1800/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΘεσ 8565/1998, ΕΤρΑξΧρΔ 1998, 672·

⁶⁷ Κουτσούκης, ΕΤρΑξΧρΔ 1996, 672.

του ποσού της κατάθεσης⁶⁸, όπως αναφέρθηκε κι ανωτέρω. Η εσωτερική σχέση μπορεί να είναι είτε επαχθής, ήτοι να προκύπτει από κατάρτιση π.χ. σύμβασης δανείου ή εντολής, ή να είναι από χαριστική αιτία, δωρεά εν ζωή όταν π.χ. ο πατέρας διατηρεί κοινό λογαριασμό με τον άνεργο υιό του ή από κληροδοσία).

Ως προς την εξωτερική σχέση, σε περίπτωση ανάληψης του ποσού από την κατάθεση από οποιονδήποτε συνδικαιούχο, καθένας από τους οριζόμενους δικαιούχους του λογαριασμού γίνεται δικαιούχος των χρημάτων, που κατατέθηκαν, άσχετα αν τα χρήματα ανήκουν στην πραγματικότητα σε όλους ή μόνο σε μερικούς εξ αυτών και μπορεί να τα χρησιμοποιεί ο καθένας εξ αυτών, χωρίς τη σύμπραξη των υπολοίπων. Η δε καταβολή των χρημάτων της κατάθεσης εκ μέρους της τράπεζας, στην οποία έγινε η κατάθεση και τηρείται ο λογαριασμός, σε έναν από τους δικαιούχους επιφέρει απόσβεση της απαίτησης έναντι του δέκτη της κατάθεσης και έναντι όλων των δικαιούχων. Η τράπεζα ως θεματοφύλακας αυτών δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί την παροχή των χρημάτων, εφόσον ζητηθούν εκ μέρους του καταθέτη, χωρίς να μπορεί να προβεί, σε κατά το δοκούν επιλογή. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ανάληψη των χρημάτων από έναν δικαιούχο επιφέρει απόσβεση της απαίτησης κατά της τράπεζας για τους άλλους δικαιούχους, που δεν μπορούν να ζητήσουν εκ νέου το ποσό των χρημάτων από την τράπεζα⁶⁹.

Η κατάθεση σε κοινό λογαριασμό μπορεί επίσης να γίνει από οποιονδήποτε συνδικαιούχο ή ακόμα και από τρίτο πρόσωπο υπό τους προαναφερθέντες όρους περί φαινόμενης εξουσιοδότησης, χωρίς να συντελείται άρση του τραπεζικού απορρήτου λόγω ωφέλειας των συνδικαιούχων και μη παροχής πληροφοριών περί του λογαριασμού στον τρίτο, όπως αναλύθηκε ανωτέρω.

Ζήτημα ωστόσο ανέκυψε σχετικά με τον έλεγχο του κοινού λογαριασμού από τις αρμόδιες κρατικές αρχές, στην περίπτωση που κάποιος εκ των συνδικαιούχων είναι ύποπτος για τέλεση ορισμένου κακούργηματος όπως π.χ. φοροδιαφυγής στον ΦΠΑ άνω των 100.000 ευρώ. Ερωτάται λοιπόν κατά πόσο είναι επιτρεπτή ή όχι η άρση του απορρήτου, ενόψει του γεγονότος ότι δύναται η άρση αυτή, όχι μόνο να επεκταθεί και στους υπόλοιπους συνδικαιούχους αλλά να κατασχεθεί (εφόσον ευσταθούν οι κατηγορίες) και το σύνολο ή μέρος του λογαριασμού ακόμα κι αν οι υπόλοιποι συνδικαιούχοι δεν είχαν γνώση περί των διαπραχθέντων αδικημάτων.

Στο ως άνω διατυπωθέν ερώτημα μας, η απάντηση θα πρέπει να είναι καταφατική ως προς το επιτρεπτό της άρσης. Αυτό διότι ακόμα κι αν δεχθούμε πως οι συνδικαιούχοι δεν είχαν γνώση περί των αδικημάτων του δικαιούχου, άρα ήταν καλόπιστοι τρίτοι και θα έπρεπε να προστατευθούν, τότε αυτό θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 3 ν.δ. 1059/1971, το οποίο ορίζει πως επιτρέπεται η άρση του απορρήτου κατόπιν ειδικά

⁶⁸ Βλ. Βελέντζα, Αίτημα για επίδειξη εγγράφων τραπεζικού λογαριασμού και τραπεζικό απόρρητο, ΕΤρΑΞΧρΔ 2004, 653.

⁶⁹ Βλ. σχετικά ΑΠ 1961/2014, ΑΠ 1096/2014, ΑΠ 632/2014, ΑΠ 1001/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΕφΑΘ 3332/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

αιτιολογημένης παραγγελίας ή αίτησης ή απόφασης δικαστηρίου, όταν αυτή κρίνεται απολύτως αναγκαία για την ανίχνευση και τον κολασμό κακούργηματος. Επίσης με το άρθρο 3 παρ. 5 ν. 4337/2015 επιτρέπεται η άρση του τραπεζικού απορρήτου και η δέσμευση του 50% των καταθέσεων, των πάσης φύσεως λογαριασμών και παρακαταθηκών και του περιεχομένου των θυρίδων του υπόχρεου παραβάτη εφόσον η φορολογική διοίκηση διαπιστώνει μη πληρωμή φόρων, τελών κ.α. συνολικού ποσού άνω των 150.000 ευρώ. Όπως γίνεται ευκόλως κατανοητό οι προαναφερόμενες δεσμεύσεις επιβάλλονται κι επενεργούν και στους συνδικαιούχους του κοινού λογαριασμού. Συνεπακόλουθα, η παροχή προστασίας προς τους υπόλοιπους συνδικαιούχους de lege lata, δεν μπορεί να αντιταχθεί έναντι των αρμοδίων αρχών διότι κάτι τέτοιο θα είχε επιπλέον ως συνέπεια να παρασχεθεί έμμεση κάλυψη στον τυχόν παραβάτη – υπαίτιο του αδικήματος και με αυτόν τον τρόπο θα ματαιωνόταν η οποιαδήποτε προσπάθεια ανίχνευσης των αδικημάτων αλλά και της αστικής και ποινικής δίωξης του⁷⁰.

Στη συνέχεια, άρση του τραπεζικού απορρήτου είτε κοινού είτε ατομικού λογαριασμού επιβάλλεται και για την ικανοποίηση ιδιωτικών αξιώσεων. Παραδείγματος χάριν στην περίπτωση της αναγκαστικής εκτέλεσης του δανειστή έναντι του λογαριασμού κατάθεσης του οφειλέτη του, για όσο ποσό απαιτείται για να ικανοποιηθεί ως προς την κάλυψη της οφειλής. Σε παλαιότερες αποφάσεις της νομολογίας⁷¹ κρίθηκε πως η κατάσχεση από ιδιώτη ήταν αδύνατη καθώς ο απόλυτος χαρακτήρας των διατάξεων ν.δ. 1059/1971 κατοχύρωνε το τραπεζικό απόρρητο με τρόπο που δεν χωρούσε αμφιβολία ως προς την υπεροχή του (βλ. π.χ. άρθρο 2 εδ. 2 ν.δ. 1059/1971). Κατ' αυτόν τον τρόπο το απόρρητο σήμαινε και ακατάσχετο (μόνη εξαίρεση η απόφαση δικαστηρίου για κολασμό κακούργηματος).

Πολύ αργότερα, επήλθε μεταστροφή της νομολογίας⁷², όπου με την ψήφιση του ν. 2915/2001 κατέστη δυνατή η κατάσχεση εις χείρας τραπεζών των καταθέσεων από ιδιώτες για την ικανοποίηση των εννόμων συμφερόντων τους με εκτελεστό τίτλο. Η έννοια του απορρήτου αποσυνδέθηκε πλέον από αυτήν του μη κατασχετού και επετράπη η περιορισμένης έκτασης

⁷⁰ Βλ. σχετικά ΠΠρΑθ 1260/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΠλημΡοδ 5/2005, ΣυμβΠλημΛιβαδ 19/2001, ΠοινΧρ 2002, 71 επ., ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Δούβλης, ΔΕΕ 2012, 1096.

⁷¹ Βλ. σχετικά ΟΛΑΠ 3/1993, ΕΛΛΔνη 1993, 14, ΟΛΑΠ 1225/1975, ΟΛΑΠ 1224/1975, ΝοΒ 1976, 189. Μερικά εκ των επιχειρημάτων υπέρ του ακατάσχετου που υποστηρίχθηκαν ήταν τα εξής:
Α) ότι με το ακατάσχετο επιτυγχάνεται ο βασικός σκοπός του ν.δ. 1059/1971 που ήταν να αυξήσει την εισροή των αποταμιεύσεων στο τραπεζικό σύστημα και να επαυξήσει τις δυνατότητες χρηματοδότησης της εθνικής οικονομίας.

Β) η εκχώρηση της απαίτησης στον κατάσχοντα στην περίπτωση της καταφατικής δήλωσης της τράπεζας περί της ύπαρξης του ποσού σε λογαριασμό του πελάτη της, μετά την παρέλευση της προθεσμίας (8 ή 30 ημερών για κάτοικο εξωτερικού) του άρθρ. 988 παρ. 1 ΚΠολΔ, επέρχεται μεταγενέστερα σε σχέση με το χρονικό σημείο έναρξης της υποβολής της δήλωσης από την τράπεζα (άρθρο 985 ΚΠολΔ), με συνέπεια να απαγορεύει το απόρρητο να γίνει αυτή η δήλωση σε μη δικαιούχο, δηλαδή τον κατάσχοντα. Τα ίδια ισχύουν και για την αρνητική δήλωση καθώς στην περίπτωση αυτή η εκχώρηση επέρχεται μετά την τελεσιδικία της απόφασης που δέχεται την ανακοπή του άρθρου 986 ΚΠολΔ. Βλ. σχετικά ΑΠ 3/1993, ΕΛΛΔνη 1993, 14· Γέσιου-Φαλτσή, Δίκη 2002, 426 κι εκεί παραπομπές 3, 4.

⁷² ΟΛΑΠ 19/2001, ΑΠ 1022/2011, ΜΠρΤρικ 738/2002, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Μερικά επιχειρήματα που υποστηρίχθηκαν ήταν η παραβίαση της συνταγματικής αρχής της ισότητας (άρθρο 4 Σ) και ότι παραβιάζει το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας του επισπεύδοντος δανειστή (άρθρο 20 Σ).

κάμψη του τραπεζικού απορρήτου, μόνο έναντι του δανειστή, ο οποίος είχε δικαίωμα κατάσχεσης της περιουσίας του δικαιούχου της κατάθεσης και μόνο για το οφειλόμενο ποσό βάσει άρθρου 24 ν. 2915/2001⁷³. Όμως σε ό,τι αφορά τους κοινούς λογαριασμούς, το τραπεζικό απόρρητο εξακολουθεί να ισχύει ως προς τους υπόλοιπους δικαιούχους του λογαριασμού. Η τράπεζα θα εφαρμόσει το τεκμήριο του άρθρου 4 ν. 5638/1932 σύμφωνα με το οποίο προβλέπεται έναντι των κατασχόντων πως η κατάθεση ανήκει σε όλους τους δικαιούχους κατά ίσα μέρη⁷⁴. Επομένως, η τράπεζα θα αρκестεί σε απλή αναφορά περί της υπάρξεως ή μη του οφειλόμενου ποσού εκ του λογαριασμού στο δανειστή και δεν νομιμοποιείται να αποκαλύψει ούτε τον αριθμό των συνδικαιούχων, ούτε τα ονόματα αυτών, ούτε το συνολικό ποσό της κατάθεσης⁷⁵. Τέλος, η τράπεζα από την πλευρά της υποχρεούται να προβεί σε δήλωση του άρθρου 985 ΚΠολΔ με σαφή πληροφόρηση περί της ύπαρξης ή μη καταθέσεων ή λοιπών περιουσιακών δικαιωμάτων στο όνομα του καταθέτη της, ανεξάρτητα αν οι λογαριασμοί είναι κοινοί με άλλους συνδικαιούχους. Τυχόν άρνηση της τράπεζας να προβεί σε δήλωση ή παράλειψη δήλωσης της εντός προθεσμίας 8 ημερών, θεωρείται ως αρνητική της υπάρξεως κατάθεσης δήλωση, και επιδέχεται ανακοπή σύμφωνα με το άρθρο 986 ΚΠολΔ που προϋποθέτει δήλωση κατά το 985 ΚΠολΔ.

6.3. Οι καθολικοί διάδοχοι μετά το θάνατο του δικαιούχου

Ιδιαίτερη περίπτωση άρσης του τραπεζικού απορρήτου αποτελεί ο κοινός διαζευκτικός λογαριασμός του αποθανόντος συνδικαιούχου, όταν αυτός (ο λογαριασμός) διεκδικείται από τους κληρονόμους ή τους μεριδούχους του είτε αυτοί είναι εκ διαθήκης είτε εξ' αδιαθέτου. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται το κατά πόσο οι κληρονόμοι του έχουν δικαίωμα να ζητήσουν την υποκατάσταση τους στη θέση του αποθανόντος συνδικαιούχου⁷⁶. Σημαντικό ρόλο στην εξεύρεση της λύσης σε αυτό το ζήτημα διαδραματίζει η ύπαρξη τυχόν ρητρών στο λογαριασμό που να αποκλείουν την περαιτέρω διάθεση είτε εν ζωή είτε αιτία θανάτου. Η ρήτρα αυτή δύναται να εισαχθεί με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 2, όπως αντικαταστάθηκε από το αντίστοιχο άρθρο ν.δ. 951/1971 και διατηρήθηκε εν ισχύ με το άρθρο 124 περ. Δ' στοιχ. α' ν.δ. 118/1973 και βάσει αυτής ο λογαριασμός περιέρχεται αυτοδικαίως στους υπόλοιπους επιζώντες συνδικαιούχους αποκλείοντας την υποκατάσταση του θανόντος συνδικαιούχου από τους κληρονόμους του (άρθρο 3 ν. 5638/1932). Η ratio της θεσπίσεως της δυνατότητας εισαγωγής

⁷³ Κάμψη του απορρήτου δεν συντελείται στην περίπτωση που ο δανειστής προσκομίζει εκτελεστό τίτλο διότι τότε προβαίνει σε αναγκαστική κατάσχεση στα χέρια της τράπεζας που επεβλήθη με δικαστική απόφαση ή όταν επίσης διενεργείται συντηρητική κατάσχεση (ΚΠολΔ 709 επ.). Βλ. ΜΠρΤρικ 738/2002, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁷⁴ Ταμαμίδης, Η κατάσχεση των τραπεζικών καταθέσεων ιδιωτών: υπό το φως της νομολογίας μετά το άρθρ. 24 ν. 2915/2001. 2005, 53-54· Γέσιου-Φαλτσή, Δίκη 2002, 422-423.

⁷⁵ Ταμαμίδης (2005), 54.

⁷⁶ Κουτσούκης, ΕΤρΑΞΧρΔ 1996, 673-674.

της εν λόγω ρήτηρας κατά το άνοιγμα της σύμβασης κατάθεση έγκειται στο να γνωρίζει και να επιλέγει (πολλές φορές) η τράπεζα τα πρόσωπα με τα οποία συναλλάσσεται και στο μη κλονισμό των εννόμων σχέσεων της με τους υπόλοιπους συνδικαιούχους⁷⁷. Εν τοιαύτη περιπτώσει όμως, θίγονται (εν δυνάμει) τα κληρονομικά δικαιώματα των κληρονόμων οι οποίοι επιθυμούν να λάβουν από την τράπεζα πληροφορίες περί της ύπαρξης ή όχι σ' αυτή λογαριασμού καταθέσεων αλλά και περί του ύψους αυτού που ενδεχομένως αγνοούν. Η σύγκρουση αυτή των αντιτιθέμενων αυτών συμφερόντων θα επιλυθεί υπέρ των κληρονόμων. Αυτό διότι οι κληρονόμοι του αποθανόντος θεωρούνται κατά πλάσμα δικαίου ως «*συνεχιστές της προσωπικότητας*»⁷⁸ του αποθανόντος συνδικαιούχου. Επομένως σύμφωνα με την ΑΚ 902 έχουν έννομο συμφέρον να πληροφορηθούν το περιεχόμενο της τραπεζικής κατάθεσης, κατά το μέρος όμως της συμμετοχής του προσώπου που κληρονομούν.

Από την ερμηνεία της ΑΚ 1710 εξάγεται το συμπέρασμα πως αντικείμενο της κληρονομικής διαδοχής είναι το σύνολο των εννόμων σχέσεων (δικαιωμάτων και υποχρεώσεων) του κληρονομούμενου, που είναι δεκτικές χρηματικής αποτίμησης⁷⁹, συνεπώς και οι καταθέσεις του σε πιστωτικό ίδρυμα. Αντίθετη ερμηνεία θα σήμαινε (ενδεχομένως) παραβίαση των δικαιωμάτων των κληρονόμων σχετικά με τη νόμιμη μοίρα (ΑΚ 1825 επ.) αλλά και τυχόν ύπαρξη αδικαιολόγητου πλουτισμού (ΑΚ 904 επ.) σε βάρος τους από τη στιγμή που προκύπτουν ζητήματα βάσει της εσωτερικής σχέσης των συνδικαιούχων (π.χ. ύπαρξη μη αποσβεσθείσας απαίτησης του αποθανόντος από τους υπόλοιπους συνδικαιούχους). Άρση του τραπεζικού απορρήτου, τέλος, μπορεί να συντελεσθεί και με βάση την διάταξη της ΑΚ 1835 περί της μέμψης άστοργης δωρεάς, εφόσον η δωρεά από τον έναν συνδικαιούχο προς τον άλλο έγινε από χαριστική αιτία (π.χ. ο σύζυγος στην άνεργη σύζυγό ή στα τέκνα) και η υπολειπόμενη κληρονομιά δεν επαρκεί για την κάλυψη της νόμιμης μοίρας των κληρονόμων.

6.4. Ο εγγυητής για την εξέλιξη της οφειλής του

Στη θεωρία έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις για το αν θα πρέπει η τράπεζα να παράσχει πληροφορίες για την εξέλιξη της οφειλής και στον εγγυητή. Κατά μια άποψη⁸⁰, η τράπεζα προτού ενημερώσει τον εγγυητή για την πορεία της οφειλής, οφείλει να λάβει πρώτα τη συγκατάθεση του πρωτοφειλέτη. Έτσι λοιπόν ο ίδιος θα πρέπει να εξασφαλίσει την ανέκκλητη εντολή του πρωτοφειλέτη προς την τράπεζα για να ενημερώνεται σχετικά με την οφειλή. Κατά μια άλλη άποψη⁸¹, υποστηρίζεται πως η συναίνεση του πρωτοφειλέτη παρέχεται μόνο κατά το στάδιο προ της λήξεως της εγγυημένης εντολής και πριν το χρέος καταστεί

⁷⁷ Κουτσούκης, ΕΤρΑΕΧρΔ 1996, 674.

⁷⁸ Γραμματικός (1991), 91.

⁷⁹ ΑΠ 1550/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸⁰ Γραμματικός (1991), 64, υποσ. 26.

⁸¹ Γραμματικός (1991), 64, υποσ. 27.

απαιτητό, οπότε η τράπεζα είναι σε θέση να αξιώσει πλέον την καταβολή της από τον εγγυητή. Συνεπώς ο εγγυητής έχει δικαίωμα πλέον να λαμβάνει από την τράπεζα κάθε πληροφορία σχετική με την οφειλή του σ' αυτήν αλλά και για να ασκήσει τα έννομα δικαιώματά του αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ΑΚ 861.

Δύναται επίσης ο εγγυητής να αντιπάζει στη δανείστρια τράπεζα τις προβλεπόμενες μη προσωποπαγείς ενστάσεις της ΑΚ 853 του πρωτοφειλέτη έτσι ώστε να μην απολέσει μεταγενέστερα το δικαίωμα αναγωγής κατά του πρωτοφειλέτη σε περίπτωση που προβεί ο ίδιος στην καταβολή του συνόλου ή μέρους του χρέους. Βέβαια κατά τη γνώμη του γράφοντος, δεν απαιτείται η εξασφάλιση από την δανείστρια τράπεζα της συγκατάθεσης του πρωτοφειλέτη για να ενημερωθεί ο εγγυητής περί της καταστάσεως της εγγυημένης απαίτησης της, στην περίπτωση εκείνη, κατά την οποία ο εγγυητής έχει παραιτηθεί από το δικαίωμα της προβολής της ένστασης δίζησης της ΑΚ 855 έναντι του δανειστή. Αυτό νομικά σημαίνει για τον εγγυητή πως υποκαθίσταται κι ο ίδιος στη θέση του οφειλέτη μαζί με τον αρχικό πρωτοφειλέτη και υπεισέρχεται σε όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που αυτός έχει. Με τον τρόπο αυτό η θέση του εγγυητή καθίσταται δυσμενέστερη, καθώς η δανείστρια τράπεζα δύναται να αιτηθεί την καταβολή της απαίτησής της απευθείας από τον εγγυητή - χωρίς προηγουμένως να έχει οχλήσει τον πρωτοφειλέτη – γεγονός που δεν συνάδει με την μη ενημέρωση αυτού περί της εξελίξεως της οφειλής καθ' όλα τα στάδια που αυτή καθίσταται γεγεννημένη και μη αποσβεσθείσα.

7. Η σχέση του τραπεζικού απορρήτου με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα

Στο πλαίσιο λειτουργίας και παροχής των τραπεζικών υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων προς τους πελάτες τους, περιέρχεται καθημερινά εις γνώσιν των οργάνων τους πληθώρα πληροφοριών, οι οποίες σχετίζονται με την οικονομική, επαγγελματική αλλά και προσωπική κατάσταση των πελατών τους και αναφέρονται στο βαθμό φερεγγυότητας των συναλλασσόμενων, την περιουσιακή τους κατάσταση, το είδος του επαγγέλματος που ασκούν και λοιπά άλλα στοιχεία που ενίοτε άπτονται της σφαίρας της προσωπικής – ιδιωτικής τους ζωής⁸². Όλα τα παραπάνω στοιχεία και πληροφορίες τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν κατ' αρχήν την υποχρέωση να τα προστατεύσουν έναντι οποιουδήποτε τρίτου. Η υποχρέωση αυτή των πιστωτικών ιδρυμάτων προκύπτει τόσο εκ της υπάρχουσας συμβατικής σχέσης με τους πελάτες της, όσο και εκ του περιεχομένου διαφόρων νομοθετικών διατάξεων, οι οποίες θεσπίζουν συγκεκριμένα βάρη – υποχρεώσεις γι' αυτά (βλ. π.χ. ν.δ. 1059/1971 για προστασία του απορρήτου των καταθέσεων). Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η τράπεζα οφείλει να τηρεί το γενικό καθήκον εχεμύθειας για όλες τις υποθέσεις των προσώπων με τα οποία συναλλάσσεται,

⁸² Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά, Στοιχεία τραπεζικού δικαίου: δημόσιο τραπεζικό δίκαιο: ιδιωτικό τραπεζικό δίκαιο, 2016³, 475.

δεσμευόμενη, όχι μόνο κατά το στάδιο της κατάρτισης των επιμέρους συμβάσεων αλλά καλύπτοντας όλο το φάσμα των συναλλακτικών της σχέσεων με αυτά, από το προσυμβατικό στάδιο ή στάδιο των διαπραγματεύσεων έως και το στάδιο μετά τη λύση των επαγγελματικών της σχέσεων με τους πελάτες (μετασυμβατικό)⁸³. Η τήρηση του γενικού καθήκοντος εχεμύθειας προκύπτει από τις γενικές ρήτρες των ΑΚ 288 (περί καλής πίστωσης και συναλλακτικών ηθών), ΑΚ 57 (περί προστασίας της προσωπικότητας του ατόμου), κι από το Σύνταγμα στα άρθρα 2, 5 παρ. 1 και 9Α (προστασία ανθρώπινης αξιοπρέπειας, προσωπικότητας του ατόμου και προσωπικών δεδομένων αντίστοιχα) και ΚΠοινΔ 212. Η παραβίαση του καθήκοντος (επαγγελματικής) εχεμύθειας συνεπάγεται επίσης και ποινικές κυρώσεις, οι οποίες προβλέπονται στα άρθρα ΠΚ 252, 253, 371.

Εξ' όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω, προκύπτει ανεπιφύλακτα το συμπέρασμα πως στο βαθμό που οι πληροφορίες και τα στοιχεία των προσώπων αφορούν τη δράση και τη λειτουργία των οργάνων, τα οποία εκτελούν τα καθήκοντά τους στο πλαίσιο των ανατεθειμένων εις αυτών αρμοδιοτήτων εκ των πιστωτικών ιδρυμάτων, η υποχρέωση τήρησης του καθήκοντος εχεμύθειας συνδέεται άρρηκτα με την υποχρέωση εξ' αυτών προστασίας του τραπεζικού απορρήτου⁸⁴. Συνεπώς καθιερώνεται ένας ευρύτατος ορισμός της έννοιας του τραπεζικού απορρήτου, εκ του οποίου γίνεται ευκόλως αντιληπτό πως οι έννοιες του τραπεζικού απορρήτου και του επαγγελματικού καθήκοντος εχεμύθειας είναι ταυτόσημες. Ακόμη, το τραπεζικό απόρρητο προκύπτει εδώ πως είναι ουσιαστικά το επαγγελματικό απόρρητο των πιστωτικών ιδρυμάτων⁸⁵.

Από τον ορισμό του, διαπιστώσαμε πως καταλαμβάνει ολόκληρο το φάσμα των τραπεζικών συναλλαγών. Πρόκειται συγκεκριμένα για το γενικό τραπεζικό απόρρητο, το οποίο δεν είναι ειδικώς οριοθετημένο και δεν θεσπίζεται σε συγκεκριμένη διάταξη νόμου, εν αντιθέσει με το ειδικό τραπεζικό απόρρητο ή απόρρητο των καταθέσεων, στο οποίο ο νομοθέτης επιφύλαξε ειδική μεταχείριση, με τη ρητή καθιέρωση του στο άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971, για λόγους που σχετίζονται με την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα στην Ελλάδα με απώτερο βέβαια σκοπό την τόνωση της εθνικής οικονομίας μέσω της διακράτησης του εγχωρίου κεφαλαίου αλλά και της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Στο σημείο αυτό, θα επιχειρήσουμε την αποσαφήνιση της έννοιας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την διάκρισή του από το τραπεζικό απόρρητο.

Σε συμμόρφωση προς τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1981 (που κυρώθηκε με το ν. 2068/1992) και την 95/46/ΕΚ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 24.10.1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη

⁸³ Καλαμίτσης (1992), 9-12· Ψυχομάνης, Εγχειρίδιο τραπεζικού δικαίου, 2016², 116.

⁸⁴ Καλαμίτσης (1992), 9.

⁸⁵ Κουτσούκης, ΕΤρΑξΧρΔ 1996, 663.

κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, εξεδόθη ο ν. 2472/1997 “περί προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα”. Ο ορισμός της έννοιας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα περιλαμβάνεται στο νόμο αυτό και συγκεκριμένα στο άρθρο 2 αυτού. Ως «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» υπό την έννοια του παρόντος νόμου νοούνται: κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων (φυσικά πρόσωπα). Δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν μπορεί πλέον να προσδιοριστεί η ταυτότητα των υποκειμένων των δεδομένων (άμεσα ή έμμεσα). Στο άρθρο 2 περιλαμβάνεται επίσης η έννοια των ευαίσθητων δεδομένων, τα οποία αναφέρονται στη φυλετική ή εθνική προέλευση του υποκειμένου, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, την υγεία, την ερωτικά ζωή, τις ποινικές διώξεις ή καταδίκες αυτού κλπ.

Εξ’ όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω συνάγεται το συμπέρασμα πως οι έννοιες του τραπεζικού απορρήτου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συμπίπτουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Αυτό συμβαίνει διότι και το τραπεζικό απόρρητο καλύπτει οποιαδήποτε πληροφορία τραπεζικής συναλλακτικής σχέσεως αφορά τον πελάτη της τράπεζας (υποκείμενο δεδομένων). Αυτές οι πληροφορίες δύναται να αφορούν πολλές φορές όχι μόνο οικονομικά δεδομένα αλλά και προσωπικά όπως π.χ. την ταυτότητα του πελάτη, την κατοικία του, το τηλέφωνο της οικίας του, το κινητό του⁸⁶. Σε αυτό το σημείο όμως, έγκειται και η βασική διαφορά μεταξύ των δυο εννοιών. Το τραπεζικό απόρρητο είναι ευρύτερη έννοια από αυτή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, διότι εκτός της έννοιας των προσωπικών δεδομένων καλύπτει κι όλο το φάσμα των οικονομικών - συναλλακτικών σχέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων με τους πελάτες τους, οι οποίες τόσο κατά τη θεωρία όσο και κατά τη νομολογία είναι εμφανώς διακριτές⁸⁷. Η νομοθετική κατοχύρωση των δυο είναι βέβαια διαφορετική καθώς το (ειδικό) τραπεζικό απόρρητο απορρέει από το ν.δ. 1059/1971 ενώ τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προστατεύονται από το ν. 2472/1997, ο οποίος ενσωμάτωσε τις διατάξεις της Οδηγίας 95/46/ΕΟΚ. Αποτελούν όμως και τα δυο ειδικές εκφάνσεις της γενικότερης προστασίας της προσωπικότητας του ατόμου, όπως αυτή θεσπίζεται στα άρθρα 2, 5 και 9Α του ελληνικού Σ αλλά και της ΑΚ 57. Γι’ αυτούς τους λόγους τα τραπεζικά στελέχη και οι τραπεζικοί υπάλληλοι οφείλουν να τηρούν το επαγγελματικό απόρρητο για όλες τις εμπιστευτικές πληροφορίες των πελατών τους, οι οποίες περιέρχονται σε γνώση τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, είτε αυτές έχουν να κάνουν με τα προσωπικά τους δεδομένα είτε με τις οποιασδήποτε φύσης συναλλαγές τους με τα πιστωτικά ιδρύματα και δεν επιτρέπεται να τις γνωστοποιούν σε κανένα απολύτως πρόσωπο ή Αρχή,

⁸⁶ Βλ. σχετικά ΜονΕφΑθ 1437/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Μοσχούρη-Τοκμακίδου, Τραπεζικό απόρρητο, Ένας θεσμός «υπό διωγμόν», ΕπισκΕΔ 2004, 586.

⁸⁷ Βλ. ΕφΔωδεκ 14/2017, ΜονΕφΑθ 1437/2014, ΜΠρΑθ 3428/2016, ΕιρΑθ 319/2017, ΕιρΑθ 273/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Ειδικότερα, στην ΜΠρΑθ 3428/2016 γίνεται έμμεση διάκριση μεταξύ προσωπικών δεδομένων και οικονομικού δεδομένου σχετικά με το ύψος οφειλής από πιστωτική κάρτα· Δούβλης, ΔΕΕ 2012, 1101.

παρά μόνο με συνοπτική ή συγκεντρωτική μορφή έτσι ώστε να μην προκύπτει άμεσα ή έμμεσα η ταυτότητα του προσώπου ή και του πιστωτικού ιδρύματος⁸⁸. Συνεπώς στους όρους προστασίας του τραπεζικού απορρήτου εντάσσονται και τα οικονομικά δεδομένα του πελάτη ως στοιχεία που συνθέτουν την προσωπικότητά του, τα οποία αυτός επιθυμεί να διατηρηθούν απόρρητα⁸⁹. Βέβαια όπως θα διαπιστώσουμε και στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας, στη σημερινή εποχή ο ανωτέρω κανόνας της μη γνωστοποίησης έχει υποστεί ουκ ολίγες εξαιρέσεις καθώς όλο και περισσότερες κρατικές Αρχές αποκτούν πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των προσώπων, με αποτέλεσμα το τραπεζικό απόρρητο να έχει καταστεί πλέον διάτρητο αλλά και η προστασία των εν λόγω δεδομένων να έχει καταστεί επισφαλής και σαφέστατα περιορισμένη (βλ. φορολογικές αρχές όπως π.χ. Α.Α.Δ.Ε., Αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες κ.α.).

Τέλος, σε ό,τι αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αρμόδια αρχή για την προστασία τους είναι η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ), όπου μεγάλο μέρος του ελεγκτικού της έργου αφορά και τις έννομες σχέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων με τους πελάτες τους. Ειδικότερα εξετάζονται ζητήματα σχετικά με τις τραπεζικές συναλλαγές και ιδίως σε σχέση με την ενημέρωση των υποκειμένων για τους όρους τήρησης αρχείων με τα προσωπικά τους δεδομένα (Απόφ. ΑΠΔΠΧ 408/1998), για το χρόνο και τρόπο ενημέρωσης των υποκειμένων (ΑΠΔΠΧ 1/1999), για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων με την επιδίωξη εμπορικού σκοπού αλλά και τη διαπίστωση της πιστοληπτικής ικανότητας τους (ΑΠΔΠΧ 26/2004). Να σημειωθεί δε, ότι για να είναι νόμιμη η οποιαδήποτε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, απαιτείται να έχει προηγηθεί όχι μόνο σχετική ενημέρωση του προσώπου π.χ. από το πιστωτικό ίδρυμα αλλά και ελεύθερη, ειδική και ρητή συγκατάθεση του περί αυτής⁹⁰.

Εξαίρεση σε αυτή την περίπτωση αποτελεί η λειτουργία της βάσης δεδομένων που τηρεί η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε σύμφωνα με το ν. 3259/2004 άρθρο 40, ν. 3816/2010 άρθρα 3 επ. και ΑΠΔΠΧ 24 και 25/2004⁹¹. Η διατραπεζική αυτή ανώνυμη εταιρεία ιδρύθηκε το 1997, με την επωνυμία «*Τραπεζικά Συστήματα Πληροφοριών Α.Ε.*» και είχε αναπτύξει ένα προηγμένο σύστημα επεξεργασίας των δεδομένων οικονομικής κυρίως συμπεριφοράς των πελατών των πιστωτικών ιδρυμάτων της Ελλάδας με απώτερο σκοπό την παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης στις

⁸⁸ Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας, Ηλεκτρονική τραπεζική, 2005, 163-164.

⁸⁹ Μοσχούρη-Τοκμακίδου, ΕπισκεΔ 2004, 585-586.

⁹⁰ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά (2016³), 485-486. Βλ. επίσης ΕφΑθ 147/2004, ΕΤραΞΧρΔ 2004, 372 όπου κρίθηκε πως η συγκατάθεση που έχει περιληφθεί ως δήλωση του πελάτη στους προδιατυπωμένους ΓΟΣ (βλ. π.χ. και γενική δήλωση του άρθρου 10 της Οδηγίας 95/46/ΕΟΚ), τους οποίους καλείται να αποδεχθεί, δεν είναι έγκυρη, διότι δεν είναι ούτε ελεύθερη, αφού ουσιαστικά αποτελούν συμβάσεις προσχωρήσεως, ούτε ειδική, αφού γίνεται σε χρόνο κατά τον οποίο δεν έχει προηγηθεί ενημέρωση.

⁹¹ Βλ. επίσης ΑΠΔΠΧ 109/31.03.1999: Προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας του αρχείου δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. (ΑΠΔΠΧ 24/2004), ΑΠΔΠΧ 523/13.10.1999: Κανόνες κατηγοριοποίησης δεδομένων της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.

υπόλοιπες τράπεζες αλλά και σε άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς περί της φερεγγυότητας αλλά και της γενικότερης πιστοληπτικής ικανότητας τους⁹².

Με την καταχώριση των πελατών στα συστήματα της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε και μάλιστα σε ειδικό αρχείο και χωρίς ρητή συγκατάθεση τους, δεν θεωρήθηκε ότι παραβιάζονταν τα προσωπικά και οικονομικά τους δεδομένα διότι η στάθμιση συμφερόντων μεταξύ της προστασίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους λειτουργικούς και συναλλαγματικούς κινδύνους με το ρίσκο που ενέχει η επαγγελματική σχέση μαζί τους ήταν σαφώς υπέρτερη των εκάστοτε εννόμων συμφερόντων των πελατών⁹³.

Μεταγενέστερα δε, τα στοιχεία και οι προσωπικές πληροφορίες των πελατών διαβιβάζονταν στην ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ αλλά και στις υπόλοιπες κρατικές αρχές καθώς έλαβαν τη μορφή προσυμβατικών ρητρών ΓΟΣ, όπου για να καταρτισθεί εγκύρως μια τραπεζική σύμβαση απαιτείτο η ρητή συγκατάθεση του πελάτη της τράπεζας, η οποία θεωρείται ως υπεύθυνη επεξεργασίας των δεδομένων αυτών σύμφωνα και με τα οριζόμενα στο άρθρο 11 ν. 2472/1997. Τα εν λόγω στοιχεία διατηρούνται στη βάση δεδομένων για διάστημα όχι μεγαλύτερο της πενταετίας (άρθρο 40 ν. 3259/2004) και στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται εσφαλμένη ή ανακριβής καταχώριση των δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς δύναται το πρόσωπο σε βάρος του οποίου έγινε η εσφαλμένη αυτή καταχώριση, να αιτηθεί δικαστικώς την άρση της προσβολής της προσωπικότητας του και παράλειψη της στο μέλλον και να αξιώσει επιπλέον χρηματική αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης με βάση τις ΑΚ 57, 914 και 932⁹⁴.

8. Η προστασία του τραπεζικού απορρήτου στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις

Οι απαρχές του τραπεζικού απορρήτου στον ευρωπαϊκό χώρο καθιερώθηκαν από τα τέλη του Μεσαίωνα – αρχές της Αναγέννησης⁹⁵. Στην αρχή βέβαια, καθιερώθηκε ως γενικό καθήκον εχεμύθειας, το οποίο καταλάμβανε όλες τις κατηγορίες πληροφοριών σχετικά με τα πρόσωπα, όπως τους εμπόρους ή τους απλούς ιδιώτες. Ο πρώτος νόμος που καλύπτει το τραπεζικό απόρρητο περιλαμβάνεται στην ιδρυτική πράξη σύστασης της πρώτης τράπεζας του Αγίου Αμβροσίου στην πόλη του Μιλάνο της Ιταλίας, όπου στις διατάξεις του αναφέρονται τα εξής: «Κανείς δεν θα δίνει σε κανέναν πληροφορίες για άλλους, εκτός από τον ίδιο τον ερωτώντα για τον εαυτό του, τον πληρεξούσιο του, τους κληρονόμους του κτλπ., με ποινή απώλειας της θέσης του...». Η τελευταία δέσμευση απευθύνεται προς το προσωπικό και τους υπαλλήλους της τράπεζας και κατοχυρώνει ευθέως τον απόρρητο χαρακτήρα των συναλλακτικών σχέσεων με τους πελάτες της τράπεζας. Σε μεταγενέστερες διατάξεις άλλων εσωτερικών κανονισμών

⁹² Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), σελ. 224-226.

⁹³ Ιγγλεζάκης, Προστασία προσωπικών δεδομένων στο σύστημα πληροφοριών "ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ", 2006, 19-22.

⁹⁴ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά (2016³), 486.

⁹⁵ Βλ. Κουτσούκη (1994), 18 υποσ. 33.

λειτουργίας τραπεζών, όπως σε αυτές της τράπεζας του Αμβούργου⁹⁶ της Γερμανίας, και συγκεκριμένα στο άρθρο 6 αυτής⁹⁷, προβλέφθηκαν αυστηρότατες ποινές για τον λογιστή που βρισκόταν στη θυρίδα, ο οποίος θα παρείχε οποιαδήποτε πληροφορία σε τρίτο για τα πεπραγμένα των τραπεζικών συναλλαγών αλλά και της τράπεζας της Νυρεμβέργης (1621) σχετικά με τους υπαλλήλους της, περί τήρησης εχεμύθειας και υποχρέωσης μη γνωστοποίησης με οποιοδήποτε τρόπο των πληροφοριών που αφορούσαν την τράπεζα⁹⁸.

Στη σύγχρονη εποχή, το τραπεζικό απόρρητο και ο εν γένει εμπιστευτικής φύσεως χαρακτήρας των πληροφοριών και στοιχείων των πελατών των τραπεζών προστατεύονται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ είτε ρητά δια νόμου, όπως συμβαίνει σε χώρες όπως την Ελλάδα (βλ. π.χ. ν.δ. 1059/1971), το Λουξεμβούργο, Γαλλία, Πορτογαλία, Δανία, Αυστρία και Σουηδία, είτε τρόπον τινά εθιμικά ή βάσει ανάληψης εκ των πιστωτικών ιδρυμάτων συμβατικών υποχρεώσεων που απορρέουν από την έννομη συναλλακτική σχέση με τους πελάτες τους⁹⁹, και πολλές φορές περιλαμβάνονται ως ΓΟΣ στις μεταξύ τους συμβάσεις, σε χώρες όπως το Βέλγιο, τη Γερμανία, Ισπανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Βέβαια, τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα από το 2010 κι έπειτα, παρατηρείται, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μια γενικευμένη τάση περιορισμού του προστατευτικού πεδίου του τραπεζικού απορρήτου προς χάριν της πρόληψης και καταστολής των οικονομικών εγκλημάτων στην ΕΕ και δη των εγκλημάτων που αφορούν το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, την καταπολέμηση της διεθνούς φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής και των λοιπών οργανωμένων εγκλημάτων όπως της τρομοκρατίας και της εμπορίας ναρκωτικών. Η κάμψη αυτή του τραπεζικού απορρήτου μοιάζει επιτακτική αλλά παράλληλα και δικαιολογημένη, αν αναλογιστεί κανείς τις διαστάσεις που έχει λάβει στις μέρες μας το διεθνές οικονομικό έγκλημα.

Τοιουτοτρόπως, στο πλαίσιο της πάταξης των διαφόρων οικονομικών εγκλημάτων, τα ευρωπαϊκά όργανα και οι θεσμοί εξέδωσαν σειρά Οδηγιών οι οποίες κάμπτουν το τραπεζικό απόρρητο, όπως η πρώτη Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (10.6.1991) κατά της νομιμοποίησης παράνομων προσόδων για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην διαδικασία νομιμοποίησης αυτών, τις μετέπειτα Οδηγίες 2001/97/ΕΚ του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (4.12.2001), όπου διενεργείται η άρση κατόπιν ύπαρξης υπονοιών τέλεσης των προαναφερομένων εγκλημάτων και ενημερώνονται ανυπερθέτως οι εκάστοτε αρμόδιες κρατικές αρχές, 2005/60/ΕΚ του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (26.10.2005), και της πρόσφατης Οδηγίας 2015/849 του Κοινοβουλίου και του

⁹⁶ Η τράπεζα αυτή ιδρύθηκε το 1619 από εμπόρους στο μεγάλο λιμάνι της Γερμανίας με σκοπό τη διευκόλυνση των εμπορικών τους συναλλαγών.

⁹⁷ Mit Titel «Ordnung und Atriculí der Wechsel - Banko».

⁹⁸ Κουτσούκης (1994), 19.

⁹⁹ Παπαγιάννης, Εξαιρέσεις και άρση του απορρήτου τραπεζικών καταθέσεων ιδίως στην περίπτωση κατάσχεσης τραπεζικής κατάθεσης εις χείρας τράπεζας ως τρίτης, Επίκαιρα ζητήματα με αφορμή την απόφαση ΑΠ 1241/2008, ΕΤρΑΕΧρΔ 2010, 41.

Συμβουλίου (20.5.2015) και του αντίστοιχου Κανονισμού 2015/847 της ίδιας ημερομηνίας, όπου αίρεται το τραπεζικό απόρρητο προς χάριν των εθνικών ΜΧΠ και των παρόχων πληρωμών στις συναλλαγές, αντίστοιχα. Κορωνίδα βέβαια των προσπαθειών των αρμοδίων αρχών για την πάταξη των οικονομικών εγκλημάτων, αποτελεί η κύρωση της Συμφωνίας του ΟΟΣΑ του 2015 για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών περί χρηματοοικονομικών λογαριασμών, με τη συμμετοχή 106 Χωρών από όλο τον κόσμο, συμφωνία η οποία -όπως θα αναλυθεί ειδικότερα στο 3^ο Κεφάλαιο της εργασίας- αίρει ουσιαστικά το τραπεζικό απόρρητο στην Ευρώπη αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο. Προτού βέβαια αναλύσουμε τα επιμέρους ζητήματα άρσης του απορρήτου που προκύπτουν από τις προαναφερόμενες Οδηγίες αλλά και τη Συμφωνία του ΟΟΣΑ, σκόπιμο κρίνεται να αναφερθούμε πρωτίστως στον τρόπο κατοχύρωσης του τραπεζικού απορρήτου σε διάφορες μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες.

8.1. Το τραπεζικό απόρρητο στη Γερμανία

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί πως στη Γερμανία δεν υφίσταται ρητή νομοθετική κατοχύρωση του τραπεζικού απορρήτου αλλά ούτε προβλέπεται η αντίστοιχη διάκριση αυτού σε γενικό και ειδικό τραπεζικό απόρρητο ή αλλιώς απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ελλάδας¹⁰⁰. Ο ανωτέρω μάλιστα διαχωρισμός σε ειδικό και γενικό, αποτελεί μια παγκόσμια καινοφανή νομική ρύθμιση για την χώρα μας, η οποία όπως προαναφέραμε, κατοχυρώθηκε με το άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971 για πολιτικούς πρωτίστως λόγους (επί δικτατορίας στην Ελλάδα 1967-1974) που ήταν η προσέλκυση και η σύρρευση κεφαλαίων στις ελληνικές τράπεζες με απώτερο σκοπό την τόνωση της εθνικής οικονομίας.

Αντίθετα, στη Γερμανία το τραπεζικό απόρρητο αναγνωρίστηκε τόσο από τη νομοθεσία όσο κι από τη νομολογία ως αποτελούμενο μια ενιαία ενότητα και καθιερώθηκε ως εθιμικό δίκαιο¹⁰¹. Είδαμε όμως παραπάνω πως κατά τη λειτουργία των πρώτων γερμανικών τραπεζών (βλ. Αμβούργου 1619 και Νυρεμβέργης 1621) υπήρξε η πρόβλεψη στους εσωτερικούς κανονισμούς τους για την τήρηση της επαγγελματικής εχεμύθειας όσον αφορά τις συναλλαγές με τους πελάτες. Επιπλέον και η νομολογία των γερμανικών δικαστηρίων συντείνει προς την ίδια κατεύθυνση. Σύμφωνα μάλιστα με έναν ορισμό του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Ακυρωτικού δικαστηρίου της Γερμανίας (*Bundesgerichtshof, BGH*) "... ο πυρήνας του τραπεζικού απορρήτου αποτελείται από την υποχρέωση του πιστωτικού ιδρύματος προς εχεμύθεια ως προς τα γεγονότα και καταθέσεις που αφορούν τους πελάτες, τα οποία εξαιτίας του απορρήτου, εξ' αφορμής ή στα πλαίσια της δεσμεύσεως από τη σύμβαση έγιναν γνωστά στον πελάτη και τα οποία ο πελάτης επιθυμεί να διατηρήσει απόρρητα...". Εξ' όσων αναφέρθηκαν στον παραπάνω ορισμό διαφαίνεται η ενιαία νομική αντιμετώπιση του τραπεζικού απορρήτου, η οποία ναι μεν

¹⁰⁰ Κουτσούκης (1994), 21.

¹⁰¹ Παπαγιάννης (2010), 42.

κάνει λόγο για (λοιπά) γεγονότα και καταθέσεις που δεσμεύουν το πιστωτικό ίδρυμα ως προς την τήρηση του απορρήτου, στην πράξη όμως δεν υφίσταται διαφορετική νομική ρύθμιση γι' αυτές σε σχέση με τα υπόλοιπα εννοιολογικά στοιχεία του τραπεζικού απορρήτου. Επίσης στην περίπτωση αυτή, το καθήκον εχεμύθειας σε ό,τι αφορά τα πιστωτικά ιδρύματα συνδέεται άρρηκτα με την τήρηση του τραπεζικού απορρήτου ως προς τα παραπάνω στοιχεία και πληροφορίες. Περαιτέρω με απόφαση του BGH από 27.2.2007, κρίθηκε πως ο γερμανικός νόμος περί προστασίας προσωπικών δεδομένων λειτουργεί σε σχέση με το τραπεζικό απόρρητο ως επικουρική διάταξη¹⁰². Με τον Ομοσπονδιακό μάλιστα νόμο περί προστασίας των δεδομένων Bundesdatenschutzgesetz (BDSG) και συγκεκριμένα στο Art. 3 Abs. 1 η προστασία των προσωπικών δεδομένων (personenbezogenen Daten) καλύπτει και το τραπεζικό απόρρητο και στις επόμενες παραγράφους του άρθρου αυτού καθορίζονται διαδικασίες συλλογής κι επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων ανάλογες με αυτές που προβλέπει ο ν. 2472/1997 στη χώρα μας.

Στην Ελλάδα όμως τα προσωπικά δεδομένα έχουν διαφορετική νομοθετική ρύθμιση, η οποία προβλέπεται στο ν. 2472/1997 όπως αναφέραμε και διαφοροποιούνται από το τραπεζικό απόρρητο τόσο κατά τη θεωρία όσο και την ελληνική νομολογία. Κατά τη γνώμη του γράφοντος, τα όρια μεταξύ του τραπεζικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα, ειδικότερα στη σημερινή εποχή όπου οι οικονομικές συναλλαγές των προσώπων με τις τράπεζες, πραγματοποιούμενες σε μεγάλο βαθμό με τη χρήση σύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής, εμπεριέχουν και προσωπικά στοιχεία των προσώπων αυτών με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής ή κι αναπόφευκτη η αποσύνδεση των δυο (κατά τα άλλα) διακριτών εννοιών. Ειδικότερα στις περιπτώσεις άρσης του τραπεζικού απορρήτου για λόγους καταπολέμησης των οικονομικών εγκλημάτων θεωρείται αναπόφευκτη, μέσω των διαβιβαζόμενων εκ των πιστωτικών ιδρυμάτων πληροφοριών προς τις αρμόδιες αρχές, η «διαρροή» των προσωπικών δεδομένων, καθώς η διαβίβαση των δεδομένων αυτών είναι ειδική και πάντοτε προσωποποιημένη. Συνεπώς από τη στιγμή που τα δεδομένα αυτά (προσωπικά και οικονομικά) αφορούν ορισμένο υποκείμενο και συνδέονται άρρηκτα μαζί του, με την άρση του τραπεζικού απορρήτου πραγματοποιείται και μεταβίβαση των προσωπικών δεδομένων των προσώπων στις αρμόδιες φορολογικές αρχές.

Σύμφωνα με μια άποψη¹⁰³, το τραπεζικό απόρρητο αποτελεί παρεπόμενη υποχρέωση (Nebenpflicht) του πιστωτικού ιδρύματος και ενσωματώνει τις βουλήσεις των δυο αντισυμβαλλομένων (τράπεζας και πελάτη). Απορρέει από τη γενική τραπεζική σύμβαση (allgemeiner Bankvertrag), η οποία περιλαμβάνει τη διαρκή συναλλακτική σχέση της τράπεζας

¹⁰² BGH, Urteil vom 27.2.2007- XL ZR 195/05- OLG Stuttgart LG Ravensburg· Παπαγιάννης (2010), 43.

¹⁰³ Βλ. Κουτσούκη (1994), 21 κι εκεί παραπ. 54.

με τον πελάτη, κι όχι τις μεμονωμένες συναλλαγές μαζί του (π.χ. το προσυμβατικό στάδιο ή στάδιο των διαπραγματεύσεων ή δεν καλύπτεται εδώ).

Κατά τη γερμανική νομοθεσία, η οποία σε ό,τι αφορά την προστασία του τραπεζικού απορρήτου συμβαδίζει σε αυτό το σημείο με την ελληνική, και συγκεκριμένα στο Θεμελιώδη Νόμο (Grundgesetz, GG), αναφέρεται πως αποτελεί έκφανση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 2 παρ. 1 GG) και της ζωής του ατόμου, στη σωματική ακεραιότητα και την ελευθερία του ατόμου. Επίσης προστατεύεται η επαγγελματική ελευθερία του ατόμου (εδώ ως ελευθερία επιλογής και άσκησης του τραπεζικού επαγγέλματος) με βάση το άρθρο 12 GG, ενώ κατά τον γερμανικό ΑΚ (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) το τραπεζικό απόρρητο αναφέρεται κι ως έκφανση του προαναφερόμενου δικαιώματος του πελάτη επί της προσωπικότητας του, με την ειδικότερη προστασία της ζωής, του σώματος, της ελευθερίας και της υγείας σύμφωνα με το άρθρο 823 εδ. I BGB (schadensersatzpflicht), στην οποία το δικαίωμα επι της σφαίρας του απορρήτου θεωρείται ως «sonstiges Recht»¹⁰⁴.

Τέλος σε ό,τι αφορά τον περιορισμό του τραπεζικού απορρήτου, αυτός είναι επιτρεπτός στις περιπτώσεις παροχής πληροφοριών προς τις αρμόδιες φορολογικές αρχές, όταν επίσης με την άρση επιτυγχάνεται η εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων των πιστωτικών ιδρυμάτων, σε κατασχέσεις τρίτων δανειστών εις χείρας τους σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του γερμανικού ΚΠολΔ §§ 828-863 Zivilprozessordnung (ZPO), όπου υποχρεούνται να δηλώσουν αν υφίσταται ή όχι η αντίστοιχη με το προς κατάσχεση ποσό απαίτηση¹⁰⁵ και κατόπιν ρητής ή υποθετικής βούλησης του πελάτη¹⁰⁶. Επιπλέον απαιτείται η έκδοση σχετικής δικαστικής απόφασης με επίδοση στον τρίτο π.χ. τράπεζα, κατόπιν αιτήσεως του δανειστή, η οποία απαγορεύει στον τρίτο την εκπλήρωση και στον οφειλέτη τη μεταβίβαση της απαίτησης (829 ZPO)¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Βλ. Κουτσούκη (1994), 21 παραπ. 53· Christopoulou (1994), 46. Υποστηρίζεται με βάση την εν λόγω διάταξη του γερμανικού ΑΚ πως τα ατομικά δικαιώματα του πελάτη της τράπεζας θα πρέπει να είναι σεβαστά από αυτή και ότι η τράπεζα οφείλει να τηρήσει εχεμύθεια για τα γεγονότα τα οποία ο πελάτης της εξέφρασε την επιθυμία να παραμείνουν απόρρητα έναντι των τρίτων.

¹⁰⁵ Στην Ελλάδα επιτρέπη η κατάσχεση εις χείρας τραπεζής απαιτήσεων τρίτων μετά το 2001 και την ψήφιση του νόμου 2915/2001 άρθρο 24 και ΚΠολΔ 982 επ. Πρβλ. και μεταστροφή νομολογίας ΑΠ 1241/2008, Αρμ. 2009, 1187.

¹⁰⁶ Βλ. Κουτσούκη (1994), 22· Christopoulou (1994), 45-48. Στην τελευταία περίπτωση, αυτή της ρητής ή υποθετικής βούλησης του πελάτη το ελληνικό δίκαιο διαφοροποιήθηκε καθώς το άρθρο 2 ν.δ. 1059/1971 προέβλεπε πως η συναίνεση και η έγκριση του υπέρ' ου το απόρρητο δεν αναιρούσε τον αξιόποιο χαρακτήρα της πράξεως. Συνεπώς για τη συνδρομή των προϋποθέσεων της άρσης και την απαλλαγή της ευθύνης των τραπεζικών οργάνων, δεν αρκούσε η βούληση του πελάτη αλλά απαιτούνταν εξουσιοδότηση σε ό,τι έχει να κάνει π.χ. με παροχή πληροφοριών σε τρίτα πρόσωπα.

¹⁰⁷ Γιαννόπουλος, Η δυνατότητα κατασχέσεως τραπεζικών καταθέσεων εις χείρας πιστωτικών ιδρυμάτων, ως τρίτων, και το τραπεζικό απόρρητο στο γερμανικό, αγγλικό, γαλλικό και αυστριακό δίκαιο, ΝοΒ 2015, 2180.

8.2. Το τραπεζικό απόρρητο στην Ελβετική Συνομοσπονδία

Ομολογουμένως, η ανάλυση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας όσον αφορά την προστασία του τραπεζικού απορρήτου στην ευρωπαϊκή ήπειρο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αυτό διότι θα μπορούσε να λεχθεί πως μέχρι πρότινος αποτελούσε (ίσως) το τελευταίο απόρρητο «φρούριο» στην Ευρώπη όσον αφορά την απόλυτη προστασία του τραπεζικού απορρήτου, έναντι πάντων, ακόμα και στην περίπτωση που ζητούνταν στοιχεία καταθετών σε ελβετικά πιστωτικά ιδρύματα από αρμόδιες εθνικές αρχές άλλων κρατών για την στοιχειοθέτηση εγκλημάτων όπως η φοροδιαφυγή και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, οι οποίες ανάλογα με το μέγεθός τους δύνανται να χαρακτηριστούν ως πλημμέλημα ή ακόμα και κακούργημα¹⁰⁸. Το άλλοτε βέβαια απροσπέλαστο ελβετικό απόρρητο μετά και τις πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις στο πλαίσιο της καταπολέμησης των φαινομένων του διεθνούς εγκλήματος και της τρομοκρατίας, αλλά και υπό το βάρος των ποινικών και αστικών διώξεων που έλαβαν χώρα στις μεγαλύτερες ελβετικές τράπεζες, όπως η Credit Suisse, η HSBC και η UBS μετά την αποκάλυψη των φορολογικών σκανδάλων¹⁰⁹ που συγκλόνισαν τη χώρα το 2008, διαφαίνεται πως τελικά κάμπτεται υπό τις ασφυκτικές πιέσεις της διεθνούς κοινότητας¹¹⁰. Τα πρώτα δείγματα σταδιακής υποχώρησης του ελβετικού απορρήτου είχαν διαφανεί με την υπογραφή διμερούς διακρατικής Συμφωνίας μεταξύ Ελβετίας και ΗΠΑ για τη διοικητική συνεργασία σε θέματα (διπλής) φορολόγησης το 2009¹¹¹, η οποία τροποποιήθηκε με Πρωτόκολλο το 2010, όπου επιτράπη να δίδονται στοιχεία και για λόγους πάταξης της εκτεταμένης από άποψη ποσών και διαρκούς φοροδιαφυγής¹¹². Με την τελευταία μάλιστα Πολυμερή Συμφωνία των Αρμοδίων Αρχών (ΠΣΑΑ) του ΟΟΣΑ από την 29.10.2014 (η οποία θα αναλυθεί διεξοδικότερα στο 3^ο Κεφάλαιο της εργασίας) για την αυτόματη ανταλλαγή

¹⁰⁸ Βλ π.χ. ελληνικό ν. 3691/2008 για πράξεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος άρθρο 45 και άρθρο 66 ν. 4174/2013 για φοροδιαφυγή.

¹⁰⁹ Συγκεκριμένα ο μηχανικός συστημάτων πληροφορικής και πρώην στέλεχος της HSBC, Hervé Daniel Marcel Falciani, πρόεβη στη δημοσιοποίηση (υποκλαπείσας) λίστας περίπου 130.000 ονομάτων καταθετών-πελατών των ελβετικών τραπεζών (κυρίως της HSBC), οι οποίοι θεωρούνταν ύποπτοι για τέλεση αδικημάτων φοροδιαφυγής και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Εναντίον του εκδόθηκε διεθνές ένταλμα σύλληψης. Στη συνέχεια συνελήφθη και το Νοέμβριο του 2015 καταδικάστηκε (ερήμην) από το Ομοσπονδιακό δικαστήριο της ελβετικής πόλης Bellinzona σε 5 χρόνια φυλάκιση, ποινή την οποία δεν εκτίει διότι παραμένει στη Γαλλία, η οποία δεν εκδίδει τους πολίτες της. Όσον αφορά την ελβετική τράπεζα UBS, οι κατηγορίες που της αποδόθηκαν από την Έκθεση της επιτροπής ερευνών της Γερουσίας των ΗΠΑ, ήταν ότι παρείχε συμβουλευτικές υπηρεσίες σε αμερικανούς πολίτες ως προς την εξεύρεση τρόπων φοροδιαφυγής. Υπολογίζεται μάλιστα πως μέσω αυτών των μεθόδων προσέλκυσε κεφάλαια περίπου 18 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Βλ. σχετικά Παυλίδης, Η επικράτηση του αμερικανικού μοντέλου της FATCA στο νέο-αναδυόμενο διεθνές πλαίσιο κανόνων κατά της φοροδιαφυγής, Από την υπόθεση UBS στην υπόθεση Credit Suisse, ΔΕΕ 2015, 124-125 υποσ. 5, 6· Δούβλης, Διεθνείς δράσεις κατά της φοροδιαφυγής-φοροαποφυγής: «Η Μεγάλη Χίμαιρα»;, ΔΕΕ 2015, 784 επ.

¹¹⁰ Μπώλος/Arnold, Το ζήτημα των ελληνικών καταθέσεων στην Ελβετία, Το ελβετικό τραπεζικό απόρρητο, η διασυνοριακή ανταλλαγή τραπεζικών πληροφοριών και η φορολόγηση των ελληνικών καταθέσεων σε Πιστωτικά Ιδρύματα της Ελβετίας, ΔΕΕ 2012, 299-300.

¹¹¹ <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/us-swiss-government-agreement.pdf>.

¹¹² Παυλίδης, Εκβιάζοντας τη συνεργασία των ξένων τραπεζών ενάντια στη φοροδιαφυγή: η υπόθεση UBS, ΔΕΕ 2010, 1035.

πληροφοριών που αφορούν χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς σε πιστωτικά ιδρύματα των χωρών που μετέχουν σε αυτήν, ασφαλιστήρια συμβόλαια σε ασφαλιστικές εταιρίες κ.α. σε συνδυασμό με την προγενέστερη Οδηγία 2011/16/ΕΕ του Συμβουλίου (15.2.2011), όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2014/107/ΕΕ του Συμβουλίου (9.12.2014), για την διοικητική συνεργασία σε ζητήματα φορολογίας, το τραπεζικό απόρρητο της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, η οποία εντάχθηκε από 1.1.2018 στην τελευταία Συμφωνία που αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών για χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς, θα αρθεί οριστικά στις 30.9.2018, ημερομηνία κατά την οποία θα πραγματοποιηθεί η πρώτη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ της Ελβετικής Συνομοσπονδίας και των χωρών με τις οποίες έχει αυτή συνάψει διμερείς συμβάσεις¹¹³.

Το ελβετικό τραπεζικό απόρρητο σε αντίθεση με τον γερμανικό Ομοσπονδιακό Νόμο κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 47 του ομοσπονδιακού ελβετικού νόμου περί Τραπεζών και Ταμειυτηρίου του 1934¹¹⁴. Η θέσπισή του πραγματοποιήθηκε σε μια εποχή πολιτικής και οικονομικής αστάθειας σε παγκόσμια κλίμακα (βλ. κραχ 1929 ΗΠΑ), κατά την περίοδο δηλαδή του μεσοπολέμου, η οποία θα επιτεινόταν ακόμα περισσότερο με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου που θα επακολουθούσε¹¹⁵. Οι αυστηροί κι απαραβίαστοι όμως όροι προστασίας του ελβετικού τραπεζικού απορρήτου¹¹⁶ ήταν αυτοί που οδήγησαν εν τέλει στην εδραίωση της ισχύος του με την προσέλκυση μεγάλου αριθμού κεφαλαίων (πολλές φορές κι αμφιβόλου προελεύσεως) στα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί (όχι άδικα) ως ένας σύγχρονος «φορολογικός παράδεισος» στον οποίο καταφεύγουν όσοι επιθυμούν να αποκρύψουν την παράνομη προέλευση των χρημάτων τους, χωρίς μάλιστα να υφίσταται κίνδυνος αποκάλυψής τους αλλά και παραπομπής τους σε δίκη. Η θέση αυτή ενισχύεται κι από το γεγονός ότι η δυνατότητα κάμψης του απορρήτου έναντι των δημοσίων Αρχών της χώρας είναι σύμφωνα με το άρθρο 47 παρ. 4, 5 του ελβετικού τραπεζικού νόμου περιορισμένη καθώς θεσπίζεται μόνο η υποχρέωση παροχής πληροφοριών από τα πιστωτικά ιδρύματα και το καθήκον μαρτυρίας των υπαλλήλων τους, στην περίπτωση κατά την οποία επιχειρείται η πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες¹¹⁷. Οι δημόσιες μάλιστα αρχές σε άλλες περιπτώσεις εγκλημάτων όπως π.χ. στα φορολογικά

¹¹³ Βλ. ν. 1502/1984, ΦΕΚ/ Α /192/28.11.1984 «Κύρωση Σύμβασης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ελβετικής Ομοσπονδίας για την αποφυγή της διπλής φορολογίας αναφορικά με τους φόρους εισοδήματος και του συνημμένου σε αυτή Πρωτοκόλλου» όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα από το ν. 4034/2011, ΦΕΚ/ Α /269/31.12.2011.

¹¹⁴ Bundesgesetz vom 8. November 1934 über die Banken und Sparkassen (BankG, SR 952.0).

¹¹⁵ Μπώλος/Arnold, ΔΕΕ 2012, 301.

¹¹⁶ Με βάση το άρθρο 47 παρ. 1, 2 προβλέπονται ποινικές και διοικητικές κυρώσεις σε όσους αποκαλύπτουν μυστικά - ή αποπειρώνται να παρακινήσουν σε παραβίαση- για τα οποία έλαβαν γνώση στο πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις δύναται να επιβληθεί ποινή φυλακίσεως έως 3 χρόνια και χρηματικό πρόστιμο έως 250.000 ελβετικά φράγκα για όσους παραβαίνουν το τραπεζικό απόρρητο έστω και εξ' αμελείας.

¹¹⁷ Βλ. Μπώλο/Arnold, ΔΕΕ 2012, 302-303 παραπ. 34-36· Βλ. επίσης Παυλίδη, ΔΕΕ 2010, 1034-1035.

αδικήματα της φοροδιαφυγής¹¹⁸ δε ζητούν πληροφορίες από τα πιστωτικά ιδρύματα ενόψει του γεγονότος ότι οι εν λόγω πράξεις, σε αντίθεση με τις περισσότερες έννομες τάξεις των υπόλοιπων κρατών, θεωρούνται ως απλό πταίσμα σύμφωνα με τον ελβετικό ομοσπονδιακό νόμο (άρθρο 175 παρ 1 DBG)¹¹⁹ και τιμωρούνται με την επιβολή διοικητικού προστίμου¹²⁰. Το τραπεζικό απόρρητο κάμπτεται επίσης στα πλαίσια του ιδιωτικού δικαίου και συγκεκριμένα στα πλαίσια του κληρονομικού δικαίου και του ελβετικού πτωχευτικού κώδικα. Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 171-173 του Ελβετικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που τέθηκαν σε ισχύ την 1.1.2011 ως ομοσπονδιακό πλέον δίκαιο, στις περιπτώσεις διερεύνησης φορολογικής απάτης (πλημμέλημα), η Τράπεζα δύναται να αρνηθεί τη μαρτυρία επικαλούμενη το τραπεζικό απόρρητο του πελάτη της, μόνον εφόσον η ανάγκη διατήρησης της εμπιστευτικότητας υπερέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση έναντι της ανάγκης ευρέσεως της αλήθειας. Η άρση του τραπεζικού απορρήτου κρίνεται, εν προκειμένω, ad hoc στο πλαίσιο στάθμισης συμφερόντων από το Δικαστήριο, χωρίς να ισχύει ένα απόλυτο δικαίωμα των Τραπεζών να αρνούνται τη μαρτυρία¹²¹, εν αντιθέσει με τα όσα ισχύουν στην Ελλάδα, όπου καθιερώνεται η υποχρεωτική παροχή των πληροφοριών αυτών από τα πιστωτικά ιδρύματα προς τις αρμόδιες κρατικές Αρχές για τη στοιχειοθέτηση και τον κολασμό των εκάστοτε οικονομικών εγκλημάτων (βλ. π.χ. άρθρο 13 ν. 4174/2013 και άρθρο 29 ν. 3691/2008). Η άρνηση παροχής των πληροφοριών αυτών συνεπάγεται την επιβολή διοικητικών κυρώσεων τόσο για τα πιστωτικά ιδρύματα όσο και ποινικών για τους υπαλλήλους αυτών που παραβαίνουν τις εν λόγω υποχρεώσεις τους (βλ. π.χ. ν. 3691/2008 άρθρο 45, 52).

Να αναφέρουμε δε, πως το τραπεζικό απόρρητο θεμελιώνεται και στην περίπτωση του ελβετικού ΑΚ στο δικαίωμα επί της προσωπικότητας του άρθρου 28, όπως το αντίστοιχο άρθρο 57 του ελληνικού ΑΚ, και καλύπτει όλο το φάσμα των πληροφοριών στο πλαίσιο της συναλλακτικής σχέσης με τον πελάτη¹²². Η υποχρέωση εχεμύθειας δεσμεύει τα πιστωτικά ιδρύματα και κατά το μετασυμβατικό στάδιο, ήτοι μετά τη λύση του συμβατικού δεσμού του πελάτη με την τράπεζα και σε περίπτωση παραβίασης της γεννά αξίωση αποζημιώσεως αλλά και μονομερούς καταγγελίας των συμβάσεων λόγω διατάραξης της σχέσης εμπιστοσύνης. Τέλος να επισημάνουμε πως το τραπεζικό απόρρητο ερείδεται στην βούληση και τα ιδιαίτερα συμφέροντα του πελάτη τα οποία η τράπεζα ως εκ της ιδιαίτερης σχέσης εμπιστοσύνης που δημιουργεί μαζί του, οφείλει πρωτίστως να προστατεύσει¹²³.

¹¹⁸ Στον ελβετικό νόμο ως φοροδιαφυγή ορίζεται η σύνταξη ανακριβούς φορολογικής δήλωσης.

¹¹⁹ Bundesgesetz vom 14. Dezember 1990 über die direkte Bundessteuer (DBG, SR 642.11).

¹²⁰ Μπώλος/Arnold, ΔΕΕ 2012, 303. Εξαιρέση από την προστασία του απορρήτου προβλέπεται στην περίπτωση της φορολογικής απάτης (Steuerbetrug) η οποία είναι πλημμέλημα και για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος απαιτείται α) η χρήση πλαστών, νοθευμένων ή αναληθών εγγράφων, με σκοπό την παραπλάνηση των Αρχών και β) δόλος (αρκεί κι ο ενδεχόμενος) του υπαιτίου.

¹²¹ Μπώλος/Arnold, ΔΕΕ 2012, 303.

¹²² Κουτσούκης (1994), 35-36.

¹²³ Κουτσούκης (1994), 36.

8.3. Το τραπεζικό απόρρητο στη Γαλλία

Το γαλλικό τραπεζικό απόρρητο έχει λάβει ρητή νομοθετική κατοχύρωση (όχι όμως και συνταγματική) στον τραπεζικό ν. 84-46¹²⁴ και το άρθρο 57 αυτού, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 40 ν. 99-532¹²⁵, το οποίο στην παρ. 2 προβλέπει την υποχρέωση τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου από τα πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο προστασίας των συμφερόντων των πελατών τους αλλά και προς χάριν προασπίσεως του δημοσίου συμφέροντος καθώς στη Γαλλία θεωρείται πως οι τράπεζες επιτελούν πρωτίστως δημόσιο λειτουργήμα¹²⁶. Επιπροσθέτως στο γαλλικό ΠΚ (Code pénal) στο άρθρο 226-13 προβλέπονται διοικητικές αλλά και ποινικές κυρώσεις για όσους αποκαλύπτουν επαγγελματικά απόρρητα για τα οποία έλαβαν γνώση στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους. Η διάταξη αυτή καταλαμβάνει και τους τραπεζικούς υπαλλήλους, οι οποίοι αποκαλύπτουν μυστικά των πελατών και οι πράξεις αυτές επιφέρουν ποινή 1 έτος φυλάκισης και 15.000 ευρώ πρόστιμο. Εξ' όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω συνάγεται το συμπέρασμα πως η ευθύνη του πιστωτικού ιδρύματος για τη μη τήρηση του καθήκοντος εχεμύθειας είναι κυρίως συμβατική και προϋπόθεση για την απαλλαγή από αυτήν είναι η εκπεφρασμένη αντίθετη βούληση και συναίνεση του πελάτη. Η συναίνεση δε, δύναται να είναι και σιωπηρή αρκεί όμως οι πληροφορίες που διαβιβάζονται σε τρίτους να χορηγούνται υπό γενική μορφή και να μην αφορούν ζητήματα που να εμπίπτουν και στη σφαίρα των προσωπικών δεδομένων¹²⁷.

Επίσης να αναφέρουμε πως άρση του τραπεζικού απορρήτου προβλέπεται και υπέρ των δημοσίων αρχών για λόγους σχετιζόμενους με την τέλεση φορολογικών αδικημάτων και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος σύμφωνα με τις πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις στο διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο.

Κάμψη του απορρήτου προβλέπεται και κατά τη διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως, όπου η τράπεζα οφείλει να προβεί σε δήλωση ευρύτατου περιεχομένου σχετικά με τους λογαριασμούς του οφειλέτη στον δικαστικό επιμελητή (huissier), όπου θα πρέπει να αναφέρει επίσης τις υποχρεώσεις της έναντι του οφειλέτη, εναντίον του οποίου διατάσσεται η εκτέλεση αλλά και τις ενστάσεις της και ενδεχόμενες κατασχέσεις σε λογαριασμούς του οφειλέτη¹²⁸.

¹²⁴ Loi n° 84-46 du 24 janvier 1984 relative à l'activité et au contrôle des établissements de crédit.

¹²⁵ Loi n° 99-532 du 25 juin 1999 relative à l'épargne et à la sécurité financière.

¹²⁶ Βλ. Κουτσούκη (1994), 20.

¹²⁷ Βλ. Κουτσούκη (1994), 20.

¹²⁸ Γιαννόπουλος, ΝοΒ 2015, 2182.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Η έννοια της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Στο παρόν Κεφάλαιο της εργασίας, θα ασχοληθούμε με την εξέταση της ισχύος του τραπεζικού απορρήτου υπό το πρίσμα της παράλληλης εφαρμογής εθνικών και διεθνών κανόνων με σκοπό την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή αλλιώς ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Αφού αποσαφηνίσουμε την έννοια του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και τα επιμέρους χαρακτηριστικά του, θα εξετάσουμε, εν συνεχεία, το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων για την ανίχνευση και τον κολασμό των εγκλημάτων ξεπλύματος, η πιστή εφαρμογή του οποίου εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ειδικότερα δε, αν αναλογιστεί κανείς πως το μεγαλύτερο μέρος των εγκληματικών εσόδων παγκοσμίως συγκεντρώνεται στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Τέλος θα αναφερθούμε στις περιπτώσεις άρσης του τραπεζικού απορρήτου που προβλέπονται από τον ισχύοντα ν. 3691/2008¹²⁹ «*πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις*» αλλά και την τελευταία Ευρωπαϊκή Οδηγία 2015/849/ΕΕ αλλά και τον Κανονισμό 2015/847/ΕΕ 25.5.2015 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με σκοπό τη διευκόλυνση της διαλεύκανσης τέτοιων εγκλημάτων από μέρους των εθνικών και διεθνών Αρχών (βλ. Αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες...και ΜΧΠ που αναλύονται στις επόμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου).

Εν πρώτοις, σκόπιμο κρίνεται να δοθεί στον αναγνώστη ένας ορισμός της έννοιας της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Ως *νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή αλλιώς ξέπλυμα χρήματος* (money laundering) περιγράφεται η διαδικασία μέσω της οποίας αποκρύπτεται η ύπαρξη, η πηγή, η διακίνηση, ο προορισμός ή η χρησιμοποίηση περιουσιακών στοιχείων και κεφαλαίων παράνομης προέλευσης, τα οποία στη συνέχεια «μεταμφιέζονται» με τέτοιο τρόπο ώστε η προέλευσή τους να εμφανίζεται νόμιμη¹³⁰.

¹²⁹ ΦΕΚ/ Α /166/5.8.2008.

¹³⁰ Ο ορισμός αυτός φέρει την πατρότητα της «Προεδρικής Επιτροπής για το Οργανωμένο Έγκλημα των ΗΠΑ» (President's Commission on Organized Crime-1986). Στην Ελλάδα, ο σχετικός όρος αναφέρεται για πρώτη φορά στο νόμο 2145/1993 με την προσθήκη στο άρθρο 394 του ΠΚ νέου άρθρου 394Α και μέσω της τροποποίησης αυτού με το άρθρο 2 ν. 2331/1995 καταλήγουμε ότι νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες- με την έννοια της διάπραξης σοβαρών ποινικών αδικημάτων - είναι το σύνολο των πράξεων ή των παραλείψεων με τις οποίες αποκρύπτεται η πραγματική προέλευση και ο

Κατά μια άλλη άποψη¹³¹, «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή αλλιώς ξέπλυμα χρήματος είναι η οικονομική πλευρά όλων των οικονομικών εγκλημάτων.

Ως *εγκληματικές δραστηριότητες ή βασικά αδικήματα*¹³² νοούνται η διάπραξη ενός ή περισσότερων από τα ακόλουθα αδικήματα όπως αυτά περιλαμβάνονται στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα:

- α) σύσταση και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση (άρθρο 187 ΠΚ),
- β) τρομοκρατικές πράξεις και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (άρθρο 187Α ΠΚ),
- γ) παθητική δωροδοκία (άρθρο 235 ΠΚ)¹³³,
- δ) ενεργητική δωροδοκία (236 ΠΚ),
- ε) δωροδοκία δικαστή (237 ΠΚ)¹³⁴,
- στ) εμπορία ανθρώπων (άρθρο 323Α ΠΚ)¹³⁵,
- ζ) απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386Α ΠΚ),
- η) σωματεμπορία (άρθρο 351 ΠΚ),
- θ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 20, 21, 22 και 23 ν. 3459/2006 «Κώδικας Νόμου για τα Ναρκωτικά»,

δικαιούχος των παράνομα αποκτώμενων περιουσιακών στοιχείων, με τρόπο ώστε, εμφανίζοντας ότι προέρχονται από νόμιμη οικονομική δραστηριότητα να διατηρεί τον έλεγχο επ' αυτών.

¹³¹ Δήλωση του πρώην Γενικού Γραμματέα σε Θέματα Ασφάλειας των ΗΠΑ, ο οποίος προλόγισε την εθνική στρατηγική κατά του ξεπλύματος χρήματος το 1999. Υποστήριξε επίσης πως το οικονομικό όφελος που αποκομίζουν οι εγκληματίες από το ξέπλυμα, ενισχύει τις εγκληματικές τους δραστηριότητες και επηρεάζει την εθνική οικονομία, αποδομώντας παράλληλα την οικονομική, πολιτική και κοινωνική σύνθεση. Βλ. επίσης *Τσιρίδη σε Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων*, Πρακτικά Συνεδρίου 27-28 Νοεμβρίου 2009, Σύγχρονες Εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, 2010, 237 υποσ. 2.

¹³² Ως «εγκληματική δραστηριότητα» υπό την έννοια του άρθρου 3 της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ νοείται κάθε είδους εγκληματική ανάμιξη στη διάπραξη των ακόλουθων αδικημάτων:

- α) πράξεις που ορίζονται στα άρθρα 1 έως 4 της Απόφασης-Πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ,
- β) οποιοδήποτε από τα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχείο α) της σύμβασης του 1988 των Ηνωμένων Εθνών κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών,
- γ) δραστηριότητες εγκληματικών οργανώσεων, όπως ορίζονται στο άρθρο 1 της κοινής δράσης του Συμβουλίου 98/733/ΔΕΥ,
- δ) απάτη εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, τουλάχιστον βαρείας, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 και στο άρθρο 2 παράγραφος 1 της σύμβασης σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,
- ε) δωροδοκία,
- στ) όλα τα αδικήματα, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών με άμεσους και έμμεσους φόρους φορολογικών εγκλημάτων, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στην εθνική νομοθεσία των κρατών μελών, που τιμωρούνται με στερητική της ελευθερίας ποινή ή ένταλμα προσωρινής κράτησης μέγιστης διάρκειας άνω του ενός έτους ή, όσον αφορά τα κράτη μέλη που έχουν ελάχιστο κατώτατο όριο για τα αδικήματα στην έννομη τάξη τους, όλων των αδικημάτων που τιμωρούνται με στερητική της ελευθερίας ποινή ή ένταλμα προσωρινής κράτησης ελάχιστης διάρκειας τουλάχιστον άνω των έξι μηνών.

¹³³ Βλ. ΑΠ 1646/2008, ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹³⁴ Βλ. ΑΠ 696/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹³⁵ Βλ. ΑΠ 1025/2008, ΠοινΧρ 2008, 607 επ.

ι) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 15 και 17 ν. 2168/1993 «Όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικές ύλες κτλπ.»,

ια) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 53, 54, 55, 61 και 63 ν. 3028/2002 «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»,

ιβ) δωροδοκία αλλοδαπού δημόσιου λειτουργού, όπως προβλέπεται στο άρθρο δεύτερο του ν. 2656/1998 «για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές»,

ιγ) δωροδοκία υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως προβλέπεται: αα) στα άρθρα 2, 3 και 4 της Σύμβασης περί καταπολέμησης της δωροδοκίας στην οποία ελέγχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο ν. 2802/2000 και ββ) στα άρθρα τρίτο και τέταρτο του ν. 2802/2000,

ιδ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 29 και 30 ν. 3340/2005 «Για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης αγοράς»,

ιε) το άρθρο 8 ν. 4337/2015, για τα φορολογικά αδικήματα της φοροδιαφυγής¹³⁶, τα άρθρα 155, 156, 157 ν. 2960/2001 για τη λαθρεμπορία, της μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο (άρθρο 25 ν. 1882/1990 και της υπεξαίρεσης (ΠΚ 298).

ιστ) κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι μηνών και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος¹³⁷. Για να υπάρξει ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αρκεί το βασικό αδίκημα από το οποίο προήλθε η προς νομιμοποίηση περιουσία να τιμωρείται με την παραπάνω ποινή¹³⁸, χωρίς να ενδιαφέρει το ύψος της περιουσίας αν είναι χαμηλό ή υψηλό¹³⁹.

¹³⁶ Κατά τον Δούβλη, ΔΕΕ 2012, 1102-1103 εκφράζονται αμφιβολίες σχετικά με την ορθότητα της επιλογής ένταξης στο ν. 3691/2008 των αδικημάτων φοροδιαφυγής στη λίστα των βασικών αδικημάτων του άρθρου 3 του νόμου, καθώς θεωρεί πως το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος συνδέεται περισσότερο με το οργανωμένο έγκλημα, όπως εμπόριο ναρκωτικών, όπλων κτλπ. Ωστόσο δικαιολογεί την επιλογή αυτή του νομοθέτη λόγω της κακής οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας, γεγονός που αυτόματα σημαίνει πως η πάταξη των οικονομικών εγκλημάτων με την ταυτόχρονη ενίσχυση της εθνικής οικονομίας που αυτή συνεπάγεται, αποτελεί προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος.

¹³⁷ Βλ. ΑΠ 461/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1925/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 1902/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 177/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹³⁸ Με βάση την παρ. 1α, β, γ του άρθρου 45 ν. 3691/2008 ο υπαίτιος πράξεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες τιμωρείται:

α) με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και με χρηματική ποινή από είκοσι χιλιάδες (20.000) ευρώ έως ένα εκατομμύριο (1.000.000) ευρώ,

β) Ο υπαίτιος των πράξεων του προηγούμενου στοιχείου α' τιμωρείται με κάθειρξη και με χρηματική ποινή από τριάντα χιλιάδες (30.000) ευρώ έως ένα εκατομμύριο πεντακόσιες χιλιάδες (1.500.000) ευρώ, αν έδρασε ως υπάλληλος υπόχρεου νομικού προσώπου ή αν το βασικό αδίκημα περιλαμβάνεται στα αδικήματα των στοιχείων γ', δ' και ε' του άρθρου 3 του παρόντος, ακόμη και αν για αυτά προβλέπεται ποινή φυλάκισης,

γ) Ο υπαίτιος των πράξεων του στοιχείου α' τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και με χρηματική ποινή από πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ έως δύο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ, αν ασκεί

Όσον αφορά τις πράξεις οι οποίες αποτελούν νομιμοποίηση εσόδων από τις προαναφερθείσες εγκληματικές δραστηριότητες (ή αλλιώς ξέπλυμα βρώμικου χρήματος) αυτές απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 2 ν. 3691/2008 και είναι οι εξής:

α) *Η μετατροπή ή η μεταβίβαση περιουσίας* εν γνώσει του γεγονότος ότι προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες, με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης της ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλέκεται στις δραστηριότητες αυτές, προκειμένου να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεων του.

β) *Η απόκρυψη ή η συγκάλυψη της αλήθειας με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο*, όσον αφορά στη φύση, προέλευση, διάθεση, διακίνηση ή χρήση περιουσίας ή στον τόπο όπου αυτή αποκτήθηκε ή ευρίσκεται ή την κυριότητα επί περιουσίας ή σχετικών με αυτή δικαιωμάτων, εν γνώσει του γεγονότος ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες.

γ) *Η απόκτηση, κατοχή, διαχείριση ή χρήση περιουσίας*, εν γνώσει κατά το χρόνο της κτήσης ή της διαχείρισης, του γεγονότος ότι η περιουσία προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες.

δ) *Η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες*, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα.

ε) *Η σύσταση οργάνωσης ή ομάδας δύο τουλάχιστον ατόμων για τη διάπραξη μιας ή περισσότερων από τις πράξεις που αναφέρονται στα παραπάνω στοιχεία α' έως δ' και η συμμετοχή σε τέτοια οργάνωση ή ομάδα*¹⁴⁰.

2. Τα βασικά ποινικά χαρακτηριστικά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Η έννοια του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος υπό το πρίσμα της εξέτασης του ποινικού δικαίου, εντάσσεται στην κατηγορία των συναρτώμενων εγκλημάτων (*correlative offences*), τα οποία ονομάζονται και *συναφή ή εξαρτημένα*. Αυτό σημαίνει πως για να πληρωθεί η αντικειμενική του υπόσταση προϋποθέτει την προγενέστερη τέλεση μιας αξιόποινης πράξης,

τέτοιου είδους δραστηριότητες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή είναι υπότροπος ή έδρασε για λογαριασμό, προς όφελος ή εντός των πλαισίων εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης ή ομάδας.

¹³⁹ Η καταργηθείσα ρύθμιση (άρθρο 1 στοιχ. α' περ. ii ν. 2331/1995, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3424/2005) έθετε ως επιπρόσθετη προϋπόθεση να υπερβαίνει η προς νομιμοποίηση περιουσία τα 15.000 ευρώ.

¹⁴⁰ Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έλαβαν χώρα στο έδαφος άλλου κράτους, εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα αν διαπράττονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού.

από την οποία ιδρύεται μια σχέση εξάρτησης¹⁴¹. Στο πλαίσιο εφαρμογής της ποινικής νομοθεσίας για το ξέπλυμα χρήματος, αυτή η (προγενέστερη) αξιόποινη πράξη ονομάζεται *εγκληματική δραστηριότητα ή βασικό αδίκημα* (άρθρο 3 ν. 3691/2008) και αποτελεί στοιχείο πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης της μεταγενέστερης πράξης, δηλαδή του ξεπλύματος χρήματος¹⁴². Ο όρος υποδηλώνει εκείνη την αξιόποινη πράξη, η οποία προηγείται πάντοτε του ξεπλύματος και από την οποία προέρχεται άμεσα η περιουσία (κινητά ή ακίνητα, ενσώματα ή ασώματα, υλικά ή άυλα περιουσιακά στοιχεία), που στη συνέχεια επιχειρείται να νομιμοποιηθεί μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Το ξέπλυμα στην Ελλάδα τιμωρείται σε βαθμό κακουργήματος (βλ. άρθρο 45 παρ. 1, στοιχ. α', β', γ' ν. 3691/2008) ακόμα κι αν τελέστηκε στην αλλοδαπή από έλληνα υπήκοο, υπό την προϋπόθεση βέβαια πως το αδίκημα αυτό χαρακτηρίζεται ως πλημμέλημα ή κακούργημα και με βάση το δίκαιο του αλλοδαπού κράτους σύμφωνα με το άρθρο 6 ΠΚ (*αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας*) ή από αλλοδαπό στην περίπτωση που ο παθών έχει ελληνική υπηκοότητα κατά το άρθρο 7 ΠΚ (*αρχή της παθητικής προσωπικότητας*)¹⁴³. Σε αυτή την περίπτωση μάλιστα, δεν απαιτείται να υποβληθεί έγκληση του παθόντος (νομικού ή φυσικού προσώπου) ή αίτηση της ξένης κυβέρνησης (άρθρο 6 παρ. 3). Στην περίπτωση όμως που το ξέπλυμα χαρακτηρίζεται ως πλημμέλημα (βλ. άρθρο 45 παρ. 1 στοιχ. δ', στ', θ'), τότε πρέπει να υποβληθεί έγκληση του παθόντος ή αίτηση της ξένης κυβέρνησης όπου τελέστηκε το αδίκημα (άρθρο 6 παρ. 3 και 7 παρ. 2 ΠΚ). Εν αντιθέσει όμως με το βασικό αδίκημα το οποίο θεωρείται στις περισσότερες εκ των προαναφερομένων στο άρθρο 3 του νόμου περιπτώσεων ως κακούργημα (αλλά και πλημμέλημα) που παραγράφεται ανάλογα με τα οριζόμενα στον Ποινικό Κώδικα για την τέλεση της κάθε επιμέρους αξιόποινης πράξης, το έγκλημα του ξεπλύματος χρήματος - το οποίο είναι εξαρτημένο μεν από το βασικό αδίκημα και τελεί σε συρροή με αυτό - θεωρείται όμως δε ως ένα διαρκές κακουργηματικού χαρακτήρα έγκλημα, το οποίο διώκεται και αυτοτελώς και παραγράφεται σε 15 έτη από την τελευταία πράξη ξεπλύματος¹⁴⁴. Έτσι η δίωξη για το ξέπλυμα μπορεί να συνεχιστεί ακόμα και στην περίπτωση που δεν μπορεί να διωχθεί το «βασικό έγκλημα», αρκεί να υπάρχουν α) «πράξεις ξεπλύματος»¹⁴⁵ και β) εφόσον προκύπτει ο

¹⁴¹ *Καμπέρου-Ντάλα*, Ο ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, 2009, 91-92· Βλ. *Τσιρίδη*, Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (ν. 3691/2008), 2009, 91 επ. για θεωρία του διπλού αξιοποίνου με βάση το άρθρο 6 ΠΚ.

¹⁴² ΠλημΑθ 4994/2015, ΠοινΔικ 2016, 69.

¹⁴³ Βλ. *Καμπέρου-Ντάλα* (2009), 223.

¹⁴⁴ Γί αυτό το λόγο, παραδείγματος χάριν σε περιπτώσεις τέλεσης ποινικών αδικημάτων από πολιτικά πρόσωπα στην Ελλάδα δεν ασκείται δίωξη για το βασικό αδίκημα, (καθώς είχε ήδη παραγραφεί) αλλά για το εξαρτώμενο αδίκημα του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος το οποίο θεωρείται κακούργημα και παραγράφεται σε 15 έτη από την τέλεση του εγκλήματος και όταν πρόκειται για διαρκές έγκλημα η παραγραφή εκκινεί από την ολοκλήρωση της διαρκούς συμπεριφοράς.

¹⁴⁵ Μία από αυτές είναι και η πράξη της κατοχής, εφόσον βέβαια με αυτήν προσδίδεται νομιμοφάνεια στο βρώμικο χρήμα. Η πράξη της κατοχής είναι διαρκής. Ως *αυτουργός* φυσικά τιμωρείται αυτός που το κατέχει. Ενδεχομένως όμως να ανακύπτει ποινική ευθύνη γι' αυτόν που το δίνει είτε στο πλαίσιο της

συνολικός σχεδιασμός της αξιόποινης δράσης¹⁴⁶ όπως απαιτούσε ο επιεικέστερος του ισχύοντος νόμου, ν. 3424/2005 (π.χ. διοχέτευση των εσόδων στο τραπεζικό σύστημα με άνοιγμα σχετικού λογαριασμού και στη συνέχεια αγορά ακινήτου από μέρος αυτών).

3. Ειδικές υποστάσεις της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο χρηματοπιστωτικό τομέα

Οι ειδικές υποστάσεις του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος έχουν ως πρότυπο τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Συμβουλίου «για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και τη δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες του 1990», την οποία κύρωσε η Ελλάδα με το ν. 2655/1998. Από τη σύμβαση δεν προκύπτουν τα προστατευόμενα έννομα αγαθά αλλά διατυπώνεται στο προοίμιο της μόνο ο σκοπός της καταπολέμησης του σοβαρού εγκλήματος που λαμβάνει διαστάσεις ενός αυξημένου διεθνούς προβλήματος¹⁴⁷.

Σε συμφωνία με τα διεθνή κρατούντα (βλ. Οδηγία 91/308/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια από τις Οδηγίες 2001/97/ΕΚ και 2005/60/ΕΚ) ο έλληνας νομοθέτης και με τον ισχύοντα ν. 3691/2008 ρητά δήλωσε ότι αντικείμενο του παρόντος νόμου είναι και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχει το ξέπλυμα (άρθρο 2 παρ. 1). Ουσιαστικά ανήγαγε σε έννομο αγαθό του ξεπλύματος το εγχώριο και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο θέλησε να προστατεύσει με την ποινικοποίηση όλων των υποστάσεων του ξεπλύματος από τον ενδεχόμενο κλονισμό της σταθερότητας και της ακεραιότητας του από την εισροή εγκληματικών εσόδων σε αυτό¹⁴⁸. Γι' αυτό το λόγο προϋπόθεση της διακινδύνευσης του εννόμου αγαθού του χρηματοπιστωτικού τομέα αποτελεί η εισροή στη νόμιμη οικονομία εγκληματικών εσόδων τα οποία με αυτόν τον τρόπο αποκτούν νομιμοφάνεια. Είναι βέβαια δυσχερής η αποσαφήνιση του ακριβούς εντοπισμού του απαιτούμενου ύψους των εσόδων αυτών, ώστε να είναι πρόσφορα να διακινδυνεύσουν τη σταθερότητα και ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας χώρας.

Με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος βέβαια, δεν κλονίζεται ιδιαίτερα το χρηματοπιστωτικό σύστημα αλλά κυρίως η αξιοπιστία των κρατών, σε ό,τι αφορά τη δυνατότητα επιβολής της δικαιοσύνης. Ειδικότερα δε, σε περιπτώσεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος που προήλθε από πράξεις φοροδιαφυγής, αμφισβητείται τόσο η αποτελεσματικότητα του κράτους ως προς τη

ευθύνης του ως ηθικού αυτουργού είτε ως συνεργού. Προϋπόθεση όμως για την τιμωρία όλων είναι να γνωρίζουν τη μη νόμιμη προέλευση του χρήματος.

¹⁴⁶ Σύμφωνα με το βουλαΠ 1386/2010 για να τιμωρηθεί κάποιος και για τα δύο αδικήματα αξιώνει να αποτελούν και τα δύο μέρη ενός καθολικού σχεδίου, με την έννοια ότι το «βασικό έγκλημα» (που είναι προαπαιτούμενο) τελείται για να επακολουθήσει η αυτοτελής εγκληματική συμπεριφορά του «ξεπλύματος», η οποία γίνεται με τη διακίνηση των χρημάτων μέσω τραπεζικών λογαριασμών, την αξιοποίησή τους για αγορά κινητών ή ακινήτων κλπ.

¹⁴⁷ Καμπέρου-Ντάλτα (2009), 67.

¹⁴⁸ Καμπέρου-Ντάλτα (2009), 67-68.

δυνατότητα είσπραξης των φόρων αλλά και ως προς την απονομή της «φορολογικής δικαιοσύνης» απέναντι στους νομοταγείς πολίτες του. Συνεπώς, εδώ δεν θίγεται η αξιοπιστία ενός απλού συστήματος ιδιωτικών συμφερόντων αλλά ολόκληρης της εθνικής οικονομίας και του κρατικού μηχανισμού, μέσω της απώλειας δισεκατομμυρίων ευρώ από μη καταβληθέντες φόρους και αδήλωτα εισοδήματα κάθε χρόνο.

Επανερχόμενοι στην ανάλυση του νόμου για το ξέπλυμα (ν. 3691/2008), διατυπώνονται, θα λέγαμε, σε αυτόν πέντε *συγκεκριμένες τάξεις συμπεριφορών (Verhaltensklassen)* που περιγράφει η καθεμιά διαφορετικούς τρόπους τέλεσης ενός εγκλήματος, πρόκειται δηλαδή για μια ειδική υπόσταση (*Tatbestand*) ενός μη γνήσιου πολύτροπου (ή υπαλλακτικώς μεικτού) εγκλήματος¹⁴⁹ και με υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση, έγκλημα δηλαδή σκοπού, ο οποίος συνίσταται στην επιδίωξη συγκάλυψης της προέλευσης της περιουσίας ή παροχής σε άλλον συνδρομής για συγκάλυψη εφόσον δεν μεταβάλλεται η προσβολή του υλικού αντικειμένου¹⁵⁰. Σε περίπτωση συνδρομής περισσότερων τρόπων τέλεσης, το έγκλημα αυτό τελείται με την πραγμάτωση του πρώτου χρονικά τρόπου τέλεσης, σημείο εκ του οποίου εκκινεί και η παραγραφή του¹⁵¹. Προϋποθέτει, επίσης, την τέλεση ενός άλλου καλούμενου ως βασικού εγκλήματος (που συνιστά την εγκληματική δραστηριότητα), εκ του οποίου κάποιος (υπαίτιος ή άλλος) αποκόμισε παράνομα έσοδα (περιουσία) και το οποίο, όταν αυτοουργός της πράξεως είναι το ίδιο πρόσωπο (*αυτό-ξέπλυμα*), συρρέει με εκείνο πραγματικά, αφού πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικά κατά τα στοιχεία τους εγκλήματα, με διακεκριμένη και διαφορετική το καθένα απαξία¹⁵². Οι πέντε τάξεις συμπεριφορών που περιλαμβάνονται στην ειδική υπόσταση του ξεπλύματος κατατάσσονται σε 2 βασικές κατηγορίες: α) σε αυτές που έχουν ως σκοπό να ματαιώσουν τη δίωξη ή την εξιχνίαση της πρότερης πράξης και β) σε αυτές που έχουν ως σκοπό να διασφαλίσουν την περαιτέρω διάθεση της περιουσίας που προήλθε από την πρότερη

¹⁴⁹ *Μη γνήσια πολύτροπα (ή σωρευτικώς μεικτά) είναι τα εγκλήματα, που στην αντικειμενική τους υπόσταση, όπως τυποποιείται στον ποινικό νόμο, προβλέπονται περισσότεροι τρόποι τέλεσης, οι οποίοι δεν μπορούν να εναλλαχθούν ή να σωρευθούν πάνω στο ίδιο υλικό αντικείμενο, διότι με την τέλεση ενός τρόπου εξ αυτών εξαντλείται η προσβολή του υλικού αντικειμένου, ώστε αν πραγματοποιηθούν σωρευτικά οι διάφοροι τρόποι τέλεσης που περιλαμβάνονται στην αντικειμενική υπόσταση, να πρόκειται για συρροή εγκλημάτων κι όχι για ένα έγκλημα. Για παράδειγμα εάν ένας οικονομικός διευθυντής μιας οργάνωσης ξεπλύματος μεταβιβάσει 100.000 ευρώ εν γνώσει του γεγονότος ότι το ποσόν αυτό προέρχεται από πώληση ναρκωτικών της οργάνωσης, με σκοπό τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης τους, και στη συνέχεια διαχειρισθεί την εκμετάλλευση ενός ακινήτου που απέκτησε η οργάνωση από ληστείες, τότε αυτός τελεί 2 εγκλήματα νομιμοποίησης εσόδων κι όχι ένα γιατί έχουμε διαφορετικά εγκληματικά είδη, που έχουν συγκολληθεί εξωτερικά στο ίδιο κείμενο του νόμου.*

¹⁵⁰ Τσιρίδης (2009), 86.

¹⁵¹ ΑΠ 696/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁵² ΑΠ 696/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠλημΑΘ 4994/2015, ΠοινΔικ 2016, 69. Σύμφωνα με την ΑΠ 696/2010 για να είναι ο δράστης του βασικού εγκλήματος και ο δράστης της νομιμοποίησης το ίδιο πρόσωπο, θα πρέπει η τέλεση των πράξεων να εμπίπτει στο συνολικό σχεδιασμό δράσης, σύμφωνα με τον επιεικότερο ν. 3424/2005. Ωστόσο με βάση τους προϊσχύοντες ν. 2331/1995, ν. 3424/2005, η νομολογία αρνούνταν την ποινικοποίηση του αυτό-ξεπλύματος σε συνάρτηση με το βασικό αδίκημα. Βλ. σχετικά ΣυμβΕφΑΘ 347/2008, ΠοινΔικ 2009, 36· Καρανικόλας, Η επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην Ελληνική Ποινική Έννομη τάξη, 2012, 257 υποσ. 1187.

πράξη¹⁵³. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν ως μορφές συμπεριφοράς (τρόποι τέλεσης) η συγκάλυψη και η επιδίωξη ξεπλύματος και στη δεύτερη η απομόνωση¹⁵⁴.

3.1. Συγκάλυψη και επιδίωξη ως τρόπος τέλεσης ξεπλύματος

Οι υποστάσεις της επιδίωξης και της συγκάλυψης αποτελούν το γνήσιο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος από εγκληματολογική πλευρά και προβλέπονται σε όλα τα διεθνή και ευρωπαϊκά ποινικά κείμενα. Η τάξη συμπεριφορών της συγκάλυψης περιλαμβάνει την με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο απόκρυψη ή συγκάλυψη της φύσης, προέλευσης, διάθεσης, διακίνησης ή χρήσης περιουσίας, του τόπου που αποκτήθηκε ή βρίσκεται αυτή, της κυριότητας ή σχετικών με αυτή δικαιωμάτων, εν γνώσει του γεγονότος ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες¹⁵⁵.

Πρόκειται για στιγμιαίο έγκλημα, στο οποίο η περιγραφόμενη συμπεριφορά συνίσταται στα πάσης φύσεως προληπτικά μέτρα δυσχέρασης της γνωστοποίησης των περιστάσεων κτήσης και διάθεσης βρώμικου χρήματος στην εξιχνίαση της πρότερης πράξης (βασικού εγκλήματος) μέσα από δαιδαλώδεις και πολύπλοκες διαδικασίες απόκρυψης του. Το εάν τελικά αποδειχθούν αποτελεσματικά ή όχι τα προληπτικά μέτρα που λαμβάνει ο δράστης προκειμένου να δυσχεράνει την εξιχνίαση της πρότερης πράξης, είναι αδιάφορο, διότι στην εδώ περίπτωση κρίνεται *ως έγκλημα συμπεριφοράς κι όχι αποτελέσματος*. Αρκεί για την τέλεση του η επικινδυνότητα που ενέχει η συμπεριφορά της συγκάλυψης (η οποία δεν εμπεριέχει κάποιο συγκεκριμένο κίνδυνο ως όρο) και γι' αυτό είναι και έγκλημα επικινδυνότητας, με δυνάμενο κίνδυνο να προκύψει (*έγκλημα αφηρημένης επικινδυνότητας-διακινδύνευσης*)¹⁵⁶. Η τάξη συμπεριφορών της επιδίωξης περιλαμβάνει τη μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες, με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης της ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλέκεται στις δραστηριότητες αυτές, προκειμένου να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεων του (άρθρο 2 παρ. α ν. 3691/2008). Όταν τελούνται οι πράξεις της μετατροπής ή μεταβίβασης περιουσίας εγκληματικής προέλευσης (υπόσταση επιδίωξης) και οι πράξεις της απόκρυψης ή συγκάλυψης της πραγματικής φύσης ή προέλευσης της εν λόγω περιουσίας (υπόσταση συγκάλυψης) εντός του χρηματοπιστωτικού τομέα ή των εταιριών του με χρήση των μηχανισμών του και των δυνατοτήτων που προσφέρει, τότε αν η προς νομιμοποίηση περιουσία αφορά σε υπερβολικά

¹⁵³ Διονυσοπούλου, Πότε ένα περιουσιακό στοιχείο προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα, ΠοινΧρ 2006, 365.

¹⁵⁴ Σοφός, Ενοχή χωρίς αγαθό, ερμηνεία όρων του νόμου για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τη βοήθεια της "θεωρίας των κανόνων", 2011, 195.

¹⁵⁵ Σοφός (2011), 196.

¹⁵⁶ Σοφός (2011), 196-197.

έσοδα, μπορεί να διακινδυνεύσει η σταθερότητα και η ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος¹⁵⁷.

3.2. Η κατοχή ή κτήση ως τρόπος τέλεσης ξεπλύματος

Η υπόσταση της κατοχής ή κτήσης δεν μπορεί να θέσει υπό διακινδύνευση την ακεραιότητα και ασφάλεια του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο δράστης τιμωρείται επειδή κατέχει ή χρησιμοποιεί ή διαχειρίζεται περιουσία, η οποία προέρχεται από βασικό αδίκημα γνωρίζοντας την εγκληματική της προέλευση. Όμως η απλή κατοχή ή χρήση ή διαχείριση περιουσίας εγκληματικής προέλευσης, χωρίς να έχει λάβει χώρα πράξη διείσδυσης του βρώμικου χρήματος στη νόμιμη οικονομία π.χ. μέσω των πιστωτικών ιδρυμάτων και της χρησιμοποίησης των μηχανισμών του δεν συνιστούν καν πράξεις πρόσφορες να διακινδυνεύσουν την ακεραιότητα και την ασφάλεια του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

3.3. Η τοποθέτηση ή διακίνηση εγκληματικών εσόδων μέσω πιστωτικών ιδρυμάτων ως τρόπος τέλεσης ξεπλύματος

Η απλή τοποθέτηση εγκληματικών εσόδων στον χρηματοπιστωτικό τομέα δεν αποτελεί πράξη πρόσφορη να προσδώσει νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα, ειδικότερα δε πλέον κατόπιν υποχρέωσης των τραπεζών από την ΤτΕ για την ανά τρίμηνο επικαιροποίηση των στοιχείων των πελατών της. Η εν λόγω πράξη θα χαρακτηριζόταν ακριβέστερα ως αξιολογικά ουδέτερη διότι τα έσοδα δεν κυκλοφορούν στον χρηματοπιστωτικό τομέα, αλλά απλά τοποθετούνται και δεν δημιουργείται πηγή κινδύνου για την σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αντίθετα, η διακίνηση εσόδων εγκληματικής προέλευσης στον χρηματοπιστωτικό τομέα είναι πράξη δυνάμενη να διακινδυνεύσει την ακεραιότητα του, υπό την προϋπόθεση πως τα εν λόγω έσοδα είναι υπερβολικά κατά τα πορίσματα της οικονομικής επιστήμης¹⁵⁸.

4. Πιστωτικά ιδρύματα και έλεγχος βρώμικου χρήματος

Τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την περίοδο της ελληνικής κρίσης (από το 2010 και μετέπειτα) ενέτειναν τις εσωτερικές διεργασίες όσον αφορά τον έλεγχο που διεξήγαγαν στους πελάτες τους και γενικότερα στις συναλλαγές που πραγματοποιούσαν. Το ισχύον νομικό πλαίσιο σε περίπτωση παραβίασης των ελέγχων αυτών επιβάλλει αυστηρές κυρώσεις τόσο ως προς τα πιστωτικά ιδρύματα, όσο και ως προς τους υπαλλήλους τους (βλ. σχετικά άρθρο 52 ν. 3691/2008). Η επιβολή προστίμων σε συνδυασμό με το πάγωμα των ύποπτων συναλλαγών

¹⁵⁷ Καμπέρου-Ντάλτα (2009), 70.

¹⁵⁸ Καμπέρου-Ντάλτα (2009), 69.

αποτελούν λειτουργικό κίνδυνο για τις τράπεζες και είναι παράγοντες που δύνανται να οδηγήσουν σε τυχόν μειώσεις των καταθέσεων των πελατών τους και ως εκ τούτου και σε τυχόν απώλεια της φήμης και της αξιοπιστίας των τραπεζών¹⁵⁹.

Δεν είναι λίγες οι φορές που ένα πιστωτικό ίδρυμα χρησιμοποιείται για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος). Άλλωστε, θα λέγαμε πως αποτελεί έναν από τους κυριότερους μηχανισμούς, μέσω του οποίου οι οικονομικοί εγκληματίες επιδιώκουν να συγκαλύψουν την παράνομη προέλευση των χρημάτων τους και εν συνεχεία, να τα διοχετεύσουν στην αγορά, προσδίδοντάς τους με αυτόν τον τρόπο νομιμοφάνεια. Οι διαδικασίες αυτές είναι πολύπλοκες και δαιδαλώδεις και ως στόχο έχουν την εξαφάνιση κάθε ίχνους των χρημάτων. Συνεπώς, η υιοθέτηση διεθνών προτύπων ελέγχου των στοιχείων των πελατών αλλά και των συναλλαγών τους από τα πιστωτικά ιδρύματα, εφόσον αυτός είναι συντονισμένος απ' όλες τις χώρες του κόσμου, δύναται σε βάθος χρόνου να οδηγήσει στη σταδιακή απομόνωση των εγκληματιών και την αποκάλυψη των παράνομων διαδρομών του βρώμικου χρήματος.

Σε αυτό το σημείο θα επιχειρήσουμε μια σύντομη αναδρομή στις «ζυμώσεις», οι οποίες έλαβαν χώρα στο διεθνές πολιτικό και νομοθετικό περιβάλλον και είχαν ως αποτέλεσμα την ψήφιση και θέση σε ισχύ του ελληνικού ν. 3691/2008 για την καταπολέμηση του ξεπλύματος. Αρχικά, να αναφέρουμε πως σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέχρι περίπου τα τέλη της δεκαετίας του '80, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες δεν συμπεριλαμβάνονταν στον (άτυπο) κατάλογο των ποινικά διωκόμενων εγκλημάτων. Σε διεθνές επίπεδο, το γεγονός που οδήγησε στη διαπίστωση της ανάγκης λήψης μέτρων για τον περιορισμό του φαινομένου ήταν τα γνωστά σκάνδαλά της τράπεζας B.C.C.I. του Λουξεμβούργου¹⁶⁰ αλλά και η υπόθεση "*pizza-connection*"¹⁶¹. Το πρώτο βέβαια κράτος, το οποίο έλαβε μέτρα για την καταπολέμηση του

¹⁵⁹ Μελάς, Μέθοδοι φορολογικού ελέγχου εισοδήματος φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων: ερμηνεία-ανάλυση των διατάξεων- παραδείγματα- υποδείγματα- έντυπα: όλες οι μορφές ελέγχου και οι τεχνικές που ακολουθούνται στην πράξη, 2015, 74.

¹⁶⁰ Η τράπεζα αυτή ιδρύθηκε το 1972 από τον πακιστανό τραπεζίτη Aga Hassan Abedi με τη χρηματοδότηση του ηγέτη του Άμπου Ντάμπι σείχη Zayed bin Sultan Al-Nahayan και αναπτύχθηκε ταχύτατα καθότι είχε τη φήμη ότι προσέφερε εξειδικευμένες τραπεζικές υπηρεσίες υψηλής ποιότητας προς τους πελάτες της σε όλο τον κόσμο. Η συγκεκριμένη τράπεζα, ενόψει και του προαναφερόμενου γεγονότος της τάχιστα αύξησης του κύκλου εργασιών της, θεωρήθηκε ύποπτη για πραγματοποίηση συναλλαγών με το οργανωμένο έγκλημα. Έτσι λοιπόν, στα πλαίσια πραγματοποιούμενου ελέγχου από τις Αρχές των ΗΠΑ προς τις τελωνειακές υπηρεσίες της Φλόριντα, αποκαλύφθηκε πως η συγκεκριμένη τράπεζα παρείχε κάλυψη σε επιχειρήσεις ξεπλύματος χρήματος από εμπόριο ναρκωτικών. Βλ. περισσότερα σε Κάτσιο, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, 1998, 95-96, υποσ. 39· Werner, Wachstumsbranche Geldwäsche: die Ökonomisierung der organisierten Kriminalität, 1996, 36-37.

¹⁶¹ Σε αυτή την υπόθεση η οποία αποκαλύφθηκε τον Απρίλιο του 1984 από το αμερικανικό FBI και τις αμερικανικές τελωνειακές υπηρεσίες, μέλη διεθνούς κυκλώματος εμπορίας ναρκωτικών, διένειμαν ηρωίνη μέσω δικτύου διανομής πίτσας. Υπολογίζεται πως από το 1975 έως το 1984 όπου αποκαλύφθηκε η εγκληματική δράση τους "ξέπλυναν" στις ΗΠΑ περίπου 1,65 δισεκατομμύρια δολάρια. Βλ. περισσότερα σε Werner (1996), 36.

ξεπλύματος ήταν οι ΗΠΑ, λόγω της προαναφερόμενης υπόθεσης που ενέπλεξε και αμερικανούς πολίτες σε διεθνές κύκλωμα εμπορίας κοκαΐνης, με την υιοθέτηση των 3 σταδίων τέλεσης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, διακρινόμενο 1) στο στάδιο της τοποθέτησης (placement stage), 2) σ' αυτό της διαστρωμάτωσης-συσσώρευσης (layering stage) και 3) το στάδιο της ολοκλήρωσης ή ενσωμάτωσης (integration stage)¹⁶².

Κατόπιν όλων των προαναφερόμενων εξελίξεων στο διεθνή χώρο, ακολούθησε το 1989 η ίδρυση της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης, γνωστή στην αγγλική γλώσσα ως Financial Action Task Force (F.A.T.F.) από τους αρχηγούς των κρατών ή κυβερνήσεων της ομάδας των κρατών G-7, όπου μαζί με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συγκρότησαν μια διακυβερνητική ομάδα-επιτροπή ειδικών με σκοπό την εξεύρεση ικανοποιητικών λύσεων στο ζήτημα της αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος¹⁶³. Το 1990 η ομάδα προέβη στη έκδοση 40 συστάσεων προς αντιμετώπιση του φαινομένου, οι οποίες αναθεωρήθηκαν έως σήμερα άλλες 3 φορές (1996, 2003 και 2012). Κατά την τρίτη μάλιστα αναθεώρηση προστέθηκαν άλλες 9 συστάσεις με σκοπό την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Οι συστάσεις της FATF δεν παρήγαγαν δεσμευτικότητα ως προς την τήρησή τους από τα κράτη, αφού αποτελούσε μια άτυπη επιτροπή¹⁶⁴. Παρά ταύτα, υιοθετήθηκαν μαζί με τις αναθεωρήσεις τους από την 1^η Ευρωπαϊκή Οδηγία 91/308/ΕΟΚ και από τις επόμενες που επακολούθησαν.

Το σημαντικό γεγονός, το οποίο θα πρέπει να τονιστεί, διότι αφορά άμεσα το προς ανάλυση ζήτημα της σχέσεως του τραπεζικού απορρήτου με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι ότι στις συστάσεις της FATF περιλαμβάνονται, εκτός από τις ρυθμίσεις που αφορούν τους δημόσιους φορείς και κανόνες συμμόρφωσης προς τα ιδιωτικά χρηματοοικονομικά ιδρύματα για την αποτροπή του κινδύνου της εισροής του βρώμικου χρήματος στους κόλπους τους, με την εφαρμογή πολιτικών ελέγχου ταυτότητας του πελάτη και την επιβολή μέτρων δέουσας επιμέλειας (due diligence). Οι ανωτέρω ρυθμίσεις έχουν ενσωματωθεί τόσο στις ευρωπαϊκές Οδηγίες (με ισχύουσα την Οδηγία 2015/849/ΕΕ), όσο και στον ελληνικό ν. 3691/2008, όπου σε συνδυασμό με τις εκάστοτε ΕΤΠΘ που εκδίδει η ΤτΕ το

¹⁶² Κατά το πρώτο στάδιο της *τοποθέτησης*, το παράνομο χρήμα μεταφέρεται σε τραπεζικούς λογαριασμούς αναμειγμένο με νόμιμης προέλευσης χρήματα. Κατά το δεύτερο στάδιο της *συσσώρευσης*, μέσω (πιθανότατα) μεταφορών χρηματικών ποσών μέσω εμβασμάτων επιχειρείται να αποσυνδεθεί ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ εγκληματικής πράξης και παράνομων εσόδων με σκοπό την απενοχοποίηση. Στο τελευταίο στάδιο της *ολοκλήρωσης*, μέσω της αμέσως προηγούμενης ενέργειας, τα παράνομα έσοδα αποκτούν νόμιμο τίτλο και αποκολλώνται οριστικά από κάθε προηγούμενη εγκληματική πράξη. Βλ. αναλυτικά σε *Κάτσιο* (1998), 81-82· *Werner* (1996), 42-45· *Ρεπούσης*, Χρηματοοικονομική απάτη και διαφθορά, Μορφές-Πρόληψη-Καταπολέμηση, 2010, 50.

¹⁶³ *Ρεπούσης* (2010), 69-70.

¹⁶⁴ Σήμερα η FATF έχει εξελιχθεί σε διεθνή διακυβερνητικό οργανισμό με σκοπό να θέτει πρότυπα και να προωθήει την αποτελεσματική εκτέλεση των νομικών, ρυθμιστικών και λειτουργικών μέτρων καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος, της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και του πολλαπλασιασμού των όπλων μαζικής καταστροφής. Στον οργανισμό συμμετέχουν 34 μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα.

νομικό πλαίσιο καταπολέμησης των φαινομένων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, είναι πλέον πλήρως θωρακισμένο και λειτουργικό.

4.1. Μέτρα συνήθους δέουσας επιμέλειας

Είναι η πολυπληθέστερη κατηγορία από άποψη πελατών και συναλλαγών. Στην κατηγορία αυτή ακολουθούνται μέτρα συνήθους δέουσας επιμέλειας (due diligence) με την αναθεωρημένη σύσταση 10 της FATF 2012¹⁶⁵ αλλά και το άρθρο 12 ν. 3691/2008. Γενικά περιλαμβάνει: α) την πιστοποίηση της ταυτότητας του πελάτη και του δικαιούχου νομικών προσώπων, β) τη συλλογή πληροφοριών αναφορικά με τη σχέση μεταξύ εντολέα και εντολοδόχου, γ) την εξέταση των συναλλαγών και δ) τη δημιουργία οικονομικού προφίλ του πελάτη. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται πριν την σύναψη της επιχειρηματικής σχέσης και σε κάθε περίπτωση πριν από την έναρξη της συμβατικής σχέσης, την αλλαγή του δικαιούχου και κάθε εν γένει μεταβολή στα υποκείμενα αυτής.

Τα πιστωτικά ιδρύματα εφαρμόζουν, σύμφωνα με το άρθρο 12 ν. 3691/2008¹⁶⁶, τα συγκεκριμένα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη στις εξής περιπτώσεις:

α) όταν συνάπτουν επιχειρηματικές σχέσεις,

¹⁶⁵ http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf.

¹⁶⁶ Στο άρθρο 12 του υπό διαβούλευση νομοσχεδίου για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, με βάση τη νέα ευρωπαϊκή Οδηγία 2015/849 και τον Κανονισμό 2015/847, προστίθενται νέες «περιπτώσεις εφαρμογής δέουσας επιμέλειας», κατά τις οποίες οι τράπεζες και άλλες επιχειρήσεις οφείλουν να καταγράψουν τις κινήσεις των πελατών τους:

α) όταν διενεργούν περιστασιακή συναλλαγή μέσω e-banking, κινητών τηλεφώνων κτλπ., εφόσον: αφορά σε ποσό τουλάχιστον δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ, ανεξάρτητα από το αν η συναλλαγή διενεργείται με μία μόνη πράξη ή με περισσότερες που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους,

β) συνίσταται σε μεταφορά χρηματικών ποσών άνω των χιλίων (1.000) ευρώ.

Σύμφωνα μάλιστα με την αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου, για τις δύο αυτές περιπτώσεις, ως «μεταφορά χρηματικών ποσών» νοείται οποιαδήποτε συναλλαγή εκτελείται τουλάχιστον εν μέρει ηλεκτρονικά για λογαριασμό ενός πληρωτή, «ασχέτως αν πληρωτής και δικαιούχος είναι ένα και το αυτό πρόσωπο και ασχέτως εάν ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών του πληρωτή και αυτός του δικαιούχου είναι ο ίδιος».

Με άλλα λόγια, ακόμα και για μεταφορές εντός της ίδιας τράπεζας, αλλά ακόμα και από λογαριασμό σε λογαριασμό του ίδιου δικαιούχου, για μόλις 1.000 ευρώ, οι κινήσεις του καταγράφονται και, αν κριθεί αναγκαίο, αποστέλλονται στις Αρχές στις προς έλεγχο για «μαύρο χρήμα».

γ) συναλλαγή σε μετρητά τουλάχιστον δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ, ανεξάρτητα από το αν διενεργείται με μία μόνη πράξη ή με περισσότερες που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους,

δ) συναλλαγή τουλάχιστον δυο χιλιάδων (2.000) ευρώ, κατά την κατάθεση στοιχήματος, την είσπραξη των κερδών, ή και στις δύο περιπτώσεις, ανεξάρτητα από το αν η συναλλαγή διενεργείται με μία μόνη πράξη ή με περισσότερες που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους,

ε) όταν υπάρχει υπόνοια νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ανεξάρτητα από κάθε παρέκκλιση, εξαίρεση ή κατώτατο όριο ποσού,

στ) όταν υπάρχουν αμφιβολίες για την ακρίβεια, την πληρότητα ή την καταλληλότητα των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν προηγουμένως για την πιστοποίηση και επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη ή του πραγματικού δικαιούχου. Πηγή: <http://www.opengov.gr/minfin/?p=8442>.

β) όταν διενεργούν οποιαδήποτε συναλλαγή, το ποσό της οποίας είναι ισότιμο των 15.000 ευρώ τουλάχιστον¹⁶⁷, είτε διενεργείται με μια πράξη, είτε με περισσότερες μεταξύ των οποίων υπάρχει σχέση,

γ) όταν υπάρχει υπόνοια νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ανεξαρτήτως οποιουδήποτε κατώτατου ορίου και

δ) όταν υπάρχουν αμφιβολίες για την ακρίβεια, την πληρότητα ή την καταλληλότητα των στοιχείων που προσκομίστηκαν για πιστοποίηση και επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη¹⁶⁸.

4.1.1. Στοιχεία ελέγχου ταυτοποίησης πελατών

Καταρχάς, ο έλεγχος ταυτοποίησης των στοιχείων του πελάτη αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση της έναρξης της επιχειρηματικής σχέσης με την τράπεζα. Η τράπεζα για να προφυλάξει τα έννομα συμφέροντά της, όπως τα περιουσιακά της στοιχεία αλλά και τη φήμη της (που αποτελεί κατ' ουσίαν το μεγαλύτερό της κεφάλαιο), οφείλει, ειδικά στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η κατάρτιση μιας σύμβασης με τον πελάτη (π.χ. χορήγησης δανείου) ενέχει συναλλαγματικό και κεφαλαιακό κίνδυνο γι' αυτήν (βλ. «κόκκινα» δάνεια) να ελέγξει τα πλήρη στοιχεία του. Τα τελευταία χρόνια, με τη γιγάντωση των φαινομένων διαφθοράς και των οικονομικών εγκλημάτων σε παγκόσμια κλίμακα, επήλθε αυστηροποίηση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων, μέσω της εφαρμογής επιπλέον κανόνων συμμόρφωσης με σκοπό την ανίχνευση των παράνομων εσόδων που προέρχονται από τις εγκληματικές αυτές δραστηριότητες των προσώπων αλλά και την αποτροπή αυτών από το να χρησιμοποιήσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα για να καλύψουν ή ακόμα και να επεκτείνουν τις εγκληματικές τους δραστηριότητες. Για όλους τους παραπάνω εκτεθέντες

¹⁶⁷ Το ως άνω όριο βάσει άρθρου 2 παρ. 5, 6 της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ, η οποία δεν έχει ακόμα ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο, καθώς επίκειται νεότερη τροποποίηση της, ορίζει πως τα κράτη μέλη εφαρμόζουν ανώτατο όριο ανά πελάτη και μεμονωμένη συναλλαγή, είτε η συναλλαγή διενεργείται με μία και μόνη πράξη είτε με περισσότερες της μιας πράξεις που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους. Το μέγιστο αυτό όριο καθορίζεται σε εθνικό επίπεδο, σε συνάρτηση με το είδος της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας. Το εν λόγω όριο είναι αρκούντως χαμηλό ώστε να διασφαλίζει ότι τα είδη των εν λόγω συναλλαγών συνιστούν μη πρακτική και μη αποτελεσματική μέθοδο για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, και το σχετικό ποσό δεν υπερβαίνει τα 1 000 ευρώ. Επίσης σύμφωνα με την παράγραφο 6 αυτού ορίζεται πως τα κράτη μέλη επιβάλλουν ανώτατο όριο στον κύκλο εργασιών της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας, το οποίο δεν υπερβαίνει το 5% του συνολικού κύκλου εργασιών του φυσικού ή νομικού προσώπου.

¹⁶⁸ Όταν ο συμβαλλόμενος ή συναλλασσόμενος ενεργεί για λογαριασμό άλλου, εκτός από την απόδειξη της δικής του ταυτότητας κατά την παράγραφο 1 οφείλει να προβαίνει σε σχετική δήλωση και να αποδεικνύει τα στοιχεία του τρίτου, φυσικού ή νομικού προσώπου, για λογαριασμό του οποίου ενεργεί. Τα υπόχρεα πρόσωπα σε κάθε περίπτωση οφείλουν να εξακριβώσουν την αλήθεια και των στοιχείων αυτών και στην περίπτωση που ο συμβαλλόμενος ή συναλλασσόμενος δεν προβεί στην ως άνω δήλωση, αλλά υπάρχει βάσιμη αμφιβολία για το αν ενεργεί για δικό του λογαριασμό ή υπάρχει βεβαιότητα ότι ενεργεί για λογαριασμό άλλου. Αν κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής σχέσης δημιουργηθούν αμφιβολίες στο υπόχρεο πρόσωπο για το αν οι συμβαλλόμενοι ή συναλλασσόμενοι ενεργούν για ίδιο λογαριασμό ή σε περίπτωση βεβαιότητας για το ότι δεν ενεργούν για ίδιο λογαριασμό, τα υπόχρεα πρόσωπα λαμβάνουν τα απαιτούμενα μέτρα, προκειμένου να συλλέξουν πληροφορίες για την πραγματική ταυτότητα των προσώπων για λογαριασμό των οποίων αυτοί ενεργούν.

λόγους, εκδίδονται στο πλαίσιο της πάταξης εγκληματικών φαινομένων όπως η φοροδιαφυγή και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, κατά καιρούς, διάφορα διεθνή κοινοτικά και εθνικά νομοθετήματα (βλ. αναθεωρημένες συστάσεις FATF 2012, Οδηγία 2015/849/ΕΕ, ν. 3691/2008) που στις διατάξεις τους επιβάλλουν πληθώρα νομικών υποχρεώσεων στα πιστωτικά ιδρύματα ως προς τον εξονυχιστικό έλεγχο των πελατών τους.

Η διαδικασία ταυτοποίησης των πελατών από τις τράπεζες είναι γνωστή ως Αρχή “*Know Your Customer*”¹⁶⁹ και αποτελεί την βασική προϋπόθεση για την διεξαγωγή οιασδήποτε συναλλαγής¹⁷⁰. Ο έλεγχος της ταυτοποίησης των στοιχείων του πελάτη του πιστωτικού ιδρύματος διενεργείται στα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα (Α.Ε, Ε.Π.Ε κ.α.) τα οποία συναλλάσσονται επιχειρηματικά με αυτό και περιλαμβάνει τη συλλογή και αξιολόγηση των στοιχείων τους. Με την απόφαση Ε.Τ.Π.Θ. 281/5/17-3-2009 και το άρθρο 12 ν. 3691/2008 έχουν ορισθεί όλα τα προαπαιτούμενα για το άνοιγμα ενός λογαριασμού από ένα πιστωτικό ίδρυμα. Οι τράπεζες λοιπόν, κατά τη διαδικασία ανοίγματος οφείλουν να προβούν σε α) συλλογή και κατοχή επαρκών πληροφοριών για τον πελάτη, β) εξακρίβωση της ταυτότητας του, γ) αξιολόγηση του συνολικού συναλλακτικού και οικονομικού του προφίλ. Να επισημάνουμε δε, πως βάσει άρθρου 15 ν. 3691/2008 οι λογαριασμοί και βιβλιάρια καταθέσεων που ανοίγονται από τα πιστωτικά ιδρύματα στο όνομα των πελατών τους, δεν επιτρέπεται να είναι ανώνυμοι, μυστικοί και μη αριθμημένοι καθώς επίσης και να ανοίγονται εις το όνομα εικονικών ή ανύπαρκτων προσώπων.

Α) Για τα φυσικά πρόσωπα τα στοιχεία που ζητούνται είναι τα εξής:

- α) Ονοματεπώνυμο και πατρώνυμο,
- β) αριθμός δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου,
- γ) εκδούσα αρχή,
- δ) ημερομηνία και τόπος γέννησης,
- ε) εισοδήματα βάσει εκκαθαριστικού σημειώματος,
- στ) Αριθμός Φορολογικού Μητρώου,
- ζ) διεύθυνση κατοικίας,
- η) τηλέφωνο επικοινωνίας και

¹⁶⁹ Βλ. Τραγάκη, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, 1998, 305-306· Καρανικόλας (2012), 177-179· Stessens, Money Laundering, A New International Law Enforcement Model, 2000, 146 επ. Ανάλογες διαδικασίες περί υποχρέωσης ταυτοποίησης των στοιχείων των πελατών καθιερώθηκαν σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη πολύ πριν διαμορφωθεί ένα κοινό ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο ταυτοποίησης με την πρώτη Οδηγία 91/308/ΕΟΚ (άρθρο 3). Για παράδειγμα στην Ελβετία η Αρχή της ταυτοποίησης των στοιχείων του πελάτη εισήχθη για πρώτη φορά στις διατάξεις του ελβετικού Κώδικα Δεοντολογίας (Swiss Code of Conduct) και επέβαλλε και στις τράπεζες μεταξύ άλλων, την υποχρέωση υιοθέτησης κανόνων για την ταυτοποίηση κι επαλήθευση των στοιχείων των πελατών τους

¹⁷⁰ Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών εφαρμόζει τη συγκεκριμένη αρχή στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα με το έντυπο “*Συστηθήκατε*”, που βρίσκεται στα καταστήματα των τραπεζών και γνωστοποιεί στους πελάτες την ισχύουσα νομοθεσία για τα απαιτούμενα στοιχεία ταυτοποίησης της ταυτότητάς τους.

θ) ασκούμενο επάγγελμα με επαγγελματική διεύθυνση¹⁷¹.

Β) Για τα νομικά πρόσωπα απαιτούνται τα εξής παραστατικά:

1. Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ.) του Τεύχους Ανωνύμων Εταιρειών και Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης όπου έχει δημοσιευθεί περίληψη του καταστατικού της Α.Ε. και της Ε.Π.Ε., το οποίο περιέχει εκτός των άλλων:

α) την επωνυμία, την έδρα, τον σκοπό, τον αριθμό των μελών του διοικητικού συμβουλίου και τα ονόματα των διαχειριστών της Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.),

β) τον τρόπο εκπροσώπησης της εταιρείας,

γ) τον αριθμό και χρονολογία της απόφασης της αρχής που ενέκρινε τη σύσταση της ανώνυμης εταιρείας ή τον αριθμό της πράξης καταχώρισης του άρθρου 8 παρ. 1 ν. 3190/1955 «περί εταιρειών περιορισμένης ευθύνης»,

δ) τα Φ.Ε.Κ. με τις τυχόν τροποποιήσεις του καταστατικού που αφορούν τα παραπάνω, συνοδευόμενα από πρόσφατα πιστοποιητικά μεταβολών/ τροποποιήσεων του καταστατικού εκδιδόμενα από τις αρμόδιες αρχές (Πρωτοδικείο της έδρας όσον αφορά τις Ε.Π.Ε. και Νομαρχία της έδρας όταν πρόκειται για Α.Ε.),

ε) τα στοιχεία πιστοποίησης και επαλήθευσης της ταυτότητας των πραγματικών δικαιούχων¹⁷², όπου απαιτείται, των νομίμων εκπροσώπων, και όλων των ατόμων που είναι εξουσιοδοτημένα να χειρίζονται το λογαριασμό της εταιρείας.

2. Επί ανωνύμων εταιρειών, πέραν των ανωτέρω, απαιτείται πρακτικό Γενικής Συνέλευσης της Α.Ε. περί εκλογής του Διοικητικού Συμβουλίου και πρακτικό Διοικητικού Συμβουλίου περί εξουσιοδότησεως των προσώπων που δεσμεύουν με την υπογραφή τους την εταιρεία καθώς και βεβαίωση του Μητρώου Α.Ε. περί καταχώρισης των δύο ανωτέρω πρακτικών ή το ΦΕΚ στο οποίο δημοσιεύτηκε η βεβαίωση αυτή.

¹⁷¹ Για την πιστοποίηση των στοιχείων της περίπτωσης θ) απαιτούνται: ισχύουσα άδεια παραμονής αλλοδαπού, βεβαίωση του εργοδότη, αντίγραφο τελευταίας μισθοδοσίας, δήλωση έναρξης επιτηδεύματος, επαγγελματική ταυτότητα και παραστατικό Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης.

¹⁷² Όσον αφορά τις εταιρείες, ως *πραγματικός δικαιούχος* νοείται:

α) το φυσικό ή τα φυσικά πρόσωπα, στα οποία τελικά ανήκει η εταιρία ή ελέγχεται από αυτά δια της κατοχής ή του ελέγχου αμέσως ή εμμέσως επαρκούς ποσοστού των μετοχών ή των δικαιωμάτων ψήφου αυτής, μεταξύ άλλων και μέσω μετοχών στον κομιστή, εκτός από εταιρία που έχει νόμιμα εισαχθεί σε οργανωμένη αγορά και υπόκειται στις απαιτήσεις γνωστοποίησης που συνάδουν με την ενωσιακή νομοθεσία ή υπόκειται σε ισότιμα διεθνή πρότυπα· ποσοστό κατοχής μετοχών ύψους 25% τουλάχιστον θεωρείται ότι πληροί το κριτήριο αυτό,

β) το φυσικό πρόσωπο ή τα φυσικά πρόσωπα τα οποία ασκούν κατ' άλλον τρόπο έλεγχο στη διαχείριση της εταιρίας.

Για τον εντοπισμό του πραγματικού δικαιούχου απαιτείται η δήλωση του νόμιμου εκπροσώπου της εταιρείας με προσκόμιση επικυρωμένων αντιγράφων πιστοποίησης της ταυτότητας των πραγματικών δικαιούχων.

4.1.2. Εξέταση πραγματικού δικαιούχου

Απαραίτητο στοιχείο για την κατάρτιση των επιμέρους τραπεζικών συμβάσεων είναι να γνωρίζει η τράπεζα το πρόσωπο του αντισυμβαλλομένου της. Όταν όμως ο συναλλασσόμενος μαζί της ενεργεί για λογαριασμό κάποιου άλλου προσώπου, φυσικού ή νομικού, τότε οφείλει εκτός από την απόδειξη της δικής του ταυτότητας, να προβεί σε δήλωση και να αποδεικνύει τα στοιχεία του προσώπου για το οποίο ενεργεί. Η τράπεζα από μέρους της κατά το άρθρο 13 παρ. 3 ν. 3691/2008 υποχρεούται να εξακριβώσει το αληθές των ισχυρισμών του τρίτου είτε μέσω των σχέσεων διατραπεζικής ανταπόκρισης με τράπεζες του τόπου κατοικίας του φερόμενου ως πραγματικού δικαιούχου, είτε μέσω άντλησης πληροφοριών από άλλου είδους εταιρίες (π.χ. ασφαλιστικές) του τόπου κατοικίας. Με βάση τα εκτεθέντα στο πρώτο Κεφάλαιο της εργασίας, η απλή δήλωση και μάλιστα από τον τρίτο κι όχι από τον δικαιούχο είναι άκυρη και η συναλλαγή δεν θα πρέπει να εκτελεστεί. Αυτό διότι η απλή έγκριση ή συναίνεση δεν αρκεί για την κατάρτιση της οποιασδήποτε σύμβασης αλλά χρειάζεται ειδικό πληρεξούσιο που να ορίζει επακριβώς τις προς εκτέλεση πράξεις που πρόκειται να διενεργήσει ο αντιπρόσωπος του δικαιούχου.

Η έννοια του πραγματικού δικαιούχου αποσαφηνίζεται στην Οδηγία 2015/849/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20.5.2015 στο άρθρο 3 παρ. 6 ως «κάθε φυσικό πρόσωπο ή πρόσωπα, τα οποία τελικά κατέχουν ή ελέγχουν τον πελάτη και/ή το ή τα φυσικά πρόσωπα για λογαριασμό των οποίων διεξάγεται συναλλαγή ή δραστηριότητα» και περιλαμβάνει τουλάχιστον: 1) όσον αφορά τις εταιρείες:

α) το φυσικό πρόσωπο ή πρόσωπα, τα οποία τελικά έχουν στην κυριότητά τους ή ελέγχουν νομική οντότητα, έχοντας κυριότητα αμέσως ή εμμέσως σε επαρκές ποσοστό των μετοχών ή των δικαιωμάτων ψήφου ή ιδιοκτησιακού δικαιώματος της εν λόγω οντότητας, μεταξύ άλλων μέσω μετοχών στον κομιστή, ή μέσω ελέγχου με άλλα μέσα, εκτός από εισηγμένη εταιρεία σε ρυθμιζόμενη αγορά η οποία υπόκειται σε απαιτήσεις γνωστοποίησης κατά την ενωσιακή νομοθεσία ή υπόκειται σε ισοδύναμα διεθνή πρότυπα τα οποία εξασφαλίζουν επαρκή διαφάνεια των πληροφοριών σχετικά με τον πραγματικό δικαιούχο.

β) Συμμετοχή 25% συν μια μετοχή ή ιδιοκτησιακό δικαίωμα άνω του 25% στον πελάτη που κατέχεται από φυσικό πρόσωπο αποτελεί ένδειξη άμεσης ιδιοκτησίας. Συμμετοχή 25% συν μια μετοχή ή ιδιοκτησιακό δικαίωμα άνω του 25% στον πελάτη που κατέχεται από εταιρεία, η οποία βρίσκεται υπό τον έλεγχο φυσικού προσώπου ή προσώπων ή από πολλές εταιρείες, οι οποίες βρίσκονται υπό τον έλεγχο του ίδιου φυσικού προσώπου ή προσώπων, αποτελεί ένδειξη έμμεσης ιδιοκτησίας.

γ) εάν, αφού εξαντληθούν όλα τα δυνατά μέσα και υπό τον όρο ότι δεν υπάρχουν βάσιμες υποψίες, δεν προσδιοριστεί πρόσωπο βάσει του σημείου i), ή εάν υπάρχει αμφιβολία ότι το ή τα

πρόσωπα που προσδιορίστηκαν είναι ο ή οι πραγματικοί δικαιούχοι, το ή τα φυσικά πρόσωπα που κατέχουν θέση ή θέσεις ανώτατων διοικητικών στελεχών, οι υπόχρεες οντότητες τηρούν αρχεία των δράσεων που αναλήφθηκαν προκειμένου να προσδιοριστεί ο πραγματικός δικαιούχος βάσει του σημείου i) και του παρόντος σημείου·

2) σε περίπτωση σχημάτων καταπιστευματικής διαχείρισης (trusts): i) ο ιδρυτής· ii) ο ή οι καταπιστευματοδόχοι· iii) ο προστάτης εάν υπάρχει· iv) οι δικαιούχοι κλπ.

4.1.3. Κατηγοριοποίηση πελατών με βάση τον κίνδυνο (Risk based approach)

Ο διαχωρισμός κάθε συναλλαγής με πελάτη ανάλογα με την πολυπλοκότητα και τη δομή του, επιτελείται λαμβάνοντας υπόψη μια σειρά κριτηρίων όπως:

- α) *Τον κίνδυνο που απορρέει από την επιχειρηματική ή επαγγελματική δραστηριότητα των πελατών του πιστωτικού ιδρύματος* (π.χ. πολύπλοκη δομή ιδιοκτησίας νομικών προσώπων, εταιρείες με ανώνυμες μετοχές, εταιρείες που έχουν συσταθεί σε υπεράκτια κέντρα, Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα, πελάτες με μεγάλες συναλλαγές σε μετρητά κλπ),
- β) *Τον κίνδυνο από τη συναλλακτική συμπεριφορά του πελάτη* (π.χ. διενέργεια συναλλαγών χωρίς εμφανή νόμιμο οικονομικό/εμπορικό σκοπό, δυσκολίες στην εξακρίβωση της πηγής και προέλευσης των περιουσιακών στοιχείων του πελάτη, απροθυμία από τον πελάτη να αποκαλύψει τους πραγματικούς ιδιοκτήτες νομικού προσώπου κλπ),
- γ) *Τον κίνδυνο από την διενέργεια συναλλαγών που ευνοούν την ανωνυμία του πελάτη* (π.χ. πελάτες εξ' αποστάσεως). *Τον κίνδυνο από τα προϊόντα και υπηρεσίες που παρέχονται στον πελάτη*, (π.χ. εμβάσματα, υπηρεσίες private banking, επενδυτικά προϊόντα κλπ),
- δ) *Τον κίνδυνο από τη χώρα ή περιοχή προέλευσης ή προορισμού των κεφαλαίων.*

Με βάση τα προαναφερθέντα τα πιστωτικά ιδρύματα προβαίνουν στη διαβάθμιση των συναλλαγών των πελατών τους με βάση 3 κατηγορίες κινδύνου: α) *χαμηλού*, β) *κανονικού* και γ) *υψηλού* οι οποίες συνδέονται με την λήψη μέτρων i) *απλουστευμένης*, ii) *συνήθους* και iii) *αυξημένης δέουσας επιμέλειας* από την πλευρά των τραπεζών για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Οι παράμετροι που χρησιμοποιούνται για να διαχωρίσουμε τους πελάτες και να λάβουμε κατά περίπτωση τα αντίστοιχα μέτρα δέουσας επιμέλειας ενδεικτικά είναι:

- α) επαγγελματική δραστηριότητα του φυσικού προσώπου,
- β) χώρα προέλευσης ή διεξαγωγής εργασιών του πελάτη,
- γ) πολυπλοκότητα συναλλαγών,
- δ) χώρα προέλευσης και προορισμού κεφαλαίων,
- ε) συναλλαγές με χρήση νέων τεχνολογιών,

- στ) νομικό καθεστώς και χώρα ίδρυσης του νομικού προσώπου,
- ζ) πραγματικός ιδιοκτήτης ή δικαιούχος του νομικού προσώπου,
- η) απόκλιση από το οικονομικό/συναλλακτικό προφίλ του πελάτη¹⁷³.

4.2. Απλουστευμένη δέουσα επιμέλεια

Κατά παρέκκλιση των άρθρων 12 (στοιχεία α', β', δ') και 13 ν. 3691/2008, τα υπόχρεα πρόσωπα δεν υπόκεινται στις υποχρεώσεις που προβλέπουν οι εν λόγω διατάξεις όταν ο πελάτης είναι πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτικός οργανισμός που εδρεύει στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε τρίτη χώρα η οποία επιβάλλει υποχρεώσεις και το ίδρυμα ή ο οργανισμός που εδρεύει στην τρίτη χώρα τελεί υπό εποπτεία όσον αφορά τη συμμόρφωση του προς τις υποχρεώσεις αυτές. Ειδικότερα δεν υπόκεινται σε υποχρέωση επαλήθευσης ταυτότητας όταν αυτά οι πελάτες είναι:

- α) Εταιρείες των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες σε μία ή περισσότερες οργανωμένες αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- β) εταιρείες που λειτουργούν ως οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες σύμφωνα με το άρθρο 2 ν. 3283/2004 και εταιρείες που λειτουργούν ως οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες, εδρεύουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και διέπονται από διατάξεις της νομοθεσίας του κράτους της έδρας τους που είναι συμβατές με τις διατάξεις της Οδηγίας 85/611/ΕΟΚ¹⁷⁴, όπως ισχύει,
- γ) ελληνική δημόσια αρχή ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή επιχείρηση ή οργανισμός που ανήκει κατά 51% τουλάχιστον στο Δημόσιο,
- δ) δημόσιες αρχές ή δημόσιοι οργανισμοί οι οποίοι πληρούν όλα τα ακόλουθα κριτήρια:
 - i) τους έχει ανατεθεί δημόσιο λειτούργημα σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες για τις Κοινότητες ή το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο,
 - ii) η ταυτότητα τους είναι δημοσίως γνωστή, διαφανής και καθορισμένη,
 - iii) οι δραστηριότητες και οι λογιστικές τους πρακτικές είναι διαφανείς,
 - iv) είτε είναι υπόλογοι σε κοινοτικό θεσμικό όργανο ή σε αρχές κράτους - μέλους είτε εφαρμόζονται κατάλληλες διαδικασίες που διασφαλίζουν την εποπτεία και τον έλεγχο της δραστηριότητάς τους.

Συναλλαγές που επίσης υπάγονται στα μέτρα απλουστευμένης δέουσας επιμέλειας είναι:

- ε) οι ασφαλιστικές συμβάσεις ζωής, εφόσον το ποσό του ασφαλιστρού ή των περιοδικών ασφαλιστρών, που πρόκειται να καταβληθούν κατά τη διάρκεια ενός έτους, δεν υπερβαίνει τα 1000 ευρώ ή στην περίπτωση εφάπαξ καταβολής, τα 2.500 ευρώ,

¹⁷³ Μελάς (2015), 94.

¹⁷⁴ L 375/31.12.1985.

στ) τα προγράμματα συνταξιοδοτικής ασφάλισης που προσφέρουν συνταξιοδοτικές παροχές στους εργαζομένους, για τις οποίες οι εισφορές καταβάλλονται μέσω αφαίρεσης από τις αποδοχές και των οποίων οι όροι δεν επιτρέπουν τη μεταφορά των δικαιωμάτων των μελών,

ζ) τις συμβάσεις συνταξιοδοτικής ασφάλισης που συνάπτονται βάσει συμβάσεων εργασίας ή επαγγελματικής δραστηριότητας του ασφαλισμένου, υπό τον όρο ότι οι συμβάσεις αυτές δεν περιλαμβάνουν ρήτρα εξαγοράς ούτε μπορεί να χρησιμεύσουν ως εγγύηση δανείου και

η) το ηλεκτρονικό χρήμα, κατά την έννοια της παρ. 3 του άρθρου 14 ν. 3148/2003 εφόσον η νομισματική αξία που είναι αποθηκευμένη στο ηλεκτρονικό υπόθεμα, αν αυτό δεν μπορεί να επαναφορτιστεί δεν υπερβαίνει τα εκατόν πενήντα (150) ευρώ ή εφόσον το ηλεκτρονικό υπόθεμα μπορεί να επαναφορτιστεί το συνολικό ποσό των συναλλαγών για ένα ημερολογιακό έτος δεν υπερβαίνει τα δύο χιλιάδες πεντακόσια (2.500) ευρώ. Εάν ο κομιστής εξαργυρώσει, βάσει της παρ. 6 του άρθρου 14 ν. 3148/2003, ποσό χιλίων (1.000) ευρώ ή μεγαλύτερο κατά το ίδιο ημερολογιακό έτος, απαιτείται η επαλήθευση των στοιχείων της ταυτότητας του.

4.3. Μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας

Σε αυτή την κατηγορία πελατών λαμβάνονται επιπρόσθετα μέτρα πέραν των μέτρων δέουσας επιμέλειας. Εντάσσονται σε αυτήν μια σειρά πελατών, όπου κατηγοριοποιούνται και εφαρμόζονται από τα πιστωτικά ιδρύματα εξειδικευμένα μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας. Επίσης στο σύνολο των πελατών, όπως ορίζεται στο άρθρο 19 ν. 3691/2008, πέρα από τα εξειδικευμένα μέτρα, λαμβάνονται και γενικά μέτρα που συμπεριλαμβάνουν την επιμελή εξέταση του συνολικού χαρτοφυλακίου τουλάχιστον κατά τα 3 τελευταία έτη του πελάτη, του πραγματικού δικαιούχου, του προσώπου για λογαριασμό του οποίου ενεργεί ο πελάτης, των συγγενών, των συζύγων, των συντρόφων και των στενών συνεργατών. Με βάση λοιπόν τα παραπάνω δύναται να διακριθούν τα μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας για την αποφυγή του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος του τραπεζικού συστήματος στις παρακάτω κατηγορίες πελατών.

4.3.1. Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίδεται από τα πιστωτικά ιδρύματα στις διενεργούμενες συναλλαγές τους με τα λεγόμενα Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα (ΠΕΠ)¹⁷⁵, κυρίως λόγω της

¹⁷⁵ Ο όρος "Πολιτικώς εκτεθειμένο πρόσωπο" ορίζεται από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, από την υπόθεση "Abacha Affair." Ο Sani Abacha ήταν ένας Νιγηριανός δικτάτορας που οργάνωσε, σε ευρεία κλίμακα, την συστηματική κλοπή περιουσιακών στοιχείων από την Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας για διάστημα αρκετών ετών συνεργαζόμενος από μέλη της οικογενείας του και συνεργάτες του. Πιστεύεται πως αρκετά δισεκατομμύρια δολάρια εκλάπησαν, ενώ τα κεφάλαια μεταφέρθηκαν σε τραπεζικούς λογαριασμούς στο Ηνωμένο Βασίλειο και της Ελβετίας. Το 2001, η Νιγηριανή Κυβέρνηση, που διαδέχθηκε το καθεστώς Abacha, κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες για την επιστροφή των κλοπιμαίων. Κατέθεσε επίσημη μνεία και αιτήματα σε πληθώρα Ευρωπαϊκών υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένου της

άσκησης δημόσιων λειτουργημάτων και της κατοχής υψηλόβαθμων αλλά παράλληλα και κρίσιμων αξιωμάτων στην πολιτική σκηνή των κρατών¹⁷⁶. Σε αυτή την κατηγορία προσώπων εφαρμόζονται μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας όπου απαιτείται μεταξύ άλλων από τα πιστωτικά ιδρύματα να διαθέτουν κατάλληλα συστήματα διαχείρισης του κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων διαδικασιών βασιζόμενων σε αυτούς, για να καθορίζουν εάν ο πελάτης ή ο πραγματικός δικαιούχος του πελάτη είναι πολιτικώς εκτεθειμένο πρόσωπο και να εφαρμόζουν τα ακόλουθα μέτρα στις περιπτώσεις επιχειρηματικών σχέσεων με πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα. Επίσης οι τραπεζικοί υπάλληλοι θα πρέπει να λαμβάνουν έγκριση από τα ανώτερα διοικητικά στελέχη για τη σύναψη ή τη διατήρηση επιχειρηματικών σχέσεων με τέτοια πρόσωπα, να λαμβάνουν επαρκή μέτρα για να διαπιστώνουν την πηγή του πλούτου και την προέλευση των κεφαλαίων τα οποία αφορά η επιχειρηματική σχέση ή η συναλλαγή με τέτοια πρόσωπα και τέλος να διενεργούν ενισχυμένη και συνεχή παρακολούθηση των εν λόγω επιχειρηματικών σχέσεων.

Ως «*Πολιτικώς Εκτεθειμένο Πρόσωπο*» νοείται το φυσικό πρόσωπο στο οποίο έχουν ή είχαν ανατεθεί σημαντικά δημόσια λειτουργήματα, όπως τα εξής:

- α) αρχηγοί κρατών, αρχηγοί κυβερνήσεων, υπουργοί, αναπληρωτές υπουργοί και υφυπουργοί,
- β) μέλη κοινοβουλίων ή παρόμοιων νομοθετικών σωμάτων,
- γ) μέλη των διοικητικών οργάνων των πολιτικών κομμάτων,
- δ) μέλη ανωτάτων δικαστηρίων, συνταγματικών δικαστηρίων ή άλλων δικαιοδοτικών οργάνων υψηλού επιπέδου των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε περαιτέρω ένδικα μέσα, πλην εξαιρετικών περιστάσεων,
- ε) μέλη ελεγκτικών συνεδρίων και διοικητικών συμβουλίων κεντρικών τραπεζών,
- στ) πρέσβεις, επιτετραμμένοι και υψηλόβαθμοι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων,
- ζ) μέλη διοικητικών, διαχειριστικών ή εποπτικών οργάνων κρατικών επιχειρήσεων,
- η) διευθυντές, αναπληρωτές διευθυντές και μέλη του διοικητικού συμβουλίου ή πρόσωπα που κατέχουν ισοδύναμη θέση σε διεθνή οργανισμό.

Ελέγχονται επίσης και *οι συγγενείς και συνεργάτες* ως στενά συνδεδεμένα πρόσωπα με τα ΠΕΠ, στους οποίους συγκαταλέγονται οι εξής:

- α) ο/η σύζυγος, ή πρόσωπο εξομοιούμενο με σύζυγο, πολιτικώς εκτεθειμένου προσώπου,

Αστυνομικής Αρχής της Ελβετίας, η οποία διερεύνησε το θέμα σε περισσότερες από 60 τράπεζες. Η έρευνα αυτή ανέδειξε το όρο του "*Πολιτικώς Εκτεθειμένου Προσώπου*", τον οποίο και υιοθέτησε στην συνέχεια και ο ΟΗΕ, σε ειδική επιτροπή τον Δεκέμβριο του 2000.

¹⁷⁶ Ακόμα κι αν ένα πολιτικώς εκτεθειμένο πρόσωπο έχει παύσει να ασκεί σημαντικό δημόσιο λειτουργήμα σε ένα κράτος ή να κατέχει σημαντική δημόσια θέση σε διεθνή οργανισμό, τα πιστωτικά ιδρύματα απαιτείται να λαμβάνουν για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 12 μηνών υπόψη τον κίνδυνο που συνεχίζει να θέτει το εν λόγω πρόσωπο και να εφαρμόζουν τα κατάλληλα μέτρα, ανάλογα με τον βαθμό κινδύνου, έως ότου θεωρηθεί ότι το πρόσωπο αυτό δεν ενέχει πλέον κίνδυνο που χαρακτηρίζει ειδικά τα πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα (βλ. άρθρο 22 Οδηγίας 2015/849/ΕΕ).

- β) τα τέκνα και οι σύζυγοί τους, ή πρόσωπα εξομοιούμενα με σύζυγο, πολιτικώς εκτεθειμένου προσώπου,
- γ) οι γονείς πολιτικώς εκτεθειμένου προσώπου,
- δ) φυσικά πρόσωπα για τα οποία είναι γνωστό ότι είναι από κοινού πραγματικοί δικαιούχοι νομικής οντότητας ή νομικού μορφώματος ή ότι συνδέονται με οποιαδήποτε άλλη στενή επιχειρηματική σχέση με πολιτικώς εκτεθειμένο πρόσωπο,
- ε) φυσικά πρόσωπα που είναι μόνοι πραγματικοί δικαιούχοι νομικής οντότητας ή νομικού μορφώματος που είναι γνωστό ότι συστάθηκαν προς de facto όφελος πολιτικώς εκτεθειμένου προσώπου.

4.3.2. Πελάτες από τρίτες Χώρες

Όσον αφορά τις διασυνοριακές σχέσεις ανταπόκρισης με ίδρυμα πελάτη από τρίτη χώρα, τα κράτη μέλη, εκτός από τα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη που προβλέπονται στο άρθρο 13, απαιτούν από τα πιστωτικά τους ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς τους οργανισμούς: α) να συγκεντρώνουν επαρκείς πληροφορίες σχετικά με το ίδρυμα πελάτη για να κατανοήσουν πλήρως τη φύση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του και να εκτιμήσουν, από τις δημόσια διαθέσιμες πληροφορίες, τη φήμη του ιδρύματος και την ποιότητα της εποπτείας, β) να αξιολογούν τους ελέγχους καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες που διενεργεί το ίδρυμα πελάτη, γ) να λαμβάνουν έγκριση από τα ανώτερα διοικητικά στελέχη, πριν από τη σύναψη νέων σχέσεων ανταπόκρισης, δ) να τεκμηριώνουν τις αντίστοιχες αρμοδιότητες κάθε ιδρύματος, ε) όσον αφορά τους λογαριασμούς πλάγιας πρόσβασης (payable-through accounts), να διασφαλίζουν ότι το ίδρυμα πελάτη επαληθεύει την ταυτότητα των πελατών και ασκεί συνεχή δέουσα επιμέλεια ως προς τους πελάτες που έχουν άμεση πρόσβαση στους λογαριασμούς του ιδρύματος ανταποκριτή και ότι μπορεί να παράσχει στοιχεία και δεδομένα σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια ως προς τους πελάτες, κατόπιν σχετικού αιτήματος του ανταποκριτή. Οι τράπεζες οφείλουν να είναι ιδιαίτερα προσεκτικές στις συναλλαγές τους με πιστωτικά ιδρύματα ξένων κρατών τα οποία δεν εφαρμόζουν επαρκώς τους προβλεπόμενους κανόνες δέουσας επιμέλειας που θεσπίζει τόσο η FATF όσο και ο ΟΟΣΑ στους ελέγχους της φορολογικής συμμόρφωσης στα κράτη αλλά και των χρηματοοικονομικών λογαριασμών των πελατών τους με βάση την τελευταία Συμφωνία του Οργανισμού, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ν. 4428/2016. Υπό αυτές τις συνθήκες εξεδόθη μάλιστα η λεγόμενη *γκρίζα*¹⁷⁷ και *μαύρη*¹⁷⁸ *λίστα* της ΕΕ για τα κράτη, τα οποία χαρακτηρίζονται ως «φορολογικοί παράδεισοι» ανά τον κόσμο.

¹⁷⁷ Στη γκρίζα ζώνη συγκαταλέγονται χώρες που δεν τηρούν όλα τα προαπαιτούμενα της φορολογικής συμμόρφωσης αλλά έχουν υιοθετήσει κάποια βασικά μέτρα προς αντιμετώπιση του προβλήματος. Στον κατάλογο περιλαμβάνονται πλέον 55 χώρες μερικές εκ των οποίων είναι οι εξής: Ελβετία, Αλβανία,

5. Η κάμψη του τραπεζικού απορρήτου με σκοπό την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στο ν. 3691/2008

Στην παρούσα ενότητα της εργασίας μας, θα πραγματοποιήσουμε μια ενδελεχή επισκόπηση στις διατάξεις του ν. 3691/2008, μέσω της ανάλυσης των οποίων θα γίνει εμφανώς αισθητή στον αναγνώστη, η πρόθεση του νομοθέτη για τον περιορισμό του τραπεζικού απορρήτου. Οι λόγοι αυτοί επιβάλλονται κυρίως για λόγους προάσπισης του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο στην εξεταζόμενη περίπτωση έχει να κάνει τόσο με την προστασία της φερεγγυότητας, ακεραιότητας και σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα από την εισδοχή παράνομων εσόδων στους κόλπους του, τα οποία εν δυνάμει δύνανται να κλονίσουν την αξιοπιστία του στην κοινή συνείδηση των πολιτών, όσο και με την ανάκαμψη της εθνικής οικονομίας, στο μέτρο που η μη αποτελεσματική αντιμετώπιση του οργανωμένου (οικονομικού κυρίως) εγκλήματος αλλά και των φαινομένων του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος σε παγκόσμια κλίμακα, συνεπάγεται την απώλεια ετησίως πολλών εκατομμυρίων εσόδων για τα κράτη. Όσον αφορά τα στάδια της κάμψης του τραπεζικού απορρήτου που εξειδικεύονται με τον συγκεκριμένο νόμο, θα λέγαμε, πως διαχωρίζονται σε δυο κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις εσωτερικές διαδικασίες άρσης του απορρήτου. Σύμφωνα με αυτές, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν σε πρώτο στάδιο να διενεργούν εσωτερικό έλεγχο των πελατών τους και των συναλλαγών μαζί τους, ο οποίος περιλαμβάνει κυρίως τα προαναφερόμενα μέτρα δέουσας επιμέλειας. Σε επόμενο στάδιο, τα πιστωτικά ιδρύματα εφόσον έχουν βάσιμες υπόνοιες πως οι πελάτες τους εμπλέκονται σε υποθέσεις ξεπλύματος χρήματος ή άλλων συναφών αδικημάτων, υποχρεούνται να υποβάλλουν σχετικές αναφορές στις αρμόδιες αρχές. Σε αυτό το σημείο λαμβάνει τέλος ο εσωτερικός έλεγχος των πιστωτικών ιδρυμάτων κι έπειτα εκκινεί ο εξωτερικός, ο οποίος διενεργείται από τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές, οι αρμοδιότητες των οποίων θα εξειδικευτούν παρακάτω.

5.1. Η παρακολούθηση της συμπεριφοράς του πελάτη από τα πιστωτικά ιδρύματα και η υποχρέωση αναφοράς ύποπτων συναλλαγών

Το σημαντικότερο στάδιο για την αποτελεσματική καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος είναι η παρακολούθηση του πελάτη (monitoring). Για τις τράπεζες επιβάλλονται μια σειρά από υποχρεώσεις (όπως αναλύθηκαν ανωτέρω), ούτως ώστε να είναι χρηστή η εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων για την καταπολέμηση των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Οι

Ανδόρα, Βερμούδες, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, νησιά Κεϊμάν και Κουκ, ΠΓΔΜ, νήσος Μαν, Λιχτενστάιν, Σερβία, Μαυροβούνιο, Τουρκία, Κατάρ, Σειχέλες, Παναμάς, τα νησιά Μπαρμπτέιντος, το Μακάο, η Νότια Κορέα, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Τυνησία, η Μογγολία, η Γρενάδα κ.α.

¹⁷⁸ Στη μαύρη λίστα συγκαταλέγονται πλέον 9 χώρες στον κόσμο, οι οποίες είναι: το Μπαχρέιν, το Γκουάμ, τα νησιά Μάρσαλ, τη Ναμίμπια, τα Παλάου, τη Σαμόα, την Αμερικανική Σαμόα, την Αγία Λουκία και το Τρινιδάδ και Τομπάγκο.

τράπεζες είναι υποχρεωμένες να διαθέτουν το απαιτούμενο προσωπικό και να διορίσουν το διευθυντικό στέλεχος κατά τα οριζόμενα του άρθρου 44 ν. 3691/2008. Το διευθυντικό στέλεχος είναι υπεύθυνο να συντάσσει αξιολογήσεις για τους πελάτες της τράπεζας, κατ' ελάχιστον ανά έτος και να τις αποστέλλει στις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές¹⁷⁹ μαζί με τις αναφορές ύποπτων και ασυνηθών συναλλαγών από τους υπαλλήλους της τράπεζας που αναφέρθηκαν ανωτέρω¹⁸⁰.

Οι τράπεζες και τα όργανά τους βέβαια υπόκεινται τόσο στο τραπεζικό απόρρητο¹⁸¹, όσον αφορά τις συναλλαγές με τους πελάτες τους, όσο και στο επαγγελματικό απόρρητο¹⁸² για τις λοιπές πληροφορίες και στοιχεία που περιέρχονται σε γνώση τους λόγω της άσκησης του τραπεζικού επαγγέλματος. Θεσπίζεται εδώ λοιπόν ένα καθήκον εχεμύθειας και διακριτικότητας του υπαλλήλου σε οποιοδήποτε στάδιο παροχής των τραπεζικών υπηρεσιών (ακόμα και στο προσυμβατικό). Όμως τόσο το διευθυντικό στέλεχος όσο και οι υπάλληλοι των πιστωτικών ιδρυμάτων είναι υποχρεωμένοι εφόσον υποπέσει στην αντίληψη τους ύποπτη συναλλαγή πελάτη, να άρουν το απόρρητο πραγματοποιώντας έλεγχο, χωρίς προηγούμενη άδεια των αρχών ή εισαγγελική παραγγελία και εφόσον διαπιστώσουν την τέλεση των πράξεων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, υποχρεούνται να διαβιβάσουν τις πληροφορίες στις αρμόδιες αρχές. Η συντελεσθείσα εδώ άρση δικαιολογείται για λόγους εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος βάσει άρθρου 106 παρ. 2 Σ με σκοπό την πάταξη των οικονομικών εγκλημάτων¹⁸³.

Το τραπεζικό απόρρητο βέβαια, δύναται να καμφθεί στις περιπτώσεις των άρθρων 26 έως 31 ν. 3691/2008¹⁸⁴. Αρχικά στο άρθρο 26 παρ. 1 στοιχ. β' αναφέρεται πως οι τράπεζες οφείλουν, εφόσον υποβληθεί ενώπιον τους σχετικό αίτημα από διάφορες δημόσιες Αρχές, να

¹⁷⁹ Βλ. Αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, επιτροπή Επεξεργασίας Στρατηγικής και Πολιτικών για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, φορολογικές και τελωνειακές υπηρεσίες και πρώην Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε), νυν ΣΔΟΕ.

¹⁸⁰ *Μελάς* (2015), 105-106.

¹⁸¹ *Δούβλης*, ΔΕΕ 2012, 1093-1094.

¹⁸² Στο επαγγελματικό απόρρητο για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος υπόκεινται και οι δικηγόροι έναντι των πελατών τους μόνο κατά το μέρος εκείνο κατά το οποίο διακρίνεται στα αυστηρά νομικά καθήκοντα τους, στα οποία περιλαμβάνεται η υπεράσπιση του πελάτη τους ενώπιον δικαστηρίου (άρθρο 6 ΕΣΔΑ περί της αρχής της δίκαιης δίκης). Όμως στην περίπτωση κατά την οποία ο δικηγόρος δρα στην ουσία περισσότερο ως φορολογικός, οικονομικός, επιχειρηματικός σύμβουλος του πελάτη του και λιγότερο ως νομικός συμπαράστατης (εξωνομικά κυρίως καθήκοντα δικηγόρου), το δικηγορικό απόρρητο όσον αφορά τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα του πελάτη του κάμπτεται και οφείλει να τηρεί τη δέουσα επιμέλεια αλλά και να υποβάλει τυχόν αναφορά σε όργανο του συλλόγου του, το οποίο στη συνέχεια αν κριθούν επαρκή τα στοιχεία θα ενημερώσει τις αρμόδιες φορολογικές αρχές του κράτους. Βλ. σχετικά υπόθ. ΔικΕΕ C-305/05 - *Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others v Conseil des ministres* και ΕΔΔΑ υπόθ.12323.11, *Michaud v. France*.

¹⁸³ *Παραρά*, Συνταγματικές διαστάσεις του τραπεζικού απορρήτου, ΔΕΕΤ 1996, 103-104.

¹⁸⁴ Στο άρθρο 26 γίνεται αναφορά από τα υπόχρεα πρόσωπα στις ύποπτες συναλλαγές στην επιτροπή, στο άρθρο 27 γίνεται λόγος για τις συναλλαγές υψηλού κινδύνου, στο άρθρο 28 περιλαμβάνεται η υποχρέωση αναφοράς των αρμοδίων αρχών και των διαχειριστών χρηματοπιστωτικών μέσων όπως ομόλογα και μετοχές και στο άρθρο 29 αναλύεται η αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Ειδικών Ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε) για τον έλεγχο τυχόν φορολογικών και τελωνειακών παραβάσεων. Με το ν. 4174/2013 προβλέφθηκε η μετονομασία της ΥΠ.Ε.Ε (π.δ. 85/2005) σε Σ.Δ.Ο.Ε.

προβούν σε άρση του απορρήτου του πελάτη τους και να παράσχουν τα στοιχεία-πληροφορίες που τον αφορούν. Η τράπεζα έναντι του αιτήματος, δεν μπορεί να προβάλλει ένστασή ή αντίρρηση και καλείται να διαβιβάσει αμελλητί τα στοιχεία. Η υποχρέωση αυτή των τραπεζών, ορθώς επεβλήθη, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο καθίσταται πλέον πρόσφορη και εφικτή η ανίχνευσή των παράνομων εσόδων στα τελεσθέντα οικονομικά εγκλήματα κι επιπλέον δύναται να ασκηθούν οι προβλεπόμενες εκ του νόμου διώξεις των υπαιτίων στις περιπτώσεις τέλεσης πλημμελημάτων ή κακουργημάτων.

Παρά το γεγονός όμως της ορθώς θεσπισμένης υποχρέωσης των τραπεζών για την παροχή των πληροφοριών, εγείρονται κατά τη γνώμη μας ενστάσεις ως προς την επαρκή προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ειδικότερα δε, το ζήτημα αυτό εξεταζόμενο υπό το πρίσμα της σύγκρουσης των διατάξεων του Συντάγματος περί της προστασίας των προσωπικών δεδομένων του άρθρου 9Α και αυτών περί της εξυπηρέτησης του (υπέρτερου) δημοσίου συμφέροντος (άρθρο 25 παρ. 1, δ) για την αποκάλυψη και δίωξη του οικονομικού εγκλήματος. Όπως υποστηρίχθηκε στο πρώτο Κεφάλαιο της εργασίας, η συσχέτιση μεταξύ τραπεζικού απορρήτου και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είναι προφανής, στο μέτρο που οι δύο αυτές κατά τα άλλα διακριτές έννοιες αλληλοδιαπλέκονται στις τραπεζικές συναλλαγές και συνθέτουν την έννοια του τραπεζικού καθήκοντος εχεμύθειας ως ειδικό επαγγελματικό απόρρητο. Η υποστηριζόμενη άποψη της σύγκρουσης προκύπτει εκ της νομοθετικά θεσπισμένης υποχρέωσης των τραπεζών προς παροχή των πληροφοριών, επ' απειλή μάλιστα και διοικητικών προστίμων ή και ποινικών κυρώσεων για τους υπαλλήλους τους (βλ. άρθρο 52 και 49 παρ. 1, στοιχ. θ', αντίστοιχα). Αφ' ης στιγμής οι τράπεζες δεν δύναται να αρνηθούν τη διαβίβαση των οποιασδήποτε φύσεως πληροφοριών στις Αρχές, τότε εν δυνάμει οι πληροφορίες αυτές εμπεριέχουν και προσωπικά δεδομένα των πελατών, των οποίων μάλιστα η ενοχή για αδίκημα δεν έχει καν (στις περισσότερες περιπτώσεις) στοιχειοθετηθεί. Από την άλλη πλευρά, για να είναι έγκυρο το αίτημα της άρσης του τραπεζικού απορρήτου για λογαριασμό των Αρχών, θα πρέπει κατά τη γνώμη μας, η επίκληση των λόγων υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, να είναι επαρκώς και ειδικώς αιτιολογημένοι και εξατομικευμένοι έτσι ώστε, στη στάθμιση συμφερόντων να υπερτερεί το συμφέρον του Δημοσίου έναντι των εννόμων συμφερόντων του προσώπου.

Έπειτα στο άρθρο 29 στοιχ. γ' και 30 ν. 3691/2008 αναφέρεται πως οι υπάλληλοι των υπόχρεων νομικών προσώπων (εδώ οι υπάλληλοι της τράπεζας), οφείλουν να αναφέρουν τις υπόνοιες τους για απόπειρα ή διάπραξη των αδικημάτων του άρθρου 2, τα οποία αναφέρθηκαν στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου της εργασίας, είτε εσωτερικά, ήτοι στο διευθυντικό στέλεχος της τράπεζας αλλά και την Επιτροπή Πιστωτικών Θεμάτων της τράπεζας, είτε στην Αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τον

εισαγγελέα, συντάσσοντας ειδική έκθεση που να δικαιολογεί τους λόγους ύπαρξης των υπονοιών προς το πρόσωπο του πελάτη

Το άρθρο 31 του νόμου αναφέρεται στην απαγόρευση γνωστοποίησης στον εμπλεκόμενο πελάτη ή σε τρίτους από τα υπόχρεα πρόσωπα της τράπεζας και τους υπαλλήλους της ότι διαβιβάστηκαν αρμοδίως ή ζητήθηκαν πληροφορίες ή ότι διεξάγεται ή ενδέχεται ή πρόκειται να διεξαχθεί έρευνα για αδικήματα του άρθρου 2 του παρόντος νόμου. Τα ανωτέρω ισχύουν και για τον Πρόεδρο, τα μέλη και τους υπαλλήλους της Επιτροπής, για τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων, τα διευθυντικά στελέχη και τους υπαλλήλους των αρμόδιων αρχών και για άλλους δημόσιους υπαλλήλους που γνωρίζουν τις πληροφορίες του προηγούμενου εδαφίου. Τα φυσικά πρόσωπα που παραβιάζουν από πρόθεση το καθήκον εχεμύθειας, τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και με χρηματική ποινή και για τα πιστωτικά ιδρύματα προβλέπονται διοικητικές κυρώσεις (άρθρο 52 ν. 3691/2008)¹⁸⁵. Η ratio της θεσπίσεως της εν λόγω διάταξης έγκειται στην προστασία της αξιοπιστίας των πιστωτικών ιδρυμάτων απέναντι στους πελάτες τους, στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες μετά την παροχή των πληροφοριών στις Αρχές περί ύποπτων συναλλαγών, οι πελάτες θα έχαναν την εμπιστοσύνη τους προς αυτά λόγω της άρσης του τραπεζικού τους απορρήτου¹⁸⁶. Η υποχρέωση αναφοράς των τραπεζών καθιερώνει ταυτόχρονα και την τήρηση «σιωπής» από τα όργανα της τράπεζας, μέσω της οποίας καθίσταται εφικτή η απρόσκοπτη συνέχιση των ερευνών από τις αρμόδιες αρχές, με σκοπό την αποκάλυψη των τυχόν παρανόμως κτηθέντων εσόδων.

Στο επόμενο άρθρο του νόμου (άρθρο 32), περιλαμβάνονται οι απαλλαγές των τραπεζικών υπαλλήλων από τυχόν διοικητικές και ποινικές ευθύνες, καθώς αναφέρεται πως η αποκάλυψη

¹⁸⁵ Το άρθρο 52 ν. 3691/2008 προβλέπει την επιβολή διοικητικών κυρώσεων για τα υπόχρεα πρόσωπα που παραβαίνουν τις υποχρεώσεις που θεσπίζονται με τον παρόντα νόμο, οι οποίες είναι οι κάτωθι:

- i) πρόστιμο σε βάρος του νομικού προσώπου από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ μέχρι ένα εκατομμύριο (1.000.000) ευρώ και σε περίπτωση υποτροπής από πενήντα χιλιάδες (50.000) μέχρι δύο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ,
- ii) πρόστιμο σε βάρος των μελών του διοικητικού συμβουλίου, του διευθύνοντος συμβούλου, των διευθυντικών στελεχών ή άλλων υπαλλήλων του νομικού προσώπου, υπεύθυνων για την τέλεση των παραβάσεων ή ασκούντων ανεπαρκή έλεγχο ή εποπτεία επί των υπηρεσιών, υπαλλήλων και δραστηριοτήτων του νομικού προσώπου, λαμβανομένης υπόψη της θέσης ευθύνης και των εν γένει καθηκόντων τους, από πέντε χιλιάδες (5.000) μέχρι πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ και σε περίπτωση υποτροπής από δέκα χιλιάδες (10.000) μέχρι εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ,
- iii) απομάκρυνση των ανωτέρω προσώπων από τη θέση τους, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, και απαγόρευση ανάληψης άλλης αντίστοιχης θέσης,
- iv) απαγόρευση της άσκησης ορισμένων δραστηριοτήτων του νομικού προσώπου, της ίδρυσης νέων υποκαταστημάτων στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα ή της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου αν πρόκειται για ανώνυμη εταιρεία,
- v) σε περίπτωση σοβαρών ή και επανειλημμένων παραβάσεων, οριστική ή προσωρινή ανάκληση ή αναστολή για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα της άδειας λειτουργίας του νομικού προσώπου ή απαγόρευση της άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

β) Στα υπόχρεα φυσικά πρόσωπα:

i) τα πρόστιμα της περίπτωσης α' στοιχείο ii,

ii) οριστική ή προσωρινή απαγόρευση της άσκησης της επιχειρηματικής ή επαγγελματικής τους δραστηριότητας.

¹⁸⁶ Τσιρίδης (2009), 217-218.

των στοιχείων των πελατών τους προς τον Εισαγγελέα ή την Αρχή καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος, δεν συνιστά την αξιόποινη πράξη της παράβασης καθήκοντος, με αποτέλεσμα η άρση του απορρήτου να καθίσταται καθ' όλα νόμιμη. Αυτό φαντάζει εύλογο διότι αν οι τράπεζες υπείχαν ευθύνη για την άρση του απορρήτου των πελατών τους, τότε δεν θα προέβαιναν στην γνωστοποίηση των στοιχείων προς τις Αρχές, με αποτέλεσμα να ματαιωνόταν ο σκοπός του νόμου, που είναι η καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος, κι αυτό διότι ομολογουμένως, ο κύριος όγκος των παράνομων εσόδων εισάγεται στη νόμιμη αγορά μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Τέλος, το άρθρο 35 ν. 3691/2008 ορίζει πως τα υπόχρεα πρόσωπα, δηλαδή εδώ τα πιστωτικά ιδρύματα, οφείλουν να φυλάσσουν τα έγγραφα και τις πληροφορίες που αφορούν τους πελάτες τους¹⁸⁷ με σκοπό την μελλοντική διερεύνηση από τις αρμόδιες αρχές, ενδεχόμενων αποπειρών ή διάπραξη εγκλημάτων, έτσι ώστε να είναι σε θέση να τα παράσχουν στις αρμόδιες αρχές που διενεργούν τους σχετικούς ελέγχους. Βάσει της καταγραφής των στοιχείων αυτών δημιουργείται ένα πλήρες «ίχνος» των συναλλαγών, το οποίο διευκολύνει τις αρχές στον αποτελεσματικό εντοπισμό των διαδρομών των εγκληματικών προσόδων¹⁸⁸. Τα στοιχεία φυλάσσονται για διάστημα τουλάχιστον 5 ετών μετά το πέρας της επιχειρηματικής σχέσης ή την εκτέλεση κάθε μεμονωμένης συναλλαγής βάσει άρθρου 16 Κανονισμού 2015/847/ΕΕ.

5.2. Η άρση του απορρήτου για λογαριασμό της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες

Ο ν. 3691/2008 ενσωμάτωσε την τρίτη κοινοτική Οδηγία 2005/60/ΕΚ¹⁸⁹ και παράλληλα κατήργησε όλες τις προγενέστερες ρυθμίσεις των ν. 3424/2005 και 2331/1995. Ο νόμος αυτός αποτελεί πλέον το βασικό ελληνικό ποινικό νομοθέτημα κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ή αλλιώς ξεπλυμα χρήματος), όπου αναφέρεται ως βασική στόχευση, η πρόληψη και καταστολή των εν λόγω φαινομένων αλλά και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Για να επιτευχθεί ο προαναφερόμενος στόχος βέβαια, βασικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση επιτελεί αναμφίβολα ο χρηματοπιστωτικός τομέας. Ειδικότερα δε, τα πιστωτικά ιδρύματα μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής μια σειράς υποχρεώσεων, οι οποίες τους επιβάλλονται, είτε στο πλαίσιο εκτέλεσης και συμμόρφωσης με το περιεχόμενο διαφόρων

¹⁸⁷ Στις πληροφορίες αυτές περιλαμβάνονται η πιστοποίηση της ταυτότητας του πελάτη, τα νομιμοποιητικά έγγραφα, τα φωτοαντίγραφα εγγράφων με βάση τα οποία έγινε η πιστοποίηση και επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη καθώς και πρωτότυπα ή αντίγραφα παραστατικά κάθε είδους συναλλαγών. Τέλος φυλάσσονται και πληροφορίες της εμπορικής και επαγγελματικής αλληλογραφίας με τους πελάτες.

¹⁸⁸ *Stessens* (2000), 157-158.

¹⁸⁹ Για την τρίτη Οδηγία, η οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2015/849, στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου βλ. *Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων*, Πρακτικά του 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, 2007, 101 επ.

ευρωπαϊκών οδηγιών και κανονισμών, είτε στο πλαίσιο τήρησης των συμβατικών τους υποχρεώσεων ή αυτών που προβλέπονται από τους ελληνικούς νόμους, οφείλουν να λαμβάνουν πρόσφορα και κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν σε πρώτο στάδιο, την εισδοχή στους κόλπους τους του «βρώμικου» χρήματος και σε περίπτωση που αυτό δεν καταστεί δυνατό, να έχουν στη διάθεση τους τα κατάλληλα εργαλεία και μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου για τον εντοπισμό των παράνομων χρηματικών ροών του στο χρηματοοικονομικό σύστημα. Επιπλέον σε περίπτωση εντοπισμού ή έστω ύπαρξης υπονοιών των υπαλλήλων των πιστωτικών ιδρυμάτων, θεσπίζεται υποχρέωση αναφοράς προς τις αρχές και μάλιστα χωρίς αντίστοιχη ενημέρωση του πελάτη σε βάρος του οποίου δύναται πλέον να διεξαχθεί έρευνα με σκοπό την διαπίστωση της προέλευσης των περιουσιακών στοιχείων που τηρούνται στο πιστωτικό ίδρυμα (άρθρα 26 και 31 του νόμου).

Εξ' όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω γίνεται ευκόλως αντιληπτό, πως για να επιτευχθεί ο στόχος της πρόληψης και καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, στο μέρος κατά το οποίο αφορά τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας ή τα υποκαταστήματα και τις θυγατρικές τους στις άλλες χώρες της Ένωσης, απαιτείται (σε κάποιο βαθμό) να συντελεσθεί και μια αντίστοιχη κάμψη στους νομοθετικούς κανόνες που διέπουν την λειτουργία και την έννομη προστασία του τραπεζικού κι επαγγελματικού απορρήτου αλλά και των προσωπικών δεδομένων, την συνταγματικότητα ή μη της οποίας θα εξετάσουμε μέσα από την ανάλυση των διατάξεων του ν. 3691/2008 που θα ακολουθήσει.

Αρχικά, θα μπορούσε να λεχθεί πως τα κυριότερα ζητήματα αμφίβολης συνταγματικότητας εντοπίζονται στη διάταξη του άρθρου 7 ν. 3691/2008. Η διάταξη αυτή αναφέρεται στη σύσταση της Αρχής, η οποία προβλέφθηκε για πρώτη φορά στο αντίστοιχο άρθρο του πρώτου ελληνικού νομοθετήματος για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος ν. 2331/1995, όπου αναφερόταν ως Επιτροπή και αποτέλεσε μια εκδοχή της γνωστής «παραεισαγγελίας»¹⁹⁰. Στη συνέχεια, με το ν. 3424/2005 η επιτροπή αυτή κατέστη οιονεί «ανεξάρτητη αρχή»¹⁹¹ και εν τέλει με τον τελευταίο ν. 3691/2008 στο άρθρο 7, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 ν. 3932/2011, μετονομάστηκε σε «*Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης*» (εφεξής «Αρχή») εποπτευόμενη από το Υπουργείο Οικονομικών και προεδρεύεται από Ανώτατο εν ενεργεία εισαγγελικό λειτουργό και 11 μέλη με ισάριθμους αναπληρωτές. Στην Αρχή αυτή παρέχονται υπερεξουσίες καθώς έχει λειτουργική και

¹⁹⁰ Ριζάβα, Οργανωμένο έγκλημα, θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση, 2012, 439, υποσ. 540.

¹⁹¹ Βλ. Λίβο, Το «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» και η εξιχνίαση του, στα πρακτικά του 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, με τίτλο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, 2007, 357 επ.· του ιδίου, «Πολύ κακό για το τίποτα»; Οι ανακριτικές αρμοδιότητες της Εθνικής Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ΠοινΧρ 2006, 382 επ.

διοικητική ανεξαρτησία και το προσωπικό της, το οποίο διαμοιράζεται μεταξύ 3 αυτοτελών μεταξύ τους Μονάδων με διαφορετικά καθήκοντα η καθεμία, διαθέτει, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 2 ν. 3932/2011 με την οποία προστέθηκε το άρθρο 7Α στοιχ. γ' στο ν. 3691/2008, την εξουσία να συγκεντρώνει να διερευνά και να αξιολογεί όλες τις πληροφορίες ύποπτων ή ασυνηθών συναλλαγών που υποβάλλουν στην Αρχή τα υπόχρεα πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένου των πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και κάθε άλλης πληροφορίας που αφορά επιχειρηματικές, επαγγελματικές ή συναλλακτικές δραστηριότητες που ενδεχομένως σχετίζονται με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Οι πληροφορίες αυτές δύνανται, επίσης να ζητηθούν από κάθε είδους φυσικά πρόσωπα, δικαστικές, προανακριτικές ή ανακριτικές αρχές, δημόσιες υπηρεσίες, νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου (άρθρο 7Β παρ. 2). Σε αυτό το σημείο, γίνεται προφανές στον αναγνώστη, το διευρυμένο νομοθετικό πλαίσιο δράσης της Αρχής που θεσπίζεται με το ν. 3691/2008, φτάνοντας μάλιστα σε σημείο να δίδονται υπερεξουσίες, θα λέγαμε, στην Αρχή καθώς διαθέτει όχι μόνο την διακριτική ευχέρεια να κρίνει ποιες υποθέσεις θα παραπεμφθούν στον Εισαγγελέα, αλλά δύνανται επιπλέον να ανασύρει (κατά το δοκούν) οποιαδήποτε υπόθεση έχει τεθεί στο αρχείο από τις δικαστικές αρχές, εφόσον επιθυμεί να συνεχιστεί η έρευνα ή να διεξαχθεί νέα (βλ. άρθρο 7Α στοιχ. δ', ν. 3932/2011).

Σε επόμενη διάταξη, του ίδιου άρθρου (βλ άρθρο 7Β παρ. 4) αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι, το οποιασδήποτε μορφής τραπεζικό, χρηματιστηριακό, φορολογικό ή επαγγελματικό απόρρητο κάμπτεται έναντι των μονάδων της Αρχής, με μόνη την επιφύλαξη των άρθρων 212, 261, 262 ΚΠοινΔ που προβλέπουν εξαιρέσεις σχετικά με το απόρρητο της μη εξέτασης μαρτύρων για ορισμένες κατηγορίες προσώπων και για τα πρόσωπα και τις διαδικασίες που προβλέπονται για την κατάσχεση εγγράφων, αντίστοιχα. Πουθενά στο κείμενο του παρόντος νόμου δεν αναφέρεται η υποχρέωση των οργάνων της Αρχής να ζητούν προηγουμένως άδεια έρευνας, κατόπιν σχετικής γνωμοδοτήσεως από την ΑΠΔΠΧ. Απεναντίας, τα υπόχρεα πρόσωπα υποχρεούνται, με βάση το άρθρο 26 και το 29¹⁹² ν. 3691/2008, να διαβιβάσουν αμελλητί στην Αρχή, στις υπόλοιπες αρμόδιες αρχές (βλ. ΜΧΠ και αρμόδια αρχή κατά το ν. 4170/2013 που αναλύονται παρακάτω) αλλά και σε άλλες δημόσιες αρχές όλα τα στοιχεία και τις πληροφορίες των πελατών τους, είτε προηγηθεί ανάλογο αίτημα είτε πλέον σε πολλές περιπτώσεις αυτόματα. Οι πληροφορίες αυτές δύνανται βάσει άρθρου 40 ν. 3691/2008, όπως αντικαταστάθηκε από το ν. 3932/2011 να διαβιβαστούν περαιτέρω από την Αρχή σε άλλες

¹⁹² Με βάση το άρθρο 29, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το ν. 4174/2013, προβλέφθηκε η υποχρέωση αναφοράς (εντός 2 εργάσιμων ημερών) της Αρχής προς τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων και το Σ.Δ.Ο.Ε. για υποθέσεις σχετιζόμενες με την τέλεση φορολογικών και τελωνειακών αδικημάτων ή αδικημάτων μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο ή που αφορούσαν τη διενέργεια φορολογικών ή τελωνειακών ελέγχων. Ενημέρωση ως προς το Σ.Δ.Ο.Ε. υφίσταται και για τις δεσμεύσεις περιουσιακών στοιχείων που αφορούν αδικήματα της αρμοδιότητάς του. Οι αναφορές υποβάλλονται κατά κανόνα εφόσον το ποσό των παραβάσεων υπερβαίνει τις πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ.

Αρχές, όπως τις εισαγγελικές, αρχές έχουσες ερευνητικές ή ελεγκτικές αρμοδιότητες ή ακόμα και αρμόδιες αρχές ξένων χωρών, κατόπιν αιτήματός τους, ανεξάρτητα αν αυτές αφορούν πολλές φορές πληροφορίες εμπιστευτικής φύσεως¹⁹³ ή όχι, παραμερίζοντας τις διατάξεις για τη προστασία του τραπεζικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων.

Σε άλλο σημείο του νόμου, και συγκεκριμένα στο αντικατασταθέν άρθρο 48 παρ. 5 ν. 3691/2008, νυν άρθρο 5 παρ. 5 ν. 3932/2011, αναφέρεται η δυνατότητα που έχει ο Πρόεδρος της Αρχής σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν διεξάγεται έρευνα από την Α' Μονάδα της Αρχής¹⁹⁴, να προβεί σε απαγόρευση της κίνησης λογαριασμών, τίτλων και χρηματοπιστωτικών προϊόντων, να ανοίξει θυρίδες και να μεταβιβάσει ή να εκποιήσει οποιοδήποτε περιουσιακό στοιχείο του ερευνώμενου¹⁹⁵. Εν τοιαύτη περίπτωση, εγείρονται δυο καίριας σημασίας ερωτήματα. Πρώτον, το κατά πόσο είναι συμβατή συνταγματικά η ιδιότητα του Προέδρου μιας διοικητικής αρχής με αυτήν ενός εν ενεργεία εισαγγελικού λειτουργού και κατά δεύτερον, αν νομιμοποιείται ή όχι ο Πρόεδρος της Αρχής, να προβαίνει σε πάγωμα λογαριασμών αλλά και σε εκποίηση των περιουσιακών στοιχείων των υπόπτων για ξέπλυμα.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, δηλαδή το κατά πόσο είναι επιτρεπτό συνταγματικά ένας δικαστικός λειτουργός να κατέχει ταυτόχρονα και την ιδιότητα του Προέδρου σε μια κατά βάση διοικητικής φύσεως αρμοδιοτήτων αρχής, η απάντησή μας θα είναι αρνητική. Η Αρχή έχει ως κύρια αρμοδιότητά της, όπως διαπιστώσαμε παραπάνω, τη συλλογή, επεξεργασία και ενίστε την περαιτέρω διαβίβαση σε άλλες αρχές, των πληροφοριών που τους παρέχονται από τα υπόχρεα πρόσωπα – οντότητες, σχετικά με την πρόληψη και καταστολή των φαινομένων της νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενων από εγκληματικές δραστηριότητες. Τα καθήκοντα αυτά της Αρχής, είναι κατά βάση διοικητικά. Το άρθρο 5 παρ. 5 ν. 3932/2011 κατά μια άποψη¹⁹⁶, μη ορθώς επιτρέπει στην Αρχή μέσω του Προέδρου της να διενεργεί ανακριτικές πράξεις και να επιβάλλει διάφορα δικονομικά μέτρα σε βάρος των ερευνώμενων αλλά και δήμευση της

¹⁹³ Ως «πληροφορίες εμπιστευτικής φύσεως» νοούνται: εκείνες που αφορούν στην επιχειρηματική, επαγγελματική ή εμπορική συμπεριφορά νομικών ή φυσικών προσώπων ή οντοτήτων, τα στοιχεία των συναλλαγών και δραστηριοτήτων τους, τα φορολογικά στοιχεία τους και πληροφορίες σχετιζόμενες με ποινικά αδικήματα και φορολογικές, τελωνειακές ή άλλες διοικητικές παραβάσεις. Στις εν λόγω πληροφορίες περιλαμβάνονται και εκείνες που αποκτώνται από τους διαβιβάζοντες ή ανταλλάσσουντες αυτές φορείς, μέσω της διεθνούς συνεργασίας με αντίστοιχες αλλοδαπές Αρχές, εφόσον αυτό επιτρέπεται από τους όρους και τις προϋποθέσεις αυτής της συνεργασίας.

¹⁹⁴ Ονομάζεται Α' Μονάδα Διερεύνησης Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών. Η Α' Μονάδα συγκροτείται από τον Πρόεδρο και οκτώ (8) Μέλη της Αρχής με τους αναπληρωτές τους Η Α' Μονάδα πλαισιώνεται και υποστηρίζεται αυτοτελώς από διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό, καθώς και από επιστημονικό προσωπικό με ειδικές γνώσεις και εμπειρία στην αντιμετώπιση υποθέσεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ή αντίστοιχης σοβαρής οικονομικής εγκληματικότητας, κατά προτίμηση δε και με γνώση της αγγλικής γλώσσας. Για τους ανωτέρω σκοπούς, συνιστώνται στην Αρχή πενήντα (50) θέσεις, από τις οποίες οι είκοσι πέντε (25) είναι θέσεις επιστημονικού προσωπικού. Οι θέσεις αυτές πληρούνται με αποσπάσεις από τους φορείς από όπου προέρχονται τα Μέλη της Μονάδας, καθώς και από την Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων.

¹⁹⁵ Για τα δικονομικά ζητήματα αρμοδιότητας, την κύρια ανάκριση, την προκαταρκτική εξέταση ή την προανάκριση Βλ. Βουλ. Συμβ. Πλημ. Δράμας 4/2010, Ποιν. Δικ. 2011, 353-366.

¹⁹⁶ Ριζάβα (2012), 441.

περιουσίας τους, διότι κατά πρώτον, ρητώς απαγορεύεται από τη διάταξη του άρθρου 89 παρ. 3 εδ. α' Σ, κατά την οποία η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς απαγορεύεται¹⁹⁷.

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα, η απάντησή μας θα είναι και σε αυτή την περίπτωση αρνητική. Αυτό διότι η αναγνώριση δικαιώματος διενέργειας ανακριτικών πράξεων και παράλληλα η επιβολή επαχθών δικονομικών κυρώσεων από όργανα της Αρχής, συνιστά ευθεία παρεμβολή σε θέματα που άπτονται των καθηκόντων της δικαιοσύνης, καθώς στη περίπτωση αυτή, έχουμε ευθεία παραβίαση της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών του άρθρου 26 παρ. 3 Σ., ενώ συντελείται και δυσανάλογος περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας του ατόμου (άρθρο 5 παρ. 1 Σ.), στις περιπτώσεις όπου επιβάλλεται πάγωμα ή δέσμευση λογαριασμών από τα διοικητικά όργανα της Αρχής¹⁹⁸ με ταυτόχρονη παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας (άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ). Ο πρόεδρος, ο οποίος τυγχάνει να είναι και δικαστικός λειτουργός, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, δε λειτουργεί ως όργανο στα πλαίσια της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αλλά ως όργανο μιας διοικητικής Αρχής με εκτελεστικά κυρίως καθήκοντα, και συνεπώς δε νομιμοποιείται σε καμία περίπτωση να προβαίνει σε ανακριτικές πράξεις και να επιβάλλει «ιονεί κυρώσεις»¹⁹⁹, οι οποίες ως εκ του αντικειμένου τους, ανήκουν στη δικαιοδοσία της τακτικής ποινικής δικαιοσύνης²⁰⁰. Ως εκ τούτου, η προηγηθείσα άρση του τραπεζικού απορρήτου και των υπόλοιπων δεδομένων των ερευνώμενων προσώπων δύναται να χαρακτηριστεί ως παράνομη και αντισυνταγματική. Αντίθετη βέβαια είναι η άποψη της νομολογίας²⁰¹, όπου εκρίθη πως το μέτρο της δεσμεύσεως περιουσιακών στοιχείων δεν έχει διοικητικό χαρακτήρα, αλλά εντάσσεται στα διωκτικά μέτρα της ποινικής νομοθεσίας.

Στην περίπτωση δε που επιβληθούν από τη Μονάδα της Αρχής σε βάρος του ερευνώμενου προσώπου ή οντότητας ή οποιουδήποτε τρίτου ο οποίος έχει έννομο συμφέρον, τα μέτρα της δέσμευσης των περιουσιακών του στοιχείων, τότε δικαιούνται αυτοί να προσφύγουν στα διοικητικά δικαστήρια, ενώπιον των οποίων όμως, μπορούν να αμφισβητήσουν μόνο τη συνδρομή των προϋποθέσεων της δέσμευσης ή της απαγόρευσης κίνησης²⁰² π.χ. του λογαριασμού τους σε πιστωτικό ίδρυμα. Η διάταξη αυτή του άρθρου 6 παρ. 1 περ. δ', ε' του ν. 3932/2011 κατά τη γνώμη του γράφοντος, είναι αμφισβητούμενης νομιμότητας, διότι το δικαστήριο της ουσίας που θα εξετάσει την υπόθεση θα πρέπει να ελέγξει, ενόψει των διαπιστώσεων του ελέγχου και των πιθανολογούμενων παραβάσεων, εκτός από το κατά πόσο κρίνεται δικαιολογημένη και σύννομη η επιβολή των εν λόγω μέτρων και το κατά πόσο συντελέσθηκαν πράγματι οι παραβάσεις οι οποίες οδήγησαν στην επιβολή του μέτρου από την

¹⁹⁷ Βλ. επίσης *Μαυρία*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2005⁴, 747.

¹⁹⁸ *Ριζάβα* (2012), 441-442.

¹⁹⁹ Βλ. ΣυμβΠλημΑθ 298/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· *Σοφός* (2011), 71.

²⁰⁰ *Ριζάβα* (2012), 441-442.

²⁰¹ Βλ. ΣτΕ 4427/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁰² Βλ. άρθρο 6 παρ. 1 περ. δ', ε' ν. 3932/2011.

Αρχή. Το τελευταίο υποστηρίζεται, ενόψει του γεγονότος ότι το δικαστήριο της ουσίας ως εκ της δικαιοδοσίας του, οφείλει να εξετάσει και αυτοτελώς τους ανωτέρω περί μη τελέσεως των αποδιδόμενων παραβάσεων λόγους, συνεκτιμώντας βέβαια και τα στοιχεία του ελέγχου της Αρχής. Επιπροσθέτως υποχρεούται να εξετάσει την τυχόν προκύπτουσα δυσαναλογία που δημιουργείται από τη χειροτέρευση της θέσης, την τυχόν δημιουργία ανεπανόρθωτης βλάβης στα οικονομικά συμφέροντα και τον περιορισμό της επιχειρηματικής και οικονομικής ελευθερίας του ελεγχόμενου σε σχέση με την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τη λήψη των μέτρων σκοπού²⁰³.

5.3. Η άρση του τραπεζικού απορρήτου με αποφάσεις Διεθνών Οργανισμών και αιτήσεις αλλοδαπών Αρχών

Ο ν. 3691/2008, περιλαμβάνει στις διατάξεις του ρυθμίσεις, οι οποίες αίρουν τον απόρρητο χαρακτήρα των τραπεζικών καταθέσεων των προσώπων αλλά και γενικότερα όλων των περιουσιακών τους στοιχείων κατ' εκτέλεση αποφάσεων διεθνών και ευρωπαϊκών Οργανισμών με σκοπό την ανίχνευση τέλεσης αξιόποινων πράξεων σε σχέση με την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Ειδικότερα, με το άρθρο 49 του νόμου, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 6 ν. 3932/2011, η άρση του τραπεζικού ή οποιουδήποτε άλλου απορρήτου, πραγματοποιείται από τη Β' Μονάδα της Αρχής²⁰⁴, κατ' εκτέλεση αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ²⁰⁵ ή με Κανονισμούς και αποφάσεις της ΕΕ. Συγκεκριμένα, η Μονάδα, τηρεί αναλυτικούς καταλόγους των φερόμενων ως σχετιζόμενων με την τρομοκρατία προσώπων (φυσικών ή νομικών), σύμφωνα με τους ανωτέρω Κανονισμούς και αποφάσεις. Στους καταλόγους αυτούς καταγράφονται και τα περιουσιακά στοιχεία των προσώπων (επιπλέον των προσωπικών), τα οποία (στοιχεία) λαμβάνονται κατόπιν σχετικού προς τούτο αιτήματος από τα πιστωτικά ιδρύματα. Σημειωτέον δε, πως στα περιουσιακά στοιχεία περιλαμβάνονται κι όσα ανήκουν άμεσα ή έμμεσα στα πρόσωπα αυτά, τα οποία είναι δυνατόν προκύψουν από ενδελεχή έρευνα της Μονάδας στις κάθε είδους συναλλαγές ή δραστηριότητες των προσώπων με τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την τελευταία πενταετία. Ύστερα, η Μονάδα

²⁰³ Τέτοια δυσαναλογία δύναται να είναι ενεστώσα, στην περίπτωση κατά την οποία η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων του ελεγχόμενου είναι προδήλως δυσανάλογου ύψους σε σχέση με το ύψος των αποδοθεισών εις αυτόν παραβάσεων. Βλ. ΣτΕ 2295/2015, ΔΕΕ 2016, 868-871, ΣτΕ 399/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣτΕ 1372/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΤριμΔιοικΠρΘεσ. 1664/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁰⁴ Πρόκειται για τη Β' Μονάδα Οικονομικών Κυρώσεων κατά Υπόπτων Τρομοκρατίας. Η Μονάδα αυτή συγκροτείται από τον Πρόεδρο και δυο μέλη της Αρχής και πλαισιώνεται και υποστηρίζεται αυτοτελώς από διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό καθώς κι από ειδικό επιστημονικό προσωπικό με ειδικές γνώσεις και εμπειρία στην αντιμετώπιση υποθέσεων τρομοκρατίας. Έργο της είναι να συγκεντρώνει και αξιολογεί πληροφορίες που διαβιβάζονται στην Αρχή από τις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές ή στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών, όπως τον ΟΗΕ και δύναται να επιβάλλει δέσμευση της περιουσίας προσώπων, εφόσον διαπιστώσει την τέλεση εγκλημάτων σχετιζόμενων με την τρομοκρατία.

²⁰⁵ Βλ. άρθρα 54, 55 Σύμβασης Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (UNCAC) 9.12.2003, η οποία κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 3666/2008 – ΦΕΚ/ Α /113/18.6.2008.

εκτελώντας τα προβλεπόμενα μέτρα εκ των Κανονισμών ή αποφάσεων των διεθνών Οργανισμών διατάσσει τη δέσμευση των περιουσιακών αυτών στοιχείων και απαγορεύει την κίνηση των λογαριασμών και το άνοιγμα θυρίδων.

Επί των ανωτέρω επιβαλλόμενων από την Αρχή μέτρων, χωρεί προσφυγή στη διοικητική δικαιοσύνη, εντός 30 ημερών από την επίδοση της απόφασης δέσμευσης, όπου αμφισβητείται μόνο η συνδρομή των προϋποθέσεων της δέσμευσης ή απαγόρευσης κι όχι και το σύννομο ή μη της αρμοδιότητας επιβολής των μέτρων, όπως θα έπρεπε να ισχύει κατά τη γνώμη μας με βάση τις προεκτεθείσες σκέψεις. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρα 200 επ. του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, όπως τροποποιήθηκαν με τα άρθρα 17 επ. ν. 3659/2008 σε κάθε περίπτωση που η προθεσμία ή η άσκηση της προσφυγής δεν συνεπάγεται κατά νόμο την αναστολή εκτέλεσης της προσβαλλόμενης εκτελεστής ατομικής διοικητικής πράξης και εφόσον στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έχει χορηγηθεί αναστολή από την αρμόδια διοικητική αρχή, μπορεί, ύστερα από αίτηση εκείνου που άσκησε την προσφυγή, να ανασταλεί, με συνοπτικά αιτιολογημένη απόφαση του δικαστηρίου, εν όλω ή εν μέρει η εκτέλεση της πράξης δέσμευσης, όταν από την εκτέλεση δύναται να επέλθει ανεπανόρθωτη βλάβη στον αιτούντα ή αποδεικνύεται από τα πραγματικά περιστατικά η βασιμότητα της προσφυγής²⁰⁶. Τέλος, η άρση των μέτρων δύναται να διαταχθεί μόνο κατόπιν διαγραφής του προσώπου, ύστερα από απόφαση του Συμβουλίου του ΟΗΕ ή της ΕΕ.

Σε άλλο σημείο του ν. 3691/2008, και συγκεκριμένα στο νέο άρθρο 49Α, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 7 ν. 3932/2011, η προαναφερόμενη Β' Μονάδα της Αρχής, η οποία διερευνά, ως ελέχθη προηγουμένως, την τέλεση εγκληματικών πράξεων σχετιζόμενων με την τρομοκρατία, προβαίνει σε σύνταξη και τήρηση ειδικού καταλόγου που περιλαμβάνει τα ονόματα των προσδιοριζόμενων ως σχετιζόμενων με την τρομοκρατία φυσικών και νομικών προσώπων ή οντοτήτων, καταχωρίζοντας σε αυτόν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία και πληροφορίες που έχει αντλήσει από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη ή τις εισαγγελικές, δικαστικές ή άλλες διωκτικές αρχές. Παρατηρούμε σε αυτή την περίπτωση, πως συντάσσονται και εθνικοί κατάλογοι υπόπτων τρομοκρατίας παράλληλα με τους προαναφερόμενους διεθνείς καταλόγους.

Το σημαντικότερο ζήτημα που ανακύπτει εκ της λειτουργίας αλλά και εκ των απονεμόμενων εις αυτήν δικαιοδοσιών, είναι πως διαθέτει την εξουσία να ζητεί και να λαμβάνει από τα πιστωτικά ιδρύματα κάθε πληροφορία για τους υπό διερεύνηση πελάτες τους, με σκοπό τον εντοπισμό των περιουσιακών τους στοιχείων. Βάσει παρ. 4 του άρθρου 49Α οι πληροφορίες αυτές μπορούν να διαβιβαστούν και σε αλλοδαπές αρχές, προκειμένου να περιληφθούν τα ονόματα των προσώπων αυτών και στους αντίστοιχους καταλόγους που τηρούνται στις χώρες αυτές και να δεσμευθούν τα εκεί υπάρχοντα περιουσιακά τους στοιχεία. Οι πράξεις αυτές

²⁰⁶ Βλ. ΤριμΔιοικΠρΘεσ. 1664/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

συνεπάγονται την υποχρεωτική άρση του τραπεζικού απορρήτου των προσώπων και εκτείνεται ακόμα παραπέρα, καθώς η Μονάδα με απόφαση της μπορεί να διατάξει τη δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων (όπως στην προηγούμενη παράγραφο), των φερόμενων ως συνδεδεμένων με την τρομοκρατία προσώπων ή ακόμα και των παρένθετων προσώπων που κατέχουν από κοινού περιουσιακά στοιχεία. Η δέσμευση μάλιστα, εκτείνεται και στις προσόδους των ανωτέρω περιουσιακών στοιχείων. Με αντίστοιχο υποβληθέν αίτημα των αλλοδαπών αρχών, κι εφόσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι, οι οποίοι αξιολογούνται από την Β' Μονάδα, δύναται να διαταχθεί με απόφασης της, δέσμευση και των περιουσιακών στοιχείων αλλοδαπών στην Ελλάδα (άρθρο 49Α παρ. 4).

Μια άλλη αρμοδιότητα της Μονάδας που αναγνωρίζεται από το ίδιο άρθρο (βλ. παρ. 3) είναι να απαγορεύει την κίνηση των λογαριασμών, το άνοιγμα τραπεζικών θυρίδων αλλά και την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών στα ανωτέρω πρόσωπα. Σε ένα σύντομο σχολιασμό των παραπάνω μέτρων, θα μπορούσε να λεχθεί, πως είναι αμφισβητήσιμο το κατά πόσο είναι επιτρεπτή συνταγματικά η επιβολή των παραπάνω δυσμενών για την οικονομική ελευθερία των προσώπων μέτρων, από μια κατ' εξοχήν διοικητικής φύσεως αρμοδιότητα Μονάδα ή Αρχή. Ως γνωστόν, η δικαιοσύνη βάσει άρθρ. 87 παρ. 1 απονέμεται από τα δικαστήρια και τους τακτικούς δικαστές και στο μέτρο που η δέσμευση ή η απαγόρευση κίνησης των περιουσιακών στοιχείων από τη Μονάδα αποτελεί δικονομικό κατ' ουσίαν μέτρο, η αρμοδιότητα για την τυχόν επιβολή του, ανήκει στη δικαστική εξουσία. Επίσης με τις παραπάνω υπερεξουσίες της Μονάδας παραβιάζεται η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών του άρθρου 26 Σ.

5.4. Η άρση του τραπεζικού απορρήτου από τις δικαστικές και ανακριτικές Αρχές

Άρση του τραπεζικού απορρήτου θεσπίζεται και υπέρ των δικαστικών και ανακριτικών αρχών της χώρας. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 48 παρ. 1, ν. 3691/2008 προβλέπεται η δυνατότητα του ανακριτή με τη σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα, κατά την διεξαγωγή κύριας ανάκρισης, να άρει το τραπεζικό απόρρητο των περιουσιακών στοιχείων των προσώπων, απαγορεύοντας την κίνηση κάθε είδους λογαριασμού, τίτλων ή χρηματοπιστωτικών προϊόντων και τραπεζικών θυρίδων, έστω κι αν είναι κοινές με (καλόπιστους τρίτους), εφόσον υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι προέρχονται από εγκληματική δραστηριότητα. Επιπροσθέτως, στα ανωτέρω περιουσιακά στοιχεία, μπορεί το δικαστικό συμβούλιο κατά τις προανακριτικές διαδικασίες, με βούλευμα του²⁰⁷, να διατάξει τη δήμευση τους, η οποία επενεργεί όπως θα

²⁰⁷ Η διάταξη του ανακριτή ή το βούλευμα του συμβουλίου επέχει θέση έκθεσης κατάσχεσης, εκδίδεται χωρίς προηγούμενη κλήση του κατηγορουμένου ή του τρίτου, δεν είναι απαραίτητο να αναφέρει συγκεκριμένο λογαριασμό, τίτλο, χρηματοπιστωτικό προϊόν ή θυρίδα και επιδίδεται στον κατηγορούμενο και στο διευθυντικό στέλεχος του πιστωτικού ιδρύματος ή του χρηματοπιστωτικού οργανισμού που αναφέρεται στην παρ. 1 του άρθρου 44 ή στον διευθυντή του υποκαταστήματος του τόπου όπου εδρεύει ο ανακριτής ή ο εισαγγελέας. Σε περίπτωση κοινών λογαριασμών, τίτλων, χρηματοπιστωτικών προϊόντων ή κοινής θυρίδας επιδίδεται και στον τρίτο.

διαπιστώσουμε στην επόμενη παράγραφο, στο άρθρο 46 παρ. 3, και έναντι των καλόπιστων τρίτων²⁰⁸, οι οποίοι τυχόν έχουν στην κατοχή τους τα περιουσιακά αυτά στοιχεία, ακόμα κι αν δεν ασκήθηκε δίωξη στον υπαίτιο λόγω θανάτου ή αν αυτή έπαυσε οριστικά ή κηρύχθηκε απαράδεκτη. Το προανακριτικό και ανακριτικό έργο των αρμοδίων δικαστικών αρχών διευκολύνονται σε μεγάλο βαθμό, αφ' ης στιγμής τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να επιτρέπουν την πρόσβαση των αρχών στα λογιστικά βιβλία και στοιχεία που τηρούν, τα οποία περιλαμβάνουν το πλήρες αρχείο των διενεργηθεισών συναλλαγών με τους πελάτες αλλά και στοιχεία εξακρίβωσης της ταυτότητας τους (άρθρο 50 ν. 3691/2008). Εκ της αναθεωρημένης με το ν. 3932/2011 διάταξης 4 του άρθρου 48, ο κατηγορούμενος, ο ύποπτος τέλεσης αξιόποινης πράξης των αδικημάτων των άρθρων 2 και 3 και ο τρίτος δικαιούνται να ζητήσουν την άρση της διάταξης του ανακριτή ή την ανάκληση του βουλεύματος, με αίτηση που απευθύνεται προς το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο και κατατίθεται στον ανακριτή ή τον εισαγγελέα, μέσα σε είκοσι μέρες από την επίδοση σε αυτόν της διάταξης ή του βουλεύματος. Στη σύνθεση του συμβουλίου δεν μετέχει ο ανακριτής. Η υποβολή της αίτησης και η προθεσμία προς τούτο δεν αναστέλλουν την εκτέλεση της διάταξης ή του βουλεύματος. Η διάταξη ή το βούλευμα ανακαλείται μόνο αν προκύψουν νέα στοιχεία.

Σε άλλο σημείο του ν. 3691/2008, και συγκεκριμένα στο άρθρο 46 παρ. 3 που αναφέρθηκε προηγουμένως, ορίζεται πως διατάσσεται η δήμευση με βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου ή απόφαση δικαστηρίου και στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες δεν ασκήθηκε δίωξη έναντι του υπαιτίου ή αυτή έπαυσε οριστικά ή κηρύχθηκε απαράδεκτη, σύμφωνα και με τις διατάξεις των άρθρων 492 (έφεση) και 504 (αναίρεση) ΚΠοινΔ. Έχει επισημανθεί δε, ενόψει του γεγονότος ότι η δήμευση των προϊόντων του εγκλήματος, ανεξαρτήτως που βρίσκονται π.χ. σε τραπεζικούς λογαριασμούς, σε θυρίδες κ.α., αποτελεί «γνήσια ποινή κι όχι μέτρο ασφαλείας γιατί δεν προϋποθέτει και την καταδίκη του κατόχου της περιουσίας»²⁰⁹. Το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο δε, κατά την κρίση των νομίμων προϋποθέσεων συνδρομής της επιβολής του μέτρου της δήμευσης, οφείλει να εξετάσει το σύνολο του αποδεικτικού υλικού που έχει στη διάθεση του, προκειμένου να αποφανθεί για το αν υπάγονται τα προς δήμευση περιουσιακά στοιχεία στα άμεσα ή έμμεσα προϊόντα του εγκλήματος ή στα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν προς τέλεση αυτού, όπως περιγράφονται στο άρθρο 1 ν. 3691/2008.

Τέλος, στο άρθρο 47 του νόμου, ορίζεται πως επιτρέπεται το Δημόσιο να αξιώσει, ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, από τον αμετακλήτως καταδικασθέντα, είτε για τα βασικά αδικήματα είτε για νομιμοποίηση εσόδων προερχόμενων από αυτά τα αδικήματα (άρθρα 2 και 3 του νόμου) και κάθε άλλο περιουσιακό στοιχείο, το οποίο αυτός έχει αποκτήσει από τη

²⁰⁸ Βάσει άρθρου 46 παρ. 1 ο γενικός κανόνας περί δήμευσης προϋποθέτει για την εφαρμογή του στους τρίτους, την γνώση περί της τελέσεως των βασικών αδικημάτων. Εξαιρεση εισάγεται με την παρ. 3 του ίδιου άρθρου που απαιτεί την έκδοση δικαστικής απόφασης ή βουλεύματος του δικαστικού συμβουλίου.

²⁰⁹ *Τσιρίδης* (2009), 280 υποσ. 470.

διάπραξη οποιουδήποτε άλλου αδικήματος των εν λόγω άρθρων έστω κι αν δεν ασκήθηκε για το αδίκημα αυτό δίωξη, λόγω θανάτου του υπαιτίου, ή η ασκηθείσα δίωξη έπαυσε οριστικά ή κηρύχθηκε απαράδεκτη. Αξίωση επίσης, μπορεί να ασκηθεί και κατά τρίτου, ο οποίος απέκτησε τα περιουσιακά στοιχεία από χαριστική αιτία, εφόσον κατά το χρόνο κτήσης ήταν σύζυγος ή συγγενής εξ' αίματος ή αν γνώριζε στο ίδιο διάστημα για την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος του καταδικασμένου.

Με μια πρώτη θεώρηση, θα μπορούσαμε να πούμε πως οι διατάξεις του άρθρου 47 του νόμου, όσον αφορά τα περί δήμευσης των εγκληματικής προελεύσεως περιουσιακών στοιχείων, κινείται σε παρόμοιο πλαίσιο λειτουργίας με τις διατάξεις του καταργηθέντος ν. 2331/1995. Ο νόμος αυτός στο άρθρο 3 παρ. 1 εδ. α', β' προέβλεπε την έναρξη διαδικασιών δήμευσης έναντι του φερόμενου ως υπαιτίου των εγκλημάτων του προϊσχύοντος άρθρου 1 του νόμου, ενώ στην περίπτωση που υπήρξε καταδίκη αυτού και μάλιστα με αμετάκλητη δικαστική απόφαση, προβλεπόταν η δήμευση κάθε περιουσιακού στοιχείου τελούμενου σε συνάρτηση με το έγκλημα κατά τα τελευταία 5 έτη πριν από το χρόνο τελέσεως αυτού. Η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 3 ν. 2331/1995, με βάση τα προαναφερθέντα στοιχεία καθιέρωνε αναμφιβόλως, το μέτρο της γενικής δημεύσεως των περιουσιακών στοιχείων («κατά τα τελευταία 5 έτη.....»), το οποίο απαγορεύεται από το άρθρο 7 παρ. 3 Σ²¹⁰.

Επανερχόμενοι στην ανάλυση του ισχύοντος άρθρου 47 ν. 3691/2008, παρατηρούμε πως παρά το γεγονός της απαλοιφής της διάταξης του προϊσχύσαντος νόμου περί δήμευσης της περιουσίας κατά τα τελευταία 5 έτη της τέλεσης του εγκλήματος, η ρύθμιση που αναφέρεται στη δήμευση άλλων αδικημάτων χωρίς προηγούμενη καταδίκη επαναλαμβάνεται και στο νέο νόμο. Πρόκειται δηλαδή περί της λεγόμενης «*αστικής δήμευσης*»²¹¹, η οποία εφόσον εξεταστεί υπό το πρίσμα τόσο της φύσεως του προσβαλλόμενου με την εκάστοτε εγκληματική πράξη έννομου αγαθού όσο και με τη βαρύτητα της επιβολής του δήμευσης και τον εκτεταμένο ενίοτε περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας του ατόμου, διαπιστώνεται εν τέλει πως αποτελεί κατ' ουσίαν ποινή (ποινική δήμευση)²¹². Ως εκ τούτου, η ανάθεση της αρμοδιότητας λήψης μιας τόσο σημαντικής ποινικής κύρωσης στα πολιτικά κι όχι στα ποινικά δικαστήρια, αντιβαίνει στο άρθρο 96 Σ. Αναφορικά τώρα με το ζήτημα της δημεύσεως της περιουσίας η οποία τεκμαίρεται (με βάση τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 47 παρ. 1 του νόμου) ότι προήλθε από άλλο αδίκημα των άρθρων 2 και 3, και δεν υπήρξε αντίστοιχη δίωξη από τις αρχές ή αυτή έπαυσε οριστικά λόγω θανάτου ή κηρύχθηκε απαράδεκτη με δικαστική απόφαση, θα μπορούσε να λεχθεί, πως κι εδώ εγείρονται ενστάσεις ως προς τη συνταγματικότητα της ρύθμισης. Πιο

²¹⁰ Ριζάβα (2012), 451.

²¹¹ Ριζάβα (2012), 452.

²¹² Τσιρίδης (2009), 281-282· Βλ. επίσης κριτήρια ΕΔΔΑ, Απόφαση της 8.6.1976, Αριθμός προσφυγής: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72 στην υπόθεση ENGEL AND OTHERS v. THE NETHERLANDS, 1-61 για τη διάγνωση του κυρωτικού χαρακτήρα ενός μέτρου με βάση την αρχή «*ne bis in idem*».

συγκεκριμένα, αμφισβητείται το κατά πόσο διατηρείται ο συνεκτικός λειτουργικός δεσμός μεταξύ του αδικήματος και της επιβαλλόμενης κύρωσης, αφ' ης στιγμής δεν ασκήθηκε η δίωξη του φερόμενου ως υπαιτίου, με συνέπεια η πράξη αυτή να δύναται να περιληφθεί στις απαγορεύσεις της γενικής δήμευσης που θεσπίζεται με το άρθρο 7 παρ. 3 Σ, ενώ περαιτέρω να εξετάζεται και η τυχόν αντίθεση της με την αρχή «ne bis in idem» και το κατοχυρωμένο εκ του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου.

6. Το ισχύον ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και η άρση του τραπεζικού απορρήτου

Στην τελευταία ενότητα του 2^{ου} κεφαλαίου της εργασίας μας, θα αναφερθούμε στις νέες ρυθμίσεις τις οποίες εισήγαγαν σε σχέση με το τραπεζικό απόρρητο, η νέα Οδηγία 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2015 σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η οποία τροποποίησε την Οδηγία 2006/70/EK, αλλά και ο Κανονισμός 2015/847, ο οποίος τροποποίησε τον κανονισμό 1781/2006 ΕΚ. Τα δυο αυτά νομοθετήματα εξεδόθησαν την ίδια μέρα (20.5.2015) και η εφαρμογή τους ξεκίνησε από την 26^η Ιουνίου του 2017. Αυτό συνέβη διότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θεώρησαν την παράλληλη ισχύ των δυο, ως εξεχόντως σημαντική παράμετρο στην προσπάθεια καταπολέμησης του φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, με τις διατάξεις της Οδηγίας επέρχεται η θωράκιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής από τα υπόχρεα πρόσωπα²¹³ των κανόνων που επιβάλλονται σ' αυτά ως προς τους πελάτες τους (π.χ. έλεγχος

²¹³ Ως «υπόχρεα πρόσωπα», υπό την έννοια των διατάξεων του άρθρου 2 παρ. 1, 2, 3 της παρούσης Οδηγίας νοούνται:

1. τα πιστωτικά ιδρύματα,
2. οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί,
3. τα ακόλουθα φυσικά ή νομικά πρόσωπα κατά την άσκηση των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων:
 - α) ελεγκτές, εξωτερικοί λογιστές και φορολογικοί σύμβουλοι,
 - β) συμβολαιογράφοι και άλλοι ελεύθεροι επαγγελματίες νομικοί, όταν συμμετέχουν, είτε ενεργώντας εξ ονόματος και για λογαριασμό των πελατών τους στο πλαίσιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών ή συναλλαγών επί ακινήτων είτε βοηθώντας στον σχεδιασμό ή στη διενέργεια συναλλαγών για τους πελάτες τους σχετικά με:
 - i) την αγορά και πώληση ακινήτων ή επιχειρήσεων,
 - ii) τη διαχείριση χρημάτων, τίτλων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων των πελατών τους,
 - iii) το άνοιγμα ή τη διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, λογαριασμών ταμειευτηρίου ή λογαριασμών τίτλων,
 - iv) την οργάνωση των εισφορών των αναγκαίων για τη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών,
 - v) τη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών καταπιστευματικής διαχείρισης (trust), επιχειρήσεων, ιδρυμάτων ή ανάλογων σχημάτων, γ) φορείς παροχής υπηρεσιών σε εταιρείες καταπιστευματικής διαχείρισης ή επιχειρήσεις που δεν εμπίπτουν ήδη στο πεδίο εφαρμογής του στοιχείου α) ή β), δ) κτηματομεσίτες, ε) άλλα πρόσωπα που εμπορεύονται αγαθά, εφόσον η πληρωμή καταβάλλεται ή επιστρέφεται σε μετρητά και αφορά ποσό ίσο ή μεγαλύτερο από 10 000 ευρώ, ανεξαρτήτως του αν η συναλλαγή διενεργείται με μία και μόνη πράξη ή με περισσότερες της μιας πράξεις που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους, στ) παρόχους υπηρεσιών τυχερών παιχνιδιών.

ταυτότητας πελατών, τήρηση κανόνων δέουσας επιμέλειας προς αυτούς) και με τον Κανονισμό 2015/847 πραγματοποιείται η καταγραφή των οικονομικών συναλλαγών των πελατών τους, περιλαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα στοιχεία που θα πρέπει να συνοδεύουν αυτές στο πλαίσιο της τήρησης διαφάνειας στις συναλλαγές αλλά και της πρόληψης και καταστολής του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

6.1. Η Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 και η σύσταση των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών

Καταρχάς, η οδηγία 2015/849 είναι η πρώτη οδηγία σχετικά με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες που σε σχέση με τις προϊσχύουσες αυτής²¹⁴, στον ευρύτερο ορισμό της «εγκληματικής οργάνωσης» συμπεριέλαβε και τα «φορολογικά εγκλήματα» τα σχετικά με τους άμεσους κι έμμεσους φόρους, σύμφωνα μάλιστα και με τις αναθεωρημένες συστάσεις της FATF του 2012²¹⁵. Το γεγονός αυτό, όπως θα διαπιστώσουμε στο επόμενο Κεφάλαιο, όπου γίνεται λόγος για την καταπολέμηση του βασικού εγκλήματος της φοροδιαφυγής, λαμβάνει ιδιαίτερη σημασία καθώς σε συνδυασμό με τη Συμφωνία 106 κρατών (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα) στα πλαίσια του ΟΟΣΑ, γίνονται πλέον συντονισμένες από κοινού προσπάθειες από τα κράτη για την πάταξη και δίωξη του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος.

Έπειτα, με σκοπό την περαιτέρω πρόληψη, ανίχνευση και αποτελεσματική καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες αλλά και της διασφάλισης της φερεγγυότητας, της ακεραιότητας και σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, προβλέπεται στο άρθρο 32 της οδηγίας, η υποχρεωτική αυτή τη φορά (σε σχέση με την οδηγία 2005/60/ΕΚ όπου ήταν προαιρετική) σύσταση Μονάδας Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (ΜΧΠ) σε κάθε κράτος μέλος, η οποία συνεργάζεται και διαβιβάζει πληροφορίες στις αντίστοιχες μονάδες των υπόλοιπων κρατών. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να τονίσουμε πως η διάταξη 32 επ. της οδηγίας για τη σύσταση ΜΧΠ διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο, κατά την άποψη μας, στη λειτουργία αλλά και κάμψη της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου σε ευρωπαϊκό πλέον επίπεδο. Αυτό συμβαίνει διότι από την ενδελεχή ανάλυση των διατάξεων που θα ακολουθήσει, διαπιστώνεται η ύπαρξη στο σύστημα κενών ως προς την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αλλά και παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας των υποκειμένων (στα οποία θα αναφερθούμε εκτενώς).

Αρχικά να αναφέρουμε πως κάθε ΜΧΠ είναι λειτουργικά ανεξάρτητη και αυτόνομη και διαθέτει την εξουσία και την ικανότητα να εκτελεί τα καθήκοντα της ελεύθερα και χωρίς

²¹⁴ Βλ. Οδηγία 91/308/ΕΟΚ, Οδηγία 2001/97/ΕΚ, Οδηγία 2005/60/ΕΚ.

²¹⁵ Αιτιολογική σκέψη 11 Οδηγίας 2015/849/ΕΕ.

περιορισμούς²¹⁶, εντός των οποίων περιλαμβάνονται και το να λαμβάνει αυτόνομες αποφάσεις, να αναλύει, να ζητεί και να δημοσιεύει κάθε πληροφορία που αυτή κρίνει σκόπιμη. Στις εν λόγω πληροφορίες συγκαταλέγονται η παραλαβή και ανάλυση αναφορών για ύποπτες συναλλαγές ή για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή τέλεσης συναφών βασικών αδικημάτων, οι οποίες παρέχονται μαζί με κάθε άλλη συμπληρωματική πληροφορία από τα υπόχρεα πρόσωπα είτε με δική τους πρωτοβουλία είτε κατόπιν αιτήματος της ΜΧΠ. Στη δεύτερη περίπτωση μάλιστα, τα υπόχρεα πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και τα πιστωτικά ιδρύματα, υποχρεούνται να παρέχουν αμελλητί στη ΜΧΠ, άμεσα ή έμμεσα, όλες τις πληροφορίες που ζητούνται από τη ΜΧΠ, σύμφωνα με τις διαδικασίες της εκάστοτε εθνικής νομοθεσίας²¹⁷.

Το ρυθμιστικό πεδίο των αρμοδιοτήτων των ΜΧΠ διευρύνεται ακόμα περισσότερο με το άρθρο 32 παρ. 7, σύμφωνα με το οποίο οι ΜΧΠ εξουσιοδοτούνται από τα κράτη μέλη να αναλάβουν επείγουσα δράση, είτε άμεσα είτε έμμεσα, όταν υπάρχει έστω υπόνοια συσχέτισης της διενεργηθείσας συναλλαγής με ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ή την τρομοκρατία, με την αναστολή της εκτέλεσης της συναλλαγής ή τη μη συγκατάθεση στην εκτέλεσή της. Έπειτα οι πληροφορίες αναλύονται κι αν επιβεβαιωθούν οι υπόνοιες, τότε τα αποτελέσματα κοινοποιούνται στις αρμόδιες αρχές και στις άλλες ΜΧΠ, κατόπιν αιτήματος τους. Από την αυτόματη πρόσβαση στα στοιχεία της συναλλαγής αλλά και την παρέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων αναφύονται αναμφισβότως πλείστα ζητήματα αντισυνταγματικότητας, ενόψει της τυχόν αθέμιτης παραβίασης του τραπεζικού απορρήτου, των προσωπικών δεδομένων και της παρεμβολής κι ανάμιξης σε αρμοδιότητες που άπτονται των καθηκόντων της ΤτΕ.

Εν συνεχεία στο άρθρο 30 της Οδηγίας προβλέπεται η σχετική υποχρέωση διαφόρων εταιρικών και άλλων νομικών οντοτήτων να παρέχουν στις υπόχρεες οντότητες (π.χ. πιστωτικά ιδρύματα) όλες εκείνες τις πληροφορίες, τις σχετιζόμενες με το πρόσωπο του νόμιμου αλλά και του πραγματικού δικαιούχου, τις οποίες οφείλουν να γνωρίζουν αυτές στο πλαίσιο της λήψης μέτρων δέουσας επιμέλειας (άρθρα 10-29 οδηγίας). Για τους σκοπούς αυτούς, οι σχετικές πληροφορίες φυλάσσονται σε κεντρικό μητρώο, στο οποίο έχουν κατ' αρχήν, άμεση κι απεριόριστη πρόσβαση όλες οι αρμόδιες αρχές και οι ΜΧΠ χωρίς να ειδοποιείται η οντότητα²¹⁸

²¹⁶ Αυτό τονίζεται ιδιαίτερα στο άρθρο 30 παρ. 5 περ. α' της Οδηγίας όπου τονίζεται πως τόσο οι αρμόδιες αρχές όσο και οι ΜΧΠ δεν υπόκεινται σε κανένα απολύτως περιορισμό, όσον αφορά την πρόσβαση τους σε πληροφορίες που αφορούν τον πραγματικό δικαιούχο π.χ. σε λογαριασμό που τηρείται σε πιστωτικό ίδρυμα.

²¹⁷ Άρθρο 33 παρ. 1 περ. β' της Οδηγίας.

²¹⁸ Εξαιρέσεις προβλέπονται μόνο για λογαριασμό των υπόχρεων οντοτήτων (εκτός των πιστωτικών ιδρυμάτων και των όσων αναφέρονται στο άρθρο 2 παρ. 1 περ. 3, όταν πρόκειται για δημοσίους υπαλλήλους) ή άλλων προσώπων και οργανισμών, στις περιπτώσεις όπου η πρόσβαση θα εξέθετε τον πραγματικό δικαιούχο σε κίνδυνο εξαπάτησης, απαγωγής, εκβιασμού, βίας ή εκφοβισμού ή εάν ο πραγματικός δικαιούχος είναι ανήλικος ή με άλλο τρόπο ανίκανος (άρθρο 30 παρ. 9 Οδηγίας).

(άρθρο 30 παρ. 5, 6). Διευκρινίζεται δε, πως για κάθε άλλο πρόσωπο ή οργανισμό, ο οποίος επιθυμεί να αποκτήσει πρόσβαση στα δεδομένα του κεντρικού αυτού μητρώου απαιτείται να συντρέχει έννομο συμφέρον. Και σε αυτή λοιπόν την περίπτωση γίνεται ευκόλως αντιληπτό, πως το τραπεζικό απόρρητο κάμπτεται, χωρίς να ζητείται ούτε προηγούμενη σχετική συγκατάθεση - έγκριση από τα πρόσωπα για τον έλεγχο αλλά ούτε να προηγηθεί γνωμοδότηση από την ΑΠΔΠΧ για τυχόν διαρροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία θα ήταν άξια προστασίας.

Επίσης, όπως επισημαίνεται στη διάταξη του άρθρου 41 παρ. 2 τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία βάσει της οδηγίας από τις υπόχρεες οντότητες μόνο με το σκοπό της πρόληψης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, και δεν υποβάλλονται σε άλλη επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο με τους σκοπούς της οδηγίας (π.χ. εξυπηρέτηση εμπορικών σκοπών). Αντίστοιχη, όμως δέσμευση δεν θεσπίζεται για τις ΜΧΠ, οι οποίες είναι ελεύθερες να αξιολογήσουν, κατά το δοκούν, για το πρόσφορο ή μη της συλλογής, επεξεργασίας και διαβίβασης των δεδομένων σε άλλα όργανα. Συνεπακόλουθα, δεν προκύπτει από πουθενά στα άρθρα της παρούσης οδηγίας η υποχρέωση των ΜΧΠ να ενημερώνουν τα πρόσωπα, τα προσωπικά δεδομένα των οποίων επεξεργάζονται, για τους σκοπούς της έρευνας τους, όπως θεσπίζεται έστω σε πρώτο στάδιο για τα υπόχρεα πρόσωπα με το άρθρο 10 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Πως όμως συμβιβάζεται η έννοια της έννομης προστασίας των προσωπικών δεδομένων των προσώπων από τις υπόχρεες οντότητες, όταν θεσπίζεται παράλληλα αντίστοιχη υποχρέωση αναφοράς και διαβίβασης αυτών στις αρμόδιες αρχές και μάλιστα με απλές υπόνοιες, οι οποίες δεν υπόκεινται σε κανενός είδους προληπτικό έλεγχο; Παραβιάζεται στην προκειμένη περίπτωση το τεκμήριο της αθωότητας; Όλα αυτά είναι εύλογα ερωτήματα που γεννώνται στον αναγνώστη και γι' αυτό το λόγο, η δράση των ευρωπαϊκών κι εθνικών οργάνων σε ζητήματα που άπτονται της προστασίας της ιδιωτικής ζωής των πολιτών της Ένωσης οφείλει να είναι απόλυτα διαφανής και σύννομη και πάνω απ' όλα να στηρίζεται στο σεβασμό των θεμελιωδών ατομικών τους ελευθεριών. Μέχρι στιγμής βέβαια, στις περισσότερες χώρες, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, δεν έχουν ακόμα συσταθεί οι προβλεπόμενες εκ της Οδηγίας ΜΧΠ, ούτε έχει αυτή ενσωματωθεί με νόμο στην εσωτερική έννομη τάξη καθώς επίκειται η έκδοση νέας τροποποιητικής Οδηγίας εντός του 2018.

6.2. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2015/847 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί των στοιχείων που συνοδεύουν τις μεταφορές χρηματικών ποσών

Ο Κανονισμός 2015/847 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, εξεδόθη την ίδια μέρα με την οδηγία 2015/849, δηλαδή την 20ή Μαΐου του 2015, με κοινή επιπλέον ημερομηνία εφαρμογής, την 26η Ιουνίου του 2017. Ο στόχος της

συγκεκριμένης ενέργειας ήταν πολύ συγκεκριμένος και αποσκοπούσε στο να καλυφθεί και να ελεγχθεί όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων των πιστωτικών κυρίως ιδρυμάτων, έτσι ώστε να αποκαλυφθούν όλες οι παράνομες χρηματικές ροές του βρώμικου χρήματος, διότι ως γνωστόν ένα μεγάλο μέρος των εγκληματιών και δη των οικονομικών, χρησιμοποιούν τα πιστωτικά ιδρύματα ως μέσο για να «ξεπλένουν» το βρώμικο χρήμα. Αυτό πολλές φορές γίνεται μέσω της δημιουργίας offshore εταιριών σε τρίτα κράτη με διπλό σκοπό. Αφενός όλα αυτά γίνονται λόγω της εκμετάλλευσης του χαμηλού συντελεστή εταιρικού φόρου κερδών που επιβάλλεται από τη νομοθεσία των κρατών αυτών στις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται το φαινόμενο της φοροαποφυγής (π.χ. στην Ελλάδα ο φόρος κερδών είναι σήμερα 29% για τα νομικά πρόσωπα, ενώ στα Σκόπια μόλις 10%)²¹⁹ και της φοροδιαφυγής. Αφετέρου οι οικονομικοί εγκληματίες εκμεταλλεύονται τα ευνοϊκά για αυτούς συστήματα ελέγχων των πιστωτικών ιδρυμάτων των χωρών αυτών, τα οποία δεν έχουν ακόμα υιοθετήσει πολιτικές ενάντια στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων, με αποτέλεσμα να μεταφέρουν τα παρανόμως κτηθέντα χρήματά τους σε αυτά και στη συνέχεια να τα διοχετεύουν σε καθ' όλα νόμιμες δραστηριότητες τους, εξαφανίζοντας ουσιαστικά τα ίχνη τους.

Όπως θα δούμε και στο επόμενο Κεφάλαιο, ο κλοιός έχει αρχίσει να στενεύει για τους οικονομικούς εγκληματίες, καθώς όλο και περισσότερα κράτη και κατ' επέκταση και πιστωτικά ιδρύματα έχουν υιοθετήσει το Κοινό Πρότυπο Αναφοράς (ΚΠΑ) με τη Συμφωνία του ΟΟΣΑ για την διοικητική συνεργασία σε θέματα φορολογίας αλλά και για την υποχρεωτική αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών για τους χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς (106 κράτη σε όλο τον κόσμο)²²⁰ v. 4428/2016.

Επανερχόμενοι όμως στην επισκόπηση του Κανονισμού 2015/847, θα λέγαμε πως σε συνδυασμό με την οδηγία επιχειρείται σε κοινοτικό επίπεδο η θωράκιση και προστασία του χρηματοπιστωτικού τομέα από την εισδοχή εις αυτόν, των εσόδων από τις διενεργούμενες παράνομες δραστηριότητες και κατ' επέκταση και η ενίσχυση των εθνικών οικονομιών των κρατών μελών της Ένωσης μέσω της ανίχνευσης των ροών του παράνομου χρήματος. Από τη μια πλευρά, με την Οδηγία επιδιώκεται η εφαρμογή και ο συντονισμός απ' όλα τα πιστωτικά ιδρύματα των κρατών μελών ενιαίων κανόνων όσον αφορά τον εσωτερικό έλεγχο των πελατών τους (νέων και παλαιών), μέσω της επιβολής μέτρων δέουσας ή αυξημένης επιμέλειας για την εξακρίβωση της ταυτότητας τους στηριζόμενα στην εφαρμοζόμενη πολιτική «*know your customer*». Από τη άλλη πλευρά, ο κανονισμός καλύπτει ένα διαφορετικό φάσμα των

²¹⁹ <http://voria.gr/article/ellinikes-epichirisis-afinoun-ta-skopia-gia-ti-voulgaria>.

²²⁰ Μέχρι στιγμής μόνο 29 κράτη δεν έχουν συμβληθεί στη λεγόμενη μαύρη λίστα. Αυτά είναι η: Ανδόρα, Αντίγκουα και Μπαρμπούντα, Μπαχάμες, Μπαχρέιν, Μπαρμπάντος, Μπρουνέι, Νήσοι Κουκ, Ντομίνικα, Γρενάδα, Γουατεμάλα, Λίβανος, Λιβερία, Λιχτενστάιν, Μαλαισία, Νήσοι Μάρσαλ, Μονακό, Ναούρου, ΠΓΔΜ, Νιούε, Παναμάς, Φιλιππίνες, Αγία Λουκία, Άγιος Χριστόφορος και Νέβις, Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες, Σαμόα, Παρθένοι νήσοι των ΗΠΑ, Βανουάτου, Ουρουγουάη, Χόνγκ-Κόνγκ.

δραστηριοτήτων των παρόχων υπηρεσιών πληρωμής, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα πιστωτικά ιδρύματα, αυτό της καταγραφής των ροών του χρήματος, οι οποίες εφόσον αποδειχθούν παράνομες δύνανται να βλάψουν την ακεραιότητα, τη σταθερότητα και το κύρος του χρηματοπιστωτικού τομέα και ως εκ τούτου, επιβάλλεται οι συναλλαγές αυτές να συνοδεύονται από ορισμένα στοιχεία ταυτότητας του δικαιούχου και του πληρωτή.

Ο παρών κανονισμός θεσπίζει κανόνες σχετικά με τα στοιχεία των πληρωτών και των δικαιούχων που συνοδεύουν τις μεταφορές χρηματικών ποσών, σε οποιοδήποτε νόμισμα, για λόγους πρόληψης, εντοπισμού και διερεύνησης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, όταν τουλάχιστον ένας από τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών που εμπλέκεται στη μεταφορά ποσών είναι εγκατεστημένος στην Ένωση. Η αναγραφή των απαραίτητων στοιχείων της συναλλαγής δεν απαιτείται κατά κανόνα όταν πρόκειται για πληρωμή μέσω λογαριασμού αποκλειστικά για την παροχή αγαθών και υπηρεσιών και υπό την προϋπόθεση ότι το ποσό δεν υπερβαίνει τα 1000 ευρώ. Για μεταφορές που υπερβαίνουν το εν λόγω ποσό διαβιβάζονται επίσης στον πάροχο υπηρεσιών του δικαιούχου τα εξής στοιχεία: το όνομα του πληρωτή και του δικαιούχου, τον αριθμό λογαριασμού πληρωμών του πληρωτή και του δικαιούχου με τον αναγνωριστικό κωδικό συναλλαγής, τη διεύθυνση, τον επίσημο αριθμό προσωπικού εγγράφου του πληρωτή, την ημερομηνία και τον τόπο γέννησης του πληρωτή.

Όσον αφορά τις ρυθμίσεις περί του τραπεζικού απορρήτου, θα λέγαμε πως αυτό κάμπτεται στις περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών του δικαιούχου διαπιστώνει την έλλειψη, εν όλω ή εν μέρει, των στοιχείων που αναφέρονται στα άρθρα 4 παρ. 1, 2, άρθρο 5 παρ. 1 και 6, 7 παρ. 1 του παρόντος. Σε αυτές τις περιπτώσεις, εκτός του ότι δύναται ο πάροχος πληρωμών του πληρωτή να ακυρώσει τη μεταφορά του ποσού ή να ζητήσει τα στοιχεία του πληρωτή και του δικαιούχου πριν ή μετά την πίστωση του λογαριασμού πληρωμών του δικαιούχου και να αποδεσμεύσει το ποσό προς όφελος του δικαιούχου, οφείλει επιπλέον να ενημερώσει τις αρμόδιες αρχές ή τη ΜΧΠ που έχει ορίσει το κάθε κράτος (όπως ακριβώς προβλέπεται στην οδηγία 2015/849) περί της ελλείψεως αυτής, με σκοπό να κρίνει αυτή στη συνέχεια αν κι εφόσον συντρέχει λόγος άρσης του τραπεζικού απορρήτου λόγω ύπαρξης τυχόν υπονοιών νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Επίσης, με βάση τη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 2 του Κανονισμού περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αναφέρεται ότι τα προσωπικά δεδομένα υπόκεινται σε επεξεργασία από τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών βάσει του παρόντος Κανονισμού μόνον για τους σκοπούς της πρόληψης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και δεν υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο μη συμβατό προς τους σκοπούς αυτούς. Συνεπώς ούτε στην

περίπτωση του κανονισμού προβλέπεται οποιαδήποτε ευθύνη από επεξεργασία των αρμοδίων φορέων ή τη ΜΧΠ καθώς εξακολουθούν να ισχύουν τα όσα αναφέραμε για την οδηγία.

Τέλος, ο Κανονισμός στο άρθρο 16 προβλέπει πως τα στοιχεία του πληρωτή και του δικαιούχου από κάθε διενεργηθείσα συναλλαγή φυλάσσονται υποχρεωτικά από τους παρόχους πληρωμών τόσο του πληρωτή όσο και του εκάστοτε δικαιούχου σε αρχείο, για χρονικό διάστημα 5 ετών με σκοπό τη μελλοντικό έλεγχο των αρμοδίων φορέων για την τέλεση πλημμελημάτων ή κακουργημάτων που σχετίζονται με το ξέπλυμα χρήματος ή περιλαμβάνονται στη λίστα με τα αδικήματα του άρθρου 3 ν. 3691/2008. Τα κράτη μέλη μπορούν, με την επιφύλαξη των εθνικών διατάξεων ποινικού δικαίου περί αποδεικτικών στοιχείων που εφαρμόζονται στις τρέχουσες ποινικές έρευνες και δικαστικές διαδικασίες, να επιτρέπουν ή να απαιτούν τη διατήρηση αυτών των πληροφοριών ή εγγράφων για περαιτέρω περίοδο πέντε ετών, όταν έχει διαπιστωθεί η ανάγκη και η αναλογικότητα αυτής της περαιτέρω διατήρησης για πρόληψη, εντοπισμό, διερεύνηση ή δίωξη υπόπτων για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η ελληνική Νομολογία έκρινε στην προκειμένη περίπτωση (βλ. ΣτΕ 2934/2017, ΣτΕ 1738/2017)²²¹ ότι οι αρχές δεν δύνανται να προβούν σε έλεγχο (φορολογικών) υποθέσεων πέραν της πενταετίας λόγω παραγραφής και ότι τα προκύπτοντα πέραν αυτού του διαστήματος στοιχεία δεν θεωρούνται ως «συμπληρωματικά» διότι καθ' όλο το διάστημα της πενταετίας ήσαν αυτά, ανά πάσα στιγμή, στη διάθεση των αρχών εφόσον ζητούντο από τα υπόχρεα πρόσωπα.

²²¹ Υπό το πρίσμα των αποφάσεων του ΣτΕ 2934/17, ΣτΕ 1738/17, ΣτΕ 693/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, οι εξαιρέσεις από τη πενταετή παραγραφή της έκδοσης πράξεως διοικητικού, εκτιμώμενου ή διορθωτικού, προσδιορισμού του φόρου από την φορολογική διοίκηση του άρθρου 36 ν. 4174/2013 με τις οποίες δίδεται παράταση του χρόνου παραγραφής στις περιπτώσεις των παρ. 2, 3, 4 αυτού, κρίνονται πλέον ως αντίθετες με την ερμηνεία του άρθρου 78 παρ. 2 Σ. για τη μη δυνατότητα επιβολής του φόρου με αναδρομικής ισχύος νόμο, σε διάστημα πέρα από το προηγούμενο οικονομικό έτος κατά το οποίο επεβλήθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΠΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

1. Οι πρώτες προσεγγίσεις των φορολογικών ρυθμίσεων στο ελληνικό δίκαιο

Προτού αποσαφηνίσουμε την έννοια της φοροδιαφυγής, των χαρακτηριστικών αυτής αλλά και των επιμέρους ζητημάτων που ανακύπτουν σε σχέση με το υπό διερεύνηση θέμα της σύνδεσης της εγκληματικής αυτής δραστηριότητας με τις διαδικασίες άρσης του τραπεζικού απορρήτου στην Ελλάδα, σκόπιμο κρίνεται, χάριν πληρότητας της ανάλυσης μας, αλλά και διευκόλυνσης της κατανόησης των επιμέρους εννοιών από τον αναγνώστη, να επιχειρήσουμε μια ιστορική ανασκόπηση στις προϊσχύουσες φορολογικές (ποινικές) ρυθμίσεις στην ελληνική νομοθεσία. Αρχικά αυτό που θα πρέπει αρχικά να ειπωθεί είναι, πως εκ της κατωτέρω παράθεσης των φορολογικών διατάξεων, οι οποίες ίσχυσαν κατά καιρούς στη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα στο ελληνικό δίκαιο, διαπιστώνεται μια αποσπασματικότητα και ένας κερματισμός των διατάξεων σε διάφορους νόμους. Αιτία ήταν η πολυπλοκότητα των επιμέρους ρυθμίσεων η οποία πολλές φορές, είχε ως αποτέλεσμα να επιβάλλονται υπέρμετρες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις - επιβαρύνσεις στους φορολογούμενους ή ακόμα και να επιβάλλονται αυτές σωρευτικά για την ίδια φορολογική παράβαση²²². Υπήρξε λοιπόν προφανής η ανάγκη της θεσπίσεως ενός ενιαίου και συγκεντρωτικού νομοθετικού κειμένου, το οποίο και θα επέλυε τις όποιες αντιμαχίες ή αλληλοεπικαλύψεις των διάσπαρτων φορολογικών ρυθμίσεων. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, ο έλληνας νομοθέτης προέβη στην ψήφιση του ν. 2523/1997, ο οποίος αποτελούσε έως την αντικατάστασή του από το ν. 4174/2013, τον βασικό φορολογικό ποινικό νόμο στον οποίο περιλαμβάνεται και το ζήτημα της ρύθμισης της φοροδιαφυγής που θα αναλύσουμε στο παρόν Γ' Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Επανερχόμενοι όμως στο ζήτημα της ανασκόπησης των κυριότερων φορολογικών ποινικών νόμων που ίσχυαν προ της ψήφισης του ν. 2523/1997 ΚΔΔ, θα λέγαμε πως οι κυριότερες ρυθμίσεις ήταν οι εξής:

Ο ν. 1641/1919 σχετικά με τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών κλπ., ο οποίος παρέπεμπε για την ανειλικρινή δήλωση στοιχείων ως προς τον βαθμό συγγένειας ή του τόπου γέννησης του δωρητή στα σχετικά άρθρα του τότε ισχύοντα Ποινικού Κώδικα²²³.

²²² Συκιάτη, Τα φορολογικά εγκλήματα, 2010, 65.

²²³ Πρβλ. ισχύον άρθρο 225 παρ. 2 ΠΚ.

Το ν.δ. 632/1948 για την εκπρόθεσμη ή ελλιπή φορολογική δήλωση ή για μη υποβολή δήλωσης, εκ του οποίου μπορούσε να επιβληθεί ή ποινή της φυλάκισης τουλάχιστον 1 μηνός ή χρηματική ποινή έως το διπλάσιο του φόρου.

Ο α.ν. 1839/1951 σχετικά με τη φορολογία των καθαρών προσόδων, όπου τιμωρούνταν η μη καταβολή εντός ορισμένης προθεσμίας από τον υπόχρεο του ποσού των παρακρατούμενων φόρων, με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 μηνών ή χρηματική ποινή όχι κατώτερη των 50.000 δρχ. ή και με τις δύο σωρευτικά²²⁴.

Το ν.δ. 3323/1955 για τη φορολογία εισοδήματος, σχετικά με παραβάσεις που αφορούν την προθεσμία υποβολής και το περιεχόμενο της δήλωσης εισοδήματος, την παράβαση υποβολής δήλωσης αλλαγής κατοικίας ή διαμονής ή έδρας της επιχείρησης, παράβαση του απορρήτου των φορολογικών στοιχείων, των υποχρεώσεων των παρακρατούντων φόρων κ.α. (άρθρο 74). Ως ποινή εδύναντο να επιβληθεί η άσκηση ποινικής δίωξης και η επιβολή ποινής φυλάκισης έως 6 μήνες.

Το ν.δ. 248/1973 «περί επιβολής ποινικών κυρώσεων κατά παραβατών φορολογικών παραβάσεων» που τιμωρούσε με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών και χρηματική ποινή την παράλειψη υποβολής ή την υποβολή ανακριβούς δήλωσης φορολογίας εισοδήματος ή τη μη απόδοση παρακρατηθέντος φόρου εισοδήματος και την παράλειψη υποβολής ή υποβολή ανακριβούς δήλωσης ΦΚΕ, ενώ ή μη έκδοση ή η έκδοση τιμολογίου ή δελτίου παροχής υπηρεσιών με ανακριβές περιεχόμενο (ως προς την αξία, το είδος, την ποσότητα) τιμωρούνταν με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών (άρθρο 2 παρ. 2α, β).

Ο ν. 820/1978 ο οποίος στα άρθρα 41 και 42 ανέφερε τις φορολογικές παραβάσεις – κυρώσεις για τα αδικήματα της φοροδιαφυγής (εδώ της μη δήλωσης εισοδημάτων εξ' οικοδομών και της μη υποβολής ή ανακριβούς δήλωσης εισοδήματος) και στο άρθρο 43 παρ 1. προέβλεπε ότι « *Εις περίπτωσην κατά την οποίαν ο υπόχρεος υποπέσει εκ προθέσεως εις μίαν εκ των αναφερομένων εις το προηγούμενον άρθρον παραβάσεων, τιμωρείται υπό του αρμοδίου ποινικού δικαστηρίου διά: α) Ποινής φυλακίσεως τουλάχιστον έξι (6) μηνών. β) Στερήσεως της υπό του νόμου «περί εμπορικών μισθώσεων» παρεχομένης ειδικής προστασίας της επαγγελματικής στέγης και γ) απώλειας του δικαιώματος λήψεως διαβατηρίου διά την αλλοδαπήν ή στερήσεως του υπάρχοντος τοιούτου επί χρονικόν διάστημα από έξι (6) μηνών έως ενός έτους».*

Ο ν. 1591/1986 με τη θέσπιση του οποίου ποινικοποιούνται διάφορες φορολογικές παραβάσεις κατά των οποίων προβλέπονταν διοικητικές κυρώσεις 1. Ειδικότερα η έννοια των αδικημάτων της φοροδιαφυγής αποσαφηνίζεται στο άρθρο 31 και οι ποινές στο 32 του νόμου. Στο άρθρο 31 ορίζεται ότι **αδίκημα φοροδιαφυγής** διαπράττει:

²²⁴ Συκιώτη (2010), 8.

α) Όποιος δεν υποβάλλει δηλώσεις ή υποβάλλει ανακριβείς δηλώσεις για φόρους, τέλη ή εισφορές που σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις υποχρεούται να παρακρατεί και να αποδίδει στο Δημόσιο ή για το φόρο προστιθέμενης αξίας ή για το φόρο κύκλου εργασιών ή την ειδική εισφορά ειδών πολυτελείας της υποπερίπτωσης β' της περίπτωσης Ζ της παραγράφου 1 του άρθρου 11 ν. 4169/1961, εφ' όσον το συνολικό ποσό των παραπάνω φόρων, τελών και εισφορών που είχε υποχρέωση να δηλώσει και να αποδώσει στο Δημόσιο, από συναλλαγές ή άλλες πράξεις που πραγματοποιήθηκαν σε διάστημα ενός ημερολογιακού εξαμήνου υπερβαίνει το ποσό των εξακοσίων χιλιάδων (600.000) δραχμών ή το ποσό του ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών για διάστημα ενός ημερολογιακού έτους.

β) Όποιος δεν υποβάλλει δήλωση φορολογίας εισοδήματος, εφόσον για το ποσό του εισοδήματος που δε δηλώθηκε, οφείλεται κύριος φόρος πάνω από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) δραχμές.

γ) Όποιος δεν εκδίδει τα φορολογικά στοιχεία που προβλέπονται:

αα) από τις διατάξεις των παραγράφων 2, 3, 5 έως και 14, 16, 18 και 19 του άρθρου 13, των παραγράφων 1, 4 έως 7 και 10 του άρθρου 19, των παραγράφων 1, 3, 5 και 6 του άρθρου 20, των παραγράφων 1 και 6 του άρθρου 21, των παραγράφων 1 έως 6 του άρθρου 23, των παραγράφων 2, 3 και 5 του άρθρου 25, της παραγράφου 1 του άρθρου 26 και της παραγράφου 1, εδάφια 4 και 5 του άρθρου 28 του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων (Κ.Φ.Σ.), όπως οι διατάξεις αυτές ισχύουν κάθε φορά και

ββ) από τις διατάξεις των υπ' αριθμών Σ. 2087/50/7.4.1979²²⁵ και Σ. 3537/37/20.6.1979²²⁶ αποφάσεων του Υπουργού Οικονομικών, όπως οι διατάξεις ισχύουν αυτές κάθε φορά.

δ) Όποιος εκδίδει ανακριβή, ως προς την ποσότητα ή την τιμή μονάδας ή την αξία, τα στοιχεία που αναφέρονται στην προηγούμενη περίπτωση γ' εφόσον από την ανακρίβεια αυτή προκύπτει διαφορά, που υπερβαίνει το δέκα τα εκατό (10%) της συνολικής ποσότητας ή της συνολικής αξίας των αγαθών ή της παροχής υπηρεσιών ή της συναλλαγής γενικά.

ε) Όποιος τηρεί ανακριβή βιβλία και στοιχεία του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων, εφ' όσον η ανακρίβεια διαπιστωθεί από τακτικό έλεγχο του οποίου το αποτέλεσμα οριστικοποιήθηκε είτε με διοικητική επίλυση της διαφοράς, είτε λόγω παρόδου άπρακτης της προθεσμίας για άσκηση προσφυγής, είτε με οριστική απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου, εφ' όσον στη διαχειριστική περίοδο που ελέγχθηκε προκύπτει διαφορά ακαθάριστων εσόδων πάνω από είκοσι τα εκατό (20%) σε σχέση με αυτά που δηλώθηκαν και πάντως όχι μικρότερη από ένα εκατομμύριο (1.000.000) δραχμές²²⁷.

²²⁵ ΦΕΚ 384 τεύχ. Β.

²²⁶ ΦΕΚ 933 τεύχ. Β.

²²⁷ Η περίπτωση ε' αντικαταστάθηκε ως άνω με την παρ. 1 του άρθρου 19 ν. 1828/1989.

στ) Όποιος δεν τηρεί την υποχρέωση διαφύλαξης των βιβλίων που προβλέπεται από τη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 44 του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων, καθώς και των στοιχείων που αναφέρονται στην προηγούμενη περίπτωση γ'.

ζ) Όποιος εκδίδει πλαστό ή εικονικό ή νοθεύει τιμολόγιο πώλησης αγαθών ή παροχής υπηρεσιών ή οποιοδήποτε από τα φορολογικά στοιχεία που αναφέρονται στην περίπτωση γ' της παραγράφου αυτής.

Θεωρούνταν με βάση τον νόμο ως «πλαστό» και το φορολογικό στοιχείο που έχει διατηρηθεί ή σφραγισθεί με οποιοδήποτε τρόπο, χωρίς να έχει καταχωρηθεί στα οικεία βιβλία της αρμόδιας φορολογικής αρχής σχετική πράξη θεώρησης και εφόσον η μη καταχώρηση τελεί σε γνώση του υπόχρεου για τη θεώρηση του φορολογικού στοιχείου. Θεωρείται επίσης ως πλαστό το φορολογικό στοιχείο και όταν το περιεχόμενο και τα λοιπά στοιχεία του πρωτότυπου ή αντίτυπου αυτού είναι διαφορετικά από αυτά που αναγράφονται στο στέλεχος του ίδιου στοιχείου.

Ως «εικονικό» θεωρούνταν το φορολογικό στοιχείο που εκδόθηκε για συναλλαγή, διακίνηση ή οποιαδήποτε άλλη αιτία ανύπαρκτη στο σύνολο ή για μέρος αυτής ή για συναλλαγή που πραγματοποιήθηκε από πρόσωπα διαφορετικά από αυτά που αναγράφονται στο φορολογικό στοιχείο.

η) Όποιος γνωρίζει το σκοπό της επιχειρούμενης πράξης και συνεργεί με οποιοδήποτε τρόπο στην κατασκευή πλαστών φορολογικών στοιχείων ή γνωρίζει ότι τα στοιχεία είναι πλαστά ή εικονικά και συνεργεί με οποιοδήποτε τρόπο στην έκδοσή τους ή αποδέχεται τα πλαστά ή τα εικονικά ή νοθευμένα φορολογικά στοιχεία με σκοπό την απόκρυψη φορολογητέας ύλης.

Ο συγκεκριμένος νόμος αναφέρει στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου πως ο δράστης των ποινικών αδικημάτων, που προβλέπονται στις περιπτώσεις ζ' και η' της προηγούμενης παραγράφου, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και με χρηματική ποινή όχι κατώτερη των πέντε (5) και μέχρι πενήντα (50) εκατομμυρίων δραχμών²²⁸.

Από την γραμματική διατύπωση της ανωτέρω παρατεθείσας διάταξης του άρθρου 31 παρ. 2 ν. 1591/1986 διαφαίνεται η αυστηροποίηση των διατάξεων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής καθώς επιβάλλεται στους παραβάτες ποινή στερητική της ελευθερίας τους εκτός της επιβληθείσας διοικητικής κύρωσης με την επιβολή διοικητικού προστίμου. Στην περίπτωση αυτή η επιβολή ποινής στερητικής της ελευθερίας δεν είναι δυνητική ή έστω διαζευκτική σε σχέση και με τη χρηματική ποινή όπως σε προαναφερθέντες νόμους²²⁹.

²²⁸ Το πρώτο εδάφιο της παρ. 2 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παρ. 4 άρθρ. 8 ν. 2386/1996.

²²⁹ Άλλος ένας νόμος που επίσης επέβαλε ποινή στερητική της ελευθερίας χωρίς να προβλέπει δυνατότητα διάζευξης με αντίστοιχη διοικητική κύρωση ή δυνατότητα μετατροπής ή αναστολής της είναι ο α.ν. 185/1967 ο οποίος τιμωρούσε με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτους και χρηματική ποινή τον αυτουργό ή συνεργό των αδικημάτων παράλειψης υποβολής ή υποβολής ανακριβούς δήλωσης φορολογίας εισοδήματος ή παρακρατηθέντος φόρου ή ΦΚΕ ή φόρου κληρονομιάς. Στη συνέχεια καταργήθηκε από τον α.ν. 111/1973.

Τέλος και στο ν. 2238/1994 περιλαμβάνονται αυστηρές ποινές καθώς κι εδώ ο δράστης των ποινικών αδικημάτων των παραγράφων α' και β' της παρ. 1 του άρθρου 93 του νόμου²³⁰, τιμωρείται με ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον 6 μηνών (άρθρο 93 παρ. 2). Στην περίπτωση γ' όμως που αφορά την έκδοση πλαστών ή εικονικών τιμολογίων, υποστηρίχθηκε στη θεωρία ή άποψη ότι η πρόθεση του νομοθέτη (από τη στιγμή μάλιστα που δεν οριζόταν συγκεκριμένη ποινή στο άρθρο 93 παρ. 2 γι' αυτή την περίπτωση) ήταν να μην επιβάλλει καμία ποινή καθώς η πράξη δεν είναι αξιόποινη, με βάση και την αρχή της αναδρομικότητας του ηπιότερου νόμου²³¹.

Αντίθετη ήταν βέβαια η άποψη της νομολογίας²³², σύμφωνα με την οποία η ανωτέρω εκτεθείσα πράξη κρίνεται αξιόποινη διότι η θέση σε ισχύ του ν. 2238/1994 ουδόλως θίγει την διάταξη ζ' παρ. 1 ν. 1591/1986, η οποία εξακολουθούσε να βρίσκεται σε πλήρη ισχύ²³³.

2. Η έννοια της φοροδιαφυγής και η διάκρισή της από την φοροαποφυγή

Την σημερινή εποχή ένα από τα πιο ακανθώδη ζητήματα που απασχολούν την ελληνική κοινωνία και πολιτεία αλλά και την ίδια την παγκόσμια κοινότητα στο σύνολό της, είναι το ζήτημα της καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος και της εν γένει διαφθοράς που αυτό δημιουργεί. Τα «πλοκάμια» του σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος είναι δαιδαλώδη και πολυσχιδή και οι εκάστοτε δράστες χρησιμοποιούν πολυποίκιλους τρόπους για να επιτύχουν τον σκοπό τους, ο οποίος δεν είναι άλλος από τον προσπορισμό εις αυτούς παράνομου οικονομικού (κατά κύριο λόγο) κέρδους – οφέλους, μέσω των αξιόποινων πράξεων τις οποίες διενεργούν. Μια πράξη η οποία συγκαταλέγεται στα πιο φλέγοντα ζητήματα της εποχής παγκοσμίως είναι και η εξεύρεση επαρκών λύσεων από την πλευρά των κρατών για την πάταξη μιας συγκεκριμένης μορφής του οικονομικού εγκλήματος, αυτού της φοροδιαφυγής. Ειδικά σε αυτή την δύσκολη οικονομική συγκυρία για πολλά κράτη της νότιας Ευρώπης κυρίως, όπου η οικονομική κρίση του 2010 επηρέασε εκ βάθρων την δυνατότητα εξεύρεσης των απαραίτητων πόρων για την εξυπηρέτηση των αναγκών του κρατικού προϋπολογισμού, την εξυπηρέτηση των δημοσίων χρεών αλλά και τη χρηματοδότηση των επενδύσεων με απώτερο σκοπό την επίτευξη της περαιτέρω ανάπτυξης και μεγέθυνσης της εθνικής οικονομίας τους.

Ειδικότερα, στη χώρα μας κατά την περίοδο της κρίσης (2010 κι έπειτα), τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού μειώνονται σε σταθερή ετήσια βάση παρά την ολοένα αυξανόμενη

²³⁰ Μη υποβολή δήλωσης ή υποβολή ανακριβούς δήλωσης για φόρους, τέλη ή εισφορές στο Δημόσιο και μη υποβολή δήλωσης φορολογίας εισοδήματος.

²³¹ Βλ. σχετικά *Συκιώτη* (2010), 14 υποσ. 27.

²³² Βλ. ΑΠ 1370/2001, ΕλλΔνη 2002, 1424.

²³³ Μεταγενέστερα ενσωματώθηκαν στο ν. 2523/1997 και συγκεκριμένα στο άρθρο 19 αυτού περί των αδικημάτων της φοροδιαφυγής.

φορολογική επιβάρυνση των φορολογουμένων. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε ότι τα συνολικά έσοδα για το έτος 2015 στην Ελλάδα, ανήλθαν σε 49,5 δισ. όπου ήταν περίπου 12% χαμηλότερα από τα έσοδα του 2010, χρόνο κατά τον οποίο περιήλθε σε τροχιά οικονομικής ύφεσης η χώρα. Από αυτά το 40% (€19,7 δισ.) αφορούσε άμεσους φόρους και το 48% του συνόλου (€23,7 δισ.) έμμεσους φόρους. Το υπόλοιπο 12% αφορούσε μη φορολογικά έσοδα (όπως π.χ. έσοδα από αποκρατικοποιήσεις) Η τάση πάντως όσον αφορά τα έσοδα από έμμεσους φόρους στην 5ετία (2010 – 2015) είναι σταθερά πτωτική, της τάξεως του 26% (από €31 δις το 2010 στα €23,8 δις το 2015) ενώ τα έσοδα από άμεσους φόρους κατά την ίδια περίοδο παρουσιάζουν μια ελάχιστη μείωση (από €20,7 δις το 2010 στα €19,8 δις το 2015)²³⁴.

Γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους, το ελληνικό κράτος αναζητά εναλλακτικούς τρόπους αύξησης των ετήσιων εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού και ταυτόχρονα σταθερής μείωσης των ετήσιων δαπανών. Ένας λοιπόν από τους τρόπους αυτούς - ο οποίος αποτελεί και πάγιο αίτημα της ελληνικής κοινωνίας ιδιαίτερα για λόγους αποκατάστασης της φορολογικής δικαιοσύνης – περιλαμβάνει και την καταπολέμηση των φαινομένων φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής τόσο με τις διοικητικές κυρώσεις (κατασχέσεις, πρόστιμα κλπ.) που περιλαμβάνονται στον ΚΔΔ, όσο και την ποινική δίωξη των παραβατών των παραπάνω πλημμεληματικού ή κακουργηματικού χαρακτήρα αξιόποινων πράξεων (ανάλογα με την έκταση και το μέγεθος της φοροδιαφυγής), αποβλέποντας βεβαίως μελλοντικά και στη σταδιακή μείωση της φορολογίας. Υπολογίζεται μάλιστα πως μια τέτοια συντονισμένη ενέργεια από πλευράς των αρμοδίων φορολογικών αρχών θα ήταν δυνατό να αποφέρει στα κρατικά ταμεία περίπου 3 δισ. πρόσθετα έσοδα ετησίως μεσοπρόθεσμα και γύρω στα 7 δισ. μακροπρόθεσμα²³⁵. Το ακριβές μέγεθος της φοροδιαφυγής στη χώρα μας δεν έχει επακριβώς προσδιοριστεί. Υπολογίζεται όμως περίπου ως ποσοστό από 6-9% του ετήσιου ΑΕΠ της χώρας, δηλαδή σε απόλυτους αριθμούς κυμαίνεται μεταξύ 11 και 16 δισ. ευρώ²³⁶.

Για να κατανοήσουμε πιο εύκολα τα βασικά στοιχεία αλλά και τις διαφορές μεταξύ των δύο εννοιών, θα επιχειρήσουμε σε αυτό το στάδιο να τις αποσαφηνίσουμε παραθέτοντας ορισμένους ορισμούς, οι οποίοι έχουν διατυπωθεί στη θεωρία.

Υπό τον όρο **φοροδιαφυγή** θα μπορούσε να ορισθεί «*το σύνολο των παράνομων ενεργειών του φορολογουμένου που στοχεύουν στην παράνομη απόκρυψη του καθαρού φορολογητέου εισοδήματος, παραχθέντος από οποιαδήποτε πηγή, με σκοπό την πλήρη*

²³⁴ ΔιαΝΕΟσις, Οργανισμός Έρευνας & Ανάλυσης, Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, Αιτίες Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της, Ιούνιος 2016, 13. Προσωρινά στοιχεία από έκθεση Διοικητή της ΤΤΕ.

²³⁵ <http://www.kathimerini.gr/933995/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prwta8lhtria-forodiafyghs-logw-yyhlwn-forwn-h-xwra>.

²³⁶ <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1218322/ereuna-ey-to-profil-tou-ellina-forofuga>.

εξάλειψη ή τη μείωση της φορολογικής του επιβάρυνσης»²³⁷. Ειδικότερα, η φοροδιαφυγή συντελείται με 2 τρόπους: είτε α) με την απόκρυψη της πραγματικής κατάστασης του φορολογουμένου που πραγματοποιείται με τη μη συμπερίληψη των στοιχείων αυτών στη δήλωση είτε β) με την παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών τα οποία περιλαμβάνονται ψευδώς και ανακριβώς στη δήλωση, όπου παρουσιάζεται συνήθως μικρότερο δηλωθέν εισόδημα από το πραγματικό με σκοπό την απαλλαγή από την επιπρόσθετη φορολογία. Επίσης δύναται να αποκρύπτονται έσοδα μέσω της χρήσης πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων με καταχώρηση στα βιβλία ανύπαρκτων ή εικονικών δαπανών²³⁸. Διακρίνουμε λοιπόν πως η φοροδιαφυγή είναι μια ηθελημένη σκόπιμη και παράνομη πράξη απόκρυψης της πραγματικής εικόνας της περιουσίας του φορολογούμενου η οποία παραβιάζει ευθέως τις διατάξεις της φορολογίας (για εισοδήματα, ΦΠΑ και πλαστά ή εικονικά τιμολόγια, στοιχεία που θα αναλύσουμε παρακάτω) του νόμου 4174/2013²³⁹ και πολλές φορές αποκτά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των υπόλοιπων φορολογουμένων, ειδικά στην περίπτωση που αναφερόμαστε σε περιπτώσεις φοροδιαφυγής νομικών προσώπων²⁴⁰. Ως προς τα ποινικά χαρακτηριστικά της, όπως φανερώνεται κι από τη φράση του άρθρου 8 ν. 4337/2015 «έγκλημα φοροδιαφυγής διαπράττει όποιος με πρόθεση...», αποτελεί έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης, ήτοι έγκλημα σκοπού, διότι ο φορολογούμενος ενεργεί προφανώς με υπερχειλή δόλο (άρθρο 27 παρ. 2 ΠΚ)²⁴¹.

Οι πράξεις οι οποίες συγκαταλέγονται στον κατάλογο των **αδικημάτων της φοροδιαφυγής**, όπως αυτές περιγράφονται στο άρθρο 8 ν. 4337/2015²⁴², το οποίο τροποποίησε τις διατάξεις του άρθρου 66 ν. 4174/2013, είναι οι εξής:

- α) η μη υποβολή ή η υποβολή ανακριβούς δήλωσης εισοδήματος, με σκοπό την αποφυγή πληρωμής του αντίστοιχου φόρου εισοδήματος ή ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝΦΙΑ) ή ειδικού φόρου ακινήτων (ΕΦΑ),
- β) η μη απόδοση ή η ανακριβής απόδοση ή ο συμψηφισμός του ΦΠΑ, του φόρου κύκλου εργασιών, του φόρου ασφαλιστρών και των παρακρατούμενων και επιρριπτόμενων φόρων, τελών ή εισφορών,
- γ) η μη απόδοση ή ανακριβής απόδοση του φόρου πλοίων,

²³⁷ Γεωργάκη, Καταχρηστική φοροαποφυγή στην άμεση φορολογία: εθνικά μέτρα καταπολέμησης της καταχρηστικής φοροαποφυγής: μέτρα ενωσιακού δικαίου και νομολογία του ΔΕΕ για την φοροαποφυγή: εταιρικοί μετασχηματισμοί, 2017, 26 παραπ. 4, 5.

²³⁸ Γεωργάκη (2017), 26.

²³⁹ ΦΕΚ/ Α /170/26.7.2013.

²⁴⁰ Το γεγονός αυτό συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμό από τις μεγάλες εταιρείες σε βάρος των μικρών διότι εφόσον καταφεύγουν σε πράξεις φοροδιαφυγής επωφελούνται από τη μη καταβολή πολλών εκατοντάδων εκατομμυρίων σε φόρους προς το κράτος.

²⁴¹ ΑΠ 94/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁴² ΦΕΚ/ Α /129/17.10.2015.

δ) η έκδοση πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων, η αποδοχή εικονικών φορολογικών στοιχείων και η νόθευση τέτοιων στοιχείων²⁴³.

Αναφορικά με τη διάκριση της φοροδιαφυγής με τη συναφή έννοια της φοροαποφυγής, θα λέγαμε πως η τελευταία, δεν αποτελεί παράνομη και αξιόποινη πράξη όπως η φοροδιαφυγή. Παρά ταύτα και οι δυο έννοιες καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα. Αυτό συμβαίνει διότι στη φοροαποφυγή, οι φορολογούμενοι εκμεταλλεόμενοι την ύπαρξη τυχόν «κενών» στο νόμο, επιχειρούν την αποφυγή της πληρωμής των φορολογικών βαρών για λογαριασμό τους, όπως ακριβώς και στη φοροδιαφυγή αλλά με τη χρήση τεχνικών ή τεχνασμάτων, τα οποία δεν θεωρούνται κατ' αρχήν ως παράνομες πρακτικές από τη νομοθεσία. Παραδείγματος χάριν, η φοροαποφυγή αποτελεί συνήθη τρόπο αποφυγής της φορολογίας κερδών για τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες ανά τον κόσμο, υιοθετώντας τακτικές όπως η μεταφορά της έδρας σε άλλη χώρα, η οποία επιβάλλει χαμηλό συντελεστή φορολογίας κερδών, τα δικαιώματα royalties και οι ενδοομιλικές συναλλαγές. Επειδή όμως το υπάρχον φορολογικό καθεστώς ευνοεί κυρίως τις μεγάλες εταιρίες ανά τον κόσμο, οι οποίες αποκτούν μέσω της διεύρυνσης του κύκλου εργασιών τους, σε διάφορες χώρες του κόσμου (βλ. Google, Amazon), αθέμιτο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των μικρών, αποκομίζοντας μάλιστα δισεκατομμύρια από τη μη καταβολή των προβλεπόμενων φόρων από τις θυγατρικές τους εταιρίες, εκμεταλλεόμενες τα προλεχθέντα νομικά κενά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από τις 16 Μαρτίου 2011 επεξεργάζεται σχέδιο για την εφαρμογή κοινής ενοποιημένης εταιρικής φορολογικής βάσης (Common Consolidated Corporate Tax Base, C.C.C.T.B.)²⁴⁴ για τα κράτη της Ένωσης, το οποίο αρχικά θα περιληφθεί σε ευρωπαϊκή Οδηγία.

3. Τα εγκλήματα της φοροδιαφυγής υπό το πρίσμα του προΐσχύσαντος ν. 2523/1997

Στην προηγούμενη ενότητα επιχειρήσαμε να προσδιορίσουμε την έννοια της φοροδιαφυγής αναφέροντας πως πρόκειται για πράξεις οι οποίες είναι καταρχήν σκόπιμες από τους εκάστοτε δράστες, υπάρχει δηλαδή δόλος, διότι διαπράττονται με την πρόθεση της απόκρυψης της φορολογητέας ύλης από τις φορολογικές αρχές με σκοπό την αποφυγή της πληρωμής του φόρου μέσω της παραπλάνησης τους με την υποβολή ανακριβών δηλώσεων.

Οι εν λόγω όμως πράξεις είναι παράλληλα και τιμωρητές εκ του νόμου, τόσο διοικητικά - περιλαμβάνοντας παραδείγματος χάριν την επιβολή διοικητικών κυρώσεων με πρόστιμα ή ακόμα και κατασχέσεις – όσο και ποινικά καθώς αναλόγως του ύψους της φοροδιαφυγής είτε στο εισόδημα είτε στους αποκρυφθέντες φόρους, η εκάστοτε περίπτωση μπορεί να αποτελέσει είτε πλημμέλημα είτε κακούργημα με αποτέλεσμα την ποινική δίωξη του παραβάτη.

²⁴³ Βλ. επίσης ΑΠ 6/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁴⁴ https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/com_2016_685_en.pdf.

Το βασικό τώρα φορολογικό ποινικό νομοθέτημα το οποίο ρύθμισε επιμελώς όλα αυτά τα ζητήματα της δίωξης των φαινομένων φοροδιαφυγής, καλύπτοντας παράλληλα κι όλα τα είδη φόρων (φόρο εισοδήματος, φόρο κεφαλαίου, ΦΠΑ κλπ.) είναι ο ν. 2523/1997 που φέρει τον τίτλο *‘Διοικητικές και Ποινικές κυρώσεις στην Φορολογική Νομοθεσία και άλλες διατάξεις’* και είναι γνωστός και ως Φορολογικό Ποινολόγιο²⁴⁵, ο οποίος κατήργησε όλες τις προηγούμενες ουσιαστικές ποινικές διατάξεις που αφορούν σε θέματα φοροδιαφυγής (με τα άρθρα 17 – 19) και επιπροσθέτως κάθε άλλη ειδική ρύθμιση σχετιζόμενη με ποινικές κυρώσεις για οποιαδήποτε τελεσθείσα φορολογική παράβαση²⁴⁶. Πιο συγκεκριμένα, τα προλεχθέντα προβλέπονται στο άρθρο 25 παρ. 1 του νόμου 2523/1997 το οποίο αναφέρει τα εξής: *«Από την έναρξη ισχύος των διατάξεων του παρόντος νόμου καταργείται κάθε άλλη διάταξη που προβλέπει την επιβολή πρόσθετων φόρων, προστίμων καθώς και διοικητικών και ποινικών κυρώσεων για παράβαση της φορολογικής εν γένει νομοθεσίας. Όπου στην κείμενη νομοθεσία προβλέπεται η επιβολή πρόσθετων φόρων, προστίμων και διοικητικών κυρώσεων νοούνται οι διατάξεις του παρόντος νόμου. Αν προβλέπεται τόσο η επιβολή πρόσθετου φόρου όσο και προστίμου, επιβάλλεται μόνο πρόσθετος φόρος, με εξαίρεση το ειδικό πρόστιμο της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, το οποίο επιβάλλεται ανεξάρτητα από την επιβολή πρόσθετου φόρου»*²⁴⁷.

Ο νόμος αυτός, ο οποίος ίσχυσε για περίπου 18 χρόνια (μέχρι την ψήφιση του ισχύοντα ν. 4337/2015), περιλαμβάνει στις διατάξεις των άρθρων του 17-19 ρυθμίσεις για την φοροδιαφυγή αλλά και ποινικές κυρώσεις που προκύπτουν από την διάπραξη των συγκεκριμένων

²⁴⁵ Βλ. Συκιώτη (2010), 18, υποσ. 50.

²⁴⁶ Δημήτριάδης, Εγκλήματα φοροδιαφυγής, Ζητήματα φοροδιαφυγής στο εισόδημα, στο Φ.Π.Α. και στα φορολογικά στοιχεία, 2011, 37-38.

²⁴⁷ Κατ’ εξαίρεση δεν καταργήθηκαν με την θέση σε ισχύ ν. 2523/1997 οι διατάξεις προηγούμενων νόμων στις περιπτώσεις που αναφέρονται οι παράγραφοι 2 έως 5 του άρθρου 25 του παρόντος, οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής:

2. *«Διατάξεις που προβλέπουν άλλες συνέπειες για παράβαση της φορολογικής νομοθεσίας ως και διατάξεις που επιβάλλουν υποχρέωση των δημόσιων ή άλλων αρχών προς ενέργεια ή μη ενέργεια πράξεων, σε σχέση με την εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας, δεν θίγονται από τον παρόντα νόμο.*

3. *Διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις που προβλέπουν κυρώσεις του άρθρου 10 ν.1809/1988 (ΦΕΚ 222 Α), του άρθρου 60 του Κ.Ν.Τ.Χ. και του άρθρου 12 παράγραφοι 10 και 12 ν. 2328/1995 (ΦΕΚ 159 Α)».*

4. *«Διατηρούνται σε ισχύ οι σχετικές με την απαγόρευση εξόδου από τη χώρα και τη χορήγηση πιστοποιητικού φορολογικής ενημερότητας διατάξεις».*

5. *«Διατηρούνται σε ισχύ οι παρακάτω διατάξεις που προβλέπουν την επιβολή διοικητικών κυρώσεων και προστίμων:*

α) *Της παραγράφου 1 του άρθρου 28 ν. 2119/1952 (ΦΕΚ 129 Α).*

β) *Της παραγράφου 5 του άρθρου 20 και της παραγράφου 3 του άρθρου 22 ν. 2367/1953 (ΦΕΚ 82 Α).*

γ) *Της παραγράφου 2 του άρθρου 12 α.ν. 236/1967 και της παραγράφου 2 του άρθρου 1 ν.δ. 436/1974 (ΦΕΚ 153 Α).*

δ) *Του άρθρου 2 ν.δ. 251/1973 (ΦΕΚ 334 Α).*

ε) *Της παραγράφου 1 του άρθρου 14 ν. 1350/1983 (ΦΕΚ 55 Α).*

στ) *Του άρθρου 24 ν. 2214/1994 (ΦΕΚ 75 Α).*

ζ) *Της παραγράφου 8 του άρθρου 82 ν. 2238/1994.*

η) *Του άρθρου 33 ν. 2459/1997 (ΦΕΚ 17 Α).*

θ) *Του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 3 του άρθρου 35 ν. 2238/1994.*

ι) *Της παραγράφου 3 του άρθρου 36 ν. 2238/1994.*

ια) *Της παραγράφου 4 του άρθρου 39 ν. 2238/1994.*

[Οι περ. θ, ι και ια προστέθηκαν με την παρ. 7 άρθρ. 31 ν. 2579/1998. Α 31/17.2.1998]».

εγκλημάτων. Θα μπορούσε να λεχθεί, πως ο ν. 2523/1997 ήταν ένας ιδιαίτερος αυστηρός νόμος σε ό,τι αφορά τα προβλεπόμενα όρια του αξιόποινου χαρακτήρα των φορολογικών εγκλημάτων για τους παραβάτες της φορολογικής νομοθεσίας σε σχέση με τον ισχύοντα, ο οποίος κρίνεται σαφώς πιο ευμενής ως προς τους ίδιους όρους, όπως θα αναφέρουμε παρακάτω.

Συγκεκριμένα, ο ν. 2523/1997 προέβλεπε στα προαναφερόμενα άρθρα του τρεις περιπτώσεις φοροδιαφυγής, οι οποίες βέβαια δεν διαφοροποιήθηκαν από τον ισχύοντα νόμο. Αυτές είναι η φοροδιαφυγή στο εισόδημα μέσω της παράλειψης υποβολής ή υποβολής ανακριβούς φορολογικής δήλωσης, η μη απόδοση ή η ανακριβής απόδοση ΦΠΑ, παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών και τέλος η έκδοση πλαστών, εικονικών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων ή η αποδοχή τέτοιων στοιχείων.

Ως ελέχθη προηγουμένως, το σημαντικό ζήτημα που εξετάζεται στην περίπτωση αυτή είναι οι ποινικές κυρώσεις του νόμου για τη φοροδιαφυγή, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα αυστηρές. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά *τη μη υποβολή δήλωσης ή την υποβολή ανακριβούς δήλωσης εισοδήματος* (άρθρο 17 παρ. 2 εδ. α', β'), οι ποινές ήταν οι εξής:

α) ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους, εφόσον ο φόρος που αναλογούσε στα καθαρά εισοδήματα που είχαν αποκρυφθεί υπερέβαινε σε κάθε διαχειριστική περίοδο το ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ και

β) κάθειρξη, εφόσον ο φόρος που αναλογούσε στα καθαρά εισοδήματα που είχαν αποκρυφθεί υπερέβαινε σε κάθε διαχειριστική περίοδο το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ. Κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβανόταν υπόψη και η διάρκεια της απόκρυψης²⁴⁸.

Για το αδίκημα της φοροδιαφυγής για *μη απόδοση ή ανακριβή απόδοση ΦΠΑ και παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών* (άρθρο 18 παρ. 1 εδ. α', β', γ') οι ποινικές κυρώσεις ήταν οι εξής:

α) φυλάκιση εφόσον το προς απόδοση ποσό του κύριου φόρου, τέλους ή εισφοράς ή το ποσό του Φ.Π.Α. που είχε συμψηφιστεί ή δεν είχε αποδοθεί ή είχε αποδοθεί ανακριβώς, ανερχόταν σε ετήσια βάση έως το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ,

β) με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους, εφόσον το προς απόδοση ποσό του κύριου φόρου, τέλους ή εισφοράς ή το ποσό του Φ.Π.Α. που είχε συμψηφιστεί ή δεν είχε αποδοθεί ή είχε αποδοθεί ανακριβώς, ανερχόταν σε ετήσια βάση από το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ μέχρι το ποσό των εβδομήντα πέντε χιλιάδων (75.000) ευρώ και

γ) κάθειρξη, εφόσον το ως άνω ποσό υπερέβαινε σε ετήσια βάση τα εβδομήντα πέντε χιλιάδες (75.000) ευρώ. Σε περίπτωση συρροής περισσότερων τέτοιων φόρων, τελών ή εισφορών τα ως

²⁴⁸ Το τελευταίο εδάφιο της παρ. 2 προστέθηκε με την παρ. 2 εδ. β' και γ' αντίστοιχα άρθρου 2 ν. 3943/2011, ΦΕΚ/ Α /66/31.3.2011.

άνω ποσά υπολογίζονταν ξεχωριστά για κάθε μερικότερο φόρο, τέλος ή εισφορά. Κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβανόταν υπόψη και η διάρκεια της μη απόδοσης ή ανακριβούς απόδοσης ή διακράτησης τέτοιων φόρων, τελών ή εισφορών²⁴⁹.

Τέλος, στο άρθρο 19 παρ. 1 περιλαμβάνονταν *το αδίκημα της φοροδιαφυγής για πλαστά, εικονικά ή νοθευμένα φορολογικά στοιχεία*. Να επισημάνουμε δε, πως το αδίκημα αυτό είναι αξιόποινο, ανεξάρτητα από το ύψος της συνολικής αξίας των εικονικών ή πλαστών φορολογικών στοιχείων, ήτοι πλημμέλημα από το πρώτο ευρώ και τιμωρείται με την ίδια ποινή που καθορίζει κι ο ισχύων ν. 4337/2015. Η επιβαλλόμενη ποινή για τους υπαιτίους είναι φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Περαιτέρω στα εδ. α' και β' περιγράφονται οι επιβαλλόμενες ποινικές κυρώσεις, όπου από το ποσό των 150.000 ευρώ και άνω, η πράξη της έκδοσης πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων για ανύπαρκτη συναλλαγή χαρακτηριζόταν ως κακούργημα και διενεργούνταν αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη στον υπαίτιο με το αδίκημα να ήταν μάλιστα αυτόφωρο²⁵⁰. Αναλυτικότερα οι κυρώσεις ήταν οι εξής:

- α) φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους, εφόσον η συνολική αξία των εικονικών φορολογικών στοιχείων υπερέβαινε το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ και
- β) κάθειρξη, εφόσον το ως άνω ποσό υπερέβαινε τις εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ²⁵¹.

Όταν η συνολική αξία των πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων, για την πλαστότητα ή εικονικότητα των οποίων καταδικάστηκε ο δράστης υπερέβαινε το ποσό των διακοσίων τριάντα πέντε χιλιάδων (235.000) ευρώ, επιβαλλόταν ως παρεπόμενη ποινή το κλείσιμο του καταστήματος, γραφείου, εργοστασίου, εργαστηρίου, αποθήκης και γενικά επαγγελματικής εγκατάστασης αυτού μέχρι ένα (1) μήνα. Να επισημάνουμε δε, πως η παραγραφή των αδικημάτων του ν. 2523/1997 βάσει άρθρου 21 παρ. 10 αυτού, άρχιζε από την τελεσιδικία της απόφασης επί της προσφυγής που ασκήθηκε ή σε περίπτωση μη άσκησης προσφυγής από την οριστικοποίηση της φορολογικής εγγραφής, λόγω παρόδου της προθεσμίας προς άσκησή της²⁵².

4. Εγκλήματα φοροδιαφυγής υπό τον ισχύοντα ν. 4337/2015

Ο κύριος νόμος ο οποίος προέβλεπε στις διατάξεις του ολοκληρωμένες νομοθετικές ρυθμίσεις για τη δίωξη των εγκλημάτων φοροδιαφυγής, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ήταν ο ν. 2523/1997, ο οποίος περιελάμβανε όλα τα αδικήματα των παραβατών που υπάγονται στην

²⁴⁹ Το τελευταίο εδάφιο της παρ. 1, η οποία αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 16 παρ. 1 ν. 3888/2010, ΦΕΚ/ Α /175/30.9.2010, προστέθηκε με την παρ. 2 εδ. ε άρθρου 2 ν. 3943/2011, ΦΕΚ/ Α /66/31.3.2011.

²⁵⁰ Το ως άνω όριο σήμερα με το άρθρο 8 ν. 4337/2015 έχει αυξηθεί στις 200.000 ευρώ και πλέον δεν ασκείται αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη.

²⁵¹ Το άνω εδάφιο προστέθηκε με την παρ.1 άρθρ.40 ν. 3220/2004, ΦΕΚ/ Α /15/28.1.2004.

²⁵² Βλ. επίσης ΑΠ 764/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

έννοια της φοροδιαφυγής αλλά προέβλεπε επίσης και τις αντίστοιχες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις. Με την θέση σε ισχύ του ν. 4337/2015 οι διατάξεις των άρθρων 17- 21 ν. 2523/1997 καταργούνται και τροποποιείται το άρθρο 66 το οποίο περιλαμβάνεται στο ν. 4174/2013 περί φοροδιαφυγής. Με το νέο νόμο επήλθαν ορισμένες αλλαγές κυρίως ως προς το ζήτημα των επιβαλλόμενων ποινών αλλά και την αύξηση των ορίων του αξιοποίνου των παραπάνω αδικημάτων, πράγμα που συνεπάγεται τη μεταστροφή σε ένα πιο ευνοϊκό νομοθετικό πλαίσιο για τους παραβάτες των αδικημάτων της φοροδιαφυγής. Προς τούτο συντείνει και το γεγονός της κατάργησης της αυτεπάγγελτης ποινικής δίωξης για τις περιπτώσεις εκείνες που χαρακτηρίζονταν ως κακουργήματα από τον προϊσχύοντα νόμο. Για τις εκκρεμείς μάλιστα υποθέσεις στα δικαστήρια πριν από την έκδοση αμετάκλητης δικαστικής απόφασης και υπό την προϋπόθεση ότι αυτή τυχόν εκδόθηκε μετά την θέση σε ισχύ του ν. 4337/2015 (17.10.2015) εφαρμόζονται οι διατάξεις του νεότερου νόμου, οι οποίες είναι και ευμενέστερες για τους κατηγορούμενους βάσει της αρχής του ηπιότερου νόμου²⁵³ του άρθρου 2 παρ. 1 ΠΚ. Υπό το ίδιο πρίσμα, υποθέσεις για τις οποίες είχε ήδη ασκηθεί ποινική δίωξη με βάση τις διατάξεις του προηγούμενου νόμου, και με τον νέο νόμο επήλθε η αύξηση του ορίου του αξιοποίνου, η ποινική δίωξη σταματά ή επέρχεται η παύση εκτέλεσης της ποινής²⁵⁴ βάσει του άρθρου 2 παρ. 2 ΠΚ.

4.1. Εγκλήματα φοροδιαφυγής στη φορολογία εισοδήματος – διοικητικές και ποινικές κυρώσεις

Σύμφωνα λοιπόν με την διάταξη του άρθρου 8 ν. 4337/2015²⁵⁵, το οποίο τροποποιεί το άρθρο 66 ν. 4174/2013 στην παρ. 1 εδ. α' αυτού αναφέρει πως έγκλημα φοροδιαφυγής διαπράττει όποιος με πρόθεση:

α) προκειμένου να αποφύγει την πληρωμή φόρου εισοδήματος, ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝΦΙΑ) ή ειδικού φόρου ακινήτων (ΕΦΑ), αποκρύπτει από τα όργανα της Φορολογικής Διοίκησης φορολογητέα εισοδήματα από οποιαδήποτε πηγή ή περιουσιακά στοιχεία, ιδίως παραλείποντας να υποβάλει δήλωση ή υποβάλλοντας ανακριβή δήλωση ή καταχωρίζοντας στα λογιστικά αρχεία εικονικές (ολικά ή μερικά) δαπάνες ή επικαλούμενος στη φορολογική δήλωση τέτοιες δαπάνες, ώστε να μην εμφανίζεται φορολογητέα ύλη ή να εμφανίζεται αυτή μειωμένη. Για την εφαρμογή της παρούσας περίπτωσης, ως απόκρυψη εισοδημάτων θεωρείται η μη υποβολή δήλωσης ή η υποβολή ανακριβούς δήλωσης που έχει ως αποτέλεσμα τη μη καταβολή ποσού φόρου τουλάχιστον δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ, ανά

²⁵³ ΑΠ 164/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁵⁴ Βλ. ΑΠ 9/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁵⁵ Με τα άρθρα 66-71, τα οποία περιλαμβάνονται στο άρθρο 8 ν. 4337/2015 καταργήθηκαν οι διατάξεις των άρθρων 17-21 ν. 2523.

φορολογικό έτος, εφόσον πρόκειται για φυσικά πρόσωπα ή υπόχρεους τήρησης απλογραφικών βιβλίων και τουλάχιστον εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ ανά φορολογικό έτος εφόσον πρόκειται για υπόχρεους τήρησης διπλογραφικών βιβλίων²⁵⁶.

Όσον αφορά τα διοικητικά πρόστιμα για μη υποβολή δήλωση η υποβολή ανακριβούς – ψευδούς δήλωσης εισοδήματος, το ύψος αυτών καθορίζεται με γνώμονα το αν το ποσό του φόρου που προκύπτει με βάση τη φορολογική δήλωση υπολείπεται του ποσού του φόρου που προκύπτει με βάση το διορθωτικό προσδιορισμό του φόρου που πραγματοποιήθηκε από τη φορολογική διοίκηση. Τότε ο φορολογούμενος υπόκειται σε πρόστιμο επί της διαφοράς σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 58 ν. 4174/2013 ως εξής:

α) δέκα τοις εκατό (10%) του ποσού της διαφοράς, εάν το εν λόγω ποσό ανέρχεται σε ποσοστό από πέντε (5%) έως είκοσι (20%) τοις εκατό του φόρου που προκύπτει με βάση τη φορολογική δήλωση²⁵⁷.

β) είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) του ποσού της διαφοράς, αν το εν λόγω ποσό υπερβαίνει σε ποσοστό το είκοσι τοις εκατό (20%) έως πενήντα τοις εκατό (50%) του φόρου που προκύπτει βάσει της φορολογικής δήλωσης.

γ) πενήντα τοις εκατό (50%) του ποσού της διαφοράς, αν το εν λόγω ποσό υπερβαίνει σε ποσοστό το πενήντα τοις εκατό (50%) του φόρου που προκύπτει με βάση τη φορολογική δήλωση και αποδεικνύεται ότι η ανακρίβεια οφείλεται σε πρόθεση του φορολογούμενου²⁵⁸. Επισημαίνεται επίσης πως για όποιον δεν υποβάλλει ή υποβάλλει εκπρόθεσμα δήλωση ή υποβάλει ελλιπή πληροφοριακού χαρακτήρα ή φορολογική δήλωση από την οποία δεν προκύπτει φορολογική υποχρέωση καταβολής φόρου και στην περίπτωση που αυτή υποβληθεί εκπρόθεσμα, τότε το πρόστιμο θα είναι της τάξεως των εκατό (100) ευρώ (άρθρο 54 παρ. 1 εδ. α', β' και παρ. 2 εδ. α', β')²⁵⁹.

Σε ό,τι έχει να κάνει με το ποινικό σκέλος, η μη υποβολή δήλωσης ή η υποβολή ανακριβούς δήλωσης τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών, εφόσον ο φόρος που αναλογεί στα φορολογητέα εισοδήματα ή στα περιουσιακά στοιχεία που έχουν αποκρυσταλλωθεί υπερβαίνει, ανά φορολογικό ή διαχειριστικό έτος, τις εκατό χιλιάδες 100.000 ευρώ (περ. α της παρ. 3 του άρθρου 66 του ΚΦΔ) και με ποινή κάθειρξης, εφόσον, κατά τα ως άνω, το ποσό του φόρου υπερβαίνει τις εκατό πενήντα χιλιάδες 150.000 ευρώ (παρ. 4 του ως άνω άρθρου).

²⁵⁶ <http://taxpress.gr/archives/31762>.

²⁵⁷ Η διάταξη του άρθρου 58 παρ. 1 εδ. β' ν. 4174/2013 αντικαταστάθηκε όπως παρετέθη ανωτέρω και περιλαμβάνεται πλέον στο ν. 4337/2015 άρθρο 56 παρ. 7 εδ. β'.

²⁵⁸ Η διάταξη του άρθρου 58 παρ. 1 εδ. γ' ν. 4174/2013 αντικαταστάθηκε όπως παρετέθη ανωτέρω και περιλαμβάνεται πλέον στο ν. 4337/2015 άρθρο 56 παρ. 7 εδ. γ'.

²⁵⁹ Επισημαίνεται δε πως σε περίπτωση υποτροπής της ίδιας παράβασης εντός πέντε (5) ετών, το πρόστιμο ανέρχεται στο διπλάσιο του αρχικού προστίμου, ενώ αν λάβει χώρα δεύτερη υποτροπή εντός πάλι πέντε (5) ετών, το πρόστιμο τετραπλασιάζεται σε σχέση με το ύψος του αρχικά επιβαλλόμενου προστίμου.

Παρατηρούμε σε αυτό το σημείο, πως με το ν. 4337/2015 επήλθε μεγάλη αύξηση του ορίου του αξιοποίνου με βάση τον προϊσχύοντα ν. 2523/1997 από τις 15.000 ευρώ αδήλωτων εισοδημάτων στις 100.000 (για το πλημμέλημα). Αυτό σημαίνει πρακτικά πως η απόκρυψη εισοδημάτων μέχρι του ως άνω ποσού είναι μη ποινικά αξιόποινη και συνεπώς ανέγκλητη. Για το χαρακτηρισμό της πράξης ως κακούργημα, παρατηρούμε πως το όριο του απαιτούμενου ποσού παρέμεινε αμετάβλητο στις 150.000 ευρώ.

4.2. Εγκλήματα φοροδιαφυγής σε Φ.Π.Α., τέλη και εισφορές - διοικητικές και ποινικές κυρώσεις

Σύμφωνα με τις διατάξεις της περίπτωσης β της παραγράφου 1 του άρθρου 66 ν. 4174/2013 ΚΦΔ, όπως αυτό περιλαμβάνεται στο άρθρο 8 ν. 4337/15, έγκλημα φοροδιαφυγής στο φόρο προστιθέμενης αξίας, στον φόρο κύκλου εργασιών, στον φόρο ασφαλιστρών και στους παρακρατούμενους και επιρριπτόμενους φόρους, τέλη ή εισφορές διαπράττει όποιος με πρόθεση, προκειμένου να αποφύγει την πληρωμή αυτών, δεν αποδίδει ή αποδίδει ανακριβώς ή συμψηφίζει ή εκπίπτει ανακριβώς τους παραπάνω φόρους, τέλη ή εισφορές, καθώς και όποιος παραπλανά τη Φορολογική Διοίκηση με την παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή με την αθέμιτη παρασιώπηση ή απόκρυψη αληθινών γεγονότων και δεν αποδίδει ή αποδίδει ανακριβώς ή συμψηφίζει ή εκπίπτει ανακριβώς αυτούς ή λαμβάνει επιστροφή, καθώς και όποιος διακρατεί τέτοιους φόρους, τέλη ή εισφορές.

Οι διοικητικές ποινές που δύνανται να επιβληθούν στις περιπτώσεις αυτές είναι μόνο διοικητικά πρόστιμα τα οποία διαμορφώνονται ως εξής:

4.2.1. Για τον ΦΠΑ σύμφωνα με το άρθρο 58Α παρ. 1- 4 ν. 4174/2013²⁶⁰

Ως προς τις διοικητικές κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης σχετικής με τον ΦΠΑ το άρθρο 58Α προβλέπει τα εξής:

1. Σε περίπτωση μη έκδοσης φορολογικού στοιχείου ή έκδοσης ή λήψης ανακριβούς στοιχείου για πράξη που επιβαρύνεται με ΦΠΑ, επιβάλλεται πρόστιμο πενήντα τοις εκατό (50%) επί του φόρου που θα προέκυπτε από το μη εκδοθέν στοιχείο, ή επί της διαφοράς, αντίστοιχα.
2. Σε κάθε περίπτωση όπου διαπιστώνεται, η υποβολή ανακριβών δηλώσεων ή η μη υποβολή δηλώσεων, με συνέπεια τη μη απόδοση ή τη μειωμένη απόδοση ή την επιπλέον έκπτωση ή επιστροφή ΦΠΑ, επιβάλλεται πρόστιμο ίσο με ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) επί του ποσού του φόρου που θα προέκυπτε από την μη υποβληθείσα δήλωση ή επί της διαφοράς, αντίστοιχα.

²⁶⁰ Το άρθρο 58Α προστέθηκε στο ν. 4174/2013 με το άρθρο 3 ν. 4337/2015.

3. Σε περίπτωση άσκησης οικονομικής δραστηριότητας χωρίς να έχει υποβληθεί δήλωση έναρξης εργασιών, παρά την ύπαρξη σχετικής υποχρέωσης, επιβάλλεται πρόστιμο ίσο με ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) επί του ποσού του ΦΠΑ που θα έπρεπε να είχε αποδοθεί για όλη τη διάρκεια λειτουργίας της οικονομικής δραστηριότητας.

4. Σε κάθε πρόσωπο μη υπόχρεο σε υποβολή δηλώσεων ΦΠΑ που εκδίδει φορολογικά στοιχεία με ΦΠΑ, χωρίς να έχει τέτοια υποχρέωση, επιβάλλεται πρόστιμο ίσο με ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) επί του αναγραφόμενου φόρου που δεν αποδόθηκε.

Όσον αφορά την ποινική αντιμετώπιση στην περίπτωση φοροδιαφυγής σε ΦΠΑ διακρίνουμε πως οι ποινές είναι ιδιαιτέρως αυστηρές καθώς η μη απόδοση ΦΠΑ επισύρει για τους παραβάτες ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών αν το προς απόδοση ποσό του κύριου φόρου που δεν αποδόθηκε ή αποδόθηκε ανακριβώς ή επεστράφη ή συμψηφίστηκε ή εξέπεσε ή διακρατείται υπερβαίνει ανά φορολογικό ή διαχειριστικό έτος τις πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ (υποπερ. αα της περ. β' της παρ. 3 του άρθρου 66 του ΚΦΔ) και ποινή κάθειρξης, εφόσον κατά τις ως άνω ίδιες προϋποθέσεις, το ποσό του φόρου υπερβαίνει τις εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ (παρ. 4 του άρθρου 66 του ΚΦΔ).

4.2.2. Για τους παρακρατούμενους φόρους σύμφωνα με το άρθρο 59 παρ. 1, 2 ν. 4174/2013

Το άρθρο 59 παρ. 1, 2 ν. 4174/2013, όπως αυτό τροποποιήθηκε από το άρθρο 3 ν. 4337/2015 προβλέπει για τις περιπτώσεις παραβάσεων σχετικών με παρακρατούμενους φόρους, τα εξής πρόστιμα:

1. Επιβάλλονται πρόστιμα για παραβάσεις από παρακρατούμενους φόρους εφόσον διαπιστώνεται κατόπιν ελέγχου ή μη υποβολή του φόρου αυτού από την οποία θα προέκυπτε υποχρέωση απόδοσης φόρου επιβάλλεται πρόστιμο ποσοστού πενήντα τοις εκατό (50%) επί του ποσού του φόρου που αναλογεί στη μη υποβληθείσα δήλωση,
2. Σε περίπτωση υποβολής ανακριβούς δήλωσης παρακρατούμενου φόρου επιβάλλεται πρόστιμο ποσοστού πενήντα τοις εκατό (50%) επί της διαφοράς του φόρου²⁶¹.

Για παρακρατούμενους και λοιπούς φόρους (π.χ. φόρος ασφαλίστρων, κύκλου εργασιών ή παρακρατούμενους και επιρριπτόμενους), τέλη και εισφορές οι ποινικές κυρώσεις είναι αυτές της φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών, εφόσον το προς απόδοση ποσό του κύριου φόρου, τέλους ή εισφοράς, σύμφωνα με τα ανωτέρω και κατά περίπτωση, ανά φορολογικό ή διαχειριστικό έτος υπερβαίνει τις εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ (υποπερ. ββ της περ. β της

²⁶¹ Τα πρόστιμα των άρθρων 58Α και 59 του παρόντος ΚΦΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 58 του προγενέστερου ΚΦΔ 4174/2013 επιβάλλονται μόνο σε περίπτωση που οι σχετικές παραβάσεις διαπιστωθούν κατόπιν ελέγχου. Το πρόστιμο του άρθρου 58 δεν επιβάλλεται στις περιπτώσεις που επιβάλλονται τα πρόστιμα των άρθρων 58Α και 59.

παρ. 3 του άρθρου 66 του ΚΦΔ) και με ποινή κάθειρξης εφόσον, κατά τις ανωτέρω ίδιες προϋποθέσεις, το ποσό του φόρου, τέλους ή εισφοράς, υπερβαίνει τις εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ (παρ. 4 του άρθρου 66 του ΚΦΔ).

4.3. Εγκλήματα φοροδιαφυγής πλαστών, εικονικών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων (άρθρο 66 παρ. 5 ν. 4174/2013), διοικητικές και ποινικές κυρώσεις

Το εν λόγω έγκλημα, το οποίο περιλαμβάνεται στη διάταξη του άρθρου 8 ν. 4337, το οποίο τροποποίησε το άρθρο 66 του ισχύοντος ν. 4174/2013, συντελείται με την έκδοση πλαστών²⁶² ή εικονικών²⁶³ φορολογικών στοιχείων ή ακόμα και με την αποδοχή ή νόθευση τέτοιων στοιχείων, ανεξάρτητα από το αν διαφεύγει ή μη την πληρωμή του φόρου²⁶⁴. Το αδίκημα συντελείται επιπροσθέτως και στην περίπτωση κατά την οποία τα προαναφερόμενα φορολογικά στοιχεία χρησιμοποιούνται για την διάπραξη ή την υποστήριξη μιας εκ των πράξεων που αναφέρθηκαν ανωτέρω στις παραγράφους 1 έως 4 του ίδιου άρθρου (βλ. μη απόδοση ΦΠΑ, τελών, εισφορών κλπ.) ή ακόμα κι όταν ο δράστης εκδίδει ο ίδιος ή αποδέχεται εικονικά φορολογικά στοιχεία για ανύπαρκτη συναλλαγή είτε εν μέρει είτε στο σύνολό της.

Αναφορικά με τα διοικητικά πρόστιμα που επιβάλλονται κατά τις περιπτώσεις έκδοσης πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων και της τυχόν αποδοχής ή νόθευσης αυτών, το άρθρο 7 παρ. 3 ν. 4337/2015 αναφέρει χαρακτηριστικά πως οι εν προκειμένω παραβάσεις των διατάξεων του Κ.Β.Σ. (π.δ.186/1992) και του Κ.Φ.Α.Σ. (ν. 4093/2012), που διαπράχθηκαν μέχρι

²⁶² Θεωρείται με βάση το ν. 4337/2015 ως «πλαστό» το φορολογικό στοιχείο που έχει διατηρηθεί ή σφραγιστεί με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς να έχει καταχωριστεί στα οικεία βιβλία της αρμόδιας φορολογικής αρχής σχετική πράξη θεώρησής του και εφόσον η μη καταχώριση τελεί σε γνώση του υπόχρεου για τη θεώρηση του φορολογικού στοιχείου. Θεωρείται επίσης ως πλαστό το φορολογικό στοιχείο και όταν το περιεχόμενο και τα λοιπά στοιχεία του πρωτότυπου ή αντίτυπου αυτού είναι διαφορετικά από αυτά που αναγράφονται στο στέλεχος του ίδιου στοιχείου.

²⁶³ «Εικονικό» είναι το φορολογικό στοιχείο που εκδίδεται για συναλλαγή ανύπαρκτη στο σύνολό της ή για μέρος αυτής ή για συναλλαγή στην οποία το ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη που αναγράφονται στο στοιχείο είναι άγνωστο φορολογικώς πρόσωπο, με την έννοια ότι δεν έχει δηλώσει την έναρξη του επιτηδεύματός του ούτε έχει θεωρήσει στοιχεία στη Φορολογική Διοίκηση. Εικονικό είναι επίσης το στοιχείο που φέρεται ότι εκδόθηκε ή έχει ληφθεί από εικονική εταιρία, κοινοπραξία, κοινωνία ή άλλη οποιασδήποτε μορφής επιχείρηση ή νομική οντότητα ή από φυσικό πρόσωπο για το οποίο αποδεικνύεται ότι είναι παντελώς αμέτοχο με τη συγκεκριμένη συναλλαγή, οπότε στην τελευταία αυτή περίπτωση η ποινική δίωξη ασκείται κατά του πραγματικού υπευθύνου που υποκρύπτεται. Τα φορολογικά στοιχεία στα οποία αναγράφεται αξία συναλλαγής κατώτερη της πραγματικής θεωρούνται πάντοτε για τους σκοπούς του παρόντος νόμου ως ανακριβή, ενώ τα φορολογικά στοιχεία στα οποία αναγράφεται αξία μεγαλύτερη της πραγματικής θεωρούνται ως εικονικά κατά το μέρος της μεγαλύτερης αυτής αξίας. Δεν είναι εικονικό για τον λήπτη το φορολογικό στοιχείο το οποίο αφορά πραγματική συναλλαγή, αν το πρόσωπο του εκδότη είναι διαφορετικό από αυτό που αναγράφεται στο στοιχείο. Δεν είναι εικονικό το φορολογικό στοιχείο που εξέδωσε ή έλαβε η κοινωνία κληρονόμων ή ο κληρονόμος ή σύζυγος ή τέκνο αποβιώσαντος ή συνταξιοδοτηθέντος συζύγου ή γονέα, το οποίο φέρεται ότι εκδόθηκε ή λήφθηκε από τον αποβιώσαντα ή συνταξιοδοτηθέντα επιτηδευματία, εφόσον αφορά πραγματική συναλλαγή και πριν από κάθε είδους φορολογικό έλεγχο, έχει καταχωρηθεί στα βιβλία τόσο του λαμβάνοντα όσο και του εκδώσαντα το στοιχείο, η αξία αυτού έχει συμπεριληφθεί στις οικείες δηλώσεις ΦΠΑ και φορολογίας εισοδήματος και έχει γίνει η απόδοση των φόρων που προκύπτουν από το στοιχείο αυτό.

²⁶⁴ Άρθρο 66 παρ. 5 εδ. α' ν. 4337/2015 ΚΦΔ.

την εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 54²⁶⁵ και 55 ν. 4174/2013 και κατά την κατάθεση του παρόντος δεν έχουν εκδοθεί οι οριστικές πράξεις επιβολής προστίμων, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 5²⁶⁶ ν. 2523/1997, αλλά επιβάλλονται τα κατωτέρω πρόστιμα:

- α) Για παραβάσεις έκδοσης πλαστών στοιχείων ποσό ίσο με το 50% της αξίας κάθε στοιχείου.
- β) Για παραβάσεις που αφορούν έκδοση εικονικών ή λήψη εικονικών στοιχείων ή νόθευση αυτών, καθώς και καταχώρηση στα βιβλία αγορών ή εξόδων χωρίς παραστατικά, ποσό ίσο με το 40% της αξίας κάθε στοιχείου. Εάν η αξία του στοιχείου είναι μερικώς εικονική ποσό ίσο με το 40% του μέρους της εικονικής αξίας.

²⁶⁵ Το άρθρο αυτό του νόμου στην παρ. 2 ανέφερε τα εξής:

α) Όταν η παράβαση αναφέρεται σε μη έκδοση ή σε ανακριβή έκδοση παραστατικού στοιχείου και έχει ως αποτέλεσμα την απόκρυψη της συναλλαγής ή μέρους αυτής, η δε αποκρυβείσα αξία είναι μεγαλύτερη των πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ, επιβάλλεται πρόστιμο για κάθε παράβαση ίσο με ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%) της αξίας της συναλλαγής ή του μέρους αυτής που αποκρύφτηκε με ελάχιστο ύψος προστίμου στην περίπτωση αυτή το ποσό των δύο χιλιάδων πεντακοσίων (2.500) ευρώ.

β) Σε περίπτωση έκδοσης πλαστών φορολογικών στοιχείων επιβάλλεται πρόστιμο για κάθε παράβαση ίσο με ποσοστό εκατό τοις εκατό (100%) της αξίας του στοιχείου.

γ) Σε περίπτωση έκδοσης εικονικών φορολογικών στοιχείων «ή νόθευσης αυτών, καθώς και καταχώρησης στα βιβλία, αγορών ή εξόδων που δεν έχουν πραγματοποιηθεί και δεν έχει εκδοθεί φορολογικό στοιχείο» ή λήψης εικονικών στοιχείων επιβάλλεται πρόστιμο για κάθε παράβαση ίσο με ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) της αξίας του στοιχείου. Αν η αξία του στοιχείου είναι μερικώς εικονική, το ως άνω πρόστιμο επιβάλλεται για το μέρος της εικονικής αξίας. Εξαιρετικά στις κατωτέρω περιπτώσεις το πρόστιμο της περίπτωσης γ μειώνεται ως εξής:

αα) Όταν δεν είναι δυνατός ο προσδιορισμός της μερικώς εικονικής αξίας επιβάλλεται πρόστιμο για κάθε παράβαση ίσο με ποσοστό είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) της αξίας του στοιχείου.

ββ) Όταν η εικονικότητα ανάγεται αποκλειστικά στο πρόσωπο του εκδότη, στο λήπτη του εικονικού στοιχείου επιβάλλεται πρόστιμο για κάθε παράβαση ίσο με ποσοστό είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) της αξίας του στοιχείου.

γγ) Στον λήπτη εικονικού στοιχείου επιβάλλεται πρόστιμο για κάθε παράβαση ίσο με ποσοστό δεκαπέντε τοις εκατό (15%) της αξίας του στοιχείου, εφόσον η λήψη του στοιχείου δεν είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του φόρου εισοδήματος του οικείου φορολογικού έτους.

δδ) Όταν η εικονικότητα του στοιχείου αφορά το χαρακτηρισμό της αναγραφείσας συναλλαγής, η οποία αποδεικνύεται ότι αφορά άλλη υποκρυπτόμενη πραγματική συναλλαγή και κατά συνέπεια η έκδοση του εικονικού στοιχείου δεν επιφέρει καμία απώλεια εσόδων σχετικά με φόρους, επιβάλλεται πρόστιμο για την έκδοση μη προσήκοντος στοιχείου, ύψους πεντακοσίων ευρώ ανά στοιχείο και με ανώτατο ύψος προστίμου πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ ανά ελεγχόμενο φορολογικό έτος.

δ) Στο Φ.Π.Α., όταν μετά από έλεγχο αποδειχθεί ότι ο υποκείμενος στο φόρο, ως λήπτης εικονικού φορολογικού στοιχείου ή στοιχείου το οποίο νόθευσε αυτός ή άλλοι για λογαριασμό του, διενήργησε έκπτωση φόρου εισροών ή έλαβε επιστροφή φόρου, σύμφωνα με τις διατάξεις περί Φ.Π.Α. ή ως εκδότης δεν απέδωσε φόρο, με βάση πλαστά, εικονικά ή νοθευμένα φορολογικά στοιχεία, επιβάλλεται πρόστιμο ισόποσο με το πενήντα τοις εκατό (50%) του φόρου που εξέπεσε ή που επιστράφηκε ή δεν απέδωσε, ανεξάρτητα αν δεν προκύπτει τελικά ποσό φόρου για καταβολή. Το πρόστιμο αυτό επιβάλλεται και στα πρόσωπα που έλαβαν επιστροφή φόρου με βάση πλαστά, εικονικά ή νοθευμένα φορολογικά στοιχεία που εξέδωσαν οι ίδιοι.

²⁶⁶ Το πρώτο εδάφιο της περ. β' του άρθρου 5 παρ. 10 του νόμου αντικαταστάθηκε με την παρ. 6 άρθρ. 9 ν.3052/2002, ΦΕΚ/ Α /221/24.9.2002.

β) Η έκδοση πλαστών η εικονικών φορολογικών στοιχείων και η λήψη εικονικών, η νόθευση αυτών, καθώς και η καταχώρηση στα βιβλία αγορών η εξόδων που δεν έχουν πραγματοποιηθεί και δεν έχει εκδοθεί φορολογικό στοιχείο, συνιστά ιδιαίζουσα φορολογική παράβαση και επισύρει πρόστιμο ίσο με το διπλάσιο της αξίας κάθε στοιχείου η καταχώρησης, μη συμπεριλαμβανομένου του Φ.Π.Α. εφόσον αυτή είναι μεγαλύτερη των οκτακοσίων ογδόντα (880) ευρώ. Σε αντίθετη περίπτωση θεωρείται ιδιαίτερη κατηγορία αυτοτελούς παράβασης και επιβάλλεται το πρόστιμο κατ' εφαρμογή των διατάξεων των παραγράφων 8 και 9.

γ) Όταν δεν δύναται να προσδιορισθεί η μερικώς εικονική αξία, ποσό ίσο με το 20% της αξίας του στοιχείου.

δ) Όταν η εικονικότητα ανάγεται αποκλειστικά στο πρόσωπο του εκδότη, ποσό ίσο με το 20% της αξίας του στοιχείου.

ε) Στην περίπτωση λήπτη εικονικού φορολογικού στοιχείου, ποσό 10% της αξίας του στοιχείου για κάθε παράβαση, εφόσον η λήψη του στοιχείου δεν είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του φόρου εισοδήματος του οικείου φορολογικού έτους.

στ) Για παραβάσεις που αφορούν μη έκδοση ή ανακριβή έκδοση στοιχείων ή άλλες παραβάσεις που έχουν σαν αποτέλεσμα την απόκρυψη της συναλλαγής ή μέρους αυτής, η δε αποκρυβείσα αξία είναι μεγαλύτερη των χιλίων διακοσίων (1.200) ευρώ, ποσό ίσο με το 25% της αξίας της συναλλαγής ή του μέρους της αποκρυβείσας (μη εμφανισθείσας) αξίας για κάθε παράβαση.

Αναφορικά τώρα με το ποινικό σκέλος των εγκλημάτων έκδοσης πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων ή αποδοχής και νοθείας αυτών (του εδ. α' της παρ. 5 του άρθρου 66 ν. 4174/2013), ο υπαίτιος τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστο τριών (3) μηνών²⁶⁷, ενώ στην περίπτωση του εδ. β' όπου αυτός κάνει χρήση των φορολογικών στοιχείων αποσκοπώντας στη διάπραξη ή την υποβοήθηση κάποιας εκ των πράξεων των παρ. 1-4 του ίδιου άρθρου, τότε τιμωρείται μόνο για την τελευταία (πράξη) ως αυτουργός ή ως συμμετοχός. Σε μια τρίτη περίπτωση (εδ. γ' παρόντος άρθρου) όποιος εκδίδει κι αποδέχεται εικονικά στοιχεία σχετικά με ανύπαρκτη εν όλω ή εν μέρει συναλλαγή, τιμωρείται:

α) με ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον ενός (1) έτους, εφόσον η συνολική αξία των εικονικών φορολογικών στοιχείων υπερβαίνει το ποσό των εβδομήντα πέντε χιλιάδων (75.000) ευρώ και

β) με κάθειρξη έως δέκα (10) έτη, εφόσον το ως άνω ποσό υπερβαίνει τις διακόσιες χιλιάδες (200.000) ευρώ²⁶⁸.

Τέλος, να υπενθυμίσουμε στον αναγνώστη, πως η περίπτωση της έκδοσης εικονικών ή πλαστών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων συνιστά πλημμέλημα από το πρώτο ευρώ αξίας του πλαστού ή εικονικού στοιχείου. Η κυριότερη αλλαγή επήλθε στο ν. 4337/2015, με την αύξηση του χρηματικού ορίου του κακούργηματος από τις 150.000 ευρώ στις 200.000 ευρώ.

²⁶⁷ Ανεξάρτητα από το ύψος της αναγραφόμενης αξίας της συναλλαγής.

²⁶⁸ Για την κάλυψη των παραπάνω ορίων δεν υπολογίζονται φορολογικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη διάπραξη ή την υποστήριξη κάποιας από τις πράξεις των παραγράφων 1 έως 4, οπότε ο δράστης τιμωρείται μόνο για την τελευταία ως αυτουργός ή συμμετοχός.

5. Η σταδιακή κάμψη του τραπεζικού απορρήτου στις φορολογικές υποθέσεις (ιστορική αναδρομή)

Η αναγκαιότητα δίωξης του οικονομικού εγκλήματος, οι διάφορες εκφάνσεις του οποίου έχουν γιγαντωθεί τις τελευταίες δεκαετίες σε παγκόσμιο επίπεδο, επιτάσσει την ενσωμάτωση κι εφαρμογή ολοένα πιο σύγχρονων μεθόδων για τον εντοπισμό των παραβατών από τον κρατικό μηχανισμό. Μέσα σε όλο αυτό το κλίμα γενικότερης αναπροσαρμογής των διωκτικών αρχών στους τρόπους προσέγγισης του οικονομικού εγκλήματος, απαραίτητος κρίνεται κι ο αντίστοιχος εκσυγχρονισμός και η θωράκιση του εκάστοτε νομικού πλαισίου των χωρών απέναντι στα εγκλήματα αυτά είτε σε επίπεδο πολιτειακό είτε στο πλαίσιο συντονισμένων διεθνών ενεργειών συνεργασίας που επέρχονται μέσω διεθνών διακρατικών συμφωνιών με σκοπό την από κοινού αντιμετώπιση ενός διεθνών (ούτως ή άλλως) διαστάσεων προβλήματος (π.χ. βλ. Συμφωνία κρατών ΟΟΣΑ που θα αναλυθεί κατωτέρω).

Στην Ελλάδα το οικονομικό έγκλημα, η άμεση αντιμετώπιση του οποίου απασχολεί ιδιαίτερα τόσο την κοινή γνώμη όσο και τους ίδιους του κρατικούς φορείς, είναι -όπως ήδη προαναφέραμε- το ζήτημα της πάταξης της φοροδιαφυγής και της μετέπειτα νομιμοποίησης των παρανόμως εξ' αυτής κτηθέντων εσόδων σε νομιμοφανείς δραστηριότητες. Αυτό συμβαίνει διότι τα εγκλήματα που περιλαμβάνονται στον κατάλογο της φοροδιαφυγής συνεπάγονται την απώλεια πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ εσόδων από τον κρατικό προϋπολογισμό αλλά και την πρόσθετη φορολογική επιβάρυνση των φορολογικά ευσυνείδητων πολιτών της χώρας, οι οποίοι επωμίζονται το (φορολογικό) βάρος καλούμενοι να πληρώσουν (σε πλείστες περιπτώσεις) δυσανάλογα υπέρογκους φόρους σε σχέση με την φοροδοτική τους ικανότητα. Για όλους τους ανωτέρω προαναφερθέντες λόγους, καλούνται οι φορολογικές αρχές να λάβουν δραστικά μέτρα για την άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια των αρχών στέκεται η νομοθετική εξουσία, η οποία μέσω της αυστηροποίησης του νομικού πλαισίου στις φορολογικές υποθέσεις αλλά και της παραχώρησης στις διωκτικές αρχές επιπλέον ελευθεριών και πεδίων δράσης όσον αφορά την πάταξη των σχετικών με τη φορολογία εγκλημάτων, επιχειρεί να μειώσει δραστικά τα φαινόμενα της φοροδιαφυγής στη χώρα αλλά και να εξασφαλίσει όσο το δυνατόν περισσότερα οικονομικά οφέλη μέσω των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων που επιβάλλονται από το ισχύον νομικό πλαίσιο.

Ο «δρόμος» όμως για την πάταξη των φαινομένων της φοροδιαφυγής αλλά και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, διέρχεται - με βάση την πρόσφατη εμπειρία - (σχεδόν) αναπόφευκτα μέσα από την άρση τόσο του φορολογικού όσο και του τραπεζικού απορρήτου. Σε ό,τι έχει να κάνει βεβαίως με τον χρηματοπιστωτικό τομέα (που πρωτίστως εξετάζουμε ερευνητικά στην παρούσα εργασία), η υπό προϋποθέσεις κάμψη του τραπεζικού απορρήτου διαφαίνεται εύλογη ως ένα βαθμό, καθώς μεγάλο μέρος των παραβατών που διαπράττουν τα

αδικήματα της φοροδιαφυγής αλλά και τα υπόλοιπα βασικά αδικήματα²⁶⁹, χρησιμοποιούν το χρηματοπιστωτικό σύστημα για να αποκρύψουν, συγκαλύψουν, μετατρέψουν, μεταβιβάσουν ή να διοχετεύσουν τα παράνομα έσοδα που αποκόμισαν, σε νόμιμες δραστηριότητες τους έτσι ώστε να προσδοθεί νομιμοφάνεια στην προέλευση των εν λόγω εσόδων ή ακόμα και να «χαθούν» τα ίχνη τους. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε τα ίδια τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως είδαμε στο δεύτερο Κεφάλαιο της εργασίας, εφαρμόζουν αυστηρότατους εσωτερικούς κανονισμούς επιμέλειας και συμμόρφωσης (εσωτερικός κανονισμός τραπεζικής δεοντολογίας) που προβλέπονται επίσης και από την κείμενη νομοθεσία στο πλαίσιο της πρόληψης εισδοχής αλλά και καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στα συστήματά τους.

Αναφορικά με την τήρηση του τραπεζικού απορρήτου από τα πιστωτικά ιδρύματα, όπως επισημάνθηκε στο πρώτο Κεφάλαιο της εργασίας, τα πιστωτικά ιδρύματα υπέχουν αυξημένη υποχρέωση πρόνοιας και προστασίας των συμφερόντων των πελατών τους, η οποία πηγάζει τόσο εκ της επιδιωκόμενης εξ' αυτών δημιουργίας αμοιβαίας εξειδικευμένης εσωτερικής σχέσης εμπιστοσύνης²⁷⁰ με τους πελάτες τους²⁷¹, όσο και εκ του Συντάγματος του ίδιου, με τη γενικότερη προστασία της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5) του ατόμου²⁷², την προστασία του άρθρου 9Α περί προσωπικών δεδομένων αλλά και τον ΑΚ με το άρθρο 57 για την προστασία της προσωπικότητας, τον ΠΚ 371 για το επαγγελματικό απόρρητο αλλά και τη ρύθμιση ν.δ. 1059/1971 για την προστασία των καταθέσεων (ειδικό τραπεζικό απόρρητο). Το γεγονός της κατοχύρωσης της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου απ' όλες τις παραπάνω διατάξεις, δεν σημαίνει πως η προστασία είναι καθολική και ισχύει έναντι πάντων κι αυτό γιατί κάτι τέτοιο θα ήτο αντίθετο στο πνεύμα και το γράμμα του νόμου στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η εφαρμογή του έρχεται σε προφανή αντίθεση με άλλα εξίσου αξια προστασίας δικαιώματα, όπως για παράδειγμα στο δικαίωμα διατροφής των τέκνων, το δικαίωμα του δανειστή να πληροφορηθεί από το πιστωτικό ίδρυμα την ύπαρξη αντίστοιχου της οφειλής ποσού στο λογαριασμό του οφειλέτη του ή το δικαίωμα της δικαστικής ή φορολογικής αρχής της διαπίστωσης ή μη τέλεσης ορισμένων ποινικά κολάσιμων εγκλημάτων (συμπεριλαμβανομένης της φοροδιαφυγής) από τους ελεγχόμενους. Οι εξαιρέσεις αυτές αναφέρονται περιοριστικά στο

²⁶⁹ Βλ. άρθρο 3 ν. 3691/2008 με τις μετέπειτα τροποποιήσεις του, το οποίο περιλαμβάνει την πλήρη λίστα των αδικημάτων που χαρακτηρίζονται ως βασικά σε σχέση με την πράξη της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες που συνήθως ακολουθεί.

²⁷⁰ Βλ. *Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά*, Στοιχεία τραπεζικού δικαίου, Δημόσιο & ιδιωτικό τραπεζικό δίκαιο, 2012², 183.

²⁷¹ ΑΠ 1727/2008, ΕΕμπΔ 2009, 620 (υποχρέωση της τράπεζας να προστατεύει τα εύλογα συμφέροντα των πελατών της). Βλ. επίσης ΠΠρΘεσ 19932/2009, ΕφΑΔ. 2009, 803, Αρμ. 2010, 529, υπόθεση με αποζημιώσεις καταναλωτών Citibank από επενδύσεις σε τίτλους της υπό κατάρρευση Lehman brothers. Ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες.

²⁷² Αυτό συμβαίνει γιατί όπως αναφέρθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο, το τραπεζικό απόρρητο συνιστά ειδική έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

νόμο και για να συντελεσθούν θα πρέπει να τηρούνται (για ορισμένες εξ' αυτών) συγκεκριμένες διατυπώσεις νομιμότητας και σκοπιμότητας ως προς τις διαδικασίες άρσης του απορρήτου.

5.1. Οι εξαιρέσεις της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου βάσει ν.δ. 1059/1971

Το ν.δ. 1059/1971 αποτελεί τον βασικό πυρήνα προστασίας του (ειδικού) τραπεζικού απορρήτου, ήτοι των τραπεζικών καταθέσεων. Η θεσμοθέτηση του έγινε με σκοπό την ενίσχυση της αξιοπιστίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της προσέλκυσης ξένου κεφαλαίου από τα πιστωτικά ιδρύματα προς ενίσχυση της ρευστότητας της αγοράς αλλά και εξασφάλισης ξένων επενδύσεων στη χώρα, επιδίωξη η οποία θα επερχόταν μέσω της προστασίας και εγγύησης του απόρρητου χαρακτήρα των καταθέσεων. Ο τελικός σκοπός δεν επετεύχθη καθώς η με οικονομικά (κυρίως) κριτήρια θέσπιση της ρύθμισης του άρθρου 1 ν.δ. 1059/1971²⁷³ δεν απέφερε τα επιθυμητά για το κράτος αποτελέσματα. Η σημασία της ρύθμισης αυτής για τα πιστωτικά ιδρύματα ήταν σε βάθος χρόνου ιδιαίτερα σημαντική κι ευεργετική, διότι με αυτό τον τρόπο τα πιστωτικά ιδρύματα μπόρεσαν να εξασφαλίσουν την απαιτούμενη χρηματοδότηση των επιχειρηματικών τους πλάνων αλλά και αυτών των πελατών τους, ενισχύοντας τη φήμη και την αξιοπιστία τους προς τους εγχώριους τουλάχιστον καταθέτες – επενδυτές και διατηρώντας σε μεγάλο βαθμό το εγχώριο κεφάλαιο «εντός των τοιχών» της χώρας αποτρέποντας περαιτέρω εκροές σε ξένα κράτη. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις θα λέγαμε πως το τραπεζικό απόρρητο προσέδωσε ένα «κίνητρο εμπιστοσύνης» προς τους πελάτες των τραπεζών απέναντι στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας²⁷⁴.

Παρά ταύτα, η προστασία που παρέχεται μέσω της ανωτέρω ρύθμισης δεν είναι (και δεν θα μπορούσε να είναι) σε καμία περίπτωση απόλυτη και *erga omnes*. Οι ίδιες οι διατάξεις του ν.δ. 1059/1971 μάλιστα, καθιερώνουν σχετική εξαίρεση ως προς τα όργανα της φορολογικής διοίκησης στο άρθρο 2 εδ. β²⁷⁵. Πιο συγκεκριμένα, η εξαίρεση συσχετίζεται άμεσα με την τήρηση

²⁷³ Η διάταξη του άρθρου 1 ν.δ. 1059/1971 ανέφερε τα εξής: «*Αί καταθέσεις εις Ελληνικάς Τράπεζας, χαρακτηρίζονται ως απόρρηται*». Στη συνέχεια επήλθε εξαίρεση από το συγκεκριμένο άρθρο, οι οποίες συμπεριλήφθηκαν πρώτα στο άρθρο 40 παρ. 2 ν. 1806/1988 που στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από το άρθρο 3 παρ. 2, το οποίο προέβλεπε τα εξής: «Το απόρρητο που θεσπίζεται από το άρθρο 1 ν. 1059/1971 (ΦΕΚ 270 Α) των καταθέσεων σε οποιασδήποτε μορφής πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στη χώρα δεν ισχύει έναντι των ελεγκτικών οργάνων και των νομισματικών αρχών της Τράπεζας της Ελλάδος, των δικαστικών αρχών, των προανακριτικών κοινοβουλευτικών επιτροπών, στις οποίες κατά το νόμο ανατίθεται ο σχετικός έλεγχος των πιστωτικών ιδρυμάτων, ως προς τις καταθέσεις που υπάρχουν στο οικείο πιστωτικό ίδρυμα, εφόσον τα προαναφερόμενα πρόσωπα ή όργανα ασκούν αρμοδιότητες σχετικές με τον έλεγχο του τραπεζικού συστήματος και της ορθής εφαρμογής της πιστωτικής και νομισματικής νομοθεσίας ή της νομοθεσίας περί προστασίας του εθνικού νομίσματος». Επιπροσθέτως με στο άρθρο 25 παρ. 3 ν. 2214/1994 προστέθηκε νέο εδάφιο στο άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971 το οποίο προέβλεπε κι άλλη εξαίρεση στο τραπεζικό απόρρητο ύστερα από ενέργεια του προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ., εφόσον προσκομιζόταν προσωπική επιταγή ποσού άνω του ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών, για εξόφληση χρεών προς το Δημόσιο, οπότε δεσμευόταν το ποσό υπέρ της Δ.Ο.Υ.

²⁷⁴ Φινοκαλιώτης, Φορολογικό δίκαιο, 2014⁵, 641 επ.

²⁷⁵ Το εδ. β' του άρθρου 2, το οποίο προστέθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 63 ν. 4170/2013 και ορίζει τα εξής: «*Το απόρρητο αυτό δεν ισχύει έναντι των αρμόδιων για την είσπραξη και τον έλεγχο στον τομέα των*

του τραπεζικού καθήκοντος εχεμύθειας, το οποίο προβλέπεται στο εδ. α' της παρ. 1 του άρθρου 2, η παράβαση του οποίου από τα τραπεζικά όργανα, όπως π.χ. διοικητές, μέλη ΔΣ και τραπεζικοί υπάλληλοι, συνεπάγεται τη διάπραξη πλημμελήματος, το οποίο τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από 6 μήνες και άνω. Όμως με το εδ. β', το προαναφερόμενο καθήκον εχεμύθειας δεν ισχύει για τη φορολογική διοίκηση στο πλαίσιο του ελέγχου της είσπραξης των δημοσίων εσόδων αλλά και για τα ασφαλιστικά ταμεία για την είσπραξη των κοινωνικοασφαλιστικών εισφορών. Η ρύθμιση της διάταξης αυτής είναι ορθή, ενόψει του γεγονότος ότι με αυτό τον τρόπο προασπίζεται το δημόσιο συμφέρον με την εξασφάλιση των απαιτήσεων του έναντι των ιδιωτών. Σε αντίθετη περίπτωση, η μη παροχή της δυνατότητας ελέγχου από την πλευρά των φορολογικών αρχών, θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως προσπάθεια παροχής κάλυψης από την πλευρά της τράπεζας των «κακόπιστων» φορολογουμένων για τη πληρωμή των αναλογούντων φόρων και εισφορών.

Σε επόμενο στάδιο, εξαίρεση καθιερώνεται στο ν.δ. 1059/1971 και για τις αποφάσεις της δικαστικής εξουσίας της χώρας στο άρθρο 3, οι οποίες όμως, όπως αναφέρεται, θα πρέπει να είναι επαρκώς αιτιολογημένες, και να επιβάλλονται μόνο κατά το μέτρο όπου αυτές κρίνονται αναγκαίες για την ανίχνευση και τον κολασμό αξιόποινων πράξεων οι οποίες χαρακτηρίζονταν (από το νόμο) ως κακουργήματα τα οποία τελέσθηκαν στην ημεδαπή²⁷⁶. Παρατηρούμε πάντως πως στην αρχική αυτή ρύθμιση που καθιερωνόταν εξαίρεση για τις δικαστικές αρχές, είναι απαραίτητη για το νόμιμο ή μη της άρσης ή συνδρομή 2 στοιχείων. Το πρώτο στοιχείο είναι η υποχρέωση ύπαρξης σκοπιμότητας για να επέλθει η άρση, αφού απαιτείται ειδικώς αιτιολογημένη απόφαση δικαστηρίου και το δεύτερο στοιχείο είναι η αναγκαιότητα ή μη των ληφθέντων μέτρων περί της άρσης του τραπεζικού απορρήτου. Εξετάζεται εδώ το κατά πόσο αυτά τα μέτρα κρίνονται πρόσφορα προς την επίτευξη του σκοπού (εδώ ο κολασμός αξιόποινων πράξεων), δηλαδή εν τέλει θα διευκρινιστεί αν τηρήθηκε η αρχή της αναλογικότητας. Τις παραπάνω σκέψεις τις εκφράζουμε διότι όπως θα δούμε στις επόμενες ρυθμίσεις της ανάλυσης μας που θα ακολουθήσουν, η συνδρομή των παραπάνω στοιχείων δεν απαιτείται πλέον για την άρση του τραπεζικού απορρήτου από τις φορολογικές αρχές ή γενικότερα τις αρμόδιες αρχές ελέγχου και εντοπισμού της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες που εξετάσαμε στο δεύτερο Κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

δημοσίων εσόδων υπηρεσιών της Φορολογικής Διοίκησης, καθώς και των αρμοδίων υπηρεσιών και ασφαλιστικών ταμείων για την είσπραξη των κοινωνικοασφαλιστικών εισφορών».

²⁷⁶ Πιο συγκεκριμένα η εξαίρεση από την αρχή προστασίας του απορρήτου του άρθρου 3 ν.δ. 1059/1971 όπως αντικαταστάθηκε εκ του ν. 1868/1989 προέβλεπε την άρση του τραπεζικού απορρήτου μόνο για την ανίχνευση κακουργηματικών πράξεων και ανέφερε τα εξής: «*Εξαιρετικώς, επιτρέπεται η παροχή πληροφοριών για τις απόρρητες χρηματικές ή άλλες καταθέσεις σε τράπεζες που λειτουργούν στην Ελλάδα μετά από ειδικά αιτιολογημένη παραγγελία ή αίτηση ή προανάκρισης ή κύριας ανάκρισης οργάνου δια του δικαστικού συμβουλίου ή δικαστηρίου, στο οποίο διενεργείται η σχετική διαδικασία, εφ' όσον η παροχή των πληροφοριών αυτών είναι απολύτως αναγκαία για την ανίχνευση και τον κολασμό κακουργήματος*».

Αυτό πρακτικά σήμαινε πως τα πιστωτικά ιδρύματα δεν υποχρεούνταν να παράσχουν στις φορολογικές αρχές στοιχεία σχετικά με πελάτες τους²⁷⁷, αφού για να επέλθει η άρση θα έπρεπε να υπάρχει σχετική απόφαση μόνο από ημεδαπό δικαστήριο και μάλιστα ειδικώς κι επαρκώς αιτιολογημένη. Όμως κάτι τέτοιο δεν ήταν απόλυτα αληθές, διότι με το άρθρο 50 παρ 1 εδ. α', β' ν.δ. 3323/1955²⁷⁸, το οποίο είναι προγενέστερο ν.δ. 1059/1971 προβλέπονταν τα εξής: «Ο προϊστάμενος της δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας ελέγχει την ακρίβεια των επιδιδομένων δηλώσεων και προβαίνει σε έρευνα για την εξακρίβωση των υπόχρεων που δεν έχουν υποβάλει δήλωση. Για το σκοπό αυτό δικαιούται:

α) Να ζητεί από τον υπόχρεο, ανεξάρτητα από το αν έχει υποβάλλει ή όχι φορολογική δήλωση, καλώντας αυτόν με έγγραφο το οποίο του αποστέλλει επί αποδείξει, να δώσει μέσα σε σύντομη και τακτή προθεσμία, είτε αυτοπροσώπως είτε με εντολοδόχο που διορίζεται με απλή επιστολή, τις αναγκαίες διευκρινίσεις και να προσκομίσει κάθε λογαριασμό και κάθε στοιχείο που είναι χρήσιμο για τον καθορισμό του εισοδήματος,

β) να ζητεί από τις δημόσιες ή δημοτικές και κοινοτικές αρχές, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τις τράπεζες, τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά από κάθε οργάνωση επαγγελματική, εμπορική, βιομηχανική, γεωργική κτλπ. οποιοσδήποτε πληροφορίες θεωρεί αναγκαίες για τη διευκόλυνση του έργου του»²⁷⁹.

Κατά την αληθή έννοια της διάταξης του προηγούμενου εδαφίου υφίσταται υποχρέωση παροχής των ζητούμενων πληροφοριών από τον προϊστάμενο της Δ.Ο.Υ. Η εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής δεν εμποδίζεται από την επίκληση, εκ μέρους οποιουδήποτε του κατά την ισχύουσα νομοθεσία απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων, το οποίον αίρεται ειδικώς προς διευκόλυνση του φορολογικού ελέγχου. Για την άρση του απορρήτου στην περίπτωση αυτήν απαιτείται κοινή απόφαση του επιθεωρητή της Δ.Ο.Υ. και του προϊστάμενου της Δ.Ο.Υ. οι οποίοι είναι αρμόδιοι για το συγκεκριμένο φορολογικό έλεγχο²⁸⁰.

Από την γραμματική διατύπωση του ανωτέρω άρθρου σε καμία περίπτωση δεν εξάγεται το συμπέρασμα ότι η τράπεζα δεν αναλαμβάνει την υποχρέωση να εκτελέσει την εντολή για την

²⁷⁷ Βλ. σχετικά ΟΛΑΠ 1224/75, ΝοΒ 1976, 189· ΟΛΑΠ 3/1993, ΕλλΔνη 1993, 14 για κατάσχεση καταθέσεων στα χέρια πιστωτικού ιδρύματος ως τρίτου με βάση και το άρθρο 985 ΚΠολΔ. Βλ. επίσης στροφή της νομολογίας με ΑΠ 854/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΕφΠειρ 447/2016, ΕφΠειρ 262/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΠειρ 694/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΜπρΡοδ 122/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁷⁸ Το άρθρο αυτό μεταγενέστερα αντικαταστάθηκε και προστέθηκε στο νόμο 1828/1989 μετά το άρθρο 50 αυτού ως άρθρο 50Α.

²⁷⁹ Η ρύθμιση του άρθρου 50 παρ 1 εδ. β' ν.δ. 3323/1955 επαναλήφθη και με το άρθρο 66 παρ. 1, β' ν. 2238/1994. Διευκρινίζεται βέβαια στην παρ. 3 του άρθρου 50 του αρχικού νόμου πως οι έλεγχοι που λάμβαναν χώρα ήταν δειγματοληπτικοί και μόνο στις περιπτώσεις οι οποίες περιγράφονταν στην παρ. 4 εδ. α' έως ε' προβλέπονταν εξαιρέσεις από των ως άνω κανόνα (π.χ. για παράλειψη υποβολής δήλωσης, αν έχουν κατασχεθεί από τις αρχές ανεπίσημα βιβλία για παραβάσεις του Κ.Β.Σ. που έχουν οριστικοποιηθεί ή αν κάτι τέτοιο ζητούνταν από τους κληρονόμους του αποβιώσαντος κ.α.).

²⁸⁰ Τα ανωτέρω εντός εισαγωγικών εδάφια προστέθηκαν στο άρθρο 50 παρ. 1 περ. β' ν.δ. 3323/1955 από την παρ. 1 άρθρ. 25 ν. 2214/1994.

άρση του τραπεζικού απορρήτου των καταθέσεων, αλλά απλά καθιερώνεται μέσω αυτής της ρύθμισης ειδική περίπτωση εξαίρεσης από τους κανόνες προστασίας. Με την ως άνω ρύθμιση όπου απαιτείται από κοινού απόφαση του επιθεωρητή και του προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ, οφείλει αυτή, και σε αυτή την περίπτωση, να είναι ειδικώς και επαρκώς αιτιολογημένη και τεκμηριωμένη για να προσδοθεί νομιμοφάνεια στην όλη διαδικασία της άρσης. Και πάλι όμως είναι προφανές, πως η διαδικασία που θέσπιζε το άρθρο 3 ν.δ. 1059/1971 (ειδικά μετά την τροποποίηση του από το ν. 1868/1989) για την άρση, ήταν πιο αυστηρή²⁸¹ αφού απαιτούνταν μόνο απόφαση δικαστικού οργάνου περί της επέλευσης της, εν αντιθέσει με τη διαδικασία που προβλεπόταν στο αρχικό άρθρο 50 παρ. 1 περ. α', β' (όπως μετέπειτα αντικαταστάθηκε από το άρθρο 66 παρ. 1, περ. β' ν. 2238/1994) όπου η άρση του τραπεζικού απορρήτου επερχόταν με την απλή σύμπραξη δυο διοικητικών οργάνων και συγκεκριμένα του επιθεωρητή και του προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ. Η διάταξη του άρθρου 66 παρ. 1 περ. β' παρουσιάζει βέβαια αρκετές ερμηνευτικές δυσχέρειες ως προς τις προϋποθέσεις άρσης εν συγκρίσει με τη εφαρμογή της μεταγενέστερης διάταξης του άρθρου 2 παρ. 6 ν. 2343/1995. Η τελευταία αυτή διάταξη προβλέπει μεν για τους Οικονομικούς Επιθεωρητές²⁸² όλα όσα προβλέπονταν και για τον προϊστάμενο της Δ.Ο.Υ. αναφορικά με την ελευθερία πρόσβασης σε κάθε πληροφορία ή στοιχείο που αφορά ή είναι χρήσιμο για την άσκηση του έργου και της αποστολής τους, μη υποκείμενοι στους περιορισμούς της νομοθεσίας, περί φορολογικού, τραπεζικού χρηματιστηριακού και επιχειρηματικού απορρήτου, διαφοροποιείται όμως δε, από την προηγούμενη κατά το στοιχείο της παρ. 6 περ. α' το οποίο προβλέπει ότι τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να παρέχουν τις ζητούμενες ως άνω πληροφορίες ή στοιχεία μόνο μετά από σχετική έγγραφη παραγγελία του αρμόδιου εισαγγελέα, που εκδίδεται ύστερα από αίτηση του προϊσταμένου της οικείας υπηρεσίας Οικονομικής Επιθεώρησης, στο άνοιγμα ή στην προσωρινή απαγόρευση, ανοίγματος θυρίδων τους, μέχρι τη διενέργεια του ελέγχου από την Οικονομική Επιθεώρηση κι όχι με την απλή λήψη κοινής απόφασης των οργάνων της Δ.Ο.Υ. Τέλος με το άρθρο 39 ν. 1914/1990 επιτρέπεται ειδικά, η άρση του απορρήτου σε περίπτωση ελέγχου που διενεργούνταν από ειδικά συνεργεία φορολογικών ελέγχων, κατόπιν απόφασης του προϊσταμένου του συνεργείου που διενεργεί το συγκεκριμένο έλεγχο²⁸³.

²⁸¹ Προς επίρρωση της ως άνω θέσης, κατά την οποία επιτρεπόταν μόνο κατ' εξαίρεση η άρση του τραπεζικού απορρήτου για τον κολασμό κακούργηματος, η διάταξη του ν. 2065/1992 περιελάμβανε ανάλογη διάταξη, η οποία προέβλεπε την άρση μόνο για την αποκάλυψη μεγάλης έκτασης φοροδιαφυγής (άνω των 300 εκατομμυρίων δραχμών).

²⁸² Συνεστήθη με τον παρόντα νόμο στο Υπουργείο Οικονομικών υπηρεσία με τον τίτλο "Οικονομική Επιθεώρηση", υπαγόμενη απευθείας στον Υπουργό Οικονομικών, ως και ιδιαίτερος κλάδος προσωπικού με τον τίτλο "Οικονομικοί Επιθεωρητές".

²⁸³ Βλ. Φινοκαλιώτη (2014⁵), 642.

5.2. Οι εξαιρέσεις της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου βάσει ν. 2523/1997

Ο ν. 2523/1997, γνωστός και ως Φορολογικό Ποινολόγιο²⁸⁴, αποτέλεσε το βασικό νομοθέτημα για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής περιλαμβάνοντας ένα πλήρη κατάλογο διοικητικών (βλ. άρθρο 1, 4 -11) αλλά και ποινικών κυρώσεων (βλ. άρθρα 17-19). Σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες άρσης του τραπεζικού και φορολογικού απορρήτου που προβλέπονταν στο νόμο αυτό, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε πως εισήχθησαν για πρώτη φορά σημαντικές αποκλίσεις σε σχέση με τα προβλεπόμενα στους προϊσχύσαντες νόμους. Καταρχάς, αυτό συνέβη με το άρθρο 14 παρ. 1 του νόμου, με βάση το οποίο για κάθε διαπιστωμένη εκ της φορολογικής αρχής παράβαση, κατά την οποία διαπιστωνόταν η μη απόδοση στο Δημόσιο ποσού άνω των 150.000 ευρώ²⁸⁵ από Φ.Π.Α., Φ.Κ.Ε., παρακρατούμενων κι επιρριπτόμενων φόρων, τελών και εισφορών επιτρεπόταν η αναστολή (έναντι του Δημοσίου) του απορρήτου των καταθέσεων, των λογαριασμών, των κοινών λογαριασμών, των συμβάσεων και πράξεων επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων και του περιεχομένου θυρίδων του φορολογουμένου σε τράπεζες ή άλλα πιστωτικά ιδρύματα και δεσμευόταν το 50% αυτών. Οι κυρώσεις της παραγράφου αυτής επιβάλλονταν και στους παραβάτες λήψης και χρήσης εικονικών φορολογικών στοιχείων, έκδοσης εικονικών, πλαστών φορολογικών στοιχείων και νόθευσης τέτοιων στοιχείων, εφόσον η αξία των συναλλαγών που αναγραφόταν σε αυτά, αθροιστικά λαμβανομένη κατά το χρόνο διαπίστωσης των παραβάσεων, υπερέβαινε το ποσό των τριακοσίων χιλιάδων (300.000) ευρώ. Κατ' εξαίρεση οι ανωτέρω κυρώσεις δεν επιβάλλονταν στους παραβάτες λήψης και χρήσης εικονικών φορολογικών στοιχείων στην περίπτωση που η εικονικότητα ανάγεται αποκλειστικά στο πρόσωπο του εκδότη. Τα παραπάνω μέτρα εφαρμόζονταν επιπλέον και στις περιπτώσεις οι οποίες ρυθμιζόνταν από τα άρθρα 4 παρ. 1 εδ. γ, δ²⁸⁶ και 20 παρ. 1-4 του παρόντος²⁸⁷.

²⁸⁴ Βλ. Συκιώτη (2010), 18, υποσ. 50.

²⁸⁵ Το αντίστοιχο ποσό σε δραχμές στον παλιό νόμο ήταν 50.000.000 δραχμές.

²⁸⁶ Το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. γ', δ' ν. 2523/1997 Κ.Φ.Κ όριζε τα εξής: «Ειδικά όποιος κατέχει και χρησιμοποιεί αριθμούς φορολογικού μητρώου (ΑΦΜ) περισσότερους από έναν ή αναγράφει στα φορολογικά του στοιχεία καθώς και στις φορολογικές του δηλώσεις αριθμό φορολογικού μητρώου (ΑΦΜ) που ανήκει σε άλλο πρόσωπο ή που δεν έχει χορηγηθεί σε αυτόν υπόκειται σε πρόστιμο που ορίζεται σε ένα εκατομμύριο πεντακόσιες χιλιάδες (1.500.000) δραχμές». Από 1.1.2002 το ανωτέρω ποσό ορίζεται σε ευρώ και στρογγυλοποιούμενο διαμορφώνεται σε 4.400 ευρώ. Το τρίτο και τέταρτο εδάφιο της παρ. 1 αντικαταστάθηκε ως έχει με την παρ. 3 εδ. β' άρθρου 21 ν. 2948/2001, ΦΕΚ/ Α /242/19.10.2001.

²⁸⁷ Το άρθρο 20 παρ. 1 έως 4 ν. 2523/1997 Κ.Φ.Κ προέβλεπε τα εξής: «Στα νομικά πρόσωπα ως αυτοιργοί του αδικήματος της φοροδιαφυγής» θεωρούνται:

α) Στις ημεδαπές ανώνυμες εταιρίες, οι πρόεδροι των Δ.Σ., οι διευθύνοντες ή εντεταλμένοι ή συμπράττοντες σύμβουλοι, οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές ή διευθυντές, ως και εν γένει κάθε πρόσωπο εντεταλμένο είτε άμεσα από το νόμο είτε από ιδιωτική βούληση είτε με δικαστική απόφαση στη διοίκηση ή διαχείριση αυτών. Αν ελλείπουν όλα τα παραπάνω πρόσωπα, ως αυτοιργοί θεωρούνται τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των εταιριών αυτών, εφόσον ασκούν πράγματι προσωρινά ή διαρκώς ένα από τα καθήκοντα που αναφέρονται πιο πάνω.

β) Στις εταιρίες ομόρρυθμες ή ετερόρρυθμες, οι ομόρρυθμοι εταίροι ή διαχειριστές αυτών και στις περιορισμένης ευθύνης εταιρίες, οι διαχειριστές αυτών και όταν ελλείπουν ή απουσιάζουν αυτοί, ο κάθε εταίρος.

Επισημαίνεται δε, πως οι ανωτέρω δεσμεύσεις με μεταγενέστερη ρύθμιση του ν. 3943/2011 άρθρο 26 παρ. 7α δεν εφαρμόζονταν για ποσά μισθών και συντάξεων που κατατίθεντο σε τραπεζικούς λογαριασμούς φυσικών προσώπων αλλά ούτε και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο φορολογούμενος είχε έναντι του Δημοσίου βέβαιη κι εκκαθαρισμένη απαίτηση ίσου ή μεγαλύτερου ποσού από αυτό των φόρων, τελών και εισφορών που του είχε αποδοθεί. Επίσης στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες ο φορολογούμενος είχε εκχωρήσει την απαίτηση του σε τρίτο πρόσωπο ή αν το ποσό της απαίτησης του έναντι του Δημοσίου υπολειπόταν αυτού των φόρων, τελών ή εισφορών. Η δέσμευση των καταθέσεων στην τελευταία περίπτωση επιβαλλόταν μέχρι την εξόφληση του αντίστοιχου ποσού της οφειλής. Τέλος τα μέτρα αίρονταν υποχρεωτικά στο σύνολό τους εφόσον ο υπόχρεος φορολογούμενος καταβάλει ποσό πάνω από εβδομήντα τοις εκατό (70%) του συνόλου των οφειλόμενων οικείων ποσών φόρων, τελών και εισφορών μετά των νομίμων προσαυξήσεων ή προστίμων²⁸⁸.

Αυτό που παρατηρούμε από όλα τα προαναφερθέντα είναι η με τη νέα ρύθμιση διεύρυνση του πεδίου των εξαιρέσεων από την προστασία του τραπεζικού απορρήτου. Πλέον προβλέπονται στις εξαιρέσεις και οι οφειλές από Φ.Π.Α, από μη υποβολή δήλωσης εισοδήματος και λοιπούς φόρους. Η σημαντικότερη αλλαγή που εισήχθη με το νέο νόμο, η οποία μάλιστα είναι κομβικής σημασίας για την μετέπειτα εξέλιξη της προστασίας τόσο του τραπεζικού απορρήτου όσο και των ατομικών δικαιωμάτων των φορολογουμένων, έχει να κάνει με τη μη απαραίτητη (πλέον) λήψη σχετικής αιτιολογημένης απόφασης είτε αρμοδίου ημεδαπού δικαστικού οργάνου (όπως προβλεπόταν στο άρθρο 3 ν.δ. 1059/1971) είτε κοινής απόφασης του επιθεωρητή και του προϊστάμενου της Δ.Ο.Υ. Συνεπώς η διαδικασία άρσης του απορρήτου απλοποιήθηκε και επιβαλλόταν από τις αρμόδιες φορολογικές αρχές με μόνη τη διαπίστωση τέλεσης (όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο άρθρο 14 παρ. 1) της φορολογικής παράβασης του φορολογούμενου από ένα ποσό και άνω (εδώ από 150.000 ευρώ).

Με την παρ. 3 του άρθρου 14 εισήχθη πλέον σαφής στο νόμο υποχρέωση συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων να άρουν το τραπεζικό απόρρητο για λογαριασμό των φορολογικών αρχών, καθώς επισημαίνεται πως η εκάστοτε αρμόδια για τον καταλογισμό των παραπάνω

γ) Στους συνεταιρισμούς, οι πρόεδροι ή οι γραμματείς ή οι ταμίες ή οι διαχειριστές αυτών.

2. Στις κοινοπραξίες, κοινωνίες, αστικές, συμμετοχικές ή αφανείς εταιρίες, ως αυτουργοί του αδικήματος της φοροδιαφυγής θεωρούνται οι εκπρόσωποί τους και αν ελλείπουν αυτοί, τα μέλη τους. Όταν στα μέλη αυτών περιλαμβάνονται και νομικά πρόσωπα ή αλλοδαπές επιχειρήσεις ή αλλοδαποί οργανισμοί, εφαρμόζονται ανάλογα και οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 3.

3. Στις αλλοδαπές επιχειρήσεις γενικά και στους κάθε είδους αλλοδαπούς οργανισμούς, ως αυτουργοί του αδικήματος της φοροδιαφυγής θεωρούνται οι διευθυντές ή αντιπρόσωποι ή πράκτορες, που έχουν στην Ελλάδα.

4. Επίσης, «αυτουργοί» θεωρούνται και:

α) όσοι δυνάμει νόμου ή δικαστικής απόφασης ή διάταξης τελευταίας βούλησης είναι διαχειριστές αλλότριας περιουσίας και

β) ο επίτροπος ή κηδεμόνας ή διοικητής αλλοτρίων κατά τις διατάξεις του Α.Κ.

²⁸⁸ Αρχικό άρθρο 14 παρ. 4 ν. 2523/1997 'όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 27 παρ. 6 ν. 3296/2004, ΦΕΚ/ Α /253/14.12.2004.

πράξεων φορολογική αρχή, υποχρεούταν να ενημερώσει άμεσα όλες τις δημόσιες υπηρεσίες, την ΤτΕ και τα πιστωτικά ιδρύματα ούτως ώστε αυτά να εφαρμόσουν αμέσως τις απαγορεύσεις και τις δεσμεύσεις που αυτή επέβαλε, και μάλιστα χωρίς καμία άλλη διαδικασία ή διατύπωση εξ' αυτών.

Εν κατακλείδι μετά το άρθρο 17 ν. 2523/1997 (περί αδικημάτων φοροδιαφυγής για παράλειψη υποβολής ή υποβολής ανακριβούς δήλωσης εισοδήματος) προστέθηκε το άρθρο 17Α με την παρ. 1 άρθρου 2 ν. 3943/2011²⁸⁹ το οποίο εισήγαγε τον θεσμό του εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος, ο οποίος εκτελούσε τα καθήκοντα του με πλήρη και αποκλειστική απασχόληση συνεπικουρούμενος από τρεις εισαγγελείς ή αντεισαγγελείς πρωτοδικών. Με τον θεσμό αυτό προστέθηκε ένα ακόμη θεσμικό όργανο στη μάχη ενάντια στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς εν γένει, και της φοροδιαφυγής και της μετέπειτα νομιμοποίησης των παράνομα κτηθέντων εσόδων που μέσω της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού τομέα επιχειρούνταν να διοχετευτούν στην αγορά. Ο εισαγγελέας εποπτεύε, καθοδηγούσε και συντόνιζε τις ενέργειες των γενικών ή ειδικών προανακριτικών υπαλλήλων των υπηρεσιών του Υπουργείου Οικονομικών, του Σ.Δ.Ο.Ε., των τελωνείων και της ΕΛ.Υ.Τ. κατά τη διενέργεια των ερευνών, προανακριτικής εξέτασης ή προανάκρισης για την εξακρίβωση της τέλεσης των φορολογικών εγκλημάτων σε βάρος του Δημοσίου. Με την παρ. 8 του άρθρου 17Α εισήχθη μια ακόμα εξαίρεση από την προστασία του τραπεζικού απορρήτου, κατά την οποία επιτρεπόταν στους εισαγγελικούς λειτουργούς της προηγούμενης παραγράφου να έχουν πρόσβαση σε κάθε πληροφορία ή στοιχείο που αφορούσε ή ήταν χρήσιμο για την άσκηση του έργου τους, μη υποκείμενοι στους περιορισμούς της νομοθεσίας περί φορολογικού, τραπεζικού, χρηματιστηριακού και κάθε άλλου είδους απορρήτου και σε κάθε μορφής αρχείο Δημόσιας Αρχής ή Οργανισμού που τηρούσε και επεξεργαζόταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Εν τοιαύτη περιπτώσει, το τραπεζικό απόρρητο θα κάμπτονταν κατόπιν αιτήματος ελεγκτικού οργάνου και σύμφωνη γνώμη του προϊστάμενου της Δ.Φ.Ε.

5.3. Οι εξαιρέσεις της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου βάσει ν. 4174/2013 Κ.Φ.Δ.

Ο νόμος υπ' αριθμόν 4174/2013 αποτελεί τον ισχύοντα Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (Κ.Φ.Δ.), ο οποίος εφαρμόζεται από 1-1-2014 και καθορίζει τη διαδικασία προσδιορισμού, βεβαίωσης και είσπραξης των εσόδων του Δημοσίου όπως αυτά καθορίζονται στο άρθρο 2 αυτού²⁹⁰. Για να διασφαλιστούν όμως οι εισπράξεις των εσόδων του Δημοσίου από τα αρμόδια φορολογικά όργανα είσπραξης και ελέγχου, είτε αυτά προέρχονται από ληξιπρόθεσμα χρέη προς το Δημόσιο είτε ακόμα αποτελούν προϊόντα διάπραξης εγκληματικών ενεργειών, όπως

²⁸⁹ ΦΕΚ/ Α /66/31.3.2011.

²⁹⁰ Στα δημόσια έσοδα συγκαταλέγονται ο φόρος εισοδήματος, ο Φ.Π.Α., ο φόρος κατοχής ακίνητης περιουσίας, κάθε άλλος φόρος, τέλος, εισφορά κτλπ.

φοροδιαφυγή για μη υποβολή δήλωσης εισοδήματος ή μη απόδοσης Φ.Π.Α., απαιτείται η συνεργασία τρίτων φορέων, όπως π.χ. των πιστωτικών ιδρυμάτων, τα οποία για την διευκόλυνση και υποβοήθηση του έργου των δικωτικών αρχών στην αποκάλυψη των παρανόμως κτηθέντων εσόδων, καλούνται σε πλείστες περιπτώσεις να άρουν το εκάστοτε τραπεζικό, φορολογικό ή χρηματιστηριακό απόρρητο των πελατών τους. Ειδικά σε ό,τι αφορά το τραπεζικό απόρρητο που αποτελεί και τον κύριο άξονα επισκόπησης και ανάλυσης της παρούσας εργασίας, ο ν. 4174/2013 περιλαμβάνει ρυθμίσεις που κάμπτουν τον απόλυτο χαρακτήρα προστασίας του τραπεζικού απορρήτου, έτσι όπως τον περιγράψαμε τουλάχιστον στην αρχική διατύπωση στο άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971.

Καταρχάς η διάταξη του άρθρου 15 παρ. 3 είναι αυτή που αναφέρεται στη δικαιοδοσία του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Εσόδων να αιτείται πληροφορίες και έγγραφα από τρίτα πρόσωπα συμπεριλαμβανομένου της των πιστωτικών ιδρυμάτων για τον καθορισμό της φορολογητέας ύλης. Έτσι λοιπόν αποστέλλει ερώτημα, γραπτό ή ηλεκτρονικό, το οποίο πρέπει να απαντηθεί εντός 10 ημερών από τα πιστωτικά ιδρύματα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, δίδεται παράταση της προθεσμίας για 20 επιπλέον μέρες.

Το δεύτερο άρθρο το οποίο περιλαμβάνει αντίστοιχες ρυθμίσεις για την άρση του τραπεζικού απορρήτου με αυτές που περιλαμβάνονταν στο άρθρο 14 ν. 2523/1997, είναι το άρθρο 46 του Κώδικα όπου στην παρ. 1 αναφέρει τα εξής: *«Η Φορολογική Διοίκηση, προκειμένου να διασφαλίζει την είσπραξη φόρων, μπορεί σε επείγουσες περιπτώσεις ή για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος για την είσπραξη των φόρων, να προβαίνει με βάση τον εκτελεστό τίτλο του άρθρου 45 του Κώδικα πριν τη λήξη της προθεσμίας καταβολής της οφειλής και χωρίς δικαστική απόφαση στην επιβολή συντηρητικής κατάσχεσης κινητών, ακινήτων, εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε αυτά, απαιτήσεων και γενικά όλων των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη του Δημοσίου είτε βρίσκονται στα χέρια του είτε στα χέρια τρίτου. Η συντηρητική κατάσχεση τρέπεται αυτοδίκαια σε αναγκαστική με την πάροδο της νόμιμης προθεσμίας καταβολής της οφειλής και έχει τις συνέπειες της αναγκαστικής κατάσχεσης από το χρόνο της εγγραφής της».*

Από την 1.12.2015 προστίθεται παρ. 5 στο άρθρο 46 δυνάμει των παρ. 2 άρθρου 3 και παρ.9 άρθρου 7 ν. 4337/2015²⁹¹ που ορίζει τα εξής: *«Εφόσον η Φορολογική Διοίκηση διαπιστώνει μη απόδοση, ανακριβή απόδοση, συμψηφισμό, έκπτωση ή διακράτηση Φ.Π.Α., Φ.Κ.Ε., φόρου ασφαλιστρών, παρακρατούμενων, επιρριπτόμενων φόρων, τελών και εισφορών με σκοπό τη μη πληρωμή συνολικά στο Δημόσιο ποσού πάνω από εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ, καθώς και είσπραξη επιστροφής των παραπάνω φόρων κατόπιν παραπλάνησης της Φορολογικής Διοίκησης με την παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή με την αθέμιτη παρασιώπηση ή απόκρυψη αληθινών γεγονότων, μπορεί, βάσει ειδικής*

²⁹¹ ΦΕΚ/ Α /129/17.10.2015.

έκθεσης ελέγχου, να επιβάλλει σε βάρος του υπόχρεου παραβάτη προληπτικά ή διασφαλιστικά του δημοσίου συμφέροντος μέτρα άμεσου και επείγοντος χαρακτήρα. Ειδικότερα η Φορολογική Διοίκηση μπορεί να μην παραλαμβάνει και να μην χορηγεί έγγραφα που απαιτούνται για τη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων. Στην περίπτωση αυτή δεσμεύεται το πενήντα τοις εκατό (50%) των καταθέσεων, των πάσης φύσεως λογαριασμών και παρακαταθηκών και του περιεχομένου των θυρίδων του υπόχρεου παραβάτη. Το μη χρηματικό περιεχόμενο θυρίδων και οι μη χρηματικές παρακαταθήκες, δεσμεύονται στο σύνολό τους»²⁹².

Στο άρθρο 63 του ν. 4174/2013, όπως ισχύει, προβλέπονται τα εξής: «1. Ο υπόχρεος, εφόσον αμφισβητεί οποιαδήποτε πράξη που έχει εκδοθεί σε βάρος του από τη Φορολογική Διοίκηση, οφείλει να υποβάλει ενδικοφανή προσφυγή με αίτημα την επανεξέταση της πράξης στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας από την Υπηρεσία Εσωτερικής Επανεξέτασης της Φορολογικής Διοίκησης. Η αίτηση υποβάλλεται στη φορολογική αρχή που εξέδωσε την πράξη ... εντός τριάντα (30) ημερών από την ημερομηνία κοινοποίησης της πράξης σε αυτόν ... 8. Κατά της απόφασης της Υπηρεσίας Εσωτερικής Επανεξέτασης ή της σιωπηρής απόρριψης της ενδικοφανούς προσφυγής λόγω παρόδου της προθεσμίας προς έκδοση της απόφασης, ο υπόχρεος δύναται να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου Διοικητικού Δικαστηρίου σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας...».

Στην ως άνω περίπτωση του άρθρου 46 παρ. 5, θα λέγαμε πως το δικαίωμα της φορολογικής διοίκησης να προβεί σε δέσμευση καταθέσεων και του περιεχομένου θυρίδων του φορολογούμενου σε περίπτωση που αυτός υποπέσει σε φορολογική παράβαση, δεν θα πρέπει να είναι απόλυτο αλλά να υπόκειται σε περιορισμούς. Οι περιορισμοί αυτοί έχουν να κάνουν με την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 Σ). Ειδικότερα, η επίκληση της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος για την επιβολή των μέτρων δέσμευσης των καταθέσεων από τη φορολογική διοίκηση δεν θα πρέπει να είναι γενική και αόριστη αλλά να εμπεριέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία που να επιτάσσει την ανάγκη λήψεως του μέτρου της δέσμευσης έναντι του φορολογούμενου. Επίσης η έννοια του γενικού δημοσίου συμφέροντος οφείλει να μην συγχέεται με το εν στενή έννοια εννοούμενο ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου²⁹³. Ειδικότερα, όταν με την επιβολή του μέτρου δύναται να επέλθει σοβαρή βλάβη των συμφερόντων του φορολογούμενου, τότε η προσδοκώμενη ωφέλεια του Δημοσίου δε θα

²⁹² Άρση των ως άνω μέτρων είναι δυνατή σύμφωνα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο παραβάτης αποδέχεται την οριστική πράξη προσδιορισμού του φόρου από τη φορολογική διοίκηση, εφόσον όμως πληρώσει το 40% του συνολικού προσδιορισθέντος ποσού φόρου, τελών, εισφορών κλπ. ή το 70% σε περίπτωση αμφισβήτησης αυτής. Ακόμα εφόσον επιλέξει να ασκήσει ενδικοφανή προσφυγή, τα μέτρα αίρονται με την καταβολή του 50% του προσδιορισθέντος φόρου (το άρθρο 63 ν. 4174/2013 ΚΦΔ). Βλ. σχετικά Μπεσίνη/Τσούλου/Σκουζός, Δέσμευση και κατάσχεση τραπεζικών λογαριασμών και καταθέσεων από τη φορολογική αρχή, ΔΦΝ 2015, 168 επ.

²⁹³ Βλ. ΣτΕ 1620/2011, ΤΝΠ ΔΣΑ.

πρέπει να είναι σε δυσαναλογία σε σχέση με την επέλευση της οικονομικής βλάβης του, η οποία προήλθε από τη δέσμευση των περιουσιακών του στοιχείων από τις αρμόδιες αρχές²⁹⁴.

6. Οι ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις στο πεδίο της καταπολέμησης του εγκλήματος της φοροδιαφυγής και η άρση του τραπεζικού απορρήτου

6.1. Η ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2011/16/ΕΕ στον ελληνικό ν. 4170/2013

Με το ν. 4170/2013²⁹⁵ ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο η Οδηγία 2011/16/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 15.2.2011 σχετικά με τη διοικητική συνεργασία στον τομέα της φορολογίας²⁹⁶. Η Οδηγία αυτή στη συνέχεια τροποποιήθηκε ως προς κάποιες διατάξεις της, κατά σειρά από τις Οδηγίες 2014/107/ΕΕ του Συμβουλίου της 9.12.2014 και 2015/2376/ΕΕ του Συμβουλίου της 8.12.2015, που κυρώθηκαν στην Ελλάδα με τους ν. 4378/2016²⁹⁷ και 4474/2017²⁹⁸, αντίστοιχα. Μέσω αυτής επιδιώχθηκε να σχηματιστεί μια ευρύτερη διασύνδεση μεταξύ των, ορισθέντων από τα κράτη – μέλη της Ένωσης, αρμοδίων αρχών, με απώτερο σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ τους σε ζητήματα που αφορούσαν την διασυνοριακή εφαρμογή κι επιβολή της εκάστοτε εθνικής φορολογικής νομοθεσίας στα φυσικά και νομικά πρόσωπα τα οποία είχαν την ιθαγένεια ή την έδρα τους σε κράτος μέλος της Ένωσης (αποφυγή διπλής φορολόγησης). Η αρχή βέβαια, ως προς την κατεύθυνση της συνεργασίας στα φορολογικά θέματα, είχε γίνει με το ν. 4153/2013²⁹⁹, ο οποίος ενσωμάτωσε το Πρωτόκολλο του 2010 με το οποίο τροποποιήθηκε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΟΣΑ 25.1.1988 για την αμοιβαία συνδρομή σε φορολογικά θέματα (Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters).

Στις διαβιβαζόμενες μεταξύ των αρμοδίων αρχών πληροφορίες δύνανται να συγκαταλέγονται και πληροφορίες σχετικές με πελάτες πιστωτικών ιδρυμάτων³⁰⁰. Σε αυτές τις περιπτώσεις η λαμβάνουσα, παραδείγματος χάριν, το αίτημα για την παροχή των πληροφοριών, αρχή, δεν δύναται να επικαλεστεί την κάλυψη της πληροφορίας από την προστασία του τραπεζικού απορρήτου, παρά μόνο εφόσον μέσω αυτής θα διέρρευε κάποιο εμπορικό, βιομηχανικό ή επαγγελματικό μυστικό ή μια εμπορική μέθοδος ή πληροφορία, η

²⁹⁴ ΤριμΔιοικΠρΘεσ. 1664/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁹⁵ ΦΕΚ/ Α /163/12.7.2013.

²⁹⁶ Η συγκεκριμένη Οδηγία κατήργησε την Οδηγία 77/799/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1977, σχετικά με την αμοιβαία συνδρομή των αρμοδίων αρχών κρατών – μελών στον τομέα των άμεσων φόρων και των φόρων επί των ασφαλιστρών (ΕΕ L 336, 27.12.1977), η οποία έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β΄ «ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΕΝΔΟΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ» ν. 1914/ 1990 ΦΕΚ/ Α /178/17.12.1990), όπως ισχύει.

²⁹⁷ ΦΕΚ/ Α /55/5.4.2016.

²⁹⁸ ΦΕΚ/ Α /80/7.6.2017.

²⁹⁹ ΦΕΚ/ Α /116/23.5.2013.

³⁰⁰ Βλ. άρθρο 18 παρ. 2 ν. 4170/2013 και αντίστοιχο Οδηγίας 2011/16/ΕΕ.

αποκάλυψη της οποίας θα ήταν αντίθετη προς τη δημόσια τάξη³⁰¹. Εκ των ανωτέρω εκτεθέντων, εξάγεται το συμπέρασμα πως ούτε τα πιστωτικά ιδρύματα δύνανται να αρνηθούν την παροχή της πληροφορίας στην αρχή, ειδικά δε αν κι εφόσον έχουν τηρηθεί όλες οι νόμιμες διαδικασίες προστασίας των προσωπικών δεδομένων από την πλευρά των αρχών, με βάση και τα προβλεπόμενα στο άρθρο 24 του παρόντος νόμου³⁰².

Στον παρόντα νόμο περιλαμβάνονται στο 4^ο μέρος αυτού, στο Κεφάλαιο Α' και ρυθμίσεις οι οποίες όχι μόνο αίρουν το τραπεζικό απόρρητο για λογαριασμό συγκεκριμένων κρατικών οργάνων αλλά παρακάμπτεται και η υποχρεωτική εκ του νόμου 2472/1997 γνωμοδότηση της ΑΠΔΠΧ³⁰³ στη χορήγηση ή μη της απαραίτητης άδειας ελέγχου σε ό,τι έχει να κάνει με την επεξεργασία και προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που δύνανται να διαρρεύσουν κατά τις διαδικασίες άρσης και μάλιστα χωρίς την απαραίτητη συγκατάθεση του προσώπου τα στοιχεία του οποίου διαβιβάζονται στις παραπάνω αρχές³⁰⁴. Ειδικότερα, με την διάταξη του άρθρου 62 παρ. 1 συστήνεται «*Σύστημα Μητρώων Τραπεζικών Λογαριασμών και Λογαριασμών Πληρωμών*» (Σ.Μ.Τ.Λ. και Λ.Π.) των πιστωτικών ιδρυμάτων και των ιδρυμάτων πληρωμών που λειτουργούν στην Ελλάδα με σκοπό τη διευκόλυνση της διαβίβασης των αιτημάτων παροχής πληροφοριών από το σύνολο των υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων και του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος του Υπουργείου Οικονομικών, την Οικονομική Αστυνομία, τον Οικονομικό Εισαγγελέα, τον Εισαγγελέα Εγκλημάτων Διαφθοράς, την Αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης, που αφορούν σε κάθε στοιχείο και πληροφορία για φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή νομική οντότητα που τηρούνται στα πιστωτικά ιδρύματα και τα ιδρύματα πληρωμών, σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας για την άρση του τραπεζικού και επαγγελματικού απορρήτου, καθώς και του απορρήτου των στοιχείων έναντι των παραπάνω αρχών και υπηρεσιών του δημοσίου και της αυτοματοποιημένης πρόσβασής τους σε αυτό. Τα πιστωτικά ιδρύματα ορίζονται για τους σκοπούς της παρούσας διάταξης ως υπόχρεα πρόσωπα. Οι ως άνω αρχές και υπηρεσίες του Δημοσίου φέρουν την ευθύνη επιβεβαίωσης της νομιμότητας και σκοπιμότητας των διαβιβαζόμενων αιτημάτων παροχής πληροφοριών. Η πρόσβαση και των λοιπών αρχών, υπηρεσιών και φορέων του Δημοσίου στο Σ.Μ.Τ.Λ. και Λ.Π. επιτρέπεται μόνο αν προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία η άρση των απορρήτων του πρώτου εδαφίου της παρούσας.

³⁰¹ Βλ. άρθρο 17 παρ. 4 ν. 4170/2013 και αντίστοιχο Οδηγίας 2011/16/ΕΕ.

³⁰² Ειδικά αιτιολογημένη απόφαση της αρχής ως προς την αναγκαιότητα και αναλογικότητα των δεδομένων. Αν η λαμβάνουσα αρμόδια αρχή είναι η ελληνική, δηλαδή η Διεύθυνση Οικονομικών Σχέσεων του Υπουργείου Οικονομικών, τότε θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και τα όσα ορίζει ο ελληνικός ν. 2472/1997, ΦΕΚ/ Α /50/10.4.1997) για την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

³⁰³ Βλ. σχετικά άρθρο 19 παρ. θ' ν. 2472/1997.

³⁰⁴ Πανταζόπουλος, Τα συνταγματικά όρια του φορολογικού ελέγχου, 2012, 92.

Η πρόσβαση των αρχών και υπηρεσιών του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του παρόντος στο Σ.Μ.Τ.Λ. και Λ.Π. πραγματοποιείται ηλεκτρονικά μέσω της *Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων* (Γ.Γ.Π.Σ.) του Υπουργείου Οικονομικών, η οποία λειτουργεί ως μοναδικός κόμβος διασύνδεσης και επικοινωνίας μεταξύ αυτών των αρχών και υπηρεσιών με τα υπόχρεα πρόσωπα. Αντίστοιχα, ως κόμβος ηλεκτρονικής διασύνδεσης και επικοινωνίας των υπόχρεων προσώπων με τη Γ.Γ.Π.Σ. για τις ανάγκες του παρόντος, ορίζεται η διατραπεζική εταιρεία «*Τραπεζικά Συστήματα Πληροφοριών – Τειρεσίας Α.Ε.*».

Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών μετά από εισήγηση της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων ορίζεται υπεύθυνος διαχείρισης του Σ.Μ.Τ.Λ. και Λ.Π., για τον οποίο το τραπεζικό και επαγγελματικό απόρρητο δεν εφαρμόζεται, και επιπλέον όπως προαναφέρθηκε, δεν απαιτείται προηγούμενη άδεια από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ).

Οι αρχές, υπηρεσίες και φορείς του Δημοσίου που διαθέτουν πρόσβαση στο Σ.Μ.Τ.Λ. και Λ.Π. υποχρεούνται να διαβιβάζουν τα αιτήματα παροχής πληροφοριών προς τα υπόχρεα πρόσωπα, μέσω αυτού και αντιστοίχως τα υπόχρεα πρόσωπα διαβιβάζουν τις απαντήσεις τους στα αιτήματα παροχής πληροφοριών μέσω αυτού.

Ανατροπές υπήρξαν και στο ν.δ. 1059/1971 με την διάταξη του άρθρου 63 του παρόντος το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 2 εδ. β' ν.δ. 1059/1971, καθιερώνοντας την εξαίρεση από το απόρρητο έναντι των αρμόδιων υπηρεσιών της φορολογικής διοίκησης για την είσπραξη και τον έλεγχο των δημοσίων εσόδων κτλπ.

6.2. Η Πολυμερής Συμφωνία Αρμόδιων Αρχών του ΟΟΣΑ για την Αυτόματη Ανταλλαγή Πληροφοριών Χρηματοοικονομικών Λογαριασμών – Το «κύκνιο άσμα» του τραπεζικού απορρήτου

Τα τελευταία 8 χρόνια τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και διεθνές επίπεδο έχουν επέλθει ριζικές μεταβολές σε ό,τι αφορά την νομοθεσία για την πάταξη των φαινομένων φοροδιαφυγής και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Ειδικότερα, με την ψήφιση από πλευράς των κρατών μελών της ΕΕ διαφόρων νομοθετημάτων, όπως π.χ. Συμβάσεων και Οδηγιών, από το 2010 και έπειτα, επιδιώχθηκε η σταδιακή μετάβαση των ευρωπαϊκών κρατών σε ένα νέο καθεστώς αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών³⁰⁵ φορολογικού κυρίως ενδιαφέροντος, το οποίο μάλιστα εκλήθη να καλύψει τα υφιστάμενα μειονεκτήματα του προϊσχύσαντος συστήματος αμοιβαίας διοικητικής

³⁰⁵ Ως «αυτόματη ανταλλαγή» στο άρθρο 4 παρ. 9 ν. 4170/13 ορίζεται: η συστηματική κοινοποίηση προς άλλο κράτος-μέλος χωρίς προηγούμενο αίτημα, προκαθορισμένων πληροφοριών ανά τακτά εκ των προτέρων καθορισμένα διαστήματα. Σύμφωνα με έναν 2^ο ορισμό: «Ως αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών [ΑΑΠ] ορίζεται η συστηματική, περιοδική και μαζική διαβίβαση στοιχείων φορολογουμένων από τη χώρα προέλευσης του εισοδήματός τους στη χώρα της φορολογικής τους κατοικίας για διάφορες κατηγορίες εισοδήματος ή περιουσιακών στοιχείων». Βλ. σχετικά OECD, Automatic Exchange of Financial Account Information, Background Information Brief, 2016, 3-4.

συνδρομής της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ο.Ο.Σ.Α. του 1988³⁰⁶, η οποία στη συνέχεια τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 2010 για την αμοιβαία διοικητική συνδρομή σε θέματα φορολογίας που υπεγράφη από την Ελλάδα στο Παρίσι, στις 21 Φεβρουαρίου 2012 και εισήχθη και ετέθη σε εφαρμογή στην ελληνική νομοθεσία με το ν. 4153/2013 της 23.5.2013. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, κατέστη πλέον εφικτός ο διαρκής έλεγχος των προσώπων και η αμοιβαία συνεργασία των κρατών μέσω των αρμοδίων αρχών τους, σε άλυτα κατά το πρόσφατο παρελθόν ζητήματα που αφορούσαν τη δυνατότητα διασυνοριακής επιβολής των φόρων αλλά και δίωξης του οικονομικού εγκλήματος.

Στη συνέχεια, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η πρώτη τροποποίηση του Πρωτοκόλλου του 2010 για την αμοιβαία διοικητική συνεργασία στον τομέα της φορολογίας, επήλθε με την Οδηγία 2011/16/ΕΕ³⁰⁷, την οποία ενσωμάτωσε ο ελληνικός ν. 4170/2013. Με τον νόμο αυτό και την προαναφερθείσα μέθοδο της αυτόματης ανταλλαγής των πληροφοριών μεταξύ των αρχών, τις οποίες έχουν θέσει τα κράτη-μέλη ως αρμόδιες για τη συλλογή, επεξεργασία και περαιτέρω διαβίβαση αυτών μεταξύ των υπόλοιπων αρμοδίων αρχών των κρατών-μελών της Ένωσης, επιδιώχθηκε σε πρώτο στάδιο ή πρόληψη κι ο έγκαιρος εντοπισμός των φαινομένων φοροδιαφυγής μέσω της εθελοντικής συμμόρφωσης³⁰⁸. Να επισημάνουμε σε αυτό το σημείο, πως οι πληροφορίες που συλλέγονται και διαβιβάζονται από τις αρχές αφορούν διάφορες κατηγορίες εισοδήματος των φυσικών προσώπων, κερδών κεφαλαίου νομικών προσώπων στη χώρα προέλευσης αυτού και γενικότερα κάθε περιουσιακού στοιχείου που βρίσκεται στην κατοχή τους³⁰⁹, συμπεριλαμβανομένων και των τραπεζικών και λοιπών στοιχείων που διαθέτουν στα πιστωτικά ιδρύματα, σύμφωνα με το αρχικό άρθρο 18 παρ. 2 ν. 4170/13, το οποίο προέβλεπε τη μη δυνατότητα άρνησης παροχής πληροφοριών από τη λαμβάνουσα ελληνική αρχή, των σχετικών με ιδιοκτησιακά συμφέροντα πελατών τραπεζών.

³⁰⁶ Βλ. *Tanzi/Zee*, Taxation in a Borderless World: The Role of Information Exchange, *Intertax*, 2000, 58· *Perez-Navarro*, Overcoming fiscal borders in the global economy, *The OECD Observer*, 1999, 18· *Dean*, The Incomplete Global Market for Tax Information, *Boston College Law Review*, 2008, 605· *Aujean*, Savings Taxation: Is Automatic Exchange of Information Becoming a Panacea? *EC Tax Review*, 2010, 2.

³⁰⁷ Με την έκδοση της Οδηγίας 2011/16/ΕΕ καταργήθηκε η Οδηγία 77/799/ΕΟΚ.

³⁰⁸ *Παυλίδης*, Η νέα συμφωνία για την αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών πληροφοριών μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ελβετικής Συνομοσπονδίας, Το λυκόφως του ελβετικού τραπεζικού απορρήτου, Δ.Φ.Ν. 2016, 147-148· OECD, A step change in tax transparency: Delivering a standardized, secure and cost effective model of bilateral automatic exchange for the multilateral context, OECD Report for the Lough Erne G8 Summit, 2013, 7.

³⁰⁹ Το άρθρο 9 παρ 1 ν. 4170/2013 του Β' τμήματος προέβλεπε για τις περιόδους από 1^η Ιανουαρίου και έπειτα, οι κατηγορίες εισοδήματος και κεφαλαίου σχετικά με φορολογικούς κατοίκους του κράτους-μέλους που λαμβάνει την πληροφορία, οι οποίες δύναται να κοινοποιηθούν απ' αυτό είναι οι εξής:

- α) εισόδημα από απασχόληση,
- β) αμοιβές διευθυντών,
- γ) προϊόντα ασφάλειας ζωής που δεν καλύπτονται από άλλες νομικές πράξεις της ΕΕ για την ανταλλαγή πληροφοριών κι άλλα παρόμοια μέτρα,
- δ) συντάξεις,
- ε) ακίνητη περιουσία και εισόδημα από ακίνητη περιουσία.

Από την παραπάνω πρόταση προκύπτει ανενδοίαστα, η υποχρέωση των πιστωτικών ιδρυμάτων προς συμμόρφωση με τις συστάσεις και τα αιτήματα των αρμοδίων αρχών προς παροχή των ζητούμενων πληροφοριών, γεγονός που σηματοδοτεί παράλληλα την υποχώρηση και σταδιακή κάμψη της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου σε πανευρωπαϊκό πλέον επίπεδο.

Η σπουδαιότερη εξέλιξη, που διαδραματίζει αναμφισβότως κομβικό ρόλο στη μελλοντική συνέχιση ή μη της προστασίας του τραπεζικού απορρήτου σε ολόκληρη την Ευρώπη και τον κόσμο, επήλθε με την Πολυμερή Συμφωνία των Αρμοδίων Αρχών (ΠΣΑΑ) για την Αυτόματη Ανταλλαγή Πληροφοριών Χρηματοοικονομικών Λογαριασμών του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), κατά τα πρότυπα της αμερικανικής FATCA του 2013³¹⁰. Η Ελλάδα προσχώρησε στη συγκεκριμένη Συμφωνία με Δήλωση της Αρμόδιας Αρχής της³¹¹, η οποία υπεγράφη στο Βερολίνο, στις 29 Οκτωβρίου 2014 και κυρώθηκε με τον υπ' αριθμόν ν. 4428/2016³¹², ο οποίος συμπεριέλαβε νέες ρυθμίσεις, οι οποίες λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς το ν. 4170/2013³¹³. Παράλληλα, ενσωματώνεται στο ελληνικό δίκαιο το Κοινό Πρότυπο Αναφοράς (Κ.Π.Α.) του ΟΟΣΑ σχετικά με τους κανόνες υποβολής στοιχείων και δέουσας επιμέλειας όσον αφορά στις πληροφορίες επί των Χρηματοοικονομικών Λογαριασμών, το οποίο είχε υιοθετηθεί από την Οδηγία 2014/107/ΕΕ. Με την Συμφωνία αυτή εφαρμόζονται ομοιόμορφοι κανόνες ως προς την ανταλλαγή των πληροφοριών των Χρηματοοικονομικών Λογαριασμών τόσο μεταξύ των Κρατών – Μελών της ΕΕ όσο και με τις Χώρες - Μέλη του ΟΟΣΑ. Το Κοινό Πρότυπο Αναφοράς (ΚΠΑ) εφαρμόζεται από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που βρίσκονται στις χώρες που συμμετέχουν στον Ο.Ο.Σ.Α., όπως η χώρα μας και έχει ως σκοπό να συμβάλει στη βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνολικά 106 χώρες/δικαιοδοσίες³¹⁴ έχουν δεσμευθεί για την εφαρμογή του ΚΠΑ

³¹⁰ Για τις ρυθμίσεις της FATCA βλ. περισσότερα στο <https://www.irs.gov>.

³¹¹ Η οποία όπως προαναφέρθηκε ορίζεται από το άρθρο 5 παρ. 1 ν. 4170/13 ως η Διεύθυνση Οικονομικών Σχέσεων του Υπουργείου Οικονομικών.

³¹² ΦΕΚ/ Α /190/13.10.2016. Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται για ανταλλαγές πληροφοριών περί χρηματοοικονομικών λογαριασμών αναδρομικά από την 1.1.2016. Για το ημερολογιακό έτος 2016 η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών για νέους θα πραγματοποιηθεί μέχρι τις 30.09.2017.

³¹³ Ο ν. 4170/2013 ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2011/16/ΕΕ, όπως τροποποιήθηκε κατά σειρά από τους ν. 4378/2016 ΦΕΚ/ Α /55/5.4.2016 (άρθρα 1-4), 4474/17 ΦΕΚ/ Α /80/7.7.2017 (άρθρα 1-6) και ν. 4484 ΦΕΚ/ Α /110/1.8.2017, οι οποίοι ενσωμάτωσαν στο ελληνικό δίκαιο τις διατάξεις των Οδηγιών 2014/107/ΕΕ, 2015/2376/ΕΕ και 2016/881/ΕΕ, αντίστοιχα.

³¹⁴ Το σύστημα αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών της διεθνούς σύμβασης του ΟΑΣΑ εκτείνεται και στα ακόλουθα 106 κράτη-μέλη της εν λόγω σύμβασης: Αλβανία, Ανδόρρα, Ανγκουίλα, Αργεντινή, Αρούμπα, Αυστραλία, Αυστρία, Αζερμπαϊτζάν, Μπαρμπάντος, Βέλγιο, Μπελίζ, Βερμούδα, Βραζιλία, Βρετανικές Παρθένες Νήσοι, Βουλγαρία, Μπουρκίνα Φάσο, Καμερούν, Καναδάς, Νησιά Καϋμάν, Χιλή, Κίνα, Κολομβία, Νησιά Κουκ, Κόστα Ρίκα, Κροατία, Κουρακάο, Κύπρος, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Δομίνικος, Ελ Σαλβαδόρ, Εσθονία, Νησιά Φερόε, Φινλανδία, Γαλλία, Γκαμπόν, Γεωργία, Γερμανία, Γκάνα, Γιβραλτάρ, Ελλάδα, Γροιλανδία, Γουατεμάλα, Γκέρνσευ, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ινδία, Ινδονησία, Ιρλανδία, Νήσος του Μαν, Ισραήλ, Ιταλία, Τζαμάικα, Ιαπωνία, Τζέρσευ, Καζακστάν, Κένυα, Κορέα, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μαλαισία, Μάλτα, Μαυρίκιος, Μεξικό, Μολδαβία, Μονακό, Μονσεράτ, Μαρόκο, Ναόυρου, Ολλανδία, Νέα Ζηλανδία, Νιγηρία, Νιούε, Νορβηγία, Πακιστάν,

(συμπεριλαμβανομένων όλων των κρατών – μελών της ΕΕ). Από αυτές τις χώρες, οι 53 (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα όπως προαναφέρθηκε) εφάρμοσαν την πρώτη αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών το έτος 2017 (για εισοδήματα 2016)³¹⁵, ενώ οι 31 χώρες θα την εφαρμόσουν το έτος 2018 (για εισοδήματα 2017). Οι υπόλοιπες 17 χώρες έχουν μεν δεσμευτεί για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών ωστόσο δεν έχουν υπογράψει ακόμη την ΠΣΑΑ. Η εφαρμογή και η τήρηση των διαδικασιών που προβλέπονται στη Συμφωνία προϋποθέτει την κατάρτιση διμερών συμβάσεων μεταξύ καθενός από τα κράτη που συμμετέχουν στη Συμφωνία, οι οποίες θα καθορίζουν τα επιμέρους ζητήματα της ανταλλαγής³¹⁶.

Το Κ.Π.Α λειτουργεί παράλληλα με το νομικό πλαίσιο του Πρωτοκόλλου του 2010 και του ν. 4170/2013³¹⁷ για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών σε φορολογικά ζητήματα, εντάσσοντας πλέον σ' αυτό λεπτομερείς πληροφορίες, τις οποίες υποχρεούνται πλέον τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα³¹⁸ να παρέχουν εγκαίρως και προσηκόντως στις αρμόδιες αρχές, σχετικά με τους χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς των πελατών τους ή οποιαδήποτε άλλη πληροφορία παρακάμπτοντας τις αρχές του τραπεζικού απορρήτου και της τήρησης επαγγελματικής εχεμύθειας από τα όργανά του. Μάλιστα παρατηρούμε από τις ρυθμίσεις του παρόντος νόμου (ν. 4428/16) που κυρώνει τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ ότι το πεδίο εφαρμογής του, όσον αφορά τόσο την έκταση όσο και το ύψος των διενεργούμενων συναλλαγών των πελατών των Χρηματοοικονομικών μόνο Ιδρυμάτων Συμμετέχουσας Δικαιοδοσίας³¹⁹ με αυτά, τις οποίες είναι υποχρεωμένα να αποκαλύπτουν στην αρμόδια αρχή σε περίπτωση που υποβληθεί αντίστοιχο ερώτημα, διευρύνεται περαιτέρω καλύπτοντας (σχεδόν) όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων και συναλλαγών με τους πελάτες τους. Για παράδειγμα, δίδεται πλέον η δυνατότητα πληροφόρησης σχετικά με το υπόλοιπο ή την αξία λογαριασμών, ακόμα και προερχόμενων από ασφαλιστήρια συμβόλαια με αξία εξαγοράς ή συμβολαίων προσόδων σε οποιοδήποτε χρονικό διάστημα εντός

Παναμάς, Φιλιππίνες, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ρωσία, Σαιντ Κιτς και Νέβις, Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες, Σαμόα, Σαν Μαρίνο, Σαουδική Αραβία, Σενεγάλη, Σεϋχέλλες, Σιγκαπούρη, Σιντ Μάρτεν, Σλοβακία, Σλοβενία, Νότιος Αφρική, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Τυνησία, Τουρκία, Τουρκς & Κάικος, Ουγκάντα, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες, Ουρουγουάη.

³¹⁵ Για το ημερολογιακό έτος 2016 η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών πραγματοποιήθηκε στις 30.9.2017.

³¹⁶ Η Ελλάδα τον Οκτώβριο του 2017 προχώρησε στην υπογραφή διμερούς σύμβασης αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών που αφορούν χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς, με τις ΗΠΑ, η οποία κυρώθηκε με τον ελληνικό ν. 4493/2017 ΦΕΚ/ Α /164/31.10.2017.

³¹⁷ ΦΕΚ/ Α /116/23.05.2013.

³¹⁸ Με την έννοια του τμήματος VIII της ενότητας Α' παρ. 3 ν. 4428/2016 ως «Χρηματοπιστωτικό Ίδρυμα» νοείται: *κάθε Ίδρυμα Θεματοφυλακής, Ίδρυμα Καταθέσεων, Επενδυτική Οντότητα ή Καθορισμένη Ασφαλιστική Εταιρεία.*

³¹⁹ Ως «Χρηματοοικονομικό Ίδρυμα Συμμετέχουσας Δικαιοδοσίας» σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται στο τμήμα VIII της ενότητας Α' της παρ. 2 περ. Ι, ii ν. 4428/2016 νοείται:

i) *κάθε Χρηματοπιστωτικό Ίδρυμα που είναι κάτοικος σε Συμμετέχουσα Δικαιοδοσία, εξαιρουμένου κάθε υποκαταστήματος αυτού του Χρηματοπιστωτικού Ίδρυματος που ευρίσκεται εκτός της Συμμετέχουσας Δικαιοδοσίας αυτής, και*

ii) *κάθε ευρισκόμενο σε Συμμετέχουσα Δικαιοδοσία υποκατάστημα Χρηματοπιστωτικού Ίδρυματος το οποίο δεν είναι κάτοικος στη Συμμετέχουσα αυτή Δικαιοδοσία.*

του ημερολογιακού έτους κατά το οποίο υποβάλλονται οι σχετικές δηλώσεις των ανωτέρω στοιχείων. Πιο συγκεκριμένα, οι πληροφορίες αναφορικά με τραπεζικούς λογαριασμούς, που κοινοποιούνται μέσω του συστήματος αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών είναι βάσει ν. 4428/16 τμήματος 2 παρ. 2 εδ. α' έως ζ' οι εξής:

1. **Στοιχεία Λογαριασμών:** Ο αριθμός λογαριασμού ή το λειτουργικό ισοδύναμο ελλείψει αριθμού λογαριασμού, η επωνυμία και ο αριθμός ταυτοποίησης, εάν υπάρχει, του Δηλούντος Χρηματοπιστωτικού Ιδρύματος,
2. **Υπόλοιπα Λογαριασμών:** το υπόλοιπο ή αξία του λογαριασμού, συμπεριλαμβανομένης, στην περίπτωση του Ασφαλιστήριου Συμβολαίου με Αξία Εξαγοράς ή του Συμβολαίου Προσόδων, της αξίας εξαγοράς κατά τη λήξη ή της τιμής εξαγοράς σε περίπτωση πρόωρης λύσης του συμβολαίου, στο τέλος του σχετικού ημερολογιακού έτους, ή το κλείσιμο του λογαριασμού, εάν ο λογαριασμός έκλεισε κατά τη διάρκεια αυτού του έτους,
3. **Τόκοι Λογαριασμών:** Το συνολικό ακαθάριστο ποσό των τόκων που καταβλήθηκε ή πιστώθηκε στον λογαριασμό κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους,
4. **Αποδόσεις Λογαριασμών Θεματοφυλακής:** (i) το συνολικό ακαθάριστο ποσό των τόκων, το συνολικό ακαθάριστο ποσό των μερισμάτων και το συνολικό ακαθάριστο ποσό λοιπών εισοδημάτων που προέκυψαν σε σχέση με τα περιουσιακά στοιχεία που τηρούνται στον λογαριασμό, σε κάθε περίπτωση που καταβλήθηκαν ή πιστώθηκαν στον λογαριασμό ή σε σχέση με το λογαριασμό κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους και (ii) τα συνολικά ακαθάριστα έσοδα από την πώληση ή την εξαγορά χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων που καταβλήθηκαν ή πιστώθηκαν στον λογαριασμό κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους για τα οποία το Δηλούν Χρηματοπιστωτικό Ίδρυμα ενήργησε ως θεματοφύλακας, μεσάζων, εντολοδόχος ή άλλως ως εξουσιοδοτημένος αντιπρόσωπος του Δικαιούχου Λογαριασμού,
5. **Αποδόσεις άλλων Προϊόντων:** Σε περίπτωση λογαριασμού που δεν περιγράφεται παραπάνω, το συνολικό ακαθάριστο ποσό που καταβλήθηκε ή πιστώθηκε στον Δικαιούχο Λογαριασμού σε σχέση με τον λογαριασμό κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους, ως προς το οποίο το Δηλούν Χρηματοπιστωτικό Ίδρυμα είναι οφειλέτης ή χρεώστης, συμπεριλαμβανομένου του συνολικού ποσού τυχόν πληρωμών εξόφλησης προς τον Δικαιούχο Λογαριασμού κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να επισημάνουμε πως τα ανωτέρω περιγραφόμενα στοιχεία χρηματοοικονομικών λογαριασμών λαμβάνονται υπ' όψιν της εκάστοτε αρμόδιας αρχής, κατά κανόνα, από την 1^η Ιανουαρίου 2016 κι εφεξής, για κάθε «*Νέο Λογαριασμό*» που ανοίγεται σε οποιοδήποτε χρηματοοικονομικό ίδρυμα συμμετέχουσας δικαιοδοσίας στα κράτη-μέλη, τα οποία όχι μόνο έχουν υπογράψει τη σύμβαση του ΟΟΣΑ κι έχουν υιοθετήσει και το ΚΠΑ αλλά έχουν επιπλέον υπογράψει διμερείς συμβάσεις μεταξύ τους, τόσο για την αμοιβαία διοικητική συνδρομή σε φορολογικά θέματα, όσο και για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών χρηματοοικονομικών λογαριασμών. Για τους νέους αυτούς λοιπόν λογαριασμούς, οι πρώτες πληροφορίες μεταξύ των αρχών που συμμετέχουν στη Συμφωνία, διαβιβάστηκαν στις 30.9.2017. Για τους προϋπάρχοντες λογαριασμούς (πριν την 31^η Δεκεμβρίου 2015) δεν επεβλήθη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αντίστοιχη υποχρέωση παροχής πληροφόρησης της αρμόδιας αρχής. Εξαιρέση καθιερώνεται στην περίπτωση αυτή, μόνο για τους προϋπάρχοντες λογαριασμούς υψηλής αξίας (όπου το συνολικό υπόλοιπο ή η αξία του υπερβαίνει κατά την 31^η Δεκεμβρίου 2015 ή την 31^η Δεκεμβρίου οποιουδήποτε επόμενου έτους, το ποσό του 1.000.000 δολαρίων ΗΠΑ) που επίσης η πρώτη πληροφόρηση γι' αυτούς παρεσχέθη από τις αρμόδιες αρχές στις υπόλοιπες στις 30.9.2017.

Ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων των προσώπων, θα λέγαμε, πως αυτή υπόκειται στις διατάξεις του ν. 2472/1997. Η ανταλλαγή των πληροφοριών μεταξύ των αρμοδίων αρχών που έχουν ορίσει τα κράτη, επιτρέπεται μόνο κατόπιν ειδικά αιτιολογημένης απόφασης ως προς την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα των δεδομένων³²⁰. Τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία παρέχουν τα στοιχεία της ταυτότητας τους, έχουν το δικαίωμα πρόσβασης στα Δεδομένα Προσωπικού Χαρακτήρα τους που υποβάλλονται σε επεξεργασία από τη λαμβάνουσα Αρμόδια Αρχή, εκτός από τις εξής περιπτώσεις που αναφέρονται στο παράρτημα Γ του νόμου:

- α) αιτήματα τα οποία είναι προδήλως καταχρηστικά, λόγω μη ευλόγων χρονικών διαστημάτων, του αριθμού τους, ή του επαναληπτικού ή συστηματικού χαρακτήρα τους ή
- β) αιτήματα που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την αξιολόγηση, τον έλεγχο, τη συλλογή, ή την είσπραξη των φόρων, ή την επιβολή ή την ποινική δίωξη αναφορικά με τους φόρους, ή την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, από τη λαμβάνουσα Αρμόδια Αρχή.

Τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία παρέχουν τα στοιχεία της ταυτότητας τους, έχουν επίσης το δικαίωμα στη διόρθωση, τροποποίηση ή διαγραφή των Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα τους κι εφόσον αυτά τα Δεδομένα Προσωπικού Χαρακτήρα αποδεικνύονται ότι είναι ανακριβή δύνανται να ζητήσουν αποζημίωση από τυχόν βλάβη που υπέστησαν λόγω της εσφαλμένης χρήσης ή επεξεργασίας των δεδομένων αυτών.

³²⁰ Άρθρο 4 ν. 4428/2016.

Εν κατακλείδι, θα μπορούσε να λεχθεί πως η τελευταία Συμφωνία του ΟΟΣΑ για τους χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς σε συνάρτηση με τις προηγούμενες συμφωνίες σε επίπεδο ΕΕ για την αμοιβαία διοικητική συνδρομή σε θέματα φορολογίας με σκοπό την επίλυση ζητημάτων που ανακύπτουν από την επιλογή του τόπου της φορολογικής κατοικίας των προσώπων (φυσικών και νομικών) αλλά και την αποφυγή της διπλής φορολογίας για τους κατοίκους ή εργαζόμενους στο εξωτερικό, είναι εξόχως σημαντική για το «μέλλον» του τραπεζικού απορρήτου σε διεθνές επίπεδο. Αυτό συμβαίνει διότι σηματοδοτεί κατά τη θεωρία³²¹, τον ουσιαστικό κατακερματισμό και τη συρρίκνωση του συνταγματικά κατοχυρωμένου πλέγματος προστασίας του τραπεζικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων για λόγους που θεμελιώνονται στην προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος από την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και γενικότερα των φαινομένων του οργανωμένου εγκλήματος, τα οποία έχουν αναχθεί σε υψίστης σημασίας ζητήματα για την παγκόσμια οικονομία.

³²¹ Βλ. Δούβλη, ΔΕΕ 2012, 1108· Παυλίδης, ΔΦΝ 2016, 147.

Συμπεράσματα

Στο τελευταίο μέρος, θα πραγματοποιήσουμε μια σύντομη ανακεφαλαίωση των σπουδαιότερων ζητημάτων με τα οποία ασχοληθήκαμε στο κυρίως μέρος της ανάλυσης μας, κι έπειτα θα εξάγουμε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα όσον αφορά τα δεδομένα που επεξεργαστήκαμε.

Καταρχάς, η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύτηκε την νομοθετική κατοχύρωση του τραπεζικού απορρήτου. Βασική στόχευση ήταν να καταδειχθεί η διαχρονική νομοθετική εξέλιξη του θεσμού στο ελληνικό δίκαιο, υπό την επιρροή βεβαίως και του ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της διενεργούμενης ανάλυσης περιγράφηκαν τα στάδια μεταβολής του προστατευτικού πεδίου του θεσμού, εκκινώντας από την σχεδόν απόλυτη προστασία που επιφύλαξε ο έλληνας νομοθέτης για το τραπεζικό απόρρητο των καταθέσεων στο άρθρο 1 ν.δ. 1059/1971 και διερχόμενοι από διάφορα επίπεδα σταδιακής περιστολής του, καταλήξαμε στα δεδομένα της σημερινής εποχής, όπου η ισχύς του τραπεζικού απορρήτου αντιμετωπίζεται με έντονο σκεπτικισμό σχεδόν σε όλο τον κόσμο λόγω της επιτακτικής και επείγουσας ανάγκης διώξεως των εγκληματικών φαινομένων προς άντληση οικονομικών πόρων από τυχόν εντοπισμό των παράνομων εσόδων αλλά και προς τέρψιν βεβαίως και του κοινού περί δικαίου αισθήματος.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Το ν.δ. 1059/1971 στην αρχική του μορφή, προ των μετέπειτα τροποποιήσεων των διατάξεών του, ήταν ένα νομοθέτημα με αυστηρό χαρακτήρα, το οποίο καθιέρωνε έναντι πάντων την προστασία του απορρήτου των καταθέσεων, προβλέποντας μάλιστα και αυστηρότατες ποινικές κυρώσεις για τους παραβάτες, όπως για τα τραπεζικά στελέχη, τους διευθυντές, τα μέλη του ΔΣ και τους υπαλλήλους. Επιπλέον δεν απάλλασσε τα τραπεζικά στελέχη από την ποινική ευθύνη για την τήρηση του απορρήτου, ούτε στην περίπτωση που ο υπέρ' ου το απόρρητο παρείχε με την έγκρισή ή συναίνεση του σε τρίτο πρόσωπο την άδεια για την άρση του (άρθρο 2 εδ. β'), ούτε όμως επέτρεπε στα τραπεζικά όργανα να παρίστανται ως μάρτυρες σε πολιτική ή ποινική δίκη αποκαλύπτοντας επαγγελματικά κι όχι μόνο μυστικά των πελατών τους (άρθρο 2 παρ. 3). Η μοναδική εξαίρεση που προέβλεπε το ν.δ. 1059/1971, περιλαμβανόταν στο άρθρο 3 αυτού, μόνο υπέρ των ειδικώς αιτιολογημένων αποφάσεων ημεδαπών δικαστηρίων, εφόσον όμως ήταν απολύτως αναγκαία η άρση για την ανίχνευση και τον κολασμό κακουρηγηματικών πράξεων. Η πρώτη αυτή περίπτωση κάμψης του απορρήτου που προβλέφθηκε στο ν.δ. 1059/1971 αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο να καταδειχθεί το μέγεθος της μεταβολής που υπέστη ο θεσμός έως τη σημερινή εποχή, όπου σχεδόν όλες πλέον οι δημόσιες αρχές αλλά σε πολλές

περιπτώσεις και οι ιδιώτες (βλ. π.χ. δανειστές) αποκτούν αυτόματη πρόσβαση στα τραπεζικά στοιχεία των προσώπων.

Εν συνεχεία, όπως είδαμε στην κυρίως ανάλυση, ο περιορισμός του τραπεζικού απορρήτου συνεχίστηκε με νέες τροποποιήσεις των διατάξεών του, όπως π.χ. με το άρθρο 10 ν. 1858/1989 που τροποποίησε το άρθρο 2 παρ. 1 ν.δ. 1059/1971 και προέβλεπε εξαιρέσεις για την Διοίκηση και τα όργανα της ΤτΕ.

Οι σπουδαιότερες όμως νομοθετικές ρυθμίσεις που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία και την έκταση ισχύος του θεσμού του τραπεζικού απορρήτου, είχαν να κάνουν με την αντιμετώπιση του οικονομικού κυρίως εγκλήματος και γι' αυτό το λόγο εξετάστηκαν στο πλαίσιο της εργασίας σε ξεχωριστά Κεφάλαια. Ειδικότερα, περιγράφηκαν τα εγκλήματα της φοροδιαφυγής, η πάταξη των οποίων αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα κατά την περίοδο της κρίσης και το έγκλημα του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, η αντιμετώπιση του οποίου καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής καθώς δύνανται τα έσοδα του εγκλήματος να προέρχονται από διαφορετικές εγκληματικές δραστηριότητες και πολλές φορές αναμιγνύονται με τα νόμιμα. Ως γνωστόν, ένα μεγάλο μέρος των παράνομων εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται στα πιστωτικά ιδρύματα κι έπειτα διοχετεύονται στην αγορά όπου επιχειρείται η πλήρης κάλυψη της παράνομης προέλευσής τους. Συνεπώς, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, για να εντοπιστούν τα χρήματα αυτά και για να διωχθούν οι παραβάτες αλλά παράλληλα να προστατευθεί η ακεραιότητα και η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, σχεδόν αναπόφευκτα επέρχεται η κάμψη του τραπεζικού απορρήτου προς διευκόλυνση των κρατικών αρχών που διεξάγουν τις σχετικές έρευνες στους υπόπτους. Η επερχόμενη αυτή κάμψη του απορρήτου δεν είναι καινούργιο φαινόμενο, αλλά συντελείται όπως διαπιστώσαμε στο πλαίσιο εξέτασης τόσο της φοροδιαφυγής όσο και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος σταθερά εδώ και αρκετές δεκαετίες. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός της αυστηροποίησης του νομικού πλαισίου κατά την τελευταία δεκαετία κυρίως λόγω της ανάγκης εξεύρεσης ικανοποιητικών λύσεων στα δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας.

Ειδικότερα, ως προς το ζήτημα της αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, διαπιστώσαμε στο δεύτερο Κεφάλαιο της εργασίας τον νευραλγικό ρόλο των τραπεζών στην αποκάλυψη των εγκληματικών πράξεων. Οι τράπεζες σε πρώτη φάση, υποχρεούνται βάσει του ελληνικού ν. 3691/2008 κατά του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, να εφαρμόζουν πολιτικές δέουσας επιμέλειας, έτσι ώστε να αποτρέψουν την εισροή παράνομου χρήματος στα συστήματά τους. Έπειτα αν έχουν υπόνοιες ότι οι πελάτες τους έχουν διαπράξει οποιαδήποτε εγκληματική πράξη από τις αναφερόμενες στο άρθρο 3 ν. 3691/2008, τότε ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές. Από το σημείο αυτό κι εφεξής, επέρχεται η περαιτέρω άρση του απορρήτου. Εξαιρέσεις καθιερώνονται επίσης για λογαριασμό της Αρχής καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες αλλά και από τις αρμόδιες δικαστικές

και εισαγγελικές Αρχές, για τις οποίες δεν ισχύει, όπως διαπιστώσαμε, κανενός είδους τραπεζικό, χρηματοπιστωτικό ή άλλο επαγγελματικό απόρρητο, σύμφωνα με το άρθρο 7B παρ. 4 ν. 3691/2008. Τέλος, εξετάσαμε τις περιπτώσεις άρσης που προβλέπει η Οδηγία 2015/849/ ΕΕ με τη σύσταση της ΜΧΠ, η οποία όταν ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο, προβλέπεται να απονεμίσει, θα λέγαμε, υπερεξουσίες στην αρμόδια αυτή Αρχή, δρώντας ουσιαστικά ανέλεγκτα για τους λογούς που εξηγήθηκαν στην ενότητα 6.1 του δευτέρου Κεφαλαίου.

Για την πάταξη των φαινομένων της φοροδιαφυγής, επήλθαν και σ' αυτή την περίπτωση, όπως διαπιστώσαμε, σοβαροί περιορισμοί στο τραπεζικό απόρρητο καθώς τόσο με το άρθρο 14 του προϊσχύσαντος ν. 2523/1997, όσο και με το άρθρο 46 παρ. 5 ν. 4174/2013, προβλέπεται η δυνατότητα της Φορολογικής Διοίκησης, δηλαδή πλέον της ΑΑΔΕ, για χρέη στο Δημόσιο άνω του ποσού των 150.000 ευρώ να επιβάλλει κατασχέσεις καταθέσεων και περιεχομένου θυρίδων. Σημαντικούς περιορισμούς επιπλέον είχαμε και με το ν. 4170/2013, ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2011/16/ΕΕ με την πρόβλεψη της δημιουργίας ηλεκτρονικής πλατφόρμας για απευθείας υποβολή αιτημάτων διαβίβασης πληροφοριών από τις αρμόδιες αρχές προς τα υπόχρεα πρόσωπα αλλά και με τη Συμφωνία του ΟΟΣΑ για τις πληροφορίες περί χρηματοοικονομικών λογαριασμών που περιλαμβάνει νέες ρυθμίσεις για τα δηλωτέα από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα περιουσιακά στοιχεία των πελατών τους.

Κατόπιν της διεξοδικής ανάλυσης που προηγήθηκε, καθίσταται πλέον σαφές στον αναγνώστη πως ο θεσμός του τραπεζικού απορρήτου στη σημερινή του μορφή, μετά και τις αλληπάλληλες τροποποιήσεις που έχει υποστεί από πληθώρα διατάξεων διαφόρων νομοθετημάτων στο πέρασμα των δεκαετιών, έχει πλέον καταστεί διάτρητος. Μάλιστα, αμφισβητείται κατά τη γνώμη μας το κατά πόσο υφίσταται ουσιαστικά η προστασία του, ειδικά ως προς τα κρατικά όργανα που ασκούν δημόσια εξουσία, ενόψει του γεγονότος ότι διαθέτουν στο σύνολό τους απεριόριστες δυνατότητες πρόσβασης κι ελέγχου των προσωπικών δεδομένων των υπό έρευνα προσώπων με την απλή, στις περισσότερες περιπτώσεις, επίκληση της εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις όπου παρέχεται η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρονικών συστημάτων για τη διαβίβαση των πληροφοριών μεταξύ των αρμοδίων αρχών και των πιστωτικών ιδρυμάτων, όπως στο Σύστημα Μητρώων Τραπεζικών Λογαριασμών και Λογαριασμών Πληρωμών (Σ.Μ.Τ.Λ. και Λ.Π.) ν. 4170 ο υπεύθυνος διαχείρισης που ορίζεται από τον Υπουργό Οικονομικών δεν χρειάζεται καν άδεια της ΑΠΔΠΧ για την παροχή των διαβιβαζόμενων πληροφοριών αλλά εκδίδει εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας, ο οποίος βεβαίως τίθεται υπό τον έλεγχο του εκάστοτε Υπουργού Οικονομικών.

Σε επόμενο στάδιο, σε αρκετές από τις αρχές απονέμονται εκ του νόμου κατά προφανή παραβίαση του ελληνικού Συντάγματος ανακριτικά και δικαστικά καθήκοντα, όπως συμβαίνει παραδείγματος χάριν με την Αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από

εγκληματικές δραστηριότητες, ο Πρόεδρος της οποίας μπορεί να διατάξει ακόμα και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων στα υπό έρευνα πρόσωπα, εφόσον το κρίνει επιβεβλημένο (βλ. άρθρο 7Α ν. 3691/2008).

Ειδική μνεία τέλος, θα πρέπει να γίνει στις ρυθμίσεις της τελευταίας Συμφωνίας των κρατών του ΟΟΣΑ της 29.10.2014, στην οποία εντάχθηκε και η Ελλάδα, για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών χρηματοοικονομικών λογαριασμών μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων δικαιοδοσίας και των αρμόδιων αρχών που έχουν ορίσει τα κράτη. Η Συμφωνία αυτή, θα τολμούσαμε να πούμε πως αποτελεί την ουσιαστική κατάργηση του τραπεζικού απορρήτου για τις χώρες, οι οποίες την έχουν κυρώσει με εσωτερικό νόμο. Η Ελλάδα κύρωσε τη Συμφωνία με το ν. 4428/2016 της 13.10.2016. Το σημαντικότερο σημείο της Συμφωνίας αυτής το οποίο αφορά το τραπεζικό απόρρητο, δεν είναι ο εμπλουτισμένος κατάλογος των ειδών των διαβιβαζόμενων πληροφοριών περί λογαριασμών που περιλαμβάνονται στο κείμενο της Συμφωνίας, αλλά η έκταση της Συμφωνίας. Ειδικότερα, αναφέρεται στη Συμφωνία πως από 1.1.2016 όλες οι πληροφορίες που αφορούν «*Νέους Λογαριασμούς*» που ανοίχθηκαν σε πιστωτικά ιδρύματα σε οποιαδήποτε χώρα που εντάχθηκε στη Συμφωνία, θα διαβιβάζονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα από τα δηλούντα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στις εκάστοτε αρμόδιες αρχές, όπως τις έχουν ορίσει τα κράτη. Συγκεκριμένα η πρώτη ανταλλαγή πληροφοριών πραγματοποιήθηκε στις 30.9.2017.

Το γεγονός της καθολικότητας του παραπάνω επιβαλλόμενου μέτρου παραβιάζει, κατά τη γνώμη μας, κατάφωρα τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα των προσώπων στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων και εν γένει της ιδιωτικής τους σφαίρας. Αυτό συμβαίνει διότι ναί μεν είναι απολύτως θεμιτός και ευκαίσιος ο στόχος της πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος αλλά δεν είναι νόμιμη και επαρκώς δικαιολογημένη κατά τη γνώμη μας η διαβίβαση των πληροφοριών των προσώπων, τα οποία δεν έχουν καν κινήσει υποψίες προς τις αρχές για συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες. Κάτι τέτοιο παραβιάζει και το κατοχυρωμένο στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ τεκμήριο της αθωότητας. Θα ήταν άλλωστε ακραία η άποψη να υποστηρίξει κανείς πως όλοι όσοι έχουν φυλάσσουν μέρος των περιουσιακών τους στοιχείων σε πιστωτικά ιδρύματα είναι (εν δυνάμει) εγκληματίες, οπότε να μπορεί να δικαιολογηθεί και η αντίστοιχη διαβίβαση των πληροφοριών τους. Κάτι τέτοιο ασφαλώς δεν συνάδει και με την έννοια του κράτους δικαίου που σέβεται και προστατεύει τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα των πολιτών του. Κρίνοντας όμως από τις τελευταίες εξελίξεις τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, το μέλλον του τραπεζικού απορρήτου μοιάζει μάλλον προδιαγεγραμμένο. Κατακερατισμένο και «απογυμνωμένο» από τη νομοθετική θωράκιση του παρελθόντος, η ισχύς του διαφαίνεται να έχει πλέον περιοριστεί μόνο στην προστασία έναντι των απλών ιδιωτών, χωρίς δυστυχώς κάποιο ουσιαστικό αντίκρισμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ελληνική

Ανδρουλάκης Ν., Απόρρητο τραπεζικών καταθέσεων και άλλα, 1988.

Βελέντζας Γ., Αίτημα νομίμου μεριδούχου για επίδειξη εγγράφου. Περίπτωση άρσης τραπεζικού δικαίου σε κατάθεση σε κοινό λογαριασμό, ΕΤρΑξΧρΔ 2001, 399-415.

Ο ίδιος, Αίτημα για επίδειξη εγγράφων τραπεζικού λογαριασμού και τραπεζικό απόρρητο, ΕΤρΑξΧρΔ 2004, τ. ΙΒ', τεύχ. 3, 651-659.

Γέσιου-Φαλτσή Π., Η κατάσχεση των τραπεζικών καταθέσεων πριν και μετά τον ν. 2915/2001, Δίκη 2002, τ. 33, τεύχ. 4, 421-454.

Γεωργάκη Β., Καταχρηστική φοροαποφυγή στην άμεση φορολογία: εθνικά μέτρα καταπολέμησης της καταχρηστικής φοροαποφυγής: μέτρα ενωσιακού δικαίου και νομολογία του ΔΕΕ για την φοροαποφυγή: εταιρικοί μετασχηματισμοί, 2017.

Γεωργιάδης Απ., Γενικές αρχές αστικού δικαίου, 2012⁴.

Γιαννόπουλος Κ., Η δυνατότητα κατασχέσεως τραπεζικών καταθέσεων εις χείρας πιστωτικών ιδρυμάτων, ως τρίτων, και το τραπεζικό απόρρητο στο γερμανικό, αγγλικό, γαλλικό και αυστριακό δίκαιο, ΝοΒ 2015, 2180-2183.

Γραμματίκας Γ., Το τραπεζικό απόρρητο, 1991.

Δημήτραινας Γ., Εγκλήματα φοροδιαφυγής, Ζητήματα φοροδιαφυγής στο εισόδημα, στο Φ.Π.Α. και στα φορολογικά στοιχεία, 2011.

ΔιαΝΕΟσις, Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης, Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, Αιτίες έκταση και προτάσεις καταπολέμησής της, 2016.

Διονυσιοπούλου Αθ., Πότε ένα περιουσιακό στοιχείο προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα;: συμβολή στον καθορισμό του κύκλου των πρόσφορων αντικειμένων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, ΠοινΧρ. 2006, τ. ΝΣΤ, τεύχ. 4, 361-366.

Δούβλης Β., Τραπεζικό απόρρητο, προστασία προσωπικών δεδομένων και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κατά τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων, ΔΕΕ 2012, τ. 18, τεύχ. 12, 1093-1108.

Ο ίδιος, Διεθνείς δράσεις κατά της φοροδιαφυγής - φοροαποφυγής: «Η Μεγάλη Χίμαιρα»;, ΔΕΕ 2015, τ. 21, τεύχ. 8-9, 769-787.

Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Πρακτικά 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με τίτλο: ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: «καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;, 2007.

Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Πρακτικά Συνεδρίου 27-28 Νοεμβρίου 2009, Σύγχρονες Εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, 2010.

Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία προσωπικών δεδομένων στο σύστημα πληροφοριών "ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ", 2006.

Καλαμίτσης Σ., Το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων, 1992.

Καμπέρου-Ντάλτα Ε., Ο ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, ερμηνευτική προσέγγιση του νόμου και διεθνές ποινικό πλαίσιο, 2009.

Καρανικόλας Σπ., Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην Ελληνική Ποινική Έννομη τάξη, 2012.

Κάτσιος Σ., Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, 1998.

Κουτσούκης Δ., Το τραπεζικό απόρρητο στο ιδιωτικό δίκαιο, 1994.

Ο ίδιος, Πρακτικά προβλήματα από την εφαρμογή του τραπεζικού απορρήτου, ΕΤρΑξΧρΔ 1996, 663-677.

Λίβος Ν., «Πολύ κακό για το τίποτα»; Οι ανακριτικές αρμοδιότητες της Εθνικής Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ΠοινΧρ 2006, τ. ΝΣΤ', τεύχ. 4, 380-384.

Μαυρίας Κ., Συνταγματικό δίκαιο, 2005⁴.

Μελάς Δ., Μέθοδοι φορολογικού ελέγχου εισοδήματος φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων: ερμηνεία-ανάλυση των διατάξεων-παραδείγματα-υποδείγματα-έντυπα: όλες οι μορφές ελέγχου και οι τεχνικές που ακολουθούνται στην πράξη, 2015.

Μοσχούρη-Τοκμακίδου Ε., Τραπεζικό απόρρητο, Ένας θεσμός «υπό διωγμόν», ΕπισκΕΔ 2004, 578-590.

Μπεσίνη Α./Τσούλου Γ./Σκουζός Θ., Δέσμευση και κατάσχεση τραπεζικών λογαριασμών καταθέσεων από τη φορολογική αρχή, ΔΦΝ 2015, τ. 69, τεύχ. 1555, 163-175.

Μπώλος Α./Arnold C., Το ζήτημα των ελληνικών καταθέσεων στην Ελβετία, Το ελβετικό τραπεζικό απόρρητο, η διασυνοριακή ανταλλαγή τραπεζικών πληροφοριών και η φορολόγηση των ελληνικών καταθέσεων σε Πιστωτικά Ιδρύματα της Ελβετίας, ΔΕΕ 2012, τ. 18, τεύχ. 4, 299-310.

Ντόστας Μ.Θ., Γενικό τραπεζικό απόρρητο και απόρρητο των καταθέσεων – κατάσχεση των καταθέσεων, 2000.

Πανταζόπουλος Π., Τα συνταγματικά όρια του φορολογικού ελέγχου, 2012.

Παπαγιάννης Ι., Εξαιρέσεις και άρση του απορρήτου τραπεζικών καταθέσεων ιδίως στην περίπτωση κατάσχεσης τραπεζικής κατάθεσης εις χείρας τράπεζας ως τρίτης, Επίκαιρα ζητήματα με αφορμή την απόφαση ΑΠ 1241/2008, ΕΤΡΑΧρΔ 2010, τ. ΙΗ', τεύχ. 1, 37-53.

Παραρά Σ., Συνταγματικές διαστάσεις του τραπεζικού απορρήτου, ΔΕΕΤ 1996, 102-105.

Παυλίδης Γ., Εκβιάζοντας τη συνεργασία των ξένων τραπεζών ενάντια στη φοροδιαφυγή: η υπόθεση UBS, ΔΕΕ 2010, τεύχ. 10, έτος 16^ο, 1033-1036.

Ο ίδιος, Η επικράτηση του αμερικανικού μοντέλου της FATCA στο νέο-αναδυόμενο διεθνές πλαίσιο κανόνων κατά της φοροδιαφυγής, Από την υπόθεση UBS στην υπόθεση Credit Suisse, ΔΕΕ 2015, τ. 8, τεύχ. 3, 123-129.

Ο ίδιος, Η νέα Συμφωνία για την αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών πληροφοριών μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ελβετικής Συνομοσπονδίας, Το λυκόφως του ελβετικού τραπεζικού απορρήτου;, ΔΦΝ 2016, τ. 70, τεύχ. 1577, 147-153.

Πιτσιρίκος Ι., Η ευθύνη από εμπιστοσύνη στην έννομη σχέση τράπεζας – πελάτη, ΔΕΕ 2012, τ. 18, τεύχ. 5, 442-452.

Ρεπούσης Σπ., Χρηματοοικονομική απάτη και διαφθορά, Μορφές – Πρόληψη - Καταπολέμηση, 2010.

Ριζάβα Φ., Οργανωμένο έγκλημα, θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογική αντιμετώπιση, 2012.

Ρόκας Ν./Γκόρτσος Χρ./Μικρουλέα Αλ./Λιβαδά Χρ., Στοιχεία τραπεζικού δικαίου: δημόσιο & ιδιωτικό τραπεζικό δίκαιο, 2012².

Οι ίδιοι, Στοιχεία τραπεζικού δικαίου: δημόσιο τραπεζικό δίκαιο: ιδιωτικό τραπεζικό δίκαιο, 2016³.

Σινανιώτη – Μαρούδη Α./Φαρσαρώτας Ι., Ηλεκτρονική τραπεζική, 2005.

Σοφός Θ., Ενοχή χωρίς αγαθό, ερμηνεία όρων του νόμου για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τη βοήθεια της “θεωρίας των κανόνων”, 2011.

Σταθόπουλος Μ., Γενικό ενοχικό δίκαιο, 2004.

Συκιώτη Α., Τα φορολογικά εγκλήματα, 2010.

Ταμαμίδης Α., Η κατάσχεση των τραπεζικών καταθέσεων ιδιωτών: υπό το φως της νομολογίας μετά το άρθρ. 24 ν. 2915/2001, 2005.

Τραγάκης Γ., Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, 1998.

Τσιρίδης Π., Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (ν. 3691/2008), 2009.

Φινοκαλιώτης Κ., Φορολογικό δίκαιο, 2014⁵.

Χριστοδούλου Φ., Η έννοια της καταθέσεως και το ζήτημα του ακατάσχετου κατά το νόμο περί του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων (γνώμ.), ΔΕΕ 1998, τ. 4, τεύχ. 3, 232-237.

Ψυχομάνης Σπ., Ηθική της τραπεζικής επιχειρηματικής πρακτικής, ΔΕΕ 2004, τ. 10, 981-985

Ο ίδιος, Τραπεζικό δίκαιο – Δίκαιο των τραπεζικών συμβάσεων, τεύχ. Ι (Γενικό μέρος), 2008.

Ο ίδιος, Εγχειρίδιο τραπεζικού δικαίου, 2009¹.

Ο ίδιος, Εγχειρίδιο τραπεζικού δικαίου, 2016².

B. Ξενόγλωση

Aujean M., Savings Taxation: Is Automatic Exchange of Information Becoming a Panacea? EC Tax Review, vol.19, 2010.

Christopoulou C., Das Bankgeheimnis im Wirtschaftsverkehr, 1994.

Dean S., The Incomplete Global Market for Tax Information, Boston College Law Review, vol. 49, 2008.

OECD, Automatic Exchange of Financial Account Information, Background Information Brief, 2016.

Perez-Navarro G., Overcoming fiscal borders in the global economy, The OECD Observer, 1999.

Stessens G., Money Laundering, A New International Law Enforcement Model, 2000.

Tanzi V./Zee H., Taxation in a Borderless World: The Role of Information Exchange, Intertax, 2000.

Werner T., Wachstumsbranche Geldwäsche: die Ökonomisierung der organisierten Kriminalität, 1996.

Ηλεκτρονικές πηγές

https://www.irs.gov/pub/irs-drop/us-swiss_government_agreement.pdf

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf. (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

<http://www.opengov.gr/minfin/?p=8442>.

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

<http://voria.gr/article/ellinikes-epichirisis-afinoun-ta-skopia-gia-ti-voulgaria>.

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

<http://www.kathimerini.gr/933995/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prwta8lhtria-forodiafyghs-logw-gyhlwn-forwn-h-xwra>. (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1218322/ereuna-ey-to-profil-tou-ellina-forofuga>.

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/com_2016_685_en.pdf.

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

<http://taxpress.gr/archives/31762>.

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.2.2018)

http://www.enikonomia.gr/economy/169980_protathlitria-i-ellada-sto-dimosio-chreos-sto-05-to-dimosionomiko.html

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.2.2018)

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΣτΕ

ΣτΕ 2934/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 81²²¹.

ΣτΕ 1738/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 81²²¹.

ΣτΕ 2295/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 70²⁰³.

ΣτΕ 399/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 70²⁰³.

ΣτΕ 4427/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 69²⁰¹.

ΣτΕ 1372/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 70²⁰³.

ΣτΕ 1620/2011, ΤΝΠ ΔΣΑ: 110²⁹³.

ΣτΕ 693/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 81²²¹.

Άρειος Πάγος

ΟΛΑΠ 19/2001, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 24⁷².

ΟΛΑΠ 3/1993, ΕλλΔνη 1993, 14: 12³⁵, 24⁷¹, 104²⁷⁷.

ΟΛΑΠ 1275/1975, ΝοΒ 1976, 188-189: 12³⁵.

ΟΛΑΠ 1235/1975, ΝοΒ 1976, 189: 13³⁷.

ΟΛΑΠ 1225/1975, ΝοΒ 1976, 189: 5⁹, 24⁷¹.

ΟΛΑΠ 1224/1975, ΝοΒ 1976, 189: 5⁹, 12³⁵, 24⁷¹.

ΑΠ 164/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 93²⁵³.

ΑΠ 94/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 88²⁴¹.

ΑΠ 9/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 93²⁵⁴.

ΑΠ 6/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 89²⁴³.

ΑΠ 1961/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 23⁶⁹.

ΑΠ 1691/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 22⁶⁶.

ΑΠ 1096/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 23⁶⁹.

ΑΠ 632/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 23⁶⁹.

ΑΠ 461/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 42¹³⁷.

ΑΠ 1800/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 22⁶⁶.

* Οι αριθμοί παραπέμπουν στη σελίδα και οι εκθέτες στις υποσημειώσεις της διπλωματικής εργασίας.

ΑΠ 1001/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 23⁶⁹.
 ΑΠ 1022/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 24⁷².
 ΑΠ 1925/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης: 42¹³⁷.
 ΑΠ 696/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης: 41¹³⁴, 46^{151,152}.
 ΑΠ 177/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης: 42¹³⁷.
 ΑΠ 1902/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 42¹³⁷.
 ΑΠ 1727/2008, ΕΕμπΔ 2009, 620: 101²⁷¹.
 ΑΠ 1646/2008, ΤΝΠ Ισοκράτης: 41¹³³.
 ΑΠ 1241/2008, Αρμ. 2009, 1187: 35¹⁰⁵.
 ΑΠ 1025/2008, ΠοινΧΡ 2008, 607 επ.: 41¹³⁵.
 ΑΠ 1550/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 26⁷⁹.
 ΑΠ 854/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 104²⁷⁷.
 ΑΠ 764/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 92²⁵².
 ΑΠ 1370/2001, ΕλλΔνη 2002, 1424: 86²³².
 ΑΠ 313/1999, ΝοΒ 2000, 937: 22⁶⁶.
 βουΑΠ 1386/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης: 45¹⁴⁶.
 γνωμ.Εισ.ΑΠ 23/1986, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 14³⁸.

Εφετείο

ΣυμβΕφαΘ 347/2008, ΠοινΔικ 2009, 36: 46¹⁵².
 ΕφαΘ 3332/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 23⁶⁹.
 ΕφαΘ 147/2004, ΕΤραΞΧρΔ 2004, 372: 30⁹⁰.
 ΕφαΘ 1664/2001, ΕλλΔνη 2002, 1703: 12³⁵.
 ΕφΔωδεκ 14/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 29⁸⁷.
 ΕφΘεσ 1071/2002, ΕπισκΕΔ 2002, 1096 επ.: 11³⁰.
 ΕφΠειρ 447/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 104²⁷⁷.
 ΕφΠειρ 262/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 104²⁷⁷.
 ΕφΠειρ 534/1987, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 12³⁵.
 ΜονΕφαΘ 1437/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 29^{86,87}.

Πρωτοδικείο

ΠΠρΑθ 1260/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 12³⁴, 24⁷⁰.
 ΠΠρΘεσ 19932/2009, ΕφαΔ 2009, 803, Αρμ. 2010, 529: 101²⁷¹.
 ΠΠρΘεσ 8565/1998, ΕΤραΞΧρΔ 1998, 672: 22⁶⁶.

ΠΠρΠειρ 694/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 104²⁷⁷.

ΤριμΔιοικΠρΘεσ. 1664/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 70²⁰³, 71²⁰⁶, 111²⁹⁴.

ΜΠρΑθ 3428/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 29⁸⁷.

ΜΠρΠειρ 3629/1984, ΕΕμπΔ 1985, 640 επ.: 11³⁰.

ΜΠρΠειρ 5768/2005, ΔΕΕ 2006, 775: 11³⁰.

ΜΠρΡοδ 122/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 104²⁷⁷.

ΜΠρΤρικ 738/2002, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 24⁷², 25⁷³.

Πλημμελειοδικείο

ΣυμβΠλημΑθ 298/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 69¹⁹⁹.

ΠλημΑθ 4994/2015, ΠοινΔικ 2016, 69: 44¹⁴², 46¹⁵².

βουλΣυμβΠλημΔράμας 4/2010, ΠοινΔικ 2011, 353-366: 68¹⁹⁵.

ΣυμβΠλημΛαρ 113/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 13³⁷.

ΣυμβΠλημΛιβαδ 19/2001, ΠοινΧρ 2002, 71 επ.: 24⁷⁰.

ΣυμβΠλημΡοδ 5/2005, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 24⁷⁰.

Ειρηνοδικείο

ΕιρΑθ 319/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 29⁸⁷.

ΕιρΑθ 273/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: 29⁸⁷.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔικΕΕ

Απόφαση της 26.6.2007, υπόθεση C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others v Conseil des ministers*, ECLI:EU:C:2007:383, 5335-5356: 62¹⁸².

ΕΔΔΑ

Απόφαση της 6.3.2013, αριθμός προσφυγής: [12323/11](#), *Michaud v. France*, 1-43: 62¹⁸².

Απόφαση της 8.6.1976, αριθμός προσφυγής: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *CASE OF ENGEL AND OTHERS v. THE NETHERLANDS*, 1-61: 74²¹².

.

BGH

BGH, Urteil vom 27.2.2007- XL ZR 195/05- OLG Stuttgart LG Ravensburg: 34¹⁰².

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

Α

ΑΑΔΕ · 2, 30, 122

Απαγόρευση γνωστοποίησης

(πληροφοριών) · 10, 11, 12, 13, 14, 17⁴⁸, 19, 20, 30, 32, 47, 55, 64, 65

ΑΠΔΠΧ · 30⁹¹, 67, 78, 112, 113, 122

Αρχή καταπολέμησης της

νομιμοποίησης εσόδων από

εγκληματικές δραστηριότητες · 30, 40,

62¹⁷⁹, 63, 65, 66, 67¹⁹², 68¹⁹⁴, 69, 70²⁰⁴,

71, 72, 112, 121, 122, 125

Β

Βασικό έγκλημα · 41, 42^{136,138}, 43¹⁴⁰, 44¹⁴⁴, 45¹⁴⁶, 46¹⁵², 47, 48, 73²⁰⁸, 76, 77, 101

Δ

Δ.Ο.Υ. · 5, 102²⁷³, 104, 105, 107

Δέουσα επιμέλεια · 11, 50, 51¹⁶⁶, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62¹⁸², 76, 77, 79, 115, 121

Δήμευση · 45, 68, 72, 73²⁰⁸, 74, 75

Ε

Εγκληματικές δραστηριότητες · 3, 30, 37,

40¹³⁰, 41¹³², 42¹³⁸, 43¹⁴⁰, 44, 45, 46,

47^{153,154}, 48¹⁵⁴, 49¹⁶⁰, 50, 51¹⁶⁶, 60, 61,

62^{179,182}, 63, 65, 66¹⁹¹, 68¹⁹⁴, 72, 75, 76,

101²⁶⁹, 103, 112, 121, 123, 124, 125

Εικονικά (φορολογικά στοιχεία) · 53, 85,

86, 88, 89, 91, 92, 97²⁶³, 98^{265,266}, 99,

106

Κ

Κάθειρξη · 42¹³⁸, 91, 92, 99

Καθήκον εχεμύθειας · 1, 3, 8, 10, 11, 12,

14, 15, 16⁴⁵, 17, 18, 19⁵³, 20, 27, 28, 31,

32, 33, 34, 35¹⁰⁴, 38, 39, 62, 63, 64, 103,

116

Κακούργημα · 23, 24, 36, 44¹⁴⁴, 63, 81, 89,

92, 95, 99, 103²⁷⁶, 105²⁸¹

Κανονισμός 2015/847/ΕΕ · 33, 40, 51¹⁶⁶,

65, 75, 76, 78, 79

Καταθέσεις · 1, 4, 5, 6, 9^{20,23}, 11^{29,31}, 12³⁵,

13³⁶, 15⁴³, 16, 18, 19⁵⁵, 20⁵⁷, 21⁶¹, 22^{64,65},

23, 24, 25⁷⁴, 26, 27, 28, 32⁹⁹, 33, 34,

35¹⁰⁷, 36¹¹⁰, 49, 51¹¹⁶, 53, 70, 98, 101,

102²⁷³, 103²⁷⁶, 104²⁷⁷, 106, 107, 110²⁹²,

116³¹⁸, 120, 122, 124, 125, 126, 127

Κατάσχεση · 11^{29,31}, 19⁵⁵, 22⁶⁴, 24, 25^{73,74},
32⁹⁹, 35¹⁰⁵, 39, 45, 67, 72²⁰⁷, 87, 89
104²⁷⁷, 109, 110²⁹², 122, 124, 125, 126,
127

Λ

Λογαριασμός · 2, 5, 6, 8, 12, 13, 15, 17⁴⁸,
20, 21⁶¹, 22^{64,65}, 23, 24⁷¹, 25, 33, 43¹³⁸,
45¹⁴⁶, 51¹⁶⁶, 52¹⁶⁸, 53, 54, 55, 58, 60, 63,
65, 68, 69, 71, 72²⁰⁷, 75²¹³, 77^{216,218}, 89,
98²⁶⁵, 101, 104, 106, 107, 112, 113,
115³¹², 116, 117, 118, 121, 122, 123, 124,
125

Μ

ΜΧΠ · 33, 40, 67, 76, 77²¹⁶, 78, 80, 81 122

Ν

v. 2523/1997 · 82, 86²³³, 89, 90²⁴⁷, 91, 92,
95, 98, 106^{286,287}, 107²⁸⁸, 108, 109, 122

v. 3691/2008 · 3, 38, 40, 42^{136,138}, 43¹⁴¹, 44,
45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 57,
58, 61, 62, 63, 64¹⁸⁵, 65, 66, 67, 68, 70,
71, 72, 73, 74, 81, 101²⁶⁹, 121, 122, 123,
125, 127

v. 4170/2013 · 67, 102²⁷⁵, 111³⁰⁰, 112³⁰¹,
114³⁰⁹, 115³¹³, 116, 122

v. 4174/2013 · 36¹⁰⁸, 38, 62¹⁸⁴, 67¹⁹², 81²²¹,
82, 88, 93, 94^{257,258}, 95, 96, 97, 98, 108,
109, 110²⁹², 122

v. 4337/2015 · 24, 42, 88, 90, 92²⁵⁰, 93²⁵⁵,
94^{257,258}, 95²⁶⁰, 96, 97^{262,264}, 99, 109,

v. 4428/2016 · 60, 79, 115, 116^{318,319},
118³²⁰, 123

v.δ. 1059/1971 · 3, 4, 6, 9²⁰, 10, 11, 12³⁵,
13, 15, 18, 19, 20, 21, 23, 24⁷¹, 27, 28,
29, 32, 33, 35¹⁰⁶, 101, 102²⁷³, 103²⁷⁶, 104,
105, 107, 109, 113, 120, 121

Ξ

Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος · 2, 3, 13,
32, 36^{108,109}, 39, 40, 41¹³¹, 42¹³⁶, 43¹⁴¹,
44^{141,144}, 45¹⁴⁶, 46^{149,152}, 47, 49¹⁶⁰, 50¹⁶⁴,
51¹⁶⁶, 52, 53¹⁶⁹, 56, 58, 61, 62^{179,182},
65¹⁸⁹, 66¹⁹¹, 67, 68, 76, 77, 81, 100, 113,
121, 125, 127

Ο

Οδηγία: 2011/16/ΕΕ · 37, 111³⁰⁰, 112³⁰¹,
114³⁰⁷, 115³¹³, 122

- **2015/849/ΕΕ** · 32, 40, 41¹³², 50, 51¹⁶⁶,
52¹⁶⁷, 53, 55, 59¹⁷⁶, 65¹⁸⁹, 75, 76²¹⁵, 78,
80, 122

- **2014/107/ΕΕ** · 37, 111, 115³¹³

Οικονομικό έγκλημα · 2, 3, 32, 63, 86,
100, 108, 112, 114

ΟΟΣΑ · 2, 33, 36, 60, 76, 79, 100, 111, 113,
115, 116, 118, 119, 122, 123

Π

Παράνομα έσοδα · 2, 10²⁴, 30, 36, 37, 40,
41¹³⁰, 42¹³⁸, 43¹⁴⁰, 45, 46¹⁴⁹, 47¹⁵⁴, 48,
49¹⁶⁰, 50¹⁶², 51¹⁶⁶, 52¹⁶⁷, 60, 61, 62^{179,182},

63, 64, 65, 66¹⁹¹, 67¹⁹², 68¹⁹⁴, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84, 87, 98²⁶⁵, 100, 101²⁶⁹, 103²⁷⁵, 108, 109, 112, 113, 120, 121, 122, 124, 125, 126

Πλαστά (φορολογικά στοιχεία) · 38¹²⁰, 85, 86, 88, 89, 91, 92, 97²⁶², 98^{265,266}, 99, 106

Πλημμέλημα · 36, 38¹²⁰, 44, 89, 92, 95, 99, 103

Ποινική δίωξη · 87, 89, 92²⁵⁰, 93, 97²⁶³, 118

Προσωπικά δεδομένα · 1, 2, 3, 10²⁴, 11, 13, 14, 27, 28, 29⁸⁷, 30, 31⁹³, 34, 39, 63, 66, 68, 77, 78, 80, 101, 108, 112³⁰², 118, 119, 122, 124, 125

ΠΣΑΑ · 36, 113, 115, 116

Σ

ΣΔΟΕ · 62^{179,184}, 67¹⁹², 108

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ · 30⁹¹, 31⁹³, 125

Τ

(Γενικό) τραπεζικό απόρρητο · 1, 4, 8, 9, 10, 11, 28, 126

(Ειδικό) τραπεζικό απόρρητο · 4, 11, 12, 13, 16, 18, 28, 33, 101

Φ

Φοροαποφυγή · 32, 36¹⁰⁹, 79, 86, 87, 88²³⁷, 89, 124, 125

Φοροδιαφυγή · 2, 3, 13, 23, 32, 36^{108,109,112}, 38¹¹⁸, 42¹³⁶, 45, 52, 76, 79, 82, 83, 85, 86²³³, 87²³⁴, 88²⁴⁰, 89, 90²⁴⁶, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 100, 101, 105²⁸¹, 106²⁸⁷, 107²⁸⁷, 108, 109, 111, 113, 114, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126

ΦΠΑ · 23, 88, 90²⁴⁶, 91, 95, 96, 97²⁶³, 98^{265,266}, 106, 108²⁹⁰, 109, 124

Φυλάκιση · 10, 36¹⁰⁹, 39, 42¹³⁸, 64, 83, 85²²⁹, 91, 92, 94, 96, 99, 103

F

FATCA · 36¹⁰⁹, 115³¹⁰, 126

FATF · 50¹⁶⁴, 51¹⁶⁵, 53, 60, 76, 129